

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

פרשת וירא | גיליון 240 | חשון תשפ"ג

שיעורי דעה

הגאון רבי גרשון מלצר שליט"א
ירקות של שנה שמינית

מענה יחזקאל

הרה"ג יחזקאל הרטמן שליט"א
והנה שלשה אנשים נצבים עליו

עומק הפשוט

דיוני הלכה אקטואליים
סדרת 'רב קו' - בהלכה
מאמר ראשון בסדרה

הפרשה המוחכימה

לקחים מעשיים ואקטואליים מפרשת השבוע
כבוד לכל יהודי
קביעות מקום לתפילה

אבני חן

ביאורים והערות בפרשת השבוע

ומצאת את לבנו נאמן לפניך

עובדות והנהגות המשובבות הלבבות
לשקידת התורה ואהבתה
עם קיום שויתי ה' לנגדי
על הגאון הגדול

רבי אברהם אדלנגר זצלה"ה

מראשי ישיבת קול תורה
ומחבר סדרת הספרים 'ברכת אברהם'
לדגל יום השנה הראשון לפטירתו
ה' חשון תשפ"ב

חשבותי דרכי

הגאון הגדול רבי משה שפירא זצוק"ל
ברכת אבות - ומביא גואל לבני בנייהם

דברי השקפה לאחד הבחירות

הגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א

שיעור חומש

הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א
סגולה לרפואה - מעשה רב עם רבנו הגר"ח הלוי

ועד ליל שבת

הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
כבוד הרב הוא כבוד שמים
כל אחד ותפקידו שלו

נחל אליהו

הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א
פרשת וירא

שיעורי בינה • עינינו גל • פניני הלכה • לדיעת • מחשבה קצרה על הדף • יסודות אמונה בין בתי הפרשה • אז נדברו • תוספת שבת טמונה
בפרשה • לקראת שבת • עם הספר

לע"נ ר' שמעון (מילו) ב"ר צבי קנול ז"ל י"א מרחשון תשע"ב

זמני כניסת ויציאת השבת

פרשת וירא

ר"ת	יציאה	כניסה	
17:56	17:20	16:07	ירושלים
17:57	17:21	16:21	בני ברק
17:56	17:19	16:11	חיפה
17:57	17:20	16:16	מודיעין עילית
17:57	17:21	16:06	בית שמש

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

גיליונות נבחרים
בהלכה ובאגדה
וסביב פרשת השבוע

לפרסום מודעות, נקודות הפצה, הוספת גיליונות, תרומות והנצחות,
ניתן לפנות בדוא"ל או בטלפון
050-4102061 (בשעות בין הסדרים)

הכתובת לשליחת גיליונות (באישור המערכת) - osefg2061@gmail.com

ניתן להעביר תרומות וכן לשלם עבור קניית גיליונות
בעמדות "נדרים פלוס" או "קהילות" בחיפוש קופת "אוסף גיליונות"

וכן בהעברה בנקאית לחשבון "הילכתא ע"ר"

בנק מרכנתיל (17) סניף 734 מספר חשבון 85778

**על כל תרומה תנופק קבלה מאושרת
לפי סעיף 46 באופן אוטומטי**

תרומה טלפונית בנדרים פלוס: 03-7630543 מס' 1335

תרומה טלפונית בקהילות: 073-2757000 מס' 9641

ניתן להצטרף לרשימת תפוצה לקבלת 'אוסף גיליונות' ושאר גיליונות במייל
יש לשלוח בקשת הצטרפות לכתובת המייל של 'אוסף' ולפעול לפי ההנחיות

מערכת 'אוסף גיליונות'
9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט"א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט"א

הרב חיים וכסלר שליט"א

הרב משה הכהן שליט"א

הרב יוסף בן יהודה שליט"א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט"א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט"א

הרב בנימין יודלביץ שליט"א

הרב אליעזר וייס שליט"א

מבית 'צוף'
הוצאה לאור

אוסף גיליונות מופיע בסיוע
הילכתא- לדעת לחיות כהלכה

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

מחשבה קצרה על הדף | 42

תפיסות עומק על סדר הדף היומי
הרה"ג יחזקאל הרשמן שליט"א

מענה יחזקאל | 45

פרשת לך לך
הרה"ג יחזקאל הרשמן שליט"א

שיעורי דעה | 47

מתוך שיעורי הג"ר גרשון מלצר שליט"א

יסודות אמונה בין בתרי הפרשה | 49

תובנותיו של הרה"ג מרדכי דוד נויגרשל שליט"א

אז נדברו | 51

מחשבות לבני הישיבות

תוספת שבת | 57

מעלת השבת וקדושתה

אבני חן | 59

ביאורים והערות בפרשת השבוע

הפרשה המחכימה | 63

לקחים מעשיים ואקטואליים מפרשת השבוע

שמונה בפרשה | 65

עלון לעידוד העיון והבקיאות בפרשת השבוע

ומצאת את לבבו נאמן לפניך | 68

עובדות והנהגות המשובבות הלבבות
לשקידת התורה ואהבתה
עם קיום שויתי ה' לנגדי
על הגאון הגדול

רבי אברהם ארלנגר זצלה"ה

מראשי ישיבת קול תורה
ומחבר סדרת הספרים 'ברכת אברהם'
לרגל יום השנה הראשון לפטירתו
ה' חשון תשפ"ב

לקראת שבת | 72

לקט נבחר מתוך העלון הנפלא של "דרשו"

עם הספר | 80

חשבתי דרכי | 7

נקודות אור במשנתו של
הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל

עומק דעת | 9

הגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
ראש ישיבת יד אהרן

שיעור חומש | 11

מאת הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א
ראש ישיבת "עטרת שלמה"

שיעורי בינה | 13

שיעורים ע"ס המצוות
מאת הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

ועד ליל שבת | 15

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות
מפי הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
ראש ישיבת "נתיב הדעת"

נחל אליהו | 17

משיעורי הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א
על פרשת השבוע ועניני דיומא

עינינו גל | 21

מאמרי 'עין לא ראתה'

עומק הפשט | 25

דיוני הלכה אקטואליים

פניני הלכה | 29

מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר

לדעת | 39

מבחן בדף היומי

לדעת | 40

מבחנים במשנה ברורה

לדעת | 41

מבחן בחפץ חיים

פרסומים, מודעות וכתבות שונות מבית 'צוף' הוצאה לאור ועוד

ניתן להשיג את "אוסף גיליונות" בימי חמישי בהיכלי התורה כדלהלן:

בית הכנסת "אהבת תורה" קרית צאנז
בית הכנסת "שארית יוסף" טורוצקין
"גל פז" רח' מלכי ישראל

מודיעין עילית

ישיבת "מיר"
כולל "עשרת שלמה"
כולל "יששכר באהלך"
כולל "כתר תורה" (הרב אברמוב)
כולל "מגדל עוז" (הרב אתרוג)
בית הכנסת "בית תפילה"
בית הכנסת "אילת השחר"
בית הכנסת "חניכי הישיבות" רשב"י
בית הכנסת "אהל תורה" יהודה הנשיא
בית הכנסת "קהילת רבי עקיבא"
בית הכנסת "זכרון משה" קרית ספר
בית הכנסת "היכל יצחק" קרית ספר
בית הכנסת "בני הישיבות" גרין פארק
בית הכנסת "חזון דוד"
בית הכנסת "משובב נתיבות"
בית הכנסת "אהל אברהם" חפציבה
בית הכנסת "נאות הפסגה" המרכזי

נתיבות

בית המדרש "משכן התורה"
בית הכנסת "בית יצחק"

פתח תקוה

ישיבת "לומזא"
בית הכנסת "אבי עזרי"
בית הכנסת "אהל אברהם" גני הדר
בית הכנסת "הבעש"ט" גני הדר

ראשון לציון

ישיבת "עשרת שלמה" שדה חמד

רחובות

בית הכנסת "כולל בר שאול"

רכסים

ישיבת כנסת חזקיהו גבע א
ביהכ"נ בית יצחק גבעה ב
ביהכ"נ אהל מלכה גבעה ג'

תל אביב

מלון דבורה רח' בן יהודה 87 קומה ב'
רחוב רבי ישראל מסלנט 15 (מכולת רחל)

תל ציון

בית כנסת החסידי

תפרח

ישיבת "תפרח"
בית הכנסת המרכזי "בית יוסף"

בית הכנסת "בני הישיבות"

זכרון יעקב

בית הכנסת "מסילת ישרים"

שלזסטון

בית הכנסת "קהילת בני תורה"

יסודות

בית הכנסת המרכזי

ירושלים

ישיבת "מיר"
ישיבת "חברון" גבעת מרדכי
ישיבת "יד אהרן"
ישיבת "אהבת שלום"
ישיבת "תורה אור"
ישיבת "הר"ן" - רמות ד'
ישיבת "בית שמואל"
בית הכנסת "מנחת שלמה" בית וגן
בית הכנסת "מנין אברכים" בית וגן
בית הכנסת "חניכי הישיבות" נוה יעקב
בית הכנסת "אהל יוסף" רמת שלמה
בית הכנסת "המרכזי" רמת שלמה
בית הכנסת "חזון איש" רמת שלמה
בית הכנסת "ערוך לנר" רמת שלמה
בית הכנסת "באר שמואל" רח' טורוצקין
בית הכנסת "חניכי ישיבות" זכרון יעקב
בית הכנסת "ברכת יוסף" גבעת שאול
בית הכנסת "משכן באב"ד" גבעת שאול
בית הכנסת "אמרי שפר" הר נוף
בית הכנסת "בוסטון" הר נוף
בית הכנסת "ויז'ניץ" הר נוף
בית הכנסת "קהילת בני תורה" הר נוף
בית הכנסת "שערי תבונה" רמות א'
בית הכנסת "משכן שרגא" רמות א'
בית הכנסת "זכרון אברהם" רמות ג'
בית הכנסת "צא"י" רמות ג'
בית הכנסת "שומרי החומת" רמות ד'
בית הכנסת "אהל יוסף" רמות פולין
בית הכנסת "בני הישיבות" סנה"מ
בית הכנסת "בני הישיבות" רמת אשכול
בית הכנסת "משכן אסתר" סנהדריה
בית הכנסת "פאג"י אשכנז" סנהדריה
בית הכנסת "אוהל לאה" שיכון אוריאל
בית הכנסת "בנות עזרת ציון" פאג"י
בית הכנסת "מאור חיים" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "עזרת תורה" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "כנסת יהודה" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "המרכזי" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "ברסלב" גוש 80
בית הכנסת "אוהל משה" גוש 80
בית הכנסת "בית ישראל" עזרת תורה

אלעד

בית הכנסת "מאור שרגא"
כולל "ישיבת הר"ן"
ישיבת "תורה בתפארתה"

אופקים

בית הכנסת "שיוית"

בית שמש

ישיבת "אור לישרים"
בית הכנסת "היכל אברהם" קריה
בית הכנסת "לב אליהו" רמה א'
בית הכנסת "חניכי הישיבות" רמה א'
בית הכנסת "משאת מרדכי" רמה א'
בית הכנסת "פני שמואל" רמה א'
בית הכנסת "אהבת תורה" רמה ג'
בית הכנסת "הכולל"

ביתר עילית

בית הכנסת "באר אברהם" גבעה A
בית הכנסת "ישיבת הר"ן" גבעה A
בית הכנסת "בני הישיבות" גבעה B

בני ברק

כולל "פוניבז"
כולל "חזון איש"
כולל "בית הלל"
כולל שעל ידי "בית הכנסת הגדול"
ישיבת "אורחות תורה"
ישיבת "בית מדרש עליון"
ישיבת "תפארת ציון"
ישיבת "סלבודקא"
ישיבת "גאון יעקב"
בית הכנסת "יד אהרן" רמת אהרן
בית הכנסת "תפארת נחמן" כולל הרב קלאר
בית הכנסת "המרכזי" שיכון ה
בית הכנסת "נחלת משה"
בית הכנסת "רמת אלחנן"
בית הכנסת "משכנות יעקב"
בית הכנסת "נאות יוסף"
בית הכנסת "בית אריה"
בית הכנסת "צא"י" נחלת סירוקה
בית הכנסת "לדרמן"
בית הכנסת "הליכות חיים"
בית הכנסת "דרכי איש"
בית הכנסת "צעירים" רח' האדמו"ר מצאנז
"גל פז" רחוב רבי עקיבא 88
רחוב סוקולוב 46 (מינימרקט ברכת השם)

בת ים

רחוב ויצמן 36 (מכולת פיצהלך)

גבעת זאב החדשה

בית הכנסת "בית אליהו"

חשבת דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

פרשת וירא - ענייני תפילה מ"ה - תשפ"ג | גליון מס' 235

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוי"ן ע"ה

ומביא גואל לבני בניהם - אלה שמות בני ישראל שבהם טמונה הגאולה

תולדות "אדריאנוס אמר לרבי יהושע גדולה הכבשה העומדת בין שבעים זאבים, אמר ליה גדול הוא הרועה שמצילה ושומרה ושובך לפניה".

תכלית השמות לקרוא לנברא ולהעמידו על תפקידו

איתא בשמות רבה (א' ג') "ואלה שמות בני ישראל, שקולים הם ישראל כצבא השמים, מה כתיב למעלה מונה מספר לכוכבים לכלם שמות יקרא, אף הקדוש ברוך הוא כשירדו ישראל למצרים מנה מספרם כמה היו, ולפי שהם משולים לכוכבים קרא שמות לכולם, הדא הוא דכתיב ואלה שמות בני ישראל". מדובר פה בכתיבת השמות שהיתה להם, שהיא באותו אופן כמו שלכל כוכב וכוכב יש שם בפני עצמו, צורת השם שלהם היא בדומה ל"מונה מספר לכוכבים לכולם בשם יקרא".

האופן שאנו צריכים להבין בו את הדברים הוא, הדנה, כשהקב"ה קורא שם לדבר יש לאותה קריאת שם אך ורק תכלית אחת, שאפשר יהיה לקרוא לו. כי הנה, לדבר עצמו זה הרי לא נחוץ, הוא עומד לעצמו, הוא יודע ומכיר את עצמו, הוא לעצמו לא צריך שם, וכלפי אחרים, לנו הרי, לנבראים אחרים, אסור בכלל להשתמש ולקרוא להם בשמות האלה, אם כן לאיזה צורך ניתן להם השם. על כך כתוב בפירוש בפסוק "לכולם בשם יקרא" (ישעיהו מ' כ"ו), לכולם שמות יקרא" (תהלים קמ"ז ד') הכוונה בזה שקריאת השם באה על מנת שהבורא עצמו ישתמש באותו שם בשביל לקרוא לנברא הזה. זה תכלית של שם, כדי שאפשר יהיה לקרוא לו.

הגמרא בתחילת פסחים אומרת על הפסוק "ויקרא אלקים לאור יום ולחושך קרא לילה" "קרייה רחמנא לנהורא ופקדיה אמצותא דיממא וקרייה רחמנא לחשוכא ופקדיה אמצותא דלילה", הקב"ה קרא לאור, לאורה, ופקד אותה על מצוות היום, וכן לחושך על הלילה, היינו, אותה קריאה זאת קריאה על מנת להידיבר עם אותה בריאה. זה הפירוש. אף על פי שהעניין שכתוב בפסוק הוא קריאת שם, שהאור בסדר הבריאה נקרא יום והחושך נקרא לילה, אבל דורשים זאת על "ופקדיה כו'". זאת התכלית של קריאת השמות. העובדה שלכל דבר ודבר יש שם שנקרא לו על ידי הקב"ה, היא כדי שאפשר יהיה לקרוא לנברא הזה ולהזכיר לו מאיפה הוא בא. להזכיר לו את מה שהוא מחוייב. קרייה ופקדיה, אפשר לקרוא לו ולפקוד עליו.

למדנו מדברי חז"ל, ששמות בני ישראל הבאים מצרימה נקראים על שם הגאולה, היינו שבשמות האלה טמון עניין הגאולה, ולמדנו גם שהשמות האלה הן כמותן שמות שנתנו לכוכבים, "לכולם בשם יקרא".

על ידי קריאה בשם מעירים את ה"אני ישנה"

נקדים ונברא עוד נקודה אחת. ידוע שכשרוצים להעיר אדם משנתו, בדרך כלל האופן היעיל ביותר הוא על ידי שקוראים לו בשמו. פירוש הדבר, בזמן שאדם ישן, כשקוראים לו בשם, השם הזה פוגע, מתייחס, ונקלט, על ידי חלק כזה שלא ישן, החלק הזה נשאר תמיד ער, ואילו פונים כשקוראים בשם, וכך הוא מתעורר. וכך ישנה אפשרות של פניה, של קריאה בשם אל אדם ישן. כל מיני דיבורים שמדברים אל אדם ישן הם דברים בטלים, כדיבור אל הקיר, כל מדבריהם פה אל אדם ישן, אבל כשקוראים לו בשם זה לא דבר בטל, זה נקרא שפונים אליו. וזאת סיבה שבגללה הוא יתעורר. זאת היא קריאה בשם.

על הפסוק "אני ישנה וליבי ער" אומרים חז"ל בכמה מקומות, ש"אני ישנה", מדובר על השינה בגלות, ו"ליבי ער", בא לומר שיש עוד משהו שעל ידו אפשר להקיץ ולהעיר. אף שזה נראה כמו שינה עמוקה מאד, אבל זו רק שינה, ליבי ער. וכבר כתוב בקדמונים, שבדקו ומצאו שמכל התרי"ג מצוות, מה שנוהג בגלות אלו רק ע"ר מצוות, מאתיים ושבעים, וסימנך "אני ישנה וליבי ער", אף על פי שאני ישנה אבל ליבי ער, עוד יש משהו.

אל אותו ליבי ער צריך לפנות כדי להקיץ ולהעיר את אותה אני ישנה. לשם כך באו השמות. אלה הם שמות בני ישראל הבאים מצרימה. שאם נקרא בשמות האלה באמת אז אותה ישנה שליבה ער, היא תקום. אותה כנסת ישראל שהיא ישנה ואומרת על עצמה אני ישנה וליבי ער, איך אפשר לפנות אליה להעיר אותה, איך אותו ליבי ער יתעורר, על זה נאמר "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה", את אותם השמות שנקראו על שם הגאולה והם השרש לגאולה, שבהם נאמר שלא שינו את שמם, אם נשמע אותם היטב, אם לא נשכח אותם, ונכל להעיר את אותה ישנה, היא תתעורר על ידי אותה קריאה בשם.

אור כוכבים זו הארה ששייכת לעצם החושך

הגמרא בתחילת מסכת פסחים דנה בעניין האור ואיתא התם "הא קא משמע לן דאור כדוכבים נמי אור הוא, למאי נפקא מינה לנווד מן האור", לומדים מהפסוק "הללוהו כל כוכבי אור" שהנודר מן האור אסור באורם של כוכבים. לכאורה, מה הספק בזה, על מה

לבני בניהם - שמות בני ישראל שנקראו על שם הגאולה

בברכת אבות בשמונה עשרה אנו אומרים "ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באבה". צריך להבין מדוע משתמשים כאן בתואר בני בניהם על כלל ישראל, תואר לא שכיח שכמעט לא מוצאים אותו בשום מקום. עוד צריך ביאור בעצם הדבר, זה נראה תואר משונה על כלל ישראל, מי אלה בני בניהם של האבות. בכל מקום האבות נקראים אבות, ואנחנו, כלל ישראל, נקראים בנים של האבות, מה הוא התואר בני בניהם. לכאורה, היה ראוי לומר או בניהם או הרבה יותר רחוק, בני בני בניהם וכו', מה הכוונה, מדוע בני בניהם כן ובניהם לא.

באמת הדבר פשוט וברור ש"בני בניהם" הכוונה היא לבניהם של אלו שנאמר בהם "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה". פירוש הדבר, ישנה דרגה אחת שהיא נקראת דרגת האבות, אחר כך ישנה דרגה נוספת הנקראת דרגת הבנים, שאלה הם שבאו מצרימה, ואנחנו, בני בניהם, אנחנו בניהם של אותם בנים שעליהם נאמר "שמות בני ישראל הבאים מצרימה", עתה, את הגאולה שעליה אנו מדברים, "ומביא גואל", אין לנו באופן ישר בזכות האבות, אלא אנו צריכים עוד משהו שצריך לחבר אותנו אל האבות, זה מגיע על ידי שאנו בני בניהם של האבות. יש כאן משהו באמצע.

חז"ל אומרים בשמות רבה (א' ה') "ואלה שמות בני ישראל, על שם גאולת ישראל וזכרו כאן, ראובן שנאמר ראה ראיתי את עני עמי, שמעון ע"ש וישמע אלקים את נאקתם, לוי ע"ש שנתחבר הקב"ה לצרתם מתוך הסנה לקיים מה שנאמר עמו אנכי בצרה כו'", כתוב כאן, גאולתן של ישראל, כאן נמצא שורש הגאולה בכלל, בשמות בני ישראל הבאים מצרימה. הדבר ברור שזה מה שתקנו ויסדו לנו אנשי כנסת הגדולה בנוסח התפילה "ומביא גואל לבני בניהם למען שמו", ננסה להבין.

שבעים נפש זו דרגה מיוחדת בכלל ישראל

ישנה דרגה אחת שהיא דרגת האבות, זו דרגה שאנו יכולים להבין, אבות, כשמים, הם המקור והשרש לכל, כל מה שיש בידינו זה מהם ובזכותם. אחר כך ישנם השבטים, ר"ב שבטים, זאת היא גם כן ההתחלה והשרש של כלל ישראל, יציאה מגדר אבות, וזה מה שנקרא בנים. אחר כך ישנה עוד דרגה שהיא הדרגה שאנו נמצאים בה, זאת היא הדרגה של שישים ריבוא ישראל, זה הוא עם ישראל לכל ההסתעפויות, כל מלא ההתרחבות שלו. שישים ריבוא זה השרש. זה המצב של עם ישראל, של כלל ישראל כולו, מצב של "אם תוכל לספור הכוכבים כה יהיה זרעך" (בראשית ט"ו ה'), וכן "והיה מספר בני ישראל כחול הים שלא ימד ולא יספר" (הושע ב' א'). וכמו שמוכר גם בקדמונים ממש וכן כתוב באלשיך, שפירוש המילה ישראל, בראשי תיבות, הוא יש שישים ריבוא אותיות לתורה. לכל אחד ואחד יש את שורשו בתורה, זה השרש של שישים ריבוא ישראל.

עתה, ישנה דרגה באמצע, דרגה מיוחדת בכלל ישראל, שהיא הנקראת שבעים נפש. זאת דרגה הצריכה ביאור, קשה לנו קצת להבין מה הדבר הזה אומר מבחינת כלל ישראל. אבות, זה מובן, שבטים זה מובן, שישים ריבוא זה כלל ישראל בעצמו, אולם שבעים נפש, זו התפרטות בפני עצמה, יש בזה שם בפני עצמו, זה מתפרט כדבר בפני עצמו, שבעים נפש. צריך להבין, מי הם, מה הם, כלפי מה זה מכוון.

המקום הראשון, והיחידי כמעט, שאנו מוצאים אותם, הוא בהקשר הזה, "יהיה כל נפש יוצאי ירך יעקב שבעים נפש ויוסף היה במצרים", זאת היתה ההקדמה לגלות מצרים, כך היא התחילה, וכמו שנראה בחז"ל, פרשה זו של שבעים נפש, זאת הפרשה של הקמת רפואה למכה. זאת קומה בפני עצמה, וצריך להבין אותה.

מה שחז"ל מלמדים אותנו בזה על הפסוק שנאמר בשרית האיניו "יצב גבולות עמים למספר בני ישראל" שבעים האומות הן כנגד אותם השבעים נפש. מכאן אנו לומדים שהשבעים נפש בכלל ישראל זאת קומה בפני עצמה, קומה שלימה, וזה מה שמקביל ועומד בכלל ישראל כנגד אותם השבעים אומות, כאן, בצורה הזו, נמצא כה העמידה של כלל ישראל בין האומות, זה מה שנותן לנו את הכח לעמוד כנגדם. "יצב גבולות עמים למספר בני ישראל", היינו, האומות נתפרטו והתפרטו בדיוק כפי אותם כוחות בכלל ישראל, להפיק ולהוציא מהם ולעמוד כנגדם.

נמצא, שכל הקומה כולה, היינו האבות, השבטים, שישים ריבוא, כל אלו דברים השייכים לכלל ישראל כשבעים האומות הן כנגד אותם השבעים נפש זה מה שמקביל ועומד בכלל ישראל כנגד האומות. זאת קומה בפני עצמה בכלל ישראל, זאת צורה המתבטאת בשבעים נפש, שבה ועל ידה, על ידי אותה דרגה, באופן כזה אנו יכולים לעבור את מדבר העמים, כך אנו יכולים להיות בין העמים. כך הכבשה עומדת בין שבעים זאבים, כדאייתא בתנחומא פרשת

דברי השקפה

ממון הגאון רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א

ראש ישיבת יד אהרן

שנאמרו לאחר הבחירות

א.

מספר על אחד מראשי המזרחי, שפגש פעם את מרן המשגיח ר' ירוחם ממיר זצ"ל. אותו אחד בא וטען בפני ר' ירוחם, ששייבה אינה מקום להתעסק בפוליטיקה; בחורי ישיבת מיר מתנגדים למזרחי וזה מראה על כך שבישיבת מיר עוסקים בפוליטיקה. והרי הישיבה היא מקום לעסוק אך ורק בתורה ויראת שמים.

ענה לו ר' ירוחם: אכן כך. הישיבה היא מקום של תורה ויראת שמים, ובאמת איננו מדברים שם פוליטיקה כלל וכלל. אלא, שבחור שלמד בישיבה וספג כראוי תורה ויראת שמים, מתנגד לשיטת המזרחי - שהיא נגד התורה ויראת שמים!

חשוב לדעת שהנושא של 'בחירות' עברנו אינו נוגע כלל לפוליטיקה, ואנו עוסקים כאן רק עם תורה ויראת שמים ופועלים לפי דעת תורה. איננו 'פוליטיקאים' וכל החשבונות הפוליטיים אינם תופסים אצלנו מקום כלל וכלל.

נסה להעמיד בדברים הבאים מבט מסוים על נושא הבחירות:

בפסוק כתוב שהאדם נברא 'בצלם אלוהים'. מבאר זאת הנפש החיים, שמדובר כאן על דרך ההנהגה בבריאה. שם 'אלוהים' של הקב"ה הוא כוח הנהגה ובעל הכוחות כולם, וכך גם כלל ישראל שנבראו 'בצלם אלוהים' יש להם כוח הנהגה בבריאה - שעל ידי מעשיהם הם פועלים ומשפיעים בעולם.

האדם מורכב מגוף חומרי ומנשמה אלוהית. מצד הגוף יש לו חיבור לעולמנו הגשמי, ואילו מצד הנשמה הוא משתייך לעולמות העליונים. מכוח זה, פעולותיו של האדם כאן בעולם משפיעות על כל הנעשה בעולמות העליונים, ומה שנפעל למעלה חוזר ומשפיע על העולם הזה, לפי שהעולם כאן מושפע מהעולמות למעלה. ונמצא שהאדם במעשיו פועל ומשפיע בכל העולמות, והקב"ה מנהיג את הבריאה לפי מעשיו. ויעוי' בדברי הנפש החיים שהאריך בזה.

מסופר על הגאון רבי עמרם בלוי זצ"ל, שנכנס פעם למרן הרב מבריסק זצ"ל והחל למנות בפניו רשימה של דברים באומרו ש'הציונים' אשמים בכל הנעשה. ענה לו הרב מבריסק, שטעות לחשוב כך. הרי מצינו אצל יונה הנביא שכבש את נבואתו משום שלא רצה להביא קטרוג על כלל ישראל ולכן ברח בספינה. ובאמצע הדרך הספינה עמדה לטבוע בים, והגם שהייתה מלאה בעובדי ע"ז, שניתן לתלות את הפורענות בהם, מכ"מ היה ברור לכולם שהצרה באה מחמתו דווקא, על שלא קיים את דבר ה'. אף כאן, אמר הרב מבריסק, לא ה'ציונים' אשמים אלא אנחנו אשמים, שאנו יודעים את דבר ה', יודעים מה הוא דורש מאתנו ולא עושים מספיק!

ב.

קעת נתבונן: באים ומאשימים את הממשלה בכך שהיא רוצה להכריח להכניס לימודי ליב"ה למוסדות החרדיים. אבל האמת היא שזה לא קורה רק כאן בארץ, אלא גם באנגליה בשוויץ ובארה"ב מתמודדים קעת עם אותה בעיה בדיוק. האם נכון לומר שלפתע כל הממשלות בעולם הפכו לרשעים וכולם מנסים רק לרדוף אותנו והם 'אשמים' בכל הנעשה, הרי אין ספק שיש כאן גזירה על כלל ישראל מן השמים! אמנם המנהיגים כאן רשעים ו'מגלגלים חובה על ידי חייב', אבל יסוד הבעיה כאן אינה שהם רשעים, אלא יש כאן גזירה מן השמים בעקבות המעשים שלנו!

כך זה גם לגבי גזירת הגיוס. הרי משנה מפורשת שנינו: 'כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות'. אם אכן קיבלנו עול תורה כראוי, מדוע אנו עדיין נתונים לעול המלכות. אלא ודאי הגזירה נובעת מכך שלא קיבלנו עול תורה כראוי!

זהו דבר פשוט וברור, ואם רוצים באמת לבטל את הגזירות, הנושא הוא לא לעמוד ולצעוק שהם רשעים והם אשמים בנעשה. הם אמנם רשעים - אבל זה לא הסיבה למה שמתרחש. יש גזירות מן השמים ועלינו לתקן את עצמנו (וכך אמר מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל כשהתחילו הבעיות עם נושא הגיוס).

ניקח לדוגמא: אדם עבר עבירה והתחייב בעונש כרת. וכי שייך לחשוב שעליו להשתדל לחזק את גופו שיהיה בריא ולא ימות, והרי הוא חייב כרת ועליו לשוב בתשובה! או למשל, נגזר מן השמים על אדם מסוים שיהיה חולה או ימות, הרי שמוטל עליו לשוב בתשובה כדי לבטל את הגזירה, ורק אם ישוב בתשובה יש מקום להשתדלות אצל הרופאים, אך כל עוד הגזירה קיימת וכי תועיל לו כל השתדלות שעושה, והרי גזירה מרחפת על ראשו והוא לא תיקן כלום!

צריכים לזכור שיש לנו את הכוח של 'צלם אלוהים'. ומה שאנו פועלים, זה מה שבאמת משפיע. הנושא הוא לתקן את עצמנו ולא לקום ולצעוק על מנהיגי הממשלה.

כעת בחסדי שמים זכינו שהממשלה נפלה. אבל השאלה היא מהו היחס שלנו לכל מה שקרה. וכי אנו קשורים כאן לכל הפוליטיקה ולמספר המנדטים, וכי זהו הנושא שנוגע אלינו כעת.

הרמח"ל בספר דעת תבונות מאריך לבאר שהקב"ה מנהיג את העולם בשתי הנהגות עיקריות, הנהגה אחת נקראת הנהגת היחוד, והנהגה שניה היא הנהגת המשפט. הנהגת המשפט היא ההנהגה שיותר נוגעת אלינו, שהקב"ה מנהיג את הבריאה לפי המעשים שלנו, שאם מקיימים את התורה והמצוות זוכים לשפע ולהארת פנים, ואילו אם ח"ו עוברים על התורה באים צרות ונהיה מצב של הסתר פנים, ומה שמוטל עלינו בחלק ההנהגה הזו הוא לקיים את התורה בדיוק כפי שאנו מצוים.

וענין הנהגת המשפט הוא שתכלית הבריאה היא שכולם ימליכו את ה' והעולם יגיע למצב של 'והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד', כפי שמרבים להתפלל על כך בימים הנוראים. בכדי להביא את העולם לתכלית זו, הקב"ה מנהיג את הבריאה בהנהגה מיוחדת שבה כולם יכירו בסוף במלכות ה'. מצד הנהגת המשפט אין הכרח שהעולם יגיע למצב של גילוי מלכות שמים שהרי ייתכן שבני אדם יעברו על התו"מ ולא ילכו במשפט הראוי, אלא שקיימת גם הנהגת הייחוד שבה הקב"ה מסובב שכל מה שקורה גם אם הוא נראה כדבר הנוגד את ההנהגה הראויה, בסופו של דבר הוא יביא למצב של ייחוד ה'.

והנה בשעת הבחירות ישנה תופעה קיימת שאנשים עושים חשבונות עבור מי להצביע, מתוך מחשבה שהעיקר הוא להקים ממשלה ימנית שתבטל את כל הגזירות, ומתוך כך מורים לעצמם היתר לפעול נגד דעת תורה ומצביעים אף עבור מפלגות שאינן הולכות כלל בדרך התורה, מתוך חשבונות למיניהם.

נזכיר בענין זה יסוד נוסף שאמר מרן הרב מבריסק: הוא הביא את דברי הרמב"ם בהלכות מלכים, שהנצרות והאיסלם באו לעולם בכדי ליישר את הדרך למלך המשיח. והיינו שהרי צריך לטהר את העולם מעבודה זרה ושכולם יקבלו עליהם את מלכות ה', כפשוטו. ובתהליך זה ישנו שלב אמצעי שבמקום עבודה זרה גמורה תהיה עבודה זרה בשיתוף. אם כן, הנצרות והאיסלם הם חלק מהתהליך לטהר את העולם מע"ז וליישר את הדרך למלך המשיח.

והנה, אמר הרב מבריסק, אם נאמר שמתפקידנו להתעסק בהבאת המשיח אף כאשר זה נוגד את דרך התורה, וכי יעלה על הדעת שחובתנו ללכת למדינות שיש בהם עובדי עבודה זרה ולעסוק במיסיון על מנת לגרום שיהיו פחות עובדי ע"ז גמורה ובכך לקרב את הגאולה, והרי דבר זה הוא איסור גמור, ופשוט שאסור לנו להתעסק עם זה. אלא ענייני הנהגת היחוד אינם החשבונות שלנו ואנחנו חייבים לעשות את מה שאנו מצוים וללכת אך ורק על פי דרכי הנהגת המשפט.

אדם שמצביע למפלגה שאינה הולכת בדרך התורה, מתוך מחשבה שהעיקר הוא להפיל את הממשלה ולבטל את הגזירות - הרי הוא דומה לאחד שאכל חלב ונתחייב כרת, ומנסה לחזק את גופו כדי שעונש הכרת לא ישפיע עליו, והרי זוהי שטות גמורה!

מתעסקים כאן רק עם התוצאה ולא פועלים בשורש הדבר. האם שייך לחשוב שתפקידנו להתעסק בחשבונות פוליטיים וללכת נגד דעת תורה בכדי לבטל את הגזירות, והרי זה רק מרחיק אותנו מן המטרה! אמנם קיימים גם דרכי ההשתדלות לפעול ולעשות, אבל ישנן חשבונות שלא נוגעות אלינו כלל ורק גורמים להרבות את הגזירות. חובתנו אך ורק להרבות כבוד שמים ולפעול לפי דעת תורה בלי שום שיקול אחר!

אין ספק בדבר, שחלק גדול מהבעיות שהגענו אליהן התחילו מכך שביטלו את הערך של דעת תורה, והפכו את הכל לפוליטיקה רדודה. בשנים האחרונות נגרם נזק בלתי הפיך, מכל מיני סיבות, וזה גורם לבעיות רבות.

דעת תורה היא ההנהגה הפנימית של הבריאה, להבין את ההנהגה של התורה. לא פוליטיקה. כל הפוליטיקה באה מהעולם החיצוני, עולם של אינטרסים וחשבונות פשוטים וזולים, ואין לכך כל קשר לקיום רצון ה'. וככל שמתחזקים בהכרה שיש הנהגה בבריאה לפי המעשים שלנו ואנו צריכים לנהוג לפי דעת התורה, זה מה שבאמת פועל ומתקן.

ד.

נקודה נוספת שרצינו להבהיר, היא עבור מי אנו מצביעים. בפרשת המרגלים אנו מוצאים דבר פלא. הפסוק מעיד על המרגלים שמתחילה היו אנשים כשרים. אולם מיד משנשתלחו, כבר הלכו בעצה רעה. ויש לתמוה מה נשתנה כאן בין רגע. מבאר המהר"ל: 'אבל משנשתלחו והיו שלוחיהם של רשעים למדו ממעשיהם ונעשים כמו המשלחים עצמם, לפיכך כאשר נתמנו כשרים היו ואחר המיניו מיד רשעים היו'.

הטעם שנכשלו היא משום ש'שולחו של אדם כמותו', והשליח פועל מכוח המשלח, ומאחר ובמשלחים היה פגם וכוונה רעה, הדבר השפיע גם על השלוחים, שמיד כשנהיו שלוחיהם, הפכו גם הם להיות בעצה רעה.

צריכים לדעת שבבחירות אנחנו לא קשורים כלל לנציגים, הנושא הוא לא הנציגים ואנו לא מצביעים עבורם. אנו מצביעים אך ורק עבור המשלחים שהם גדולי התורה, והנציגים הינם שלוחיהם של אותם המשלחים.

בחסדי שמים זכינו להארת פנים. התחושה שאמורה להיות לנו בכך היא של הודאה להקב"ה על החסד שגמל עמנו. איננו אמורים להרגיש תחושת 'ניצחון' - תחושה הנובעת ממידות רעות ומהרצון להשפיל את השני. איננו מתעסקים בפוליטיקה ולא במושגים של 'ניצחון', אלא עלינו להכיר בהארת פנים שהיתה כאן ולהודות לה'. בע"ה נתחזק בכל האמור, נקבל על עצמנו עול תורה ונזכה שהכל יתוקן.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עמרת שלמה

פרשת וירא תשפ"ג

הצדיקים, וברש"י שם כתב, שזכר את אברהם, וכמבואר שם בגמ' דיליף לה מהכתוב שהכאנו דכתיב זיזכור אלוקים את אברהם וישלח את לוט, וא"כ נמצא דאדרבה כל זכותו של לוט לינצל הוא רק מהמת זכותו של אברהם, וא"כ אדרבה כל שהוא טפל אל אברהם, יותר הוא ראוי וכדאי לינצל בזכות אברהם, וככל שתגדל דבקומו ושייכותו לאברהם אבינו, כך תגדל זכותו לינצל מכה זכותו של אברהם אבינו, ולכן אמר לו המלאך 'ההרה המלט', שאדרבה על ידי שיבא אל אברהם, יותר הוא ראוי וכדאי שתעמוד לו זכותו של אברהם אבינו.

ויקרא אברהם את שם בנו הנולד לו וגו' יצחק וימל אברהם את יצחק בנו וגו'. (כ"א, ג' ד'). הנה מנהג ישראל הוא לקרא שם הבן בעת המילה, וכאן נאמר תחילה ויקרא אברהם, ואח"כ וימל. ויש לומר כי הרי אברהם היה מצווה לקרותו יצחק, כמו שכתוב לעיל (י"ז, ט) וקראת את שמו יצחק, ומצות מילה לא רמיא עליה עד שיהא בן שמונת ימים, על כן הקדים לקראותו יצחק קודם המילה.

ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק. (כ"א, ט). צריך ביאור למה לא קראו הכתוב בשמו 'ישמעאל', אלא סתם שמו וקראו בן הגר. עוד צריך ביאור למה הזכיר הכתוב שהגר היא מצרית, ומאי נפק"מ בזה שהיא מצרית.

והנה שרה אמרה לאברהם שיגרש גם את הגר, ולכאורה צריך ביאור למה אמרה לגרש את הגר, והרי כל הטעם לגירושו של ישמעאל היה מפני שהיה מצחק, ואם כן הוא טעם לגרש את ישמעאל, ומה זה נוגע לאמו, ולמה אמרה לגרשה, ואם ישמעאל חטא אמו מה חטאה.

ויש לבאר דמעשיו הרעים של ישמעאל שהיה מצחק באו לו מרוח אמו, והשורש לכל דרכו הרעה הוא מחמת היותו בן מצרית שהם שטופי זימה ועליהם הכתוב אומר 'בשר המורים בשרם וגו', ולא היה זה הנהגה שחידש מעצמו, אלא היה זה הליכה בדרכי מצרים, שבאו לו מכה אמו שהיתה מצרית, ולכן אמרה שרה שיגרש גם הגר, שהיא הייתה שורש דרכו הרעה.

ולפי זה יש לבאר דלכן קראו הכתוב 'בן הגר המצרית', ולא הזכיר את שמו, שבא לומר שראתה שישמעאל בהנהגתו מתייחס אחר אמו, ולומר שהוא מושפע מאמו. וכן מבואר למה הזכיר הכתוב שהגר היא מצרית, דזהו עיקר ושורש כל ההנהגה הרעה, וראתה שרה שישמעאל נוהג במנהגי מצרים הבאים לו דרך אמו, ועל כן אמרה לגרש אותם, אע"פ שרק את ישמעאל ראתה מצחק.

ויעקוד את יצחק בנו. (כ"ב, ט'). חכם אחד שליט"א שאל למה בכל

לוישי ועשי עגות. (י"ח, ו). וצריך ביאור למה צריך לומר לה ללוש העיסה, הורי כן הוא לעולם דרך האפיה.

ויש לבאר דהנה רש"י להלן פסוק ו' הביא מסדר עולם דהיה זה ליל פסח, ובפירושו הרוקח כתב דלכן אמר לה מהרי, כדי שלא תחמיץ העיסה ופסח היה. ולפי זה יש לומר דלכן אמר לה ללוש, דהא ההלכה היא דכל זמן שעוסק בבצק אינו מחמיץ, ולכן אמר לה כן, למנוע את חימוץ הבצק.

בתם לבכי ובנקיון כפי עשיתי זאת. ויאמר אליו האלוקים בחלום גם אנכי ידעתי כי בתם לבכך עשית זאת וגו'. (כ', ה-ו). וכתב רש"י אמת שלא דימת מתחילה לחטוא, אבל נקיון כפים אין כאן. נראה לבאר בזה, דהנה בחידושי מרן רי"ז הלוי ביאר דבזה שלקה אבימלך את שרה, יש בזה ב' עבירות, האחת עבירה דעריות, שהרי היא הייתה בעולת בעל, והעבירה השנית, משום איסור גזל, כמבואר ברמב"ם הל' מלכים לגבי שכס דנתחייב מיתה על שלקה את דינה בחזקה ובכיבוש, ודבר זה נחשב אצל בני נח לגזל, וכן אצל אבימלך, כיון שלקה את שרה בכה, עובר בזה באיסור גזל.

ולפי זה יש לבאר דזהו שאמר לו הקב"ה, דבתם לבכי יש כאן, אבל נקיון כפים אין כאן, ר"ל דאמנם לגבי איסור עריות דבעולת בעל, הרי שעשה כן בתם לבבו, כיון שהוא אמר לו שאחותי היא, וגם היא אמרה לו שאחי הוא, אבל כל זה מועיל רק לגבי איסור דעריות, אבל נקיון כפים, שזה מכוון לגבי ענין איסור גזל, דנקיון כפים, היינו כלפי דבר התלוי בנשילתה ולקחה, והיינו לקחת ונשילת דבר שאינו שלו, וזהו איסור גזל, ועל זה אמר לו דלגבי איסור גזל אינך נקי, דגם אם היא אינה אשתו ורק אחותו, מ"מ יש כאן איסור גזל, ואין כאן נקיון כפים. ואנוכי לא אוכל להמלט ההרה פן תדבקני הרעה ומתי. (י"ט, י"ט).

וברש"י כתב כשהייתי אצל אנשי סדום, היה הקב"ה רואה מעשי ומעשה בני העיר, והייתי נראה צדיק וכדאי להנצל, וכשאבא אצל צדיק אני כרשע. ולכאורה צדקו דבריו של לוט, ולמה באמת ציוהו המלאך להמלט ההרה, והרי אדרבה שם הוא מפסיד את זכותו להנצל. אמנם נראה לבאר, דכל השבון זה הוא נכון אם באנו לדון שלוש ינצל מחמת זכות עצמו, ועל זכות עצמו יש טענה זו, דכל זכותו הוא רק כשהוא אצל אנשי סדום, ולא כשהוא אצל אברהם שהוא צדיק, אבל האמת שזכותו של לוט להנצל, אינה מחמת זכות עצמו כלל, אלא אדרבה כל זכותו היא מחמת אברהם אבינו, וכמו שמבואר בפשטות הכתובים, וכמו שכתוב בפסוק כ"ש זיזכור אלוקים את אברהם וישלח את לוט, ובגמ' בכרכות דף נ"ד איתא דעל לוט מברך ברוך וזכר

מקום נקרא מעשה העקידה על שם העקידה, וגם הזכות נקראת על שם העקידה, ומבקשים שיוזכר את זכות עקידת יצחק, וכמו שאומרים במוסף של ר"ה 'זתראה לפניך עקידה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח', ולא נקרא על שם עיקר הדבר שזהו הקרבתו של יצחק, וזהו עיקר הזכות שמכוחו אנו מבקשים, והרי לכאורה העקידה לא הייתה אלא מכשירי קרבן גרידא, ולא זהו עיקר התכלית, וא"כ למה נקרא כל הענין על שם מעשה העקידה.

ויש לבאר דאמנם עיקר התכלית היתה בהקרבת יצחק לעולה, אבל המסירה של יצחק שמסר עצמו להעלותו לקרבן, זה נשלם ונגמר בעת שנעקד, דמעת שנעקד הרי הוא כבר מסור ביד אחרים לעשות בו כרצונם, וניטלה ממנו הכחירה, ואם כן נמצא דעיקר המסירות נפש של יצחק היתה במה ובשעה שהסכים להעקד, ובוזה להמסר ליד אברהם להעלותו לעולה, ואם כן זהו המעשה שמכוחו יש את זכות העקידה, ועל כן נקרא כל המעשה על שם מעשה העקידה, ומכאן מעשה זה הוא עיקר הזכות.

והנה בכתוב מבואר שאברהם אבינו עקד את יצחק קודם שהעלהו על המזבח, וכמו שכתוב בפסוק 'זיעקד את יצחק בנו וישם אותו על המזבח', הרי דקודם עקדו, ורק אחר"כ שמו על המזבח, ולכאורה צריך ביאור למה היה צריך לעקדו קודם שהעלהו על המזבח, ולמה לא היה סגני במה שיעקדו אחר שיהא על גבי המזבח.

ואז"ז מרן הגר"ז זצ"ל אמר בזה בשם המהר"ל דיסקין זיע"א דכיון שאברהם נצטוו להעלותו על גבי המזבח, וכמו שכתוב 'זה העלהו לעולה', ובשבת דף צ"ד איתא דהי נושא את עצמו, ובכפות אינו נושא את עצמו, וע"כ אם היה מעלהו קודם שעקדו, לא היה נחשב שאברהם העלהו, אלא שיעקד עלה מעצמו, ולכן עקדו ובוזה כבר אינו נושא את עצמו, ובוזה מתקיים ההעלאה על ידי אברהם אבינו.

ולפי זה נמצא דבוזה שמסר עצמו לעקידה, בוזה מסר עצמו גם לקיום עצם הדין העלאה, והיינו כמו שנתבאר, דהמעשה שבו נמסר יצחק להיות נתון ומסור לאברהם אבינו היה במה שנעקד, שעל ידי שנעשה כפות, שוב אינו ברשות עצו, ועל כן מבואר היטב שעיקר הזכות הוא מה שיעקד נעקד, ועל ידי זה היה מסור ונתון ליעשות בו ההעלאה וההקרבה לעולה, ועל כן גם נקרא שם המעשה, על שם העקידה.

אשר יאמר היום בהר ה' יראה. (כ"ב, י"ד). וברש"י הביא דברי הירושלמי ה' יראה עקידה זו, לסלוח לישראל בכל שנה, ולהצילם מן

הפורענות, כדי שיאמר היום הזה ככל הדורות הבאים, בהר ה' יראה, אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה. ביאור הדברים, דהנה בכל קרבן אחר שנגמרו העבודות, הדין הוא שנעשית מצותו וכיפר והלך לו, ויצא מידי מעילה, ואין בהאפר שום קדושת ושם קרבן, וכדתנן ביומא דאחר שירדו הדמים מהמזבח יצאו לחולין ונמכרים לגננים.

ועל זה באה תפלתו של אברהם אבינו, שאפרו של יצחק יהא צבור ועומד לכפרה, שלא יהא בזה הדין דנעשית מצותו וכיפר והלך לו, אלא שלעולם יהא בהאפר שם קרבן, ולעולם יהא נחשב שהוא עדיין בהקטרה, וממילא לעולם נחשב שהקרבן הוא קרבן קיים, וזהו ביאור דברי הו"ל שאפרו של יצחק יהא צבור ועומד לכפרה, ר"ל שלעולם אפרו של יצחק שם קרבן עליו, וממילא לעולם האפר עצמו מוכן לכפרה, והכפרה לא תהיה מכה זכות העבר, שבדורות הקודמים יצחק הקריב עצמו, אלא בכל הדורות אפרו של יצחק עצמו עדיין הוא בהקרבתו עומד, והאפר בעצמו נחשב קיים והוא עצמו מכפר.

והנה במדרש תהלים איתא על הפסוק 'ועולתך ידשנה סלה', אמר רבי תנחומא, ועולתך ידשנה סלה, זה יצחק שנעקד על גבי המזבח כעולה, והיינו דפסוק זה נדרש על הקרבנות של יצחק, ולפי זה נראה לבאר המושך הכתוב 'ידשנה סלה', דר"ל שהדשן יהיה קיים לעולם, וידשנה, היינו שהקב"ה מודשן את הקרבן לעולם, שזהו כהפיכת איברים בצינורא, דחשיב עבודת הקטרה, וכמבואר בגמ' בשבועות דף י"ז ע"ב, והיינו כמו שנתבאר, דאפרו של יצחק צבור ועומד, היינו דלעולם לא נגמרה עשיית מצותה, ולעולם ההקטרה נמשכת.

והנה בגמ' בזבחים דף ס"ב ע"א איתא, דכשעלו מן הגלות מהיכן ידעו מקום המזבח היכן הוא, ורבי יצחק נפחא אומר, דאפרו של יצחק ראו שמונה באותו מקום. ולכאורה יש לדון בזה, דזה ראייה דבישעת העקידה היה זה מקום המזבח, אבל מהיכן ידעו דעד היום זהו מקום המזבח. אכן לפי המבואר נראה היטב, דאפרו של יצחק נשאר לעולם בהקרבתו, ולעולם חשיב שהוא באמצע הקטרתו, ועל כן באותו מקום שהוא צבור, בע"כ דשם הוא מקום המזבח.

ולפי זה נראה לבאר מה שאומרים בתפלת מוסף בראש השנה, 'זתראה לפניך עקידה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח, זתראה לפניך, ר"ל שלא רק שיוזכר את העקידה שהייתה בדורות הקודמים, אלא היא תראה לפנינו עכשיו, כיון דבאמת גם עכשיו העקידה קיימת וההקטרה נמשכת בוזה שאפרו צבור ועומד על גבי המזבח, ועדיין לא נגמרה עשיית מצותה.

הכנסת אורחים – כל הרואה מיד מתרפא

בילדותו של רבנו הגר"ח זיע"א נחלה והגיע עד למצב של סכנת חיים והרופאים בואשו ואמרו כי אין בידם מה לעשות כדי להצילו. באותה תקופה שהה הבית הלוי בבית חותנו בוואלוז'ין, באחד הימים הגיע לוואלוז'ין רבי משה מקוברין זצ"ל, וכדרכו התארח בבית חותנו של הבית הלוי, בשעות שם בבית, ביקש חותנו של הבית הלוי מרבי משה שיברך את נכדו ברפואה שלמה, בענה רבי משה ואמר שיערכו שולחן לסעודה עבורו. במהלך הסעודה אמר רבי משה כי בקרוב הילד יבריא, וביאר דבריו, שהנה אצל אברהם אבינו בעת שקיים מצות הכנסת אורחים כתוב 'והוא עומד עליהם', ולכאורה צריך ביאור למה נכתב הדבר בלשון הווה, והיה צריך להיות כתוב והוא עמד עליהם בלשון עבר. וביאר כי נאמר בזה שבכל פעם שמקימים הכנסת אורחים עדיין יש את אותה בחינה שאברהם אבינו עומד עליהם, ועמידה זו לא עברה, אלא היא הווה בכל הכנסת אורחים, והוסיף ואמר שבגמרא בבבא בתרא דף ט"ז ע"ב איתא אבן טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו שכל חולה הרואה אותה מיד מתרפא, ואם כן - סיים דבריו - כיון שכעת אתם מקיימים מצות הכנסת אורחים הרי אברהם אבינו עומד עליהם, ובצוארו תלויה האבן הטובה שכל הרואה אותה מיד מתרפא. לימים הגיע ת"ח אחד לביתו של רבנו הגר"ח לקבל ממנו כתב המלצה, שאלו הגר"ח האם יש בידו איזה המלצות והסכמות מרבינים, הראה להגר"ח מכתבי המלצות שתחת ידו, כשראה הגר"ח מה שכתבו עליו הפטיר 'שוואך-חלש', מיד הגיב הלה כי הסיבה שלא הפליגו בשבחיו הוא מפני שהוא נמנה על עדת החסידים, והרבינים הם מן המתנגדים, אמר לו הגר"ח 'ומה אני', השיב הלה 'הרבי הוא חצי חסיד', אמר לו הגר"ח 'וזאת מנין לך', השיב הלה מהכתוב 'והוא עומד עליהם', הבין הגר"ח כי כונתו 'תו המעשה, וביקש ממנו לספר לנוכחים את סיפור הדברים, לכשסיים הפטיר הגר"ח ואמר גם אני שמעתי כן מאבא.

מצוה קעז

להשוות בין בעלי דינים

בשעה שעומדין בדיון

שנאמר בצדק תשפוט עמיתך

שיסתתמו טענותיו ויפסקו הבי"ד פסק מוטעה.

השמטת הרמב"ם את ההלכה לדון לכף זכות

החובה לדון לכף זכות מופיעה בסה"מ, אמנם בהלכות לא הביאה הרמב"ם אלא בהלכות דעות (פ"ה ה"ז) עם שאר הנהגות טובות הראויות שינהגו בהם תלמידי חכמים, כגון דיבור בנחת ולהקדים שלום לכל אחד וכיו"ב, ומשמעות דבריו דאינה מצוה גמורה אלא הנהגה טובה בלבד. ועוד הזכיר ענין זה כבדרך אגב בהל' סנהדרין (פכ"ג ה"י) וז"ל "ולעולם יהיו בעלי דינים לפניך כרשעים... וכשיפטרו מלפניך יהיו בעיניך כצדיקים כשקבלו עליהם את הדיון, ודון כל אחד מהם לכף זכות". ולא הזכיר הרמב"ם מצוה זו כלל במקום נוסף, ולא העמידה כחובה גמורה. ובחפץ חיים (הקדמה עש"ג) כתב דאין לומר דהרמב"ם פליג על הראשונים שהמידה את הדיון לכף זכות כחובה וס"ל שאינה מצוה גמורה, מדלא הזכירה בהלכות אלא כמידה טובה. אלא מדייק שיש ב' עניינים בזה - האחד - החובה לדון את חבריו שמכירו לכף זכות, ובזה יש ג' חילוקי דינים (כמבואר בשערי תשובה שער ג ר"ח - א) אם הוא מכירו שהוא צדיק ורא אלוקים, חייב לדונו לכף זכות גם כשקרוב ונוטה הדבר יותר לכף חובה. (ב) אם הוא מן הבינונים הנזהרים מן החטא ופעמים ישלו בו, יש להטות הספק ולהכריעו לכף זכות, ואם הדבר נוטה לכף חובה יש להעמידו כספק ואין להכריעו לכף חובה. (ג) ואם הוא רשע שרוב מעשיו רע יש לדונו תמיד לכף חובה אף כשהדבר נוטה לכף זכות. הענין הנוסף הוא מה שאמרו במשנה באבות (א' י) "הוי דן את כל האדם לכף זכות" כלפי כל אדם שאינו מכירו, דאין חיוב מן התורה לדונו לכף זכות, אלא היא מידה טובה בעלמא, ומדייק הח"ח מלשון הרמב"ם שהעתיק את לשון המשנה ומתייחס אל ההנהגה הראויה שהיא מידה טובה ומידת חסידות ואינה חובה גמורה. אמנם לא נתבאר בדבריו מפני מה לא הזכיר הרמב"ם כלל את ההלכה השניה כלפי מי שמכירו והיא חובה גמורה.

בירור גדר ההלכה והאופנים של חובת דיון לכף זכות

עוד הביא החפץ חיים (הל' לשה"ר כלל ד ד) את דברי הגמ' בברכות (ט). "תנא דבי רבי ישמעאל אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה, אל תהרהר אחריו ביום שמא עשה תשובה, שמא סלקא דעתך, אלא ודאי עשה תשובה", וכתב דזה פשוט דדין זה נאמר רק לענין דיון לכף זכות, אבל בוודאי מחויב להוכיח את מי שעבר עבירה גם אם תלמיד חכם הוא ולא אמרי' דודאי עשה תשובה. והדבר מוכרח דתלמיד חכם שגזל פסול לעדות, ואינו חוזר לכשרותו עד שידעו שעשה תשובה ולא אמרי' דודאי עשה תשובה. וצ"ב מאי שנא דלענין הלכה אין מחזיקין שעשה תשובה, ומאי דין יש לדונו לכף זכות שעשה תשובה. ודין זה גופא צריך הסבר, כיצד יתכן לנקוט כצד שאינו נכון ולהחשיב אדם כצדיק שעשה תשובה, ובו בעת להחזיקו כפסול וכרשע לענין דינא.

ד' פרטי דינים שונללו כמצות "בצדק תשפוט עמיתך"

נאמר בפרשת קדושים (ויקרא יט טו) "בצדק תשפוט עמיתך", וברמב"ם בסה"מ מעמיד את המצוה בג' פרטי דינים - א) נצטוו הדיינים להשוות בין בעלי דינים, שלא יהא אחד יושב ואחד עומד, אחד מדבר כל צרכו ואחד אומר לו קצר דברך, אלא ישפוט בצדק וכדאי' בספרא (קדושים פר' ב פ"ד) ובשבועות (ב), ופירש"י הטעם "שלא יראה חבריו שמכבדין אותו יותר ממנו ויסתתמו דבריו". (ב) ילפי' בסנהדרין (ג) דמדאורייתא דין אחד כשר לדון וא"צ בי"ד של שלושה. אמנם בהלכות לא הובאה הלכה זו, דמדרבנן אסרו לדון ביחיד. (ג) שראוי לדון את חברו לכף זכות, ולא יפרש מעשיו ודבריו אלא לטוב וחסד כדאי' בספרא ובשבועות (שם).

דין נוסף למד הרמב"ם מפסוק זה (פ"ג מהל' רוצח ושמירת נפש ה"ב), היכא דעוברות שתי ספינות בנהר ופוגעות זו בזו ואין יכולה לעבור אלא אחת, וכן שני גמלים העולים במעלה גבוהה ופגעו זה בזה ואין עובר אלא גמל אחד, תדחה שאינה טעונה מפני הטעונה. ואם היו שתיהן שוות הטל פשרה ביניהן שנאמר בצדק תשפוט עמיתך. ואילו בברייתא (סנהדרין לב:) נלמד דין זה מקרא אחריתא דכתיב "צדק צדק תרדוף" (דברים טז כ).

תמיהה על ההלכה המיוחדת שלא להעדיף בע"ד על חברו

ראשית יש לשאול על ההלכה הראשונה שכתב הרמב"ם, למאי איצטריך ילפוטא מיוחדת ללמד שלא לכבד ולהעדיף בעל דין אחד על פני חברו, שהרי אם יעדיף הדיין ויכבד אחד מבעלי הדין יותר מרעהו ועי"כ יסתתמו טענות האחר, לא יוכל לברר ולאמת את הדין כראוי והדין שיפסוק אינו אמת ואסור גם בלא עשה ד' בצדק תשפוט עמיתך'. וכן מצינו במנחת חינוך (מצוה רלה) שכתב דפשיטא דאף בני נח שנצטוו על הדינים, מחויבים לקיים הלכה זו להשוות בין בעלי דינים דאל"כ יצא המשפט מעוקל. והגם שאינם מצווים על מצות 'בצדק תשפוט עמיתך' מ"מ כיון דהוא ענף של מצות דינים שנתחייבו בה, וא"כ מה נתחדש במצוה זו.

דברי הקצה"ח והתימה עליהם

כתב הרמב"ם (פכ"א מהל' סנהדרין ה"ג ד) דמעיקר הדין אין בעלי דינים יושבים ולא יהיה אחד יושב ואחד עומד אלא שניהם עומדים, אולם כבר נהגו כל בתי דיני ישראל שמושיבין בעלי דינים ומושיבין העדים כדי לסלק המחלוקת, שאין בנו כוח להעמיד משפטי הדת על תילם. ובקצה"ח (ס' יז סק"א) מדמה הלכה זו להלכה להשוות בין בעלי דינים שאם היה אחד מהם לבוש בגדים יקרים והשני לבוש בגדים בזויים, אומרים למכובד או הלבשהו כמותך, או לבוש כמוהו, וכתב דגם בזה אין בידינו להעמיד משפטי הדת על תילם. ודבריו טעונים הסבר, דמה ענין זה לזה דהא דבעלי דינים עומדים אינו מצד חשש שמא לא ידונו הדיינים דין אמת, אלא הוא מהלכות כבוד הבית דין. אבל ההלכה להשוות בין בע"ד היא כדי להעמיד דין אמת, ובלא"ה יש לחוש

ויש לעיין בהלכות הנלמדות ממצוה זו, דלכאו' משמעות הפסוק אינה מתאימה לגמרי להלכות אלו. דבפסוק נאמר "בצדק תשפוט עמיתך" והיינו שיש לשפוט בצדק ובשלמה הלכה ראשונה, שייכא למשפט צדק שיש לדון את שניהם בשוה, ולא יצא משפט מעוקל, אבל ההלכה לדון ביחיד לא שייכא כלל למשפט צדק, ובפשטות אינה הלכה ששייכת כלל לענין המשפט בצדק, אלא הוא דיוק מדנקט קרא לשון יחיד.

וכן ההלכה לעשות פשרה בין בע"ד אינה משפט צדק, ומה שייכותה למצוה זו. וביותר ההלכה שהביא הרמב"ם לדון לכף זכות, לא שייכא כלל לענין המצוה של דין צדק. ובפשטות הילפותא היא ממשמעות לשון הפסוק שיש לו לאדם לדון את עמיתו כצודק. וצ"ב כיצד נלמדו כמה דינים שונים לגמרי מפסוק אחד.

ענין המצוה - להצדיק את המשפט

ונראה ללמוד את ביאור המצוה ממש"כ הרמב"ן (ריש פר' נח) לבאר את ענין הצדק, דאינו מענין הצדקה אלא שייך לדין, וז"ל "כי הצדיק הוא הזכאי בדין, הפך הרשע, כמו שאמר והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע... אבל באברהם שאמר 'לעשות צדקה ומשפט', שיבח אותו בצדק שהוא המשפט, וברחמים שהיא הצדקה". וכן כתב הרמב"ן בספר האמונה והבטחון (פ"ז) וז"ל "ופני האמת נקראו צדקה". ומעתה יש להבחין מה בין אמת לצדק, דהא מחויבים לפסוק הדין ע"פ אמת, ומה נתווסף בציווי על עשיית הצדק. ונראה דפסיקת הדין היא על פי האמת והיינו דהדיינים צריכים לחקור ולקבל טענות הבע"ד ועדות העדים ולפי הנתונים שנתקבלו לפני הדיינים, עליהם לדון ולפסוק את ההלכה כל פי האמת. מלבד זאת יש הלכה לשפוט בצדק, והיינו שיש להם לידע שהדין צודק ומתאים למציאות לגמרי. וכגון כאשר פוסקים ע"פ חזקה או רוב או מוחזקות, זהו דין אמת כמו שציוותה התורה לדון ולפסוק, אבל אי"ז מוכח שכך הוא הצדק, ויש לברר את המציאות במידת האפשר ולידע שהדין צודק במציאות.

ולפי זה כל ההלכות שנאמרו לדין להשוות בין בעלי הדינים, ולראות שלא יהא לבוש האחד בגדים בגדים יקרים והשני ילבש בגדים בזויים, אי"ז חיוב מעיקר הדין, דאין כאן אלא חשש שמא מחמת העמידה בדין באופן כזה יסתתמו טענות האחד. אמנם הדין עצמו נפסק ע"פ מה שיטענו בין כך ובין כך, ויהא זה דין אמת דאין הדין רואה שינוי בין טענות האחד לרעהו, ואין חיסרון בפסיקת דין אמת, אלא החשש הוא רק שמא אין כאן דין צדק מחמת שהטענות לא הוצגו כראוי כשנסתתמו טענותיו. על זה ציוותה תורה לדין לעשות ככל שידו מגעת להעמיד את הדין לפי הצדק. [ופשיטא דהיא שרואה הדין שאחד מבעלי הדינים חושש ואינו אומר את דבריו כראוי, אינו יכול לפסוק על פי טענותיו וצריך לברר את הדבר כראוי מצד חובת בירור האמת. אך דין הצדק מחייב לבקש את הצדק גם אם כשיש חשש בעלמא ואינו רואה צד אחד יותר מהשני].

ואהכי א"ש מש"כ הקצה"ח דכשאין בנו כוח להעמיד משפטי הדת על תילם, לא נהגינן בדין זה להשוות בע"ד, ואעפ"כ אין שורת הדין נפגמת. דהדיינים שופטים ודינים כפי שעיניהם רואות את המציאות ופוסקים את הדין לפי האמת, והגם שאין אפשרות להגיע לבירור

וממילא מובן היאך נלמד הדין השלישי - לעשות פשרה בין בעלי הדינים - ממצות 'בצדק תשפוט עמיתך'. דיש מקומות שהדין מצד האמת אינו צודק, דההלכה כפשוטה היא כצד אחד, ומ"מ פשיטא שאין זה צדק לפי ראות הדיין, ובזה יש לדיינים להעמיד את הדין על הפשרה שהיא משפט צדק. והדוגמא לזה היא מהדין המובא שם לענין שתי ספינות העוברות בנהר יחד, ואין יכולה לעבור אלא אחת, דהפשרה והצדק באופן זה הוא לדחות את שאינה טעונה מפני הטעונה.

ובזה א"ש מה שדרשו בגמ' (סנהדרין לב) "צדק צדק תרדוף, הלך אחר חכמים לשיבה, אחר רבי אליעזר ללוד, אחר רבן יוחנן בן זכאי לברור חיל, אחר רבי יהושע לפקיעין, אחר רבן גמליאל ליבנא, אחר רבי עקיבא לבני ברק וכו'", דפשיטא דכל בתי דינים פוסקים על פי האמת, ואין כל חיסרון בכך. אך אעפ"כ יש לו לאדם לרדוף את הצדק ולדון בבית דין יפה, דככל שהבי"ד מומחה מסתבר שידונו לפי הצדק. ולכן נפסק בשו"ע (ח"מ יד א) דבאופנים מסוימים אפשר לתבוע לדון דווקא בב"ד הגדול, ומציין הגר"א את המקור לדין זה מדכתיב "צדק צדק תרדוף", דרוצה שידונו אותו ע"פ צדק ולא רק ע"פ אמת.

מצות דין לכף זכות - הנהגה טובה וראויה ולא לענין דינא

וה"נ יש לפרש את הדין הנוסף הנלמד ממצות "בצדק תשפוט עמיתך" - לדון לכף זכות, דאין המדובר על מבט עקום על המציאות, אלא לפי הכללים שנכתבו בשערי תשובה. דבאדם צדיק ההגיון והצדק מחייבים לראות אותו כצדיק, ואם נראה שעבר עבירה ביום אין להרהר אחריו בלילה דודאי עשה תשובה. ואין זה נוגע לחובת תוכחה ולפסול עדות, דאם עשה עבירה ונפסל לעדות, המבט מצד האמת מחייב להוכיחו ולהחזיקו כפסול עד שיוודע ששב בתשובה, ובזה צד האמת גובר על צד הצדק. דבמקום שצד האמת סותר את צד הצדק, הולכים אחר האמת ונוקטים כהאמת ולא שייך לנהוג כהצד שמורה הצדק, דאין הצדק מוציא מידי הודאות של האמת.

ולכן לא הביא הרמב"ם הלכה זו בשום מקום, דאין נפק"מ למעשה בהלכה זו, דהנהגה והפסק של הדין בפועל יהיה תמיד על פי אמת, והנהגה לדון לכף זכות אינה אלא מידה טובה ושייכא להלכות דעות. דיש מצוה והוראה פרטית לאדם בינו לבין עצמו שלא להרהר אחר אדם המוחזק כצדיק, והיא הנהגה טובה בלבד כמדויק מלשונו של הרמב"ם בסה"מ שכתב "שראו לידון את חברו לכף זכות".

נמצא - ג' דינים נאמרו במצות "בצדק תשפוט עמיתך" - וענינם אחד. דמלבד המצוה לדון בבית דין כפי האמת וההלכה הראויה להיפסק ע"פ המציאות שבפני בי"ד, בי"ד צריכים לעשות ככל שידם מגעת לדון על פי הצדק והנראה להם נכון מצד המציאות הכללית. ולכן נצטוו לפסוק במקומות מסוימים ע"פ פשרה, דהצדק מחייב לראות את כל הצדדים האפשריים מעבר למציאות הנגלית.

לדעת הרמב"ם אין חובה לדון לכף זכות ולנהוג על פיה, אלא היא הנהגה טובה וראויה שצריך לנהוג בה במידת האפשר. וגם כאשר האדם דן את חברו בינו לבין עצמו לכף זכות, אין זה נוגע לדינא להוכיחו ולנהוג בו לפי מה שעשה.

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
שנאמרו בישיה"ק

כבוד הרב הוי כבוד שמים

ב. 'את ה' אלוך תירא - לרבות תלמידי חכמים':

אלא שיש להסביר מה באמת סבר רבי עקיבא לדרוש את הפסוק לענין תלמידי חכמים, ונראה לבאר שזה ודאי לא עלתה על דעתו שנוכל לדמות את מורא התלמידי חכמים למורא האמור לכפי השכינה, וכל כוונתו היא אחת - שאף שודאי אין לדמות זה לזה, מכל מקום במורא המוקיים בתלמידי חכמים, מוקיים גם מורא השכינה גופא, וחלק מצורת הקיום של 'ה' אלוך תירא' מתקיימת ביראת התלמידי חכמים.

וכל כך למה, מפני שכונדע לכל קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד, וכאשר האדם לומד את תורת הקב"ה הוא מתחבר לחכמתו של הקב"ה בעצמותה והופך את עצמו לכלי המחזיק את חכמתו ית', וממילא כאשר האדם זוכה למעלת תלמיד חכם הרי שבוה הוא מייצג את כבודו של הקב"ה בעולם, בכך ש'תורת אלוך בליבו', וכאשר מכבדים אותו - מכבדים את תורת ה' שנמצאת בתוכו.

ומעתה הא גופא מתחדש לנו בדברי רבי עקיבא, שלא זו בלבד שאין לדמות את מורא הת"ח למורא השכינה אלא אדרבה, לא שייך לכבד את החכם עצמו מצד כבודו העצמי, שכן אל מי תדמינו ואשווה, וכל כבודו הוא רק כבוד הקב"ה, שכאשר מכבדים את מי שאוצר את התורה הרי שמכבדים אותו ית'.

וכן מצינו בברייתא במסכת שמחות (פ"ח ה"ג) שכאשר נפטר בנו של רבי עקיבא נתקבצו קהל גדול ללוותו, ואמר להם רבי עקיבא שידוע הוא שלא הגיעו לכבודו הוא, "שלא נצטערתם ובאתם אלא לכבוד תורה" וכו', הוי אומר, שמה שבאו לכבדו לא היה כלל בשביל הכבוד שלו, כבודו של 'רבי עקיבא', אלא אך ורק בשביל 'כבוד התורה'.

ובהא מתבאר להדיא כדאמרינן, שכבוד התורה אינו כבוד לחכם עצמו אלא כבוד לתורה שנמצאת בו, שהיא מאמרו של מי שאמר והיה העולם, דהרי בעבור מה כיבדו הקהל את רבי עקיבא, אך ורק משום שהוא עצמו היה מהות של ספר תורה חי שמחזיק את דברי התורה, אך כל זה רק משום מה שהוא מחזיק, דאי לאו תורה כמה עקיבא איכא בשוקא, אבל מדנפשיה לא שייך בו כל אותו כבוד.

ומעתה יתבאר לנו בתרתי דברי המשנה, ראשית מה שאמר התנא 'מורא רבך כמורא שמים' שודאי אין הכוונה כפשוטו שיש לירא מהרב כאילו יראים מהשמים, אלא שהיראה מהרב היא היא יראת השמים, כיון שאין ענין לירא מהרב עצמו אלא רק לירא מהשכינה שמוראה מתבטא ביראה מהרב.

ועל פי זה יתבאר מהו הדמיון בין 'כבוד חברך' למורא רבך, שכשם שברבך אין המורא נוגע לרב אלא רק כלפי השכינה, אלא שהרב הוא הדמות המייצגת את מורא השכינה, כך בכבוד חברך, אין ענין הכבוד מכוון כלפי החבר עצמו אלא כלפי מה שהוא מייצג, והיינו משום ש'חברך הוא בדמות יוצרך', ויש בו את תבנית הצלם אלוקים שהיא זו שמחייבת בכבוד.

וכן הוא גם לענין 'הי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך', שהרי בכך שהאדם מכבד את התלמיד הוא בעצם מכבד את עצמו ומראה שהתלמיד מקבל ממנו את תורתו, וגם בזה אין ענין הכיבוד מתייחס לדמותו של התלמיד אלא לתורה שאותה הוא מקבל מפי הרב, והיה אם הרב לא יכבד את תלמידו הרי שיחסר בזה מכבודו שלו עצמו.

ומה שנוגע לענינו הוא, להבין ולידע מהו המוטל עלינו לכבד כל אחד את חברו, כי אין זה כבוד בעלמא לדמותו של החבר אלא למה שמונח בתוכו, איבעית אימא מצד צלם האלוקים שיש בו, ואיבעית אימא מצד 'מורא רבך', שהרי כבר אמרו באלו מציאות (ב"מ ל"ג, א') שתלמידי

'רבי אלעזר בן שמוע אומר יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך, וכבוד חביבך כמורא רבך, ומורא רבך כמורא שמים' (ד', י"ב).

א. ביאור סדר המשנה:

במושכל הראשון היה נראה כי יש כאן במשנה שלושה פרטים שעולים זה על גבי זה וקשורים כל אחד לשני, קודם כל כבוד תלמידך, לאחר מכן כבוד חברך, ולבסוף מורא רבך. אך אם אכן כן יקשה, שלכאורה נמצא ש'כבוד חברך' צריך להיות 'כמורא שמים', שהרי כבוד חברך שווה למורא רבך, ומורא רבך כמורא שמים...

ועל כרחוק שיש כאן במשנה שלושה משפטים נפרדים, שכל אחד מהם אומר כלל בפני עצמו. וכך גם מבואר בדברי הראשונים, ויעויין בלשון רבינו יונה על אתר, שכל כלל במשנה מתייחס לרמה שונה של חיוב, שאינה דומה לשני הפרטים האחרים.

הדין הראשון הוא 'יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך', שכן כלפי התלמיד אין חיוב של כיבוד, אלא רק מעלה מסוימת של 'חביב', שהרב יכבד אותו בכל זאת 'כשלו', ואין זה דומה ל'כבוד חברך'. מה שאין כן כלפי חברך יש חיוב גמור של 'כבוד', ולפיכך אמר 'וכבוד חברך כמורא רבך', שכמו שיש חיוב גמור לירא מהרב, כך גם יש חיוב לכבד את החבר. רק לאחר כל זאת מגיע הדין השלישי של 'מורא רבך כמורא שמים', שהוא החיוב הגדול יותר מבין כולם, שעל אף שגם הוא חיוב מן הדין, מכל מקום אין בו דמיון לדין הקודם, שכן הדין הקודם הוא חיוב 'כבוד' זה הוא חיוב 'מורא', וכפי שלומדים מן הפסוק 'ויראת מאלוך'.

אך על פי זה יש להבין, שלכאורה נמצא שכל מה שהבאנו את דין 'מורא רבך' כלפי 'כבוד חברך' הוא רק ללמד עד כמה חיוב 'כבוד חברך' הוא דין גמור מן התורה, ואם כן מדוע הבאנו דוקא את דין מורא רב, לכאורה כיוצא בזה היה ניתן להביא משאר כל דיני התורה, כמו שמירת שבת או מאכלות אסורות...

אלא שודאי עדיין מוכרח מלשון המשנה שיש קשר מסויים בין כל חלקיה, ואין זה ששלושה דברים נפרדים לגמרי התקבצו למקום אחד, והגם שאין דמיון בין שלושתם מכל מקום ישנה איזה משמעות באופי הדין ששווה בין כולם, ועל כן דימתה אותם המשנה.

ולביאורם של דברים יש לנו להקדים מהי מהות הדין של 'מורא רבך', שהנה בלשון הרמב"ם (ריש פ"ה מה'ת"ת) מבואר שהשווה את דין מורא רב לדין מורא אב, וכתב שמורא רב גדול ממורא אב ואין לך מורא גדול ממוראו, והביא שם מלשון הגמרא שהיחס כלפי הרב הוא כביכול כמו כלפי השכינה, שכל המהרהר אחר רבו כמהרהר אחר השכינה וכו'. והדבר צריך תלמוד, היאך יתכן לדמות את הדינים הנוגעים כלפי הרב ליחס כלפי השכינה, ואכן כבר בגמ' בקידושין (נ"ז, א') תניא: "שמעון העמסוני ואמרי לה נחמיה העמסוני היה דורש כל אתין שבתורה, כיון שהגיע לאת ה' אלוך תירא פירש, אמרו לו תלמידיו רבי כל אתין שדרשת מה תהא עליהם, אמר להם כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך קבלתי על הפרישה, עד שבא רבי עקיבא ולימד את ה' אלוך תירא לרבות תלמידי חכמים".

ומבואר בדעת רבי עקיבא שלמד את עצם המכוון בפסוק 'את ה' אלוך תירא' כלפי תלמידי חכמים, שהשווה מוראם למורא המקום, עד שאפשר להגיד עליהם עצמם את מה שנאמר כלפי השכינה, ולכאן דעת שמעון העמסוני שלא חזר בו והודה לרבי עקיבא (שהרי לא מצינו שהמשיך לדרוש שאר כל אתין שבתורה) הוא משום הך גופא, דהיאך יתכן להעלות על הדעת שמה שנאמר כלפי השכינה יהיה נוגע כלפי בשר ודם, וכי אפשר לו לאדם להלך אחר השכינה.

חכמים שבבבל עומדים זה מפני זה, ופרש"י "לפי שהיו יושבין תמיד בביהמ"ד יחד ומקשיין ומפרקיין וכולם למדין זה מזה".

והגם דאנן לא פסקינן כמנהג בבל ולא קמיינן זה מפני זה, מכל מקום ודאי שאין ספק שכל אחד לומד מחברו ומיני ומיניך רווחא שמעתתא, ואם למשל בא אחד להגיד סברא כל שהיא לחברו הרי שבזה הוא מלמדו את אותה סברא, ואף אותה סברא עצמה באה מכח כל אותם אלו שקדמו לו ואמרו לו אותה... וכך היא דרכה של תורה, שכולם יושבים ביחד ומתחדדים זה מזה כאותה אש שאחד מזליק את חברו

וקרבו זה אל זה והיו לאחדים, ואם כן יש כאן ענין מיוחד של 'כיבוד' להראות כבוד אחד לשני.

כאשר האדם מכבד את חברו הוא מראה כבוד לתורה שיש בו, וככל שהוא מכבד יותר את התורה של חברו כך הוא מכבד יותר גם את התורה של עצמו, וכפי שביארנו, שאין כאן כבוד בעלמא לחבר אלא לעצם דברי התורה, וכבוד התורה העצמי של האדם תלוי במידה שבה הוא מכבד את עוסקי התורה ואת המלמדים אותו את התורה, ואי לאו הכי הרי שאין החסרון תלוי אלא בו.

כל אחד ותפקידו הוא (שיחת של"ס)

לכן צריכים כולם להתחיל את השירה יחד בבת אחת בלי שאחד יקדים את חברו, הואיל ועצם מהותה של השירה היא שירה שמורכבת מכולם כאחד, ואם יש מלאך שמקדים את חברו ולא עובד איתם יחד - כבר אין מטרה לקיומו והרי הוא נשרף מיד.

וענין זה קיים אצל בשר ודם מידה כמידה כמו המלאכים ממש. לכל אחד יש את התפקיד שלו ואת השליחות המיוחדת שאליה הוא נשלח לזה העולם, ותפקידו הוא למלא אך ורק את החלק שלו בלי להביט אנה ואנה, אולם זאת יחד עם כל בעלי התפקידים האחרים. וכבר הבאנו את הסיפור על ר' נפתלי אמסטרדם שהתאונן לפני רבו ר' ישראל סלנטר מדוע אין לו את הראש של פלוני ואת הלב של אלמוני, ואמר לו ר' ישראל - נפתלי, אתה עם הראש שלך ואתה עם הלב שלך, כך הקב"ה רוצה שתעבוד אותו.

בתנא דבי אליהו אמרו חז"ל 'חייב כל אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי', וברמב"ם גם כתב (פ"ה מהל' תשובה ה"ב) ש'כל אדם ראוי לו להיות צדיק כמשה רבינו או רשע כירבעם', והדברים צריכים ביאור רב, דבשלמא להיות כירבעם ראינו אנשים רבים שקיימו זאת... אך כיצד להיות 'צדיק כמשה רבינו' והיאך יתכן להגיע לרום דרגתם של אברהם יצחק ויעקב, הלא ודאי אין זה בהשגתו.

וכידוע יש שהמליצו ש'גיעו מעשי' אין זה לשון 'הגעה' אלא לשון 'נגיעה', שניגע וכו' במשהו כמעשיהם של האבות, ויתכן שזו אכן כוונת הדברים, אך בספר הקדמון 'שערי העבודה' המיוחס לרבינו יונה כתב בדרך אחרת, שאמנם ודאי שלא נוכל להיות כמו האבות הקדושים בעצמם, אבל גם אנחנו לפי דרגתנו יכולים להתעלות כל כך - עד שלפי הרמה שלנו ייחשב הדבר שעשינו את הכל, ובשמים יחשיבו את מעלתנו כמו מעלת האבות, והיינו משום שלכל אחד יש את התפקיד שלו, ועליו לכבוש את הפסגה שנועדה בעבורו. ויעויין שם שסיים וכתב שגם האדם הפשוט בדורנו שיגיע עד השיא לפי דרגתו הוא, יוכל לקבל שכר כאברהם אבינו (א.ה.) וידוע כע"ז בשם האריז"ל שאמר למהרח"ו שלפי דורו הוא נחשב כנתא בדורות קודמים).

אך אף אם לא נאמר כן, ועי' במשנה ברורה סי' א' דמשמע שלא כאמור, מכל מקום עדיין נוכל להבין מדוע האדם במעשיו יכול להתדמות לאבות, כי כאשר האדם ממלא את התפקיד שלו ועושה את כל המוטל עליו, הוא מתאחד יחד עם הציבור לעבודה אחת, והוא מקבל שכר כמו כל הציבור. שכן כאמור, רצון הקב"ה אינו שיעבדו אותו הרבה בני אדם בודדים אלא ציבור אחד שלם שמורכב מכולם, כל אחד על משאו ועל פקודתו, ועל כן הוא יצר את ה'ציבור' שמורכב מכל ישראל בכל הדורות, שכולם הם ציבור אחד מתמשך שעובדים יחד את בוראם כולם כאחד, וכאשר האדם ממלא את חלקו בתוך עבודת הציבור - הוא מתאחד יחד עם הדורות הקודמים עד האבות הקדושים, וגם הוא נוטל שכר יחד איתם.

כאשר האדם ישים את הדברים על ליבו הוא יבין מחד גיסא כמה עליו להתמקד בתפקיד שלו ולהיות שמח בחלקו, ומאידך איך הוא לא עובד לבד אלא כחלק מציבור אחד גדול, ויש עליו אחריות שלא לפגום בעבודת הציבור. גם בדברים שהוא באופן פרטי היה יכול להחלש מהם, עדיין עליו להשמר שידיו לא ירפו את האחרים שנמצאים יחד איתו, אם זה בתורה ואם זה בתפילה ואם זה בכל דבר וענין. כי לכולם יש עבודה אחת - לקבל עול מלכות שמים זה מזה ולתת באהבה רשות זה לזה.

"וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו" (י"ח, ב'), וברש"י; "אחד לכשר את שרה ואחד להפוך את סדום ואחד לרפאות את אברהם, שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות", ובטעם הענין שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות נראה פשוט, שכל מהותו של המלאך היא השליחות שאליה הוא עומד, ואין לו עוד מציאות אחרת מלבד המטרה שאליה נשלח, שכן הוא עצמו מהווה את קיום השליחות ותו לא מיד, ולפיכך ברגע שיש לו כבר שליחות אחת לעמוד בה לא יתכן שהוא יעמוד בשביל עוד שליחות אחרת.

ואת יסוד הדברים אנו מוצאים גבי מה שאמר המלאך למנוח 'למה זה תשאל לשמי והוא פלא' (שופטים י"ג, י"ח), וברש"י; "מכוסה, תמיד הוא משתנה ואין ידוע למה משתנה היום", כי בהיות שהמלאך עומד רק עבור שליחותו, כאשר שליחותו משתנה למטרה אחרת הרי שעצם מציאותו מתחלפת, וכיון שכן לא ניתן לקרוא לו בשם הקודם וכל הזמן הוא מקבל שמות חדשים לפי מטרת השליחות.

אם כן רואים אנו שדרך עבודת ה' שאצל המלאכים היא התייחדות גמורה לביצוע השליחות בלי עמידה לאף דבר אחר, ואם כי אצל האדם הדרך היא שונה, ויש עליו ציונים רבים באופנים מאופנים שונים שביכולתו לקיים ולא רק שליחות אחת ותו לא, מכל מקום יכול הוא ללמוד מהמלאכים מהי הצורה של קיום המצוות. מרן הגר"א ווסרמן אמר בדברי הספד שנשא על מרן החפ"ץ חיים, שתמיד התקשה בדעת הר"ן מדוע העוסק במצוה פטור מן המצוה גם באפשר לקיים שניהם, והלא סוף כל סוף הוא יכול לקיים את שני המצוות. אולם כשראה את מרן הח"ח בטלה קושייתו מעיקרא, כיון שכאשר היה עסוק בקיום מצוה כל כולו היה מונח אך ורק במצוה בעצמה בלי שום שיוך, וכזה 'גברא' שמונח בכל הווייתו במצוה - לא שייך לחייב בעוד מצוה אחרת. אין את מי לצוות...

והנה כאשר אנו מזכירים בתפילה את עבודת המלאכים אנו אומרים 'וכלם מקבלים עליהם עול מלכות שמים זה מזה ונותנים באהבה רשות זה לזה', ויש להבין מהי הכוונה 'וכלם מקבלים עליהם עול זה מזה', והרי למלאכים אין שום יצה"ר שלא לקיים את רצון קונם, וכל רצונם אחד הוא - לעבוד את הקב"ה, ובעבור מה הם זקוקים 'לקבל' עליהם את העבודה זה מזה. ובפרשני הסיפור כתבו שאין כאן משפט בפני עצמו אלא פירוש הדברים אחד הוא כמו המשך - 'ונותנים באהבה רשות זה לזה', אכן עדיין צ"ב לפ"ז מהי הכפילות.

אכן הביאור בדברים שבאמת כל מלאך עושה את כל מה שבכוהו, אמנם משמים קבעו שכל אחד יעמוד במקום אחר וכל אחד יהיה בעל תפקיד אחר, חלק עם תפקידים גבוהים ומרוממים וחלק עם תפקידים נמוכים מזה, כל אחד כפי מה שנקבע עבורו. משל למה הדבר דומה, למכונה גדולה שמורכבת מאלפי חלקים, יש בה חלקים מרכזיים ועיקריים כדוגמת המנוע וחלקי השלד, ויש בה חלקים זעירים שעשויים מפריטים זעירים, אולם כל החלקים כאחד נצרכים בעבור תפקוד המכונה, זה כמו זה, ואם יחסר וכו' בורג אחד קטן כבר לא תוכל המכונה לפעול.

וכך הוא הענין בסדר עבודת המלאכים, לכל אחד יש תפקיד שונה שאותו עליו למלא עד תומו, ולא כולם ממלאים תפקידים בעלי אותה חשיבות, עד שבאמת יש שעומדים מעל ויש שמתחת, אך כל התפקידים כולם נצרכים במידה שווה למלאכת עבודת הבורא, והעבודה כולה מורכבת מכל המלאכים כאחד שמשבחים ואומרים.

נחל אליהו

שהנימוק הזה שתמר חפה מפשע ומעוברת בשני ילדים שלו לא גרם לו להודות, הכח היחיד שיכול לגרום לו להודות הוא 'הכר את בוראך' זה כח שעוזר בעת נסיון.

וכל מי שידע איך נראה העולם החיצוני מבין כמה היסוד הזה נכון, כל החוקים והנימוסים לא מועילים כלום ברגע שהיצר הרע של התאוה, כבוד, כסף, בוער, הכל נעלם כלא היה.

המתפלל על חברו

וה' פקד את שרה כאשר אמר - מכאן למדו חז"ל 'כל המתפלל על חברו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה' ובדרך צחות אפשר לומר שצריך שהתפילה שראובן מתפלל על שמעון תהיה ברמה שהוא יהיה צריך לאותו דבר, ראובן מרגיש שהצרה של שמעון זה צרה שלו, כשאדם מתפלל בכזו דרגה הוא נענה תחילה, והראוני שהמהר"ם שיק מבאר כן על דרך צחות.

הרב דסלר מאריך לבאר איך יתכן שתפילה של אדם אחד תועיל לחבירו? ומבאר שכשאדם נושא בעול עם חברו ואיכפת לו מהמצב של חברו, זה נחשב שאותו אדם מתפלל על הצורך האישי שלו, ראינו הרבה אנשים גדולים שפעלו ישועות בתפילתם עבור אחרים, ויש לזה כמה סיבות, יש כאלו שמאד נושאים בעול עם חבריהם, כל צרה שמגיעה לפתחו הוא מרגיש שזה צרה אישית שלו, ויש כאלו שזוכים לזה בגלל שהם שומרים מאד על קדושת הדיבור ויש לתפילה שלהם כח עצום, 'לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה', וכמובן שיש מעלה בתפילת צדיקים שתפילתם נושאת חן בעיני הקב"ה, ככל שהאדם יותר מרוצה לקב"ה כך התפילות שלו יותר מתקבלות, 'וישע ה' אל הבל ואל מנחתו' בגלל שהוא שעה אל הבל לכן הוא שעה למנחתו, 'רצה ה' אלוקיני בעמך ישראל ובתפילתם' על ידי שהקב"ה ירצה את כלל ישראל הוא יקבל את התפילות שלהם.

למה אברהם אבינו היה צריך להיות כהן גדול

בשעת העקידה?

במדרש כתוב שבזמן העקידה הקב"ה אמר לאברהם אבינו כהן גדול אתה, שחוט את יצחק וקבל דמו, וצריך להבין למה הוא צריך להיות בשביל זה כהן גדול, הרי כהן הדיוט גם כשר לעבודות האלו? נתנבאו בזה בסגנון אחד הצפנת פענח והפונביז'ער רב - ברגע שאברהם שוחט את יצחק הוא נעשה אונן על בנו ופסול לעבודה, ורק כהן גדול מקריב אונן, וזה הפשט במדרש 'כהן גדול אתה שחוט את יצחק וקבל דמו'.

למה אברהם אבינו לא הקריב קרבנות ביום

הגמל את יצחק

ויהי אחר הדברים האלה - פירש"י אחר דבריו של שטן, אמר השטן מכל הסעודה שעשה ביום הגמל את יצחק לא הקריב לפניך פר אחר או איל אחד, אמר לו הקב"ה כלום עשה אלא בשביל

מה הדבר היחיד שמועיל נגד תאוות

כי אמרתי רק אין יראת אלוקים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי - מה הפירוש 'רק אין יראת אלוקים'? מאיר את עינינו בזה המלבי"ם: פלשתים לא היה כמו מצרים, זו היתה אומה מנומסת עם תרבות וחוקים, יושר ומוסר, ואבימלך שהיה המלך באותה מדינה היה סמל ליושר ומוסריות, ואבימלך נפגע עד עמקי נשמתו ממה שאברהם אבינו חשד בו שהוא יקח אשה מתחת בעלה, אמר לו אברהם אבינו: גם אם יש לכם את כל חוקי המוסר והנימוסים שקיימים בעולם, אם חסר לכם יראת אלוקים לא יעזור כלום, כשהיצר הרע בוער כל הנימוסים לא שוים כלום, זה הפשט 'כי אמרתי רק אין יראת אלוקים' יש לכם הכל וחסר לכם 'רק יראת אלוקים' מזה אפשר להגיע ל'והרגוני על דבר אשתי', ונקרא את לשונו הזהב 'הודיע לו שגם אם נראה איש או עם שהוא פילוסוף גדול וחקק לו נימוסים ישרים והרגיל את עצמו במידות ישרות וטובות על פי עצת שכלו, והוא עושה משפט וצדקה הכל על פי עצת שכלו, בכל זאת לא נוכל לבטוח על האיש ההוא או על העם ההוא שבהסיתתו תאוותו לעשות רע שתמיד יגבר שכלו על עצתו, כי בהפך עת יבער בו אש תאוותו אל אשת חן או הון רעהו באין רואה, גם שכלו ילך שולל לרצוח ולנאוף ולעשות כל רע, רק כח אחד נמצא בנפש האדם אשר בו נוכל לבטוח שלא נחטא והוא מידת היראה השתולה בנפש, עת תמלא הנפש מיראת אלוקים המשקיף על נגלה ובמסתרי והצופה את כל מעשיו, אז גם עת יגבר עליו יצרו ירא ויבוש מהמלך הגדול הרואה את כל מעשיו ויזהר מעשות רע' עד כאן לשונו הזהב.

כח טבעי יותר חזק מכח מלאכותי

זה היסוד הגדול שהמלבי"ם מלמד אותנו: כל הנימוסים והתרבותיות לא מועילים כשמגיע נסיון, סבי הגר' שמעון משה דיסקין זצ"ל [היה מגיד ודרשן ברוסיה] כותב בספרו מדרש שמעוני שבחוקי הטבע כשיש התנגשות בין דבר טבעי לדבר מלאכותי תמיד הדבר הטבעי יגבר, החוקים והנימוסים שהאדם מחוקק זה דבר מלאכותי, אבל התאוות של האדם זה דבר טבעי, וכשהתאוה בוערת היא גוברת על הנימוסים, לעומת זאת יראת אלוקים אפילו כשזה רק יראת העונש זה כח שמוטבע בנפש האדם לפחד ולדאוג שלא יקרה לו נזק, זה כח שיכול לגבור על התאוה הטבעית.

הכר את בוראך

תמר אמרה ליהודה 'הכר נא' דרשו חז"ל הכר בוראך ואל תאבד שלשה נפשות, הנסיון של יהודה היה נורא ואיום, הוא היה גדול הדור ומלאך כפה אותו למעשה הזה, אין לתאר את הבושה הגדולה שהיתה ליהודה להודות בכזה מעשה, אנחנו יכולים ללמוד כמה גדולה היתה אותה בושה ממה שיהודה זכה מכח זה למלכות, כל מלכות בית דוד ומלך המשיח יצאו מיהודה בזכות אותה הודאה, עד כדי כך היתה הבושה הגדולה של יהודה להודות בכזה מעשה

רוח אם תקריב לפני את יצחק, אבל אם לא תקריב לא תעבור על שום איסור בעולם, וזה היה עומק הנסיון של אברהם, אף על פי שלא היה כאן ציווי הוא הלך לשחוט את בנו לעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו, וכבש רחמיו 'לעשות רצונך' בלבב שלם, זה לא היה ציווי אל רק גילוי רצון הבורא.

ובדבריו יש גם תירוץ על הקושי העתיקה מה המעלה הגדולה של אברהם אבינו? הרי בכל הדורות יהודים מסרו את נפשם ונפש בניהם ובנותיהם על קדושת ה', מה מיוחד אצל אברהם אבינו? ואחד התירוצים לזה הוא שכאן לא היה בכלל ציווי לשחוט, היה כאן רק גילוי רצון ה' ואברהם אבינו מסר את בנו בשמחה לקיים רצון הבורא.

רשע כבר קדמך אברהם

ושמעתי מהגר' יצחק אזרחי שליט"א דבר נפלא על פי דברי הר"ן האלו - הז"ל הקדושים העמידו את מעלתו של אברהם אבינו לעומת השפלות של בלעם הרשע, המשנה באבות מונה שלשה דברים של תלמידי אברהם אבינו לעומת שלשה דברים של תלמידי בלעם, וישכם בלעם בבוקר אמר לו הקב"ה רשע כבר קדמך אברהם, ואחד מהנקודות שבהם נעמד בלעם לעומת אברהם אבינו היא הנקודה הזו, מה היתה הטענה על בלעם הרשע? הרי כל הזמן הוא מצהיר חגיגית שהוא הולך אך ורק אם הקב"ה מרשה לו ללכת, הוא כל הזמן אומר 'אך את הדבר אשר ישים אלוקים בפי אותו אשמור לדבר' למה הוא כל כך רשע? התשובה: אמנם בלעם לא עשה שום דבר נגד ציווי ה', אבל הוא ניהל מלחמה נוראית ואיומה נגד רצון ה', כך אנחנו מוצאים היום עורכי דין פושעים שבקיאים בכל סעיפי החוק ומצליחים לעשות את הנבלות הכי גדולות במסגרת החוק, מברכותיו של אותו רשע אנחנו רואים שהוא הבין טוב טוב מה זה נקרא ברית אבות, מה זה נקרא 'א-ל מוציאם ממצרים', הוא הבין בדיוק מהי אהבת ה' לעמו, והוא מוכן לעשות את כל המאמצים בשביל לעקור את האומה הישראלית מן השורש, הוא עושה את הדבר שהוא הכי הפך הבורא אבל הוא מנסה כל הזמן שזה יהיה בתוך מסגרת החוק, ובנקודה הזו בדיוק ניצב מהעבר השני אברהם אבינו, זה מה שהקב"ה אומר לו 'רשע כבר קדמך אברהם' בעקידה אברהם אבינו היה מוכן בשביל רצון ה' בלי שום ציווי לשחוט את בנו יחידו.

הוא ער לך ואתה ישן לו

וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו - מפרש רש"י אחר שאמר לו המלאך אל תשלח ידך ראהו כשהוא נאחז והשטן סובכו ומערבבו באילנות כדי לעכבו, מדברי רש"י הללו למדנו שני לימודים גדולים כמו שנראה בסייעתא דשמיא: הלימוד הראשון - אם היו שואלים אותנו מה נסיון יותר גדול, האם העקידה או מרדף מתיש אחרי איל? כמה שקשה לזקן בן מאה שלושים ושבע לרדוף אחרי איל עדיין הנסיון של העקידה הוא הרבה הרבה יותר קשה, מה השטן חשב לעצמו? האם הוא חשב שאחרי שאברהם אבינו עמד בגבורה בנסיון של העקידה הוא יפול עכשיו בנסיון הזה? אנחנו לומדים מכאן מה זה נקרא יצר הרע, 'הוא ער לך ואתה ישן לו', כך מביא החובת הלבבות שהחכם ראה את החיילים חוזרים ממלחמה עטורי ניצחון ואמר להם: שבתם מהמלחמה הקטנה עדיין עומדת לפניכם המלחמה הגדולה עם היצר וחילותיו, אדם יכול לנצח את היצר הרע בנסיונות הכי כבדים ואחר כך השטן מפיל אותנו בדברים הכי קטנים, הוא מצליח בכל מיני דרכים להסיח את דעתו ולהפיל אותנו, ולכן אפילו אחרי העקידה השטן עדיין מנסה להפיל את אברהם אבינו בנסיון של מרדף אחרי איל.

בנו, אילו הייתי אומר לו לשחוט את בני לפני לא היה מעכב, ויש להקשות - התירוץ הזה הוא לסתום את פי השטן, אבל מה התירוץ האמיתי? אמנם לאברהם אבינו יש נכונות לשחוט את יצחק בשביל הקב"ה, אבל למה כשהוא עשה משתה גדול ביום הגמל את יצחק הוא לא הקריב אפילו קרבן אחד לקב"ה? מה מועיל מה שבלב הוא מסכים לשחוט את יצחק? ונראה ליישב את הדברים על פי משל - המנהג של הגבירים בעיקר בעיירות הקדומות היה שבאחד הימים לפני שהם מחתנים את ילדיהם הם היו עושים סעודת עניים, והיה יהודי שהיה בעל צדקה גדול וביתו היה ממש כמו של אברהם אבינו, לימים הוא החליט שהוא ממסד את ההכנסת אורחים, הוא בנה בית מלון ותמיד היה שם מקום לכל העניים והנזקקים לישון ולאכול, הוא השקיע בפרויקט הזה מליונים וזכה לברך על המוגמר, ביום שהסתיימה הבניה הוא היה שרוי בשמחה גדולה ועשה מעמד חנוכת הבית והזמין את כל קרוביו ואוהביו, תוך כדי הסעודה ניגש אליו אחד היהודים ושואל אותו: למה אתה לא עושה סעודת עניים? אמר לו אותו גביר: אני צריך לעשות עכשיו סעודת עניים? כשאני עושה שמחה אישית שלי אני דואג לעשות גם סעודת עניים, אבל עכשיו כל השמחה שלי היא בשביל העניים, כל הבית הזה שבניתי הוא בשביל שיהיה לעניים מה לאכול והיכן לישון, בשמחה הגדולה של העניים אני משתף עכשיו את המשפחה והידידים שלי.

זה עומק התשובה שענה הקב"ה לשטן, אם אברהם אבינו היה עושה את השמחה הזו כמו כל אדם שהבן שלו נגמל יש עליו טענה למה הוא לא מקריב לפני קרבתו, אבל אצל אברהם אבינו כל השמחה שלו היא כבוד שמים, כל מה שהוא שמח עם הילד זה בשביל כבוד שמים שיתרבה מזה, 'איתן ידעך בעולם' וביום הגמל את בנו השמחה הגדולה שלו היתה שיש מי שימשיך את הדרך שלו לפרסם את שמו של הקב"ה בעולם, מה שייך לבוא אליו בטענות למה הוא לא הקריב קרבתו??

מכניסים את האבות לנעליים שלנו

מענין לענין באותו ענין - כתוב שיעקב אבינו קרא קריאת שמע בזמן שהוא פגש את יוסף, ויש קושיה מפוסמת אם זה היה זמן קריאת שמע למה יוסף לא קרא? ניגש יהודי לבריסקער רב ואמר לו על זה פשטעל: בעצם זה לא היה זמן קריאת שמע, אבל יעקב אבינו קרא קריאת שמע כי באותו זמן התגברה אצלו כל כך האהבה ליוסף והוא חשש שזה יהיה על חשבון אהבת ה' שלו, לכן הוא קרא מיד קריאת שמע להגביר את אהבת ה' בליבו, והבריסקער רב מאוד לא אהב את הפשטעל הזה, הוא הגיב ואמר: מכניסים את האבות הקדושים לתוך הנעליים שלנו ואומרים כאלו פשט'לעך, מה השמחה של יעקב אבינו כשהוא רואה שיוסף חי? שהבן שלו קיים וממשיך את דרכו בעבודת שמים, זוהי כל האהבה שלו ליוסף, מה שייך לומר שהאהבה ליוסף היא על חשבון אהבת ה'? הרי כל האהבה ליוסף זה רק כלי לאהבת ה'.

הוציא מליבם של טועים שיחסו את התירוץ הזה למהר"ל, במהר"ל כתוב יסוד אחר לגמרי - כשהתעוררה אצל יעקב מידת האהבה הוא מיד השתמש באותה אהבה בשביל לאהוב את הקב"ה, אבל חס ושלום לומר שיעקב חשש שהאהבה שלו ליוסף תהיה על חשבון אהבת ה'.

חידושו של הר"ן שהעקידה לא היה ציווי אלא

בקשה

בדרשות הר"ן כתוב חידוש גדול בענין העקידה - בפסוק כתוב 'קח נא' אין נא אלא לשון בקשה, הקב"ה אומר לו: יהיה לי נחת

מתי מתחילים כל הקשיים

ומהרש"י הזה יש עוד לימוד גדול - 'אחר נאחז בסך בקרניו' עד שהיה ציווי לקחת את האיל זה לא היה מסובך בכלל לקחת אותו, היה אפשר לזנק ולתפוס אותו ברגע אחד, ומהרגע שזה נהיה מצוה מיד התחילו הקשיים, ואפשר לראות את זה בחוש כמה שאנשים דוקא בזמן שהם מתחילים ורוצים להתחזק אז נערמים להם מליוני קשיים, ואדם צריך להבין שכשמתחילים לו הקשיים זה הסימן שהוא עושה את ציווי הבורא, יש סיפור ידוע על אחד מגדולי הדורות ר' יוסל' סלוצקער, כשהוא היה ילד הוא היה פרא אדם והתגלגלו הדברים והוא נכנס ללמוד בוואלוז'ין ונעשה מפארי הישיבה, הראש ישיבה ר' חיים קיבל מברק מביתו של הבחור שהאמא שלו מאד חולה, ור' חיים החביא את המברק, אחר כך הוא קיבל מברק שהחנות שלהם נשרפה ואין להם פרנסה שיבוא לעזור להם, ור' חיים המשיך להחביא את המכתב, ובאותו זמן גם אמו של הבחור נפטרה, ורק בסוף הזמן ר' חיים הראה לו את כל המברקים, הוא אמר לו: אני עוקב אחריו ורואה שאתה צומח לגאון הדור, אבל ידעתי שהשטן לא ישב בשקט, שוה לו להרוג את ההורים שלך, לשרוף רחוב שלם בעיירה שלך, העיקר להפסיק אותך מלעסוק בתורה הקדושה, כי כשהולכים לקיים רצון הבורא אז השטן עושה את כל הפרעות.

מה ההוכחה שאברהם ירא שמים

עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה - כתוב בגר"א במשלי יסוד גדול מאד, יש אדם שעובד את הקב"ה לפי תכונות נפשו, יש אוהבי חסד, יש שקדנים, והם נמצלים את הכח שלהם בשביל לעבוד את הקב"ה, אבל מה המבחן הגדול אם האדם הוא באמת עובד ה' ? כשיש לו נסיון שהוא הפך תכונת נפשו, וכשאדם עומד בכזה מין נסיון זה ראייה שהוא באמת ירא שמים, אומר הגר"א: אברהם אבינו היה עמוד החסד, אבל המבחן הגדול שהיה לו הוא דוקא בעקידה, לשחוט את הבן יחיד שלו, מעשה כזה נראה אכזריות גדולה וזה ממש היפך הטבע של אברהם אבינו, וכשהוא עמד בנסיון הזה הוא גילה בעצמו שכל החסד שהוא עושה זה לא רק בגלל שזוהי התכונה שלו, אלא כל מה שהוא עושה מגיע מיראת ואהבת ה', זה הפשט בפסוק 'עתה' ידעתי כי ירא אלוקים אתה, זה מגלה שכל החסד שעשית הוא גם מגיע מכח יראת שמים.

עבודת ה' לא מכח התכונות

בפסוק במשלי כתוב 'עין תלעג לאב ותבוז לקאת אם יקרוה עורבי נחל ויאכלוה בני נשר' אומר הגר"א: מצות כיבוד אב זה שיא של מוסריות ויושר, ושילוח הקן לכאורה זה מעשה אכזריות שהאמא מצטערת על איבוד בניה, יש אדם שהתכונה שלו זה אכזריות והוא לא מחובר למצות כיבוד אב, זה מה שכתוב 'עין תלעג לאב', ויש אדם שהתכונה שלו זה רחמים והוא מקיים רק מצוות של רחמים, 'תבוז לקאת אם' הוא מזלזל במצוה של שילוח הקן, ושניהם רחוקים מהשלמות, ממשיך הפסוק ואומר: כנגד 'עין תלעג לאב' האכזרי 'יקרוה עורבי נחל' שהם אכזרים, וכנגד 'תבוז לקאת אם' הרחמני שמזלזל במצוות שילוח הקן 'יאכלוה בני נשר' שהוא רחמן על בניו.

כל המעלות של אברהם מכח יראת אלוקים

על פי דברי הגר"א רצינו לפרש מה שאמרנו חז"ל בסופ"ק דב"ב ג' גדול מה שנאמר באיוב יותר ממה שנאמר באברהם, באיוב נאמר איש תם וישר ירא אלוקים וסר מרע, ואילו באברהם נאמר רק ירא אלוקים' והמהרש"א שם מתקשה: היתכן שאיוב יותר בר מעלה מאברהם? ועל פי דברי הגר"א יתכן לבאר כך - לאיוב היו ארבע תכונות 'תם ישר ירא אלוקים וסר מרע' זה היה תכונות עצמיות שהיו לו, אבל אברהם אבינו כל המעלות שהיו לו כולם באו מכח ה'ירא אלוקים', גם הדברים שהיו בטבע שלו הוא עשה אותם בגלל שהוא ירא אלוקים, וזה דקדוק

ומצאנו את אותו נסיון אצל אדונינו דוד משיח ה', כתוב שכשדוד אמר 'אתה וציבא תחלקו השדה' יצאה בת קול ואמרה ירבעם ורחבעם יחלקו את המלוכה, מה היה הסיפור? דוד המלך כרת ברית עם יונתן בן שאול ויונתן מת ודוד לקח את מפיבושת שהיה פיסח ודאג לו לאחוזיה ולנחלה, הוא היה סמוך על שולחן המלך וחי כמו נסיך, כשדוד המלך ברח מאבשלום שריכז סביבו כמעט את כל כלל ישראל ובראשם את רבו של דוד אחיתופל שהיה גאון הדור, על אחיתופל כתוב שהעצות שלו היו כמו של אורים ותומים, ודוד בורה מירושלים באישון לילה עם קומץ נאמנים כמו חיה נרדפת, ובאותו זמן ציבא שהיה עבדו של מפיבושת לקח שלא מדעת אדוניו הרבה מזון ואוכל כדי להביא לדוד בזמן שהוא בורה, שואל אותו המלך דוד 'ואיך בן אדוניך? וציבא ענה שמפיבושת יושב בירושלים ואומר שמכל המחלוקת הזו אני ירויה אני נכד של שאול והמלוכה תחזור אלי, כזו כפיות טובה מצד מפיבושת אחרי כל מה שדוד המלך דאג לו עכשיו הוא שמח ומחכה שדוד ימות, מיד 'ויאמר המלך לציבא הנה לך כל אשר למפיבושת', ומה היתה האמת? כשדוד המלך חזר לירושלים מפיבושת בא לקבל את פניו, שואל אותו דוד המלך: עכשיו נזכרת לבוא אלי? והפסוק מעיד על מפיבושת שבכל השנים שדוד המלך היה בגלות הוא נהג כל מנהגי אבילות, אומר לו מפיבושת: 'עבדי רימני כי אמר עבדך אחבשה לי החמור וארכב עליה ואלך ואדוני המלך כמלאך האלוקים ועשה הטוב בעיניך' דוד המלך שמע שני גירסאות ולא ידע למי להאמין ואמר 'ואתה וציבא תחלקו השדה', עדיין היה לו צד שציבא אומר אמת, ובאותו זמן כתוב בחז"ל שיצאה בת קול ונגזר על מלכות בית דוד להיחלק, כל מה שעשרת השבטים נקרעו ממלכות בית דוד קרה בגלל אותו רגע, ולא זו בלבד, השואה הרוחנית הכי גדולה שקרתה ליהודים היתה גלות עשרת השבטים, איפוא הם נמצאים היום? יש מאן דאמר בסופ"ק דיבמות שעשאוים כגויים גמורים, נורא נוראות!

אבל מה אנחנו יכולים ללמוד מזה? כשדוד המלך היה שרוי בתוך החושך הגדול שבנו מיוצאי חלציו מבקש את נפשו, מגיע שמעי בן גרה ראש הסנהדרין ומקלל אותו קללה נמרצת, נואף, מואבי, רוצח, דברים נוראים, בחיי דוד היו הרבה גדולים וטובים שסברו שהוא לא ראוי, היו שאמרו שהוא פסול לבוא בקהל, וחלק אמרו שהוא לקח את המלוכה שלא כדין מבית שאול, ואחרי המעשה של בת שבע ואוריה החיתי היו עליו הרבה ערעורים, ומגיע שמעי בן גרה ואומר שמשמים רואים שכולם צודקים, כל כלל ישראל נלחמים בך, הבן שלך יוצא חלצך רוצה להרוג אותך, האם זה דבר נורמלי? זה סימן משמים שאתה לא ראוי להיות מלך, וזה היה נסיון קשה מאד לדוד, הצער והבזיון כל כך נוראים, ודוד המלך אומר 'ה' אמר לו קלל' אני מקבל הכל באהבה, הכל משמים, וההפך חיים מביא מדרש שבאותה שעה זכה דוד להיות רגל רביעי במרכבה, יחד עם אברהם יצחק ויעקב, ועדיין אחרי שהוא עמד בנסיון העצום הזה בזמן שרדפו אותו היצר הרע לא שוקט על שמריו, הוא הצליח להפיל אותו בנסיון הקטן הזה של לברר עוד קצת ולא להאמין לכל מה שציבא אמר, זה הכח של היצר הרע 'הוא ער לך ואתה ישן לו' הוא לא שוקט על שמריו.

לא להירדם בשמירה

ר' אלעזר בן רבי שמעון למד הרבה שנים בהתמדה, כשחזר מלימודו הוא פגש אדם אחד שהיה מכווער ביותר ושאל אותו כלום כל בני עירך מכווערים כמותך? אמר לו לך לאומן שעשאני, אחרי שנים של יגיעה בתורה בדרגה של תנא אלוקי, ברגע אחד של הסח הדעת השטן מצליח להפיל אותך, אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו אזובי קיר, כמה אנחנו צריכים להיזהר לא להירדם אף פעם בשמירה, היצר הרע אורב לנו ומחפש להפיל אותנו.

הלשון 'גדול הנאמר' רק מה שאמרו על איוב, אבל המעלה של אברהם אבינו היא הרבה יותר גדולה שכל התכונות שלו כולם באו מכח יראת אלוקים.

ר' חצקל אברמסקי זצ"ל אמר על ר' חיים בריסקער שהוא היה בעל חסד שאין כמותו, אבל היה קשה לעמוד על התכונות הטבעיות שלו כי הוא כל כך היה משועבד לשולחן ערוך עד שלא היה ניכר מה התכונה האישית שלו.

מה הטענה על הגר שחזרה לעבודה זרה אחרי שזרקו אותה למות בצמא?

ותלך ותתע במדבר בית שבע - דרשו חז"ל ששבה לגילולי בית אביה, המשגיח דיישבת קול תורה הגר' גדליה אייזמן הקשה: מה רוצים מהגר? היא הרי לא גדלה במאה שערים או בבני ברק, היא גדלה במצרים שהיו שטופים בעבודה זרה, היא הולכת לבית של אברהם אבינו עמוד החסד ורואה רק איך שמטיבים לזולת, ופתאום היא רואה שעמוד החסד הגדול שומע בקול אשתו ומשליך אותה ואת הבן שלה למדבר למות בצמא, ברור שכל האמונה שלה תתערער, ודאי שהיא תוריד את הכיפה ותחזור לגילולי בית אביה, מה הטענה עליה?

מתי השכל שולט על הרגש

ונראה להציע בזה דרך - אותה הגר'קה שכל כך לא מבינה מה קרה לאברהם אבינו אם אברהם אבינו היה עושה את זה לאשה אחרת, והיו מגיעים אליה ושואלים אותה: איך עמוד החסד עושה כאלו דברים? ודאי היא היתה עונה במקום ומסבירה בטוב טעם ודעת שישמעאל מקלקל את יצחק, אברהם אבינו כל המטרה שלו זה שימשיכו את דרכו לפרסם שמו של הקב"ה בעולם וישמעאל מסכן את כל הדרך, אין ברירה חייבים לזרוק אותם, תאמינו לי כל מה שאברהם עושה הכל לשם שמים, אם זה היה קורה למישהו אחר השכל שלה היה שולט על הרגש, אבל כשהיא נפגעה אישית הרגש שלה נפגע והשכל שלה כבר לא עבד, ידוע המעשה שסיפר ר' שלום שבדרון על אותה אשה שחשבה שהבן של חברה שלה נהרג בתאונת דרכים, מיד היא התחילה לנחם אותה שהכל משמים ולא צריך כל כך להצטער, ובסוף התברר שזה הבן שלה ואז לא הועילו שום דיבורי הרגעה, היא ישבה וצעקה: מאירק'ה שלי, מאירק'ה שלי, כי הרגש משתלט על השכל. זו היתה הטענה על הגר, הרי אם זה היה מישהו אחר השכל היה מתגבר והאמונה לא היתה נפגעת, למה כשפגעו בך כל האמונה שלך כל כך מתערערת? וזה תשובה להרבה אנשים שעברו את השואה ורואים שהלקם האמונה שלהם התעררה וחלקם האמונה שלהם התחזקה, וכמובן אי אפשר לדון את האנשים האלה שראו דברים נוראים, אבל יש לי שאלה אחת לשאלו אותם: גם לפני השואה למדתם מדרשי חז"ל, קראתם איך שבמצרים היו זורקים תינוקות ליאור, שמעתם על חנה ושבעת בניה, שמעתם על הגלויות בחורבן הבית, על האינקוזיציה, על מסעי הצלב, את כל זה שמעתם ולא היה לכם קושיות, רק כשהגיעה השואה זה נהיה לכם קשה, למה? כשישמעתם את כל הדברים האלו ידעתם להרגיע את עצמכם שהכל לטובה, כל היסורים שעוברים בעולם הזה הם כאין וכאפס לעומת מה שזוכים בעולם הבא, וכל התירוצים וההסברים הקיימים, אבל כשזה פוגע בבן אדם אישית אז מתחיל הנסיון, כי הקושי האמיתי הוא לראות איך כל

ההסברים שאתה מסביר כל כך טוב לאחרים עובדים עליך כשמשהו שלך נפגע.

הדבר הכי לא נתפס בשכל אנושי

מענין לענין באותו ענין - אין לנו הבנה בדרכי שמים, בשואה היו יותר ממיליון וחצי תינוקות שלא טעמו טעם חטא שמתו מיתות משונות, צדיקים קדושי עליון עונו בעינויים נוראים, כל ההסטוריה של כלל ישראל רוויה בדם, גזירות תח' ותט', האינקוזיציה בספרד, גזירות תתנו', עשרה הרוגי מלכות, חנה ושבעת בניה, ועוד ועוד, הקב"ה אומר 'שתוק כך עלתה במחשבה לפני' אין לנו דרך להבין את זה, אבל הדבר שהכי הכי לא מובן ולא נתפס בשכל הקטן שלנו בכל ההסטוריה, יותר מהשואה יותר מכל הדברים הנוראים שעברו על הכלל ועל הפרט, יותר מכל הקושיות של צדיק ורע לו, הדבר שהכי קשה הוא הנסיון של העקידה בשעתו, ויש ראייה מהירושלמי במסכת תענית וממדרשים נוספים ומכמה פיוטים שהעקידה לא היתה סתם נסיון, אלא היתה גזירה על יצחק והוא נפדה ממות על ידי תפילה, מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה, מי שענה ליצחק בנו כשנעקד על גבי המזבח, ואנחנו לא מבינים את זה - זו תורה וזו שכרה? מה שאברהם אבינו עשה בשביל הריבונו של עולם, הוא פירסם את שמו של הקב"ה בעולם, תפתחו רמב"ם תחילת הלכות עבודה זרה, תראו מה הוא כותב איך העולם היה נראה עד שבא אברהם אבינו ואיך הוא נראה אחרי אברהם אבינו, לפני אברהם אבינו לא היה מי שהכיר את צור העולמים אלא יחידים בכל הדורות, ואברהם אבינו בעשר אצבעות נלחם נגד כל העולם, נגד אבא ואמא, נגד כל הממסד, ומה לא ניסו לעשות לו, השליכו אותו לכבשן האש, עשר שנים הוא היה בתוך מערה חשוכה, 'ויקרא בשם ה'" הוא הצליח לשנות את העולם, עד היום הזה רוב העולם מאמינים במציאות הבורא, הכל הכל התחיל מהמהפכה של אברהם אבינו, ובגיל מאה הוא נפקד בבן שעתיד להמשיך את דרכו בעולם, ופתאום הקב"ה מצוה אותו לשיחוט את בנו? אין דבר יותר לא נתפס בשכל הפעוט והמצומצם שלנו כמו הצייווי הזה של העקידה.

מאכלת שאוכלים שכרה בכל שנה ושנה

אבל מה האמת? כתוב בפסוק 'וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשיחוט את בנו' מביא רש"י דברי חז"ל הקדושים - זו נקראת מאכלת שישראל אוכלין מתן שכרה בכל שנה ושנה, על איזה מתן שכר מדובר? ראש השנה הוא יוםדין נורא, תראו את הזוהר הקדוש שנדפס במחזורים לפני התקיעות כתוב שעומק הדין שיש בראש השנה זה נורא נוראות, השטן בא ומקטרג על עוונותיהם של ישראל ובאותו יום מתחילים עם מידת הדין 'אם תמצה עומק הדין מי יצדק לפניך בדין' כל זה עד שנשמע קול השופר וזה מזכיר את אילו של יצחק את העקידה, וברגע אחד הכל מתהפך מדין לרחמים, רבותי - אם לא היה את הזכות של העקידה לא היינו שורדים אפילו ראש השנה אחד, זוהי המאכלת שאוכלין שכרה בכל שנה ושנה, איזה רווח עצום יש לנו מהעקידה לדורי דורות.

ומהדבר הזה שהיה הכי לא מובן בשעתו אנחנו יכולים להקיש לשאר דרכי ההנהגה של הקב"ה, כמה רווח והצלחה יש לנו מכל הדברים שאנחנו לא מבינים בשכל האנושי הקטן והמצומצם שלנו, כמה ברכה וישועה מונח בכל הדברים האלו אלא שאנחנו לא רואים את זה.

עינינו גל

מזמורים ותפיסות עמוק בעולמו של עמלי תורה
מבית "עין לא ראתה"

פרשת
וידא

והנה כבר מילתינו אמורה שלגודל ריבוי הקדושה בארץ הקודש בהתפשטות הכוללים על פני כל הערים, ועמל התורה של האברכים ובני הישיבות שיחי, כבר אי אפשר להסמ"א לאחוז במוסדי השלטון, כפי שראינו פעם אחרי פעם שלא צלחה בידם הקמת הממשלה, וגם על של עתה נוכל לומר, שעד שלא תתייסד ותשלים שנתה, עוד לא מקרי ממשלה.

על כן נקוה לך ה' אלוקינו, לראות מהרה באיבוד טוטאלי של כלל השלטון החילוני, ובפרט בקיצוץ כנפי הנחש, ראש פתנים אכזר, בית המשפט בישראל, אשר הוא בית הכסא של טומאת הסמ"א בעולם, בהעברת גוליהם מן הארץ, ובנתיצת בימת בית המשפט שמפלפל ומכריע, מדמה ודן, כמשפט גויים, שזהו חילול ה' וביזוי תורה מאין כמותו, עד שיש נוקטים שאין לתת עליה לתורה, למי שדן בערכאות.

ורש"י כותב במשפטים: "לפניהם ולא לפני עכו"ם, ואפי' ידעת בדין אחד שהם דנים אותו בדיני ישראל אל תביאהו בערכאות שלהם, שהמביא דיני ישראל לפני ארמים מחלל את ה' ומייקר את שם האלילים להחשיבם שנא' לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים כשאויבינו פלילים זה עדות לעילוי יראתם". והרמב"ם ז"ל (סוף ה' סנהדרין) כותב: "כל הדין בדיני עכו"ם ובערכאות שלהם אע"פ שהיו דיניהם כדיני ישראל הרי זה רשע וכאילו חירף וגידף והרים יד בתורת משה רבינו, שנא' ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם לפניהם ולא לפני עכו"ם". וכן הוא מובא בטור וש"ע, ובי' הסמ"ע: "דמדהניח דיני ישראל והלך לפני דיני עכו"ם, מראה כאי' תורת משה רבינו ע"ה ומשפטיו אינן אמת חס ושלום".

ובתנחומא שם איתא: אמר הקב"ה לישראל אם עשיתם את הדין ואין אתם מזדקקים לפני עכו"ם אבנה לכם בית המקדש וישבו בה סנהדרין שנאמר (ישעיה א) "ואשיבה שופטך כבראשונה" וגו', וכתב (שם) "ציון במשפט תפדה" וגו', וכתב (ישעיה נו) "כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות". ע"כ. ולמדנו מזה שמשפטי התורה כהלכתן ע"י דינים ומורי צדק, מקרבים ומזרזים את בנין ביהמ"ק ושיבת סנהדרין אל לשכת הגזית.

והעיקר הוא שנוכה להרחיב את גבולות הקדושה על פני כל ארץ הקודש, בייסוד עוד ישיבות כוללים ומוסדי תורה, להפיץ דבר ה' בכל שדרות העם, ומלאה הארץ דעה את ה'.

"מזמור לתודה, הריעו לה' כל הארץ"

א. כאשר משמים ריחמו עלינו, וגלגלו לנו ישועה גדולה להצילנו מגזירות קשות ורעות, ולהסיר מעלינו את רדיפת אנשי הערב רב שביקשו לרודפינו עד חרמה, בגשם וברוח, עלינו לשורר ולהודות: "מזמור לתודה הריעו לה' כל הארץ". ובמלבי"ם תמה מה ענין התרועה שמתאימה להמלכה, אל ההודאה לפני ה', וביאר, שיש בהודאה בחינה מיוחדת של מלכויות כי אז נגלה ה' כמלך המנהיג את עולמו כחפצו, וז"ל: "...על הודאה של נס הריעו לה', שבעת שינהג רק ע"פ הטבע דומה כמלך הסגור בהיכלו ומנהיג ע"י שריו ויועציו, אבל בעת הנס ידמה כמלך היוצא מהיכלו ומתהלך בין העם להשיג בעצמו על עניניהם ואז יריעו כולם תרועה גדולה להמליכו, כמ"ש "כל העמים תקעו כף הריעו לאלהים".

אין מתאים יותר מהגדרה זו, בכדי ליתן ביטוי לתחושת השמחה שפרצה בכל היכלי התורה, על שהתגלה ה' עלינו כמלך היוצא מהיכלו, להתהלך בין העם ולהשיג בעצמו על עניניהם, שהנה גם בעת עקבי הגלות ושלביה האחרונים מושגחים אנו כבבת עינו, ומצילנו לבל ימשלו בנו רשעים. והעמיד לנו ברחמיו, את הדעת תורה, רשכבה"ג מרן רה"י הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א, שבנחת רוח ובשפה ברורה, ניצח לבדו ביד רמה על מערכה כה גורלית, והצליח!

ונפילת וקריסת תשתיות הרשע, בוודאי נרמזת יפה בכל ענינה של סדום ועמורה שנהפכו ונחרבו, בגלל ששופטיהם ומחוקקיהם גזרו גזירות, וחקקו חוקים סדומיים מושחתים שאין לעזור לחלשים ואין להעניק פרוטה לאביונים, בדומה לאותה תפיסה ליברמנית שהחלשים הורסים את החברה וגורמים לפרוזיטיות וכו', וכשנתמלאה סאתם נשחתו עד היסוד, כך כדוגמתם נהפכו כסאות הסדומניקיים של ימינו.

ב. והנה מקוים אנו, שגלגל הישועה לא יעצר חלילה בזה, וכיון שכבר יצא המלך מהיכלו, לקעקע שלטון הזדון והרוע, ימשיך ויגלה את שלטון התורה בריש גלי, כי גם ממשלה זו שעתידה לקום, עדיין רחוקה מלהיות מונהגת ע"פ תורה במוחלט, לצערנו, ותפילתנו שיתגדל ויתקדש שמיה רבא, עדי כיון כסאות הסנהדרין בלשכת הגזית בבית מקדשינו.

יותר אבחר לחסות בסף השער של בית ה' מלדור דירה שלימה באוהל רשע. ובהמשך שם אומר דוד "כי שמש ומגן ה' אלקים חן וכבוד יתן ה' לא ימנע טוב להולכים בתמים" ופי' הרד"ק: ומאור גדול הוא ליושבי בחשך הגלות להוציאם מאפילה לאורה, וכן הוא מגינם להצילם מרעה ולהגן בעדם, עכ"ל. הרי ששוב רואים אנו, שהישיבה בחצרות בית ה' - בצילו של היכל, מביאה להאיר את האור של שמש הגאולה על דרך 'אור חדש על ציון תאיר' הנ"ל.

וראיתי שמביאים מהספר הקדוש 'לשם שבו ואחלמה' (דרושי עוה"ת ח"א דרוש ה' סי' ז' אות ד') שכתב: וכן השרה שכינתו ית"ש בביהמ"ק ובכותל המערבי לעולם כנודע... והיינו כי הנה בבית קדש הקדשים, וגם גם עתה בכותל המערבי הנה שם שורה אלקותו ממש, והוא אלקינו שהוא השם הוי"ה ברוך הוא השורה שם וכמש"כ וה' בהיכל קדשו" עכ"ל. וכן כשנמצאים בארץ הקודש, צריכים לחוש את גודל הקדושה השורה שם גם עתה בגלות, וכ"ש הזוכה ללמוד בפרברי ירושלים, וק"ו בן ק"ו בתוככי העיר בעצמה.

וצריך לדעת שכמו כן השגחת ה' עלינו במקומות הקדושים, היא לאין ערוך מאשר בכל מקום אחר, כמו שמצינו שארץ ישראל מתנשאת על פני שאר הארצות שהיא ארץ אשר "תמיד עיני ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה", וכ"ש על מקום קדוש בתוך ארץ ישראל יש השגחה יתירה ונוספת, כדאי' בתרגום יונתן על שה"ש בפס' "עיניו כיונים על אפיקי מים" (היב) וז"ל: "עיניו ה' מסתכלים תדירא על ירושלם לאוטבא לה, ולברכא לה מרישא דשתא ועד סופה דשתא כיוני דקיימין ומסתכלין על מפקנות מיא, בגין זכותא דיתבי סנהדרין דעסקין באורייתא..." הרי לנו שיש השגחה מיוחדת לטובה ולברכה בזכות לימוד התורה בכללים בירושלים ובפרט מיר, שהם זכר לסנהדרין שישבה בלשכת הגזית, ולפי הנ"ל אף לומדי "תלמוד ירושלמי" יזכו להתחבר לתורת ירושלים וברכתה.

והנה בשבוע הבעל"ש ביום שני, מתחיל מסלול מבחנים של מערכת דרשו על לימוד ירושלמי, וכמה מתאים במוצאי שביעית, שמקוים אנו שבשנה זו בן דוד יבא לגאלינו, לזרז את בנין ביהמ"ק ע"י העיסוק בתלמוד ירושלמי בד בבד עם עיסוקינו בתלמוד בבלי, ולחבר בכך את ב' התלמודים, ויה"ר שזוכה להבטחת הפס' בו נרמזו ב' התלמודים, כפי שגילה זאת מרן הגרי"ח זוננפלד זי"ע: "ציון במשפט תפדה" (גי' תלמוד ירושלמי) "ושביה בצדקה" (גי' תלמוד בבלי), ושיבנה ביהמ"ק במהרה בימינו, ויראו עינינו וישמח ליבנו.

כתיב, "כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" והלשון 'תצא' הוא בלשון עתיד, והנה לעינינו המשתאות מתחילה להתגשם אותה הבטחה, שעתידה לחזור ירושלים לצביונה המקורי. וכבר נודע שבעת בניינה היתה הסנהדרין הגדולה יושבת בלשכת הגזית שבבית המקדש, ועל כן מקום המקדש 'הר המזריה' שמו שמשם יוצאת הוראה לישראל. אבל בעת חורבנה מלכה שריה בגויים אין תורה... וגלו הסנהדרין ונתפזרו... ובתפילה אנו מבקשים "אור חדש על ציון תאיר ונזכה כולנו מהרה לאורו" ויש להבין מהו האור.

ברם פשוט שהאור הלזה הוא אור התורה, דהנה תלמוד בבלי נרמז בקרא ד"העם ההולכים בחושך ראו אור גדול", מפני שתחילתו חשיכה בלבול וקושיות וסופו מאיר בעומק נפלא ואור גדול. וכך אופי וצורת לימודו, שנדרש בתחילה עמל מפרך, שנתקל הלומד בהררי קושיות, ורק אחרי שיגיע בתורה כראוי זוכה להעלות את האור שטמון בה, וזו הכוונה הפשוטה שבתחילה הולכים בחושך עד שמגיעים לאור...

אבל לפי מדרשו יש לומר דקאי על חיבור תלמוד בבלי אל הירושלמי, שבכל שנות הגלות עם ישראל השתמש בתלמוד בבלי שנוצר ונרקם בעיקר בגלות ע"י רבינא ורב אשי בני הגולה, אבל הנה עתה מתחברים אנו אל העיר ירושלים - "העיר שחברה לה יחדיו", ואשר בה נוצר ונרקם תלמוד ירושלמי, עוד בתקופת הזוהר במשך שנות בנין הבית, ואמנם חתימתו היתה אחרי החורבן אבל מ"מ מקום היווצרותו הוא במקום עיר הקודש והמקדש ולא רק בגלות, ולכן דרשוהו על קרא ד'והאור' זה תלמוד ירושלמי.

ומעתה נוכל לדרוש האי קרא באופן קצת חדש ד"העם ההולכים בחושך" - דהיינו בעת הגלויות, "ראו אור גדול" - היינו שסופם לבא עם תלמודם אל העיר ירושלים, ולהפוך בזה את התלמוד 'בבלי' עצמו למעין תלמוד 'ירושלמי', ואין לך 'ראו אור גדול' כמו גילוי חזיון מרגש זה.

ויתכן דכ"ז נרמז בבקשת "אור חדש על ציון תאיר" היינו שזוכה לאור החדש שזורח מצירוף תלמוד בבלי אל מקום יצירתו והורתו של התלמוד הירושלמי. (וראשי התיבות ת'איר ו'נזכה כ'ולנו מ'הרה ל'אורו עולה 'מלכות', כי מלכות דוד בעיר ירושלים ולכשתבנה יאיר גם אורה של המלכות).

ובתהילים (פד) אמר דוד "כי טוב יום בחצריך מאלף בחרתי" ופי' רש"י: כי טוב יום אחד בחצריך ולמחר ימות, מלחיות אלף שנים במקום אחר. ובמצודות הוסיף: בחרתי,

א. ניסיון עקידת יצחק היה הניסיון העשירי והקשה ביותר של אברהם אבינו וכפי שמפורש בפרשה: "ויהי אחר הדברים האלה והאלקים ניסה את אברהם", והנה ידועה הקושיה, מה הניסיון הגדול שהיה בזה, והרי הקב"ה בעצמו הורה לו להקריבו לקרבן, ואיך בן תמותה יסרב לבקשת בורא עולם בכבודו ובעצמו, ואין ספק שכל איש בעולם שיתגלה אליו הקב"ה וידבר עימו, יסכים בנקל לכל בקשה.

וישנה תשובה ידועה של המהרי"ל דיסקין ע"פ חילוקי דרגות הנבואה, שמושה התנבא באספקלריה המאירה בה רואים בבהירות את המחזה, אבל שאר הנביאים התנאו באספקלריה שאינה מאירה שלא רואים את הנבואה בבהירות מוחלטת, וכך אצל אברהם הנבואה לא היתה ברורה וחתוכה, ויכל לפרש באופן אחר את רצון הקב"ה, וזהו גופא היה הניסיון שלא יתפתה לפרש באופן אחר את הנבואה, אלא יבין שאכן רצון הקב"ה שיקריב אליו את בנו.

וראתי ח"א שליט"א שהעיר דלפ"ז לא מובן מה פשר הבקשה שמבקשים בעת קריאת העקידה, שכמו שעקד אברהם אבינו וכבש רחמיו ורצה לשחוט את בנו לעשות רצונך כן יכבשו רחמיו את כעסך מעלינו, ולפי המהרי"ל דיסקין לא היה הניסיון כבישת הרחמים, כי עד כמה שזהו פשרה של הנבואה לא שייך בזה צד של סירוב כי הקב"ה מדבר עימו, והניסיון היה רק שלא לפרשו באופן לא נכון.

ב. והביא מדרשות הר"ן (דרוש השישי) מהלך אחר בזה, שגדר הניסיון היה שלא ציוה הקב"ה עליו בחיוב לעקוד את יצחק, אלא רק ביקשו שימחול על הבטחתו אם ירצה, ובא אליו רק בדרך בקשה ולא בדרך ציווי, ויכל אברהם לסרב.

וז"ל: "...והיותר רחוק מן הטבע הוא מעשה אברהם אבינו ע"ה בעקידת יצחק, כי לא היה נמשך לו עונש כלל אם לא יעקדנו, כי לא צוהו הי"ת בזה, והנה הבטיחו (בראשית כא יב) "כי ביצחק יקרא לך זרע", וזהו לשון הכתוב (שם כב ב) "קח נא את בנד" וגו', וכבר נודע שזה המאמר אינו לשון צווי אלא לשון בקשה (סנהדרין פטב), שהראה לו שייטב בעיניו אם ימחול אברהם על הבטחתו ויעקוד בנו, ולו היה אברהם משיבו הן לי לא נתתה זרע כי אם זה, והבטחתי בו, ואיך אעשה זה, לא נחשב לו עון ולא ישיגנו עונש מזה, ואעפ"כ לגודל אהבתו את השם יתברך מצא את לבבו לעקדו, כדי שיעשה חפץ השם יתברך לבד, ואע"פ שאילו לא עשאו לא היה משיגו עונש כלל, וזהו ענין העקידה וסודו.

ולזה הוכיח בירושלמי (תענית פ"ב ה"ד) אר"א בר אבין בשם רבי יוחנן אמר אברהם לפני הקב"ה רבוננו של עולם גלוי וידוע לפניך שבשעה שאמרת לי להעלות את יצחק בני על גבי המזבח, היה לי להשיב ולומר אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע, עכשיו אתה אומר לי העלהו לי לעולה, חס ושלום לא עשיתי כן, אבל כבשתי את יצרי לעשות רצונך, רבש"ע, יה"ר מלפניך שבשעה שיהיו בניו של יצחק נכנסין לידי צרה ואין להם מי שילמד סניגוריא, אתה תהא מלמד עליהם סניגוריא, ה' יראה ויזכור להם עקידתו של יצחק אביהם, ויתמלא עליהם רחמים... ע"כ לשון הר"ן בדרשה.

ולפ"ז מדוייק היטב נוסח הבקשה, כמו שכבש אברהם אבינו את רחמיו מבן יחידו ורצה לשחוט אותו כדי לעשות רצונך, כן יכבשו רחמיו את כעסך מעלינו... דאם לא היה כובש את רחמיו, והיה מסרב להקריבו לא היה בזה צד של חטא, ולא היה מפר בזה את בקשת הקב"ה, והואיל וכבש את רחמיו והסכים להעלות את בנו כמתנה לה' עורר בזה את רחמי השם עלינו, גם אם איננו צדיקים וראויים לכך.

ג. דברי דרשות הר"ן נפלאים ומחזקים ביותר, שאכן יש כל מיני זמנים שיש אפשרות לעשות מצוה מיוחדת שיש בה הקרבה ומסירות, אבל לא מחוייבים בה, כגון בחסד על שלל ענפיו, דקדוקי מצוות, לימוד שעות בשטייגען רצוף, שמצוות כאלו כרוכים בדרך כלל בויתורים על נוחות חיים לכל גווינה, או בריבוי טרדה וכדו', ואם ישאל מורה הוראה יאמר לו שלא מחוייב בזה, אבל אם יזכה להתמסר לזה בכל כוחו, ויכבש את הרחמים העצמיים שלו על עצמו, יגלגל עליו משמים רחמים עליונים ועצומים ויכבוש ה' את כעסו מעליו, להוריק עליו ועל משפחתו טובה וברכה כל הימים.

ויש במהלך חיינו דוגמאות עוד יותר מוחשיות לכבישת הרחמים מילדינו, כגון אברכים עמלי תורה, שהיו יכולים להשתעשע ולהתענג על פקחות ילדיהם, ובבוקר היו נהנים ללכת עמהם בניחותא אל בית ספרם ולשמוע את הגיגיהם, ובכל בוקר כובשים הנאה זו, ונוטלים אותם בזריזות ורצים אצים להספיק את ההסעה או את עת לימודם בכלל, הרי שמעוררים בזה את הרחמים העליונים על כל כלל ישראל. (וכמובן שאין המדובר באופן שזה עלול להסב חלילה נזק לילד, שזקוק מידי פעם לאוזן קשבת לשוח את דאגותיו וקשייו, ואדרבה שעת הבוקר כשפוסעים יחדיו לבית ספרו היא שעה מצויינת לכך, שאזי מקיים בזה "ושננתם לבניך", אלא מדובר רק באופן שאצל האב זה בגדר תענוג בעלמא, שאז שייך דרגה גבוהה של הקרבת תענוגים אליו להי"ת).

איך אברהם איש החסד פועל בסדום...?

א. כמה פלא תפילתו של אברהם אבינו על הצלת סדום. הרי אברהם אבינו הקים את עמוד החסד בעולם, ואת כל חייו הקדיש להתחסד עם הבריות, וא"כ היה עליו לשמוח באיבוד מדינת סדום, שבמשפט האכזרי שנהג ביניהם, ובהימנעותה מכל זיק של חסד ונתינה, היתה הפוכה ממנו, וודאי לא היינו מצפים שהוא יאריך כ"כ בתפילה להצלתם.

קוטביות זו בולטת בתורה בפר' הפיכת סדום, שכתוב: "ויקומו משם האנשים וישקיפו על פני סדום... וה' אמר המכסה אני מאברהם... כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" הנה מדגישה התורה שייחודיותו של אברהם שהוא מכנים לתוך ה'משפט' את ה'צדקה', וכך גם חייג את בניו אחריו. וכנגד זה בדיוק נצבה המערכת המשפטית של סדום, ברוב אטימותם ואכזריותם של שופטים חתומים, חמורי סבר, שבשום צד שבעולם לא מוכנים לזוז מכללי החוק היבש, מעלימים עין ולב מדמעת המסכנים, "זעקת סדום ועמורה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאד... הכצעקתה... עשו כלה".

התורה גם מראה מחד את דביקותו ועליצתו של אברהם במצות הכנסת אורחים, גם בשלישי למילתו, בהפלגה רבה ובכבוד מלכים, בלשונות של בקר בחרדל, ובכל טוב. מול מלחמת כל אנשי סדום "מנער ועד זקן כל העם מקצה", נגד ה"הכנסת אורחים" הצנועה אשר ניסה לוט לערוך בגבולם.

בעת שהקב"ה שלח להודיע לו שסדום עומדת להחרב, היה צריך אברהם ליפול על פניו ולהודות להקב"ה שהנה עתה הולך לערוך דין ברשעים אלו, ולהעבירם מן העולם. אבל לא, אברהם לא רק שאינו מתמלא בשמחה על כילוי סדום, אלא מגלה אכפתיות ומעורבות אישית בהצלתה של סדום, למען חמישיים הצדיקים אשר בתוכה, וכאילו מוכן לסבול את קיומה של המערכת המשפטית האכזרית של סדום, למען ובשביל אותם חמישיים צדיקים שבתוכה.

ב. פשר הדבר מבואר יפה ברש"ר הירש כאן, שגם אם נגזרה כלייה גמורה על סדום ובנותיה, חשב אברהם כי אילו היה עולה בגורלו לגור בעצמו בערי סדום, לא היה חוסך כל מאמץ מלשקוד ללא הרף, על תקנות בני עיר וארצו שסרו מהדרך, לא היה מתייאש מהתקווה גם על פתחו של אבדון, ולכן היה אברהם שוקל בדעתו שיש להתחשב גם בצער זה, שצדיקים מצטערים בצער חבריהם לשעבר, ויש בכך משום ספות 'צדיק עם רשע', עד שיש בכוחו של אותו

צדיק להביא לידי כך שה' יסלח לכלל הרשעים שנתחייבו בדינם, למען הצדיקים לחשוך מהם את אותם יסורי נפש.

הסבר זה מוכח גם מן הביטוי "בתוך העיר" המובלט פעמיים, הן בשאלתו של אברהם (פס' כד) והן בתשובתו של ה' (פס' כו), אין אברהם ואומר: אולי יש חמישיים צדיקים בעיר, אלא 'בתוך' העיר, וגדולה מזו תשובתו של ה' בסדום... בתוך העיר. להבנת ביטוי זה יש להשוות את הכתוב במקום אחר "בתוך עמי אנכי יושבת". הצדיק בסדום, כפי שדמותו מצטיירת לעיני אברהם, ואשר למענו יינצל ציבור החטאים כולו – אינו מפקיר את ההמונים ואינו יושב באפס מעשה ומסתכל באדישות באובדנם המוסרי של בני עירו. אף אין הוא מתבודד בד' אמותיו ואומר שלום עלי נפשי, אני את נפשי הצלתי, שכן, אם כך הוא עושה, בעצם התנהגותו זו כבר הוציא את עצמו מכלל הצדיקים, שהרי לא יצא ידי החובה הגדולה המוטלת עליו בסביבתו המיוחדת, ופחות מכל ראוי הוא, שלמענו ינצלו הרבים, הוא שהפקיר אותם כבר מזמן לגורלם המר, מה לו ולצרת הרבים? הן אבדן החוטאים אינו נוגע אל ליבו, ואף אולי בהרגשה של סיפוק הוא מצדיק עליהם את הדין.

לא זה הצדיק שלמענו תנצל סדום, 'צדיקו של אברהם' שרוי 'בתוך העיר', בקשר ער וחי לכל סביבתו, אותו צדיק לעולם אינו פוסק מלהוכיח ולהורות, מלמחות ומלהזהיר, מלתקן ומלהציל - ככל שידו משגת. ליבו ער לכל, ואין הוא נלאה מלנסות ומלתקן – גם אם רחוקה התקוה להצלה. לעולם אינו מתייאש מאדם, הוא נחליץ לכל פעולה שהיא למען האדם. כגון זה, העמל וטורח על נטע שעשועיו – כן רואה הצדיק תפקידו בתיקון האדם והצלתו, אכן חמישיים כאלה הנמצאים 'בתוך העיר' יתכן שלמענם תנצל סדום..."

ג. דבריו מדברים בעד עצמם. אף אנו מצויים בתקופת סדום בה "שלי שלי ושליך שליך" ורדיפת חומרניות איומה, ועינינו הרואות כיצד השחיתות המוסרית במדינה בשפל המדרגה. במצב זה איננו יכולים לעצום עין ולהציל את עצמינו, תוך התעלמות מהמצב הנורא של העם. ועלינו לדבוק בדרכו של אברהם אבינו שהתפלל והרעיש עולמות למען הצלתם, שבורא העולמים, יעיר בתשובה שלימה את בניו אהוביו, ויכניס בהם השתוקקות וכיסופין לשוב אליו.

זולת זאת, כל אחד במקומו בישיבה או בכולל, וכן בקרב המשפחה או השכונה, עליו לשבת "בתוך העיר" ולהיות עירני במה הוא יכול לפעול לתקן ולחזק את הטעון חיזוק, ובכך יזכה להיות דבק בדרכו הנשגבה של אברהם אבינו.

הילכתא

לדעת לחיות בהלכה

בס"ד, יום ג' פרשת וירא, י"ד חשוון תשפ"ג

גיליון מס' 373

דבר העורך

תורה היא וללמוד אני צריך

סברא: השינויים בתחבורה הציבורית שנכנסו לתוקף בשנים האחרונות בארץ ישראל, מעוררות שאלות מורכבות, אשר רק גדולי ופוסקי הדור יכולים להכריע בהם.

כדי להכריע כדת בשאלות הללו, דרוש מידע מציאותי רב קווי, בקיאות ורגילות בדיני ממונות בעשרות סוגיות בחושן משפט בנושאי שכירות פועלים ועוד, ובסופו של דבר ההכרעה תלויה בסברא באובנתא דליבא, ולכן אין לתמוה על העובדה שקיימות גישות חלוקות בהגדרת המציאות.

הנני העני ממעש, אינני ראוי לעמוד במקום גדולים, בין ארזי הלבנון שיורונו כדת מה לעשות. המטרה בסדרת הגיליונות שלפנינו, להציף את הנושא בציבור, המציאות והשאלות שמתעוררות, לציין למאמרים שדנו בנושא, ולהציג את הפסקים שפורסמו, בבחינת 'מראה מקום הוא לו', ונשמח לקבל מהציבור כל מידע הילכתי ומציאותי לזיכוי הרבים.

יש תמהים שאין ראוי לעסוק בשאלות כאלו האם מותר לגנוב ולנסוע בלי לשלם, מי שנוסע צריך לשלם וזהו, וכי תלמד את הילדים שלך לגנוב? ובכן התשובה היא שגם אם מבחינה חינוכית צריך ללמד את הילדים שצריך לשלם וזהו, עדיין יש לברר ולדעת את עיקר ההלכה, וכלשון הגמ' (ברכות דף סב.) אמר לו תורה היא וללמוד אני צריך!

מקום המדינה בשנת תש"ח התחבטו גדולי ופוסקי הדור מהו היחס הנכון של ציבור שומרי התורה למדינה, ונפק"מ למעשה באינספור נושאים מהותיים (בחירות, תקציבים, הקצאות, ועוד). וכן דנו האם מותר לקחת כסף מהמדינה שלא כחוק, מצד דיני ממונות וגם מחשש חילול ד' ומה הדין לגבי אי תשלום מיסיס? מטעמים מובנים לא נוכל להרחיב בענין, ואשר על כן בגיליונות יופיע על דרך הנוסח הבא, 'לפי שיטות הפוסקים שאוסרים לגנוב מהמדינה', 'לפי שיטות הפוסקים שמתירים לגנוב מהמדינה', ודי למבין!

בתפילה לבורא כל עולמים, שנזכה להינצל מכל מכשול, ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם, למען נחדל מעושיק ידינו וכספנו יהיה כשר ונקי ללא רבב, בהיתר ולא באיסור מתחת ידו הרחבה והמלאה, אמן.

בברכת התורה

עקיבא יוסף לוי

נושא הגיליון

'רב קו' - בהלכה

תשלום נסיעה בתחבורה ציבורית

הקדמה: במסגרת סדרת הגיליונות שלפנינו 'רב קו' - בהלכה, נשתדל להתמקד בכמה נושאים מרכזיים בענין התשלום בתחבורה ציבורית בארץ ישראל, אך תקצר היריעה מהכיל את כל הפולמוסים שנאמרו ונכתבו בנושא. הגיליון שלפנינו הראשון בסדרה, עוסק בשאלה היסודית: על פי הלכה - מה חובת התיקוף בעת הנסיעה בתחבורה ציבורית בישראל?

1. השינויים בתחבורה ציבורית

שינוי המציאות: בעבר, התחבורה ציבורית בישראל פעלה באופן עצמאי על ידי החברות השונות, כאשר החברות מקבלות את כספי הנסיעות מהציבור, ובמקביל מקבלות סבסוד ממשד התחבורה, לכיסוי העלויות הגבוהות שיש בהפעלת קווי התחבורה. באופן כזה אין ספק שמבחינה הלכתית חובת התשלום היא כלפי החברה הפרטית, ככל תשלום לחברה תמורת קבלת שירות.

בשנים האחרונות, חלו שינויים מהותיים בהסדרים של משרד התחבורה מול החברות, באופן נתינת הרישיון להפעלת קו תחבורה ציבורית, הרפורמות חלו שלב אחר שלב (החל משנת 2014 למניינם עד היום, ועוד היד נטויה), כאשר בסופו של התהליך כיום הנוסעים משלמים את כל דמי הנסיעות למשרד התחבורה באמצעות הטענת ותיקוף הרב קו, ומשרד התחבורה משלם לחברות עבור הנסיעות לפי התנאים שמופיעים בחוזה (בני מאות עמודים!), כל חברה עם התנאים שהצליחה להשיג. התשלום לחברות גבוה בהרבה מהסכום שמתקבל מציבור הנוסעים, מומחי תחבורה משערים שהנוסעים משלמים רק כ- 1/3 מעלות הנסיעה, ומשרד התחבורה משלים את הפער של 2/3 עלות הנסיעות.

תעריף התשלומים לחברות נמדד לפי ק"מ נסיעה. בנוסף מקבלת החברה 'תמריץ תיקוף' כלומר תשלום סכום מסוים תמורת כל תיקוף תקין שהנוסעים ביצעו במכשירי החברה, תמריץ התיקוף נקבע לפי פרמטרים מסוימים, ומשתנה מחברה לחברה, מאשכול (אזור נסיעה) לאשכול, ומכרז למכרז, לעיתים התמריץ נקבע לפי סך מינימום של תיקופים. בנוסף מקבלת החברה מענקים מיוחדים עבור רכישת אוטובוסים וציוד.

עבור רכישת שרות או ביצוע עבודות, אלא היא סובסידיות הניתנות ושניתנו למפעילות התחבורה הציבורית במשך השנים, כדי לאפשר קיומם של השירותים הניתנים לציבור. כלומר שההסכם ביניהם אינו שכירות אלא תשלום סבסוד כתמריץ לפרויקט המתנהל על ידי החברה.

לפי הצד הזה שהחברה היא הבעלים, יש נפק"מ לחומרא שאין שום הוראת היתר לא לשלם כחוק בנסיעות בתחבורה ציבורית, שהרי מדובר בכסף ששייך לחברה פרטית ולא לגוף ממשלתי. ויש גם נפק"מ לקולא, שהחברה יכולה לקבוע כללים מסוימים (קנסות, ויתורים, סמכות הנהג, ועוד) בניגוד לחוקי משרד התחבורה, כפי שיבואר אי"ה בגיליונות הבאים. אך נפק"מ זו אינה מוכרתת כי יתכן לומר שהחברה התחייבה בעצם הפעלת הקו, שהכל יהיה על פי כללי משרד התחבורה, ועל דעת כן נכנסים לכך.

4. משרד התחבורה בעלים

הצד השני: בעקבות המעורבות העמוקה של משרד התחבורה בענף התחבורה הציבורית, מסתבר להגדיר זאת שהנסיעות שייכות למשרד התחבורה ששכרה את החברות לביצוע הנסיעות בשירות משרד התחבורה עבור האזרחים, והרשות לכל אזרח לנוסע בתמורה לתיקוף, וזאת מחמת הסיבות הבאות:

א. משרד התחבורה מקבל ישירות את כספי התשלום על הנסיעות, והם שוכרים את החברה, והחברה היא רק חברת גביה לביצוע התיקופים (על הפתקית מופיע 'אישור נסיעה', ולא 'אישור תשלום'). ב. משרד התחבורה מממן את רוב העלויות של הנסיעות. ג. משרד התחבורה הוא הרגולטור שקובע את הכללים והתנאים של הנסיעות. ד. משרד התחבורה מפעילה את הקווים שירות עבור האזרחים בתמורה לתשלום מסוים, וזאת באמצעות שכירות חברות פרטיות לביצוע הנסיעות והגביה בפועל, להשיג נהגים אוטובוסים וכו', והחברה מתחייבת לפעול כפי כללי משרד התחבורה. ה. לפי החוק אסור לנהג להוריד נוסע שלא תיקף, נמצא שאין לנהג סמכות בנושא התשלום, והוא רק שליח לגבות עבור משרד התחבורה. ו. אף שלא מופיע המילה שכירות בחוזים, המשמעות הכללית של החוזה גוברת.

לפי הצד הזה, נסיעה ללא תשלום בתחבורה ציבורית תלוי ועומד במחלוקת הקדומה, האם מותר לגנוב או להשתמש שלא כחוק בכספי המדינה. ומה שהחברה מפסידה כסף ממי שלא מתקף, זה הסכם בין החברה למשרד התחבורה, ואינו קשור לנוסע, וההפסד של החברה לכל היותר נחשב כגרמא כלפי הנוסע שלא שילם, ואינו נחשב שהזיק את החברה מחמת הסיכום שלהם עם משרד התחבורה. והרי זה כמי שראובן אומר לשמעון אם תעשה פעולה מסוימת אני ישלם ללוי סכום מסוים, וכאשר שמעון לא יעשה את הפעולה וכי נאמר שהפסיד ללוי ונחשב שהזיקו.

5. שכירות מוגבלת

שיור: גם אם נניח שמשרד התחבורה בעלים, מסתבר לומר שיש כאן אומדנא דמוכח החברה השאירה לעצמה זכות לא לאפשר נסיעה באוטובוס לאדם שאינו מתקף, וכביכול שהחברה מודיעה לנוסע שאין לו רשות לעלות לאוטובוס אם אינו מתקף כחוק, שהרי החברה מקבלת תגמול על כל תיקוף של רב-קו, ומי שלא מתקף מפסיד בסכום זה את החברה.

בנוסף לכך, הרי על ידי התיקוף החברה יכולה להוכיח כמה אנשים נסעו בקו הספציפי, ואם אינו מתקף החברה לא תוכל להוכיח כמה אנשים נסעו, נמצא שמזיק לציבור בכך שהוא גורם שיבטלו קוי נסיעה בטענה שאין בהם מספיק נוסעים. אבל אם נניח

האחריות על תפעול הנסיעות, בטיחות ותחזוקת האוטובוסים והציוד, העסקת הנהגים והעובדים, הכל בבעלות הפרטית של החברות, ללא קשר למשרד התחבורה.

2. המשמעות של הרפורמה

חישוב הנסיעות: המעלות בהסדר החדש, אמצעי תשלום אחיד לכל סוגי התחבורה (תמיד התשלום למשרד התחבורה), אפשרות להכניס עוד ועוד חברות בתח"צ (לא צריך להפעיל מנגנון גביה ותשלומים), כדאיות עסקית לחברות להפעלת קווים עם מעט נוסעים (מקבלים תשלום עבור עצם הפעלת הקו), אינטרס של החברה לזרז את משך הנסיעה (מקבלים תשלום לפי ק"מ ולא לפי שעה), להקל על הנוסעים בנסיעת המשך (אין הבדל באיזה חברה תיקפו בנסיעה הקודמת), הנפקת חופשי ארצי וחופשי אזורי (משרד התחבורה מאחד את כל החברות למתן שירות לנוסעים), ועוד.

מתקופת הקורונה ואילך, הנהגים לא קשורים לתשלום, ואין אפשרות לקנות כרטיסי נסיעה באוטובוסים, וצריך להיערך ברב קו טעון לפני הנסיעה, החברה מוודאת את תשלומי הנוסעים על ידי ביקורות פתע באוטובוסים, כאשר הפקח רשאי לתת קנס לנוסע שלא תיקף - תעריף מוגדל בסך 180 שקל לנסיעה בינעירונית, ו-100 שקל לנסיעה עירונית. והשאלה מה הדין כאשר 'נתקעים' באוטובוס ללא רב קו טעון.

על פי רפורמת 'דרך שווה' שנכנסה לתוקף לפני מספר חודשים, הנוסעים משלמים למשרד התחבורה לפי מרחק אוירי מתחנת המוצא לתחנת היעד, כאשר לעיתים המשך הנסיעה בכביש סיבובי גורם לירידת תעריף הנסיעה כי המרחק האוירי מתקצר, ומתעוררת השאלה מה הדין כששילם לפי מרחק קצר לתחנה בהמשך הנסיעה, וירד בתחנה מוקדמת יותר רחוקה אווירית. ושאלה נוספת, האם הוגן לתקף שוב באמצע הנסיעה בתוך הזמן של המעבר, ובכך לחלק את הנסיעה לשתי נסיעות קצרות כביכול, ולחסוך את התשלום הגבוה. ויבואר אי"ה בגיליונות הקרובים.

3. החברה בעלים

חקירה יסודית: החקירה המהותית שלפנינו נוגעת כמעט לכל דיון הלכתי בתחבורה ציבורית, מי נחשב על פי הלכה הבעלים על הנסיעות, החברה, או משרד התחבורה.

הצד הראשון: חברות התחבורה הם הבעלים על הנסיעות, ומאפשרות לנוסעים לנוסע תמורת התיקוף, ומשרד התחבורה מסבסד את הנסיעות, וזאת מחמת הסיבות הבאות.

א. החברה עומדת מול הנוסעים ומספקת להם שירות. והנהגים עובדים כשכירים אצל החברה. והרי הדלק והתחזוקה של האוטובוסים וכל הציוד שייכים אך ורק לחברה.

ב. משרד התחבורה מסיע לחברות להפעיל את השירות לתועלת הציבור, ומה שהתשלום עובר לידי משרד התחבורה זהו ענין טכני של ההסכם עם החברות, אך אין לנוסע שום קשר ממוני למשרד התחבורה מצד ההלכה.

ג. בעיון בהסכמים בין משרד התחבורה לחברות התחבורה (בני מאות עמודים), ניכר בבירור שהסיכום ביניהם הוא לא השכרת שירות של החברה ולא התקשרות עם החברה לנתינת שירות ממשלתי, כפי שמוזכר בחוזים אחרים של המדינה עם חברות המבצעות עבודות קבלן, אלא 'מתן רישיון להפעלת שירות תחבורה ציבורית'.

ד. בהכרעת הבג"ץ (א' שבט תש"פ) מבואר שהסכם המימון של הנסיעות בסבסוד התחבורה הציבורית הינה בבעלות החברות, 'תמיכה זו שמעניקה המדינה למפעילות התחבורה הציבורית באמצעות הסובסידיות אינה תמורה המשולמת על ידי המדינה

עמוד קס-קסח, קובץ רכב עמוד קנה-קסב, קובץ רכג עמוד קסח-קעא), מאריך להוכיח שאסור בתכלית נסיעה ללא תשלום. הג"ר אברהם משה הלפרין שליט"א (קובץ רכ עמוד קסד-קסז), שמשכים עם היסוד של הגר"ד בריזל וזן בפרטי דיני שכירות פועלים בפשיעה ובאונס בתחבורה ציבורית. הג"ר ישראל מאיר דייטש שליט"א (קובץ רכא עמוד קג-קס), שהחברה הינה קבלן ביצוע עבור משרד התחבורה, וכתב בשם גדולי הוראה שליט"א שמצד הדין יש לדון ולפלפל אם יש איסור גזל אבל מצד דיני המוסר יש לימנע מכך לחלוטין. הג"ר יצחק ארלנגר שליט"א (קובץ רכב עמוד קסב-קסג), מצדיק את האיסור בנסיעה ללא תשלום, שהוא בחשש חמור של גזל ואין לסמוך על סברות קלות וצידי צדדים ליכנס בספק דאורייתא של עון גזל החמור. הג"ר בנימין קופמן שליט"א (קובץ רכב עמוד קסג-קסד) מצדד לפטור תשלום הקנסות מדין אסמכתא.

מדינא מותר: הופיע מאמר מאת הג"ר יעקב מינצר שליט"א פירכא על מסקנת הסוברים שהחברה היא בעלים על הנסיעות, ומוכיח שמשרד התחבורה הוא הבעלים ולכן לשיטת הסוברים שמותר לגנוב מהמדינה מותר לנסוע בלי לתקף ומה שהחברה לא תקבל תמריץ תיקוף אינו ענין של הנוסע שייכול לומר לחברה 'לאו בעל דברים דידי את'. ואכן צריך להשתדל שלא יהיה מכך חילול ד'. מה גם שלא ברור אם שייך חילול ד' כאשר נוהג על פי הדין.

7. חובת התשלום בנסיעה

בשורות הבאות יבואר עצם החיוב לשלם על נסיעה בתחבורה ציבורית מתבסס על 3 נקודות:

מעכב עליו לכתחילה: מבואר בגמ' (בבא קמא דף כ:): לגבי הדר בחצר חבירו שלא ברשותו, שאם זה נהנה וזה לא חסר, הוא פטור מלשלם. וכאן לכאורה הרי האוטובוס ממילא נוסע, ומי שעולה ולא משלם אינו מפסיד לחברה כלום, אך יש לדחות את הטענה שהרי מבואר בתוס' (שם ד"ה הא איתהנית) שגם אם הבעלים לא חסר, הוא יכול למנוע ממנו להיכנס לבית. אם כן, גם כאן החברה אוסרת מראש להיכנס לאוטובוס בלי לשלם.

גם לפי המבואר ברמ"א (חו"מ סימן שסג סעיף ו) שרק במקרה שבעל החצר יכול להשכיר אותה ולהרויח כסף, אלא שהוא לא רוצה להשכיר, לא כופים אותו לתת בחינם. ומשמע שאם אינו יכול להרויח ממנה כסף, כן כופים. מכל מקום כאן לא נחשב שאינו מרויח כסף, שהרי האוטובוסים עומדים להשכרה והחברה מרויחה מהם.

זה נהנה וזה חסר: עוד מבואר ברמ"א (חו"מ סימן רסד סעיף לגבי המוציא הוצאות על עצמו וחבירו לצאת מבית האסורים, חייב לשלם לו, ולא יכול לטעון לו 'הוצאת לעצמך', כי המוציא נחשב 'חסר', והנהנה חייב לשלם לו. ועל פי זה כתב באורחות הרב (עמוד קלט) שבתחבורה ציבורית לא שייך לטעון ש'זה לא חסר', כי החברה מוציאה הרבה הוצאות על דלק, נהגים, תחזוקה וכו', וכלפי כל נוסע יחיד נחשב שהוציאו את כל ההוצאות האלו גם עבורו, ולכן הוא חייב לשלם על ההנאה שלו. וכמו כל גוף ציבורי גן החיות או מוזיאון שמוציא הוצאות עבור הרבים, שאי אפשר לטעון שכלפי המשתמש היחיד 'זה נהנה וזה לא חסר', כי הם 'מחסרים' הוצאות עבור כלל האנשים המשתמשים, והנהנה חייב לשלם.

נחשב גזלן: והביא (שם) את דעתו של הגר"ח שיינברג זצ"ל שפשוט שאין לנסוע ללא תשלום. וגם החזון איש הורה כך להגר"ח קנייבסקי זצ"ל. וכן האריך להוכיח הג"ר דוד בריזל שליט"א (קובץ בית אהרן וישראל חלק ריח עמוד סח) שנחשב גזל מדין שואל שלא מדעת. וכן האריך להוכיח במאמר סיכום הכללים וההלכות בתשלום בתחבורה הציבורית (פרק יג הערה 148).

שהאוטובוסים מושכרים למשרד התחבורה לגמרי, אין לחברה זכות טענה על כך וכפי שהאריך לבאר במאמרו הג"ר דוד בריזל שליט"א (קובץ בית אהרן גליון רכא עמודים קסד-קסה).

ספק שירות: לדעת הג"ר יהודה קנר שליט"א רב הגבעה הדרומית מודיעין עלית, מסתבר שזכות הנסיעה בקו שייכת למשרד התחבורה שקובעת את כל עניני הנסיעות, אבל אינו כמו שכירות רגילה, אלא כספק שירות, וכיון שהאוטובוסים הם בבעלות החברה, יש כת לחברה לא לאפשר נסיעה באוטובוס בלי תיקוף שהרי מפסידים את התמריץ תיקוף.

6. הוראות שפורסמו

אסור: לדעת הג"ר צבי ברוורמן שליט"א הג"ר אשר וייס שליט"א הג"ר שלמה ידידיה זעפרני שליט"א הג"ר יהודה סילמן שליט"א הג"ר שריאל רוזנברג שליט"א והג"ר מנחם מנדל שפרן שליט"א (מאמר סיכום הכללים וההלכות בתשלום בתחבורה הציבורית עמוד 17), והג"ר נתן קופשיץ שליט"א והג"ר צבי ובר שליט"א, והג"ר יהודה קנר שליט"א והג"ר יעקב פרידמן שליט"א והג"ר שמואל מאיר חשין שליט"א (בהוראה לרבני הילכתא), קיים איסור גמור לנסוע ללא תשלום בתחבורה ציבורית בארץ ישראל כיום.

וכן הביא במאמרו הג"ר יצחק אלינגר שליט"א (ה' כי תבוא תשפ"ב) ששמע לאסור מפי הג"ר שריאל רוזנברג שליט"א, הג"ר אליהו פוזן שליט"א הג"ר צבי אשר פרידמן שליט"א, הג"ר אליהו בייפוס שליט"א, הג"ר משה בויאר שליט"א, הג"ר יהודה סילמן שליט"א, והג"ר עמרם פריד שליט"א, וכפי שביאר שם טעמם.

טעם ההוראה ביארו הג"ר צבי ברוורמן והג"ר יהודה סילמן שהחברה היא המספקת את השירות לנוסעים ולא משרד התחבורה. והג"ר שריאל רוזנברג נימק שאמנם הנסיעה שייכת למשרד התחבורה אך מכל מקום האוטובוס עצמו שייך לחברה, וכיון שהחברה היא פרטית ולא ממשלתית ואסור לגנוב אותם ויש להם כת לעכב שלא יסעו בלי לתקף. והג"ר צבי ובר נימק שאמנם מסתבר שהנסיעה שייכת למשרד התחבורה, אבל זכות החברה לא לאפשר נסיעה ללא תיקוף שהרי האוטובוסים עצמם שייכים לחברה, וזכותם לעכב על הנוסעים ללא תיקוף שהרי מפסידים בכך את דמי התיקוף. וגם אם נניח שהאוטובוס עצמו הושכר למשרד התחבורה, אסור לגנוב ממשרד התחבורה. והג"ר אשר וייס והג"ר מנדל שפרן והג"ר שלמה זעפרני סוברים שאסור לגנוב מהמדינה ואם כן אין הבדל בכל החקירה הנ"ל.

והוסיף במכתבו הג"ר מנחם מנדל הכהן שפרן שליט"א (קובץ בית אהרן וישראל קובץ רכא עמוד קג), שאין שום היתר לנסוע בתחבורה ציבורית בלי לשלם ולגזול את החברה, ומותר לחברה לקבוע על כך קנסות, והנוסעים בלי תשלום גונבים גם בדברים אחרים ופסולים לעדות ולקידושין, ואסור לשתף פעולה עם אנשים כאלה, וגורמים חילול השם, שמפורסם בכל העולם בשם שומרי מצוות שמותר לרמות גוים או חברות וכדומה.

כל תיקוף מועיל: ולדעת הג"ר חיים אהרן מונדרר שליט"א (בהוראה לרבני הילכתא), החברה היא זרוע ביצוע עבור משרד התחבורה, ולשיטת הפוסקים שמתירים גניבה מהמדינה היה צריך להתיר לנסוע בלי לתקף, אולם כיון שהחברה מפסידה כאשר לא מתקפים נמצא שגונב את החברה, ולכן מותר לנסוע בכל תיקוף שהוא, ובתנאי שיהיה תיקוף באותו קוד נסיעה ולא בקוד מוזל יותר.

מאמרים מרתקים בנושא מופיעים בקובצי בית אהרן וישראל ונציין את חלקם: הג"ר דוד בריזל שליט"א (קובץ ריח עמוד סח-פג, קובץ ריט עמוד צה-קה, קובץ רכ עמוד קסז-קע, קובץ רכא

משיב כהלכה

סיכום הגיליון:

דינים העולים

ההגרלה השבוע על 100 שקל מזומן
הזוכה בהגרלת גיליון 372 בסך 100 שקל מזומן
האברך המופלג הג"ר ברוך ליבמן שליט"א
כולל 'אבי עזרי' תפרח

א. **חובת תשלום:** באופן כללי אסור לעלות לאוטובוס בלי לשלם, משלשה טעמים, זה נהנה וזה לא חסר יכול לעכב עליו מראש להיכנס, נחשב זה נהנה וזה חסר כיון שההוצאות הם עבור כלל הנוסעים, גזל משום שואל שלא מדעת.

ב. **רב קו:** הרפורמות בתחבורה ציבורית בישראל מעוררות שאלות הלכתיות רבות, שכן התשלום של הנוסעים הוא למשרד התחבורה שמשלם לחברה לפי ק"מ + 'תמריץ תיקוף', ואין תשלום ישיר מהנוסעים לחברה.

ג. **חקירה:** החקירה היסודית היא, האם משרד התחבורה בעלים על הנסיעות והחובות לתקף בשעת הנסיעה תלוי בפולמוס הקדום האם מותר לגנוב מהמדינה, או דלמא החברה הפרטית היא הבעלים על הנסיעות, וברור שאסור לנסוע ללא תיקוף.

ד. **סיכום הפולמוס:** הפוסקים הורו שאסור לנסוע בתחבורה ציבורית כיום ללא תשלום, מכמה טעמים, החברה בעלים, החברה שליח של משרד התחבורה ויכולה לעכב מכח ההגבלה בשכירות מחמת ההפסד שיש להם. ויש שצידדו להתיר מצד הדין אך אינו ראוי מצד המידות וכן ידאג שלא יהיה חילול ד'.

שאלה: מה הדין בתשלום כאשר יש תקלה באמצעי התשלום בתחבורה ציבורית?

פרט הדינים באופנים הבאים וכיוצא בהם: 1. תקלה שנגרמה מצד החברה - מכשיר התיקוף באוטובוס לא פעיל, האוטובוס איחר ועבר 90 דקות של המעבר, האוטובוס עמוס ולא מצליח להגיע למכשיר תיקוף, יורד לפני נקודת גביה באוטובוסים של התגבור, החברה חייבת לו כסף, 'באג' במערכת.

2. תקלה מחמת רשלנות הנהג - יש לחץ והנהג אומר להיכנס, תיקף בטעות קוד שגוי.

3. תקלה מחמת רשלנות הנוסע - שכח את הרב קו, שכח להטעיין את הרב קו, הרב קו שלו לא פעיל, עלה בטעות על קו אחר ותיקף שם, נאבד לו הכרטיס ואיבד את ערכו.

מקורות: המראי המקומות שצינו בגיליון הנוכחי.

במדור זה מופיעה שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה על השאלה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבי המפעל. התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

בכדי להשיב ולהכנס להגרלה, מספיק לעיין במראה מקום אחד! נא לשלוח את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה). בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085-5 שלוחה 4
2. בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מדר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 6507823-1532
5. במייל 5047867@gmail.com

לע"נ הגאון הגדול רבי חיים וואלקין זצוק"ל

משגיח בישיבת 'עטרת ישראל' ונשיא רשת החינוך 'שובו' נלב"ע י"ב חשון תשפ"ג ת.נ.צ.ב.ה.

עדכוני הלכה

פולמוס תח"צ

מהדורת ביקורת: הקונטרס הראשון שזכה לברר סוגיא זו, הינו סיכום הכללים וההלכות בתשלום בתחבורה הציבורית (64 עמודים), והודפס באלפי עותקים במספר מהדורות ביקורת, כאשר ממהדורה למהדורה נוספים עדכונים וידיעות חשובות, ומקיף את הענין מכל הצדדים, לאחר בירורים עצומים במשך למעלה משנה, נכתב ונערך על ידי הג"ר פנחס גרינברג שליט"א.

כפי המבואר בשער הכריכה, רוב ההלכות הוכרעו על ידי הג"ר צבי ברזורמן שליט"א ראב"ד ביתר עילית, כמו כן הובאו פסקים מהג"ר יהודה סילמן שליט"א ראב"ד בני ברק, במשא ומתן עם הג"ר שלום פרידר שליט"א מחשובי הבקאים בחושן משפט בישיבת מיר ירושלים.

נושא הגליון הבא:

תקלות תשלום בתחבורה ציבורית

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעזור את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

הגיליון הוקדש לעילוי נשמת

זקננו המקובל הרב הצדיק רבי אברהם ב"ר דוד אהרונוביץ זצוק"ל
נלב"ע ח' חשון תשמ"ג ונטמן בהר המנוחות
ת.נ.צ.ב.ה.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים וימי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בירורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

פקס: 02-6507823 לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 214

פרשת וירא

תשפ"ג

- כיצד ינהג כשהציבור באמצע שמונ"ע והוא עדיין לא התחיל ♦ הרב אורי יצחקי
- בדין זריזין מקדימין במצות מילה ובבריתו של אאע"ה וביתו ♦ הרב שמואל דרזי
- בדין איסור חזרה בשבת בספק גרופה או קטומה ♦ הרב אליסף פרלמן
- בדין איסור חזרה בקומקום חשמלי נשלף עם התקן שבת ♦ הרב חיים סלומון
- בירך על 'בייגלה' ע"ד לאכול פחות מכזית ונמלך לאכול כזית ♦ הרב זאב פראנק
- המקדש ואחר שותה את הכוס האם שאר המסובין יוצאים בברכת הגפן שלו ♦
- בד' המג"א דהמברך ברכה לבטלה בשוגג מוציא בה את תבירו ♦ הרב אברהם זנגר

הרב אורי יצחקי

כיצד ינהג האדם כשהציבור באמצע שמונה עשרה והוא עדיין לא התחיל

א. כתב השו"ע בסימן ק"ט סעיף א': הנכנס לבהכ"נ ומצא צבור מתפללין, אם יכול להתחיל ולגמור קודם שיגיע ש"צ לקדושה או לקדיש, יתפלל. וה"ה אמן דהאל הקדוש ושומע תפלה, דינן כקדיש וקדושה (תוס' והרא"ש ומרדכי פרק מי שמתו ותרומת הדשן סי' י"א). ואם לאו, אל יתפלל אם אין השעה עוברת, ע"כ.

הנה מצוי מאוד שאדם בא להתפלל בציבור ומחמת סיבות שונות אינו מספיק להתחיל שמונ"ע עם הציבור בשווה ממש, ולכאורה היה צריך להיות הדין פשוט כפסק השו"ע בסימן ק"ט הנ"ל, שאם משער שאם לא יתחיל להתפלל בשווה עם הציבור כדרכו לא יוכל להגיע לאמירת קדיש וקדושה ואמיש"ר וג' אמנים, אם אין השעה עוברת אסור לו להתחיל וחייב להמתין עד שישמע את כל אלו ורק אח"כ יתחיל להתפלל, אע"פ שיפסיד תפלה בציבור, וגם יפסיד זמן יקר שרבים הוא יקר ערך מאוד יותר מתפלה בציבור.

ב. אך כמדומה שמנהג רבים שממשיכים תפלתם כסדר בקצב שלהם וכשמגיעים לתחילת שמונ"ע מתחילים תפלת עמידה כדרכם, ויל"ע אי שפיר למיעבד כן. ובפשוטו היה נראה שיש בזה שני אופנים חלוקים בדינם, האחד שמגיע לתפלה בזמן ומתפלל כדרכו, ומחמת שהציבור או השליח ציבור ממהרים בתפלה אינו מספיק לעמוד בשווה עם הציבור, והשני שאיחר להגיע לבית הכנסת ומחמת זה אפילו שקצב התפלה שלו שווה לקצב של הציבור לא מספיק להגיע בשווה לתפלת שמונ"ע עם הציבור, דבאופן השני יש מקום להחמיר עליו שלא יתחיל אא"כ מספיק להגיע לקדושה וכד', ואם לאו ימתין עד שישמע כל מה שצריך ורק אח"כ יתחיל בתפלת שמונ"ע, כפסק השו"ע, אבל מי שהגיע לתפלה בזמן ומחמת מהירות תפלת הציבור אינו מספיק, מה הו"ל למיעבד, ובפרט אם אין בבית הכנסת הזה קצב תפלה אחיד, מה יש לו לעשות, וכי כל ימיו ימתין בשמונ"ע? אתמה. אלא כל כה"ג יתפלל כדרכו, ואם יוכל לשמוע קדושה ואיה"ר ושאר אמנים במנין אחר יהדר לשמוע, ואם לאו – תפלה כדרכו עדיף.

ולכאורה לשון הגמרא והשו"ע מסייע לפרוש זה, שכתב: הנכנס לבהכ"נ ומצא צבור מתפללין, ע"כ, דמשמע דוקא באופן זה שנכנס לביהכנ"ס ומצא ציבור שכבר מתפללים נאמרו כל ההגבלות

הנזכרות, משא"כ אם מגיע לביהכנ"ס בזמן ומתפלל כדרכו, לא שייכי כל ההגבלות הנ"ל.

ג. אך העומד נגדי דברי הביה"ל בסימן ק"ט ד"ה הנכנס לבהכ"נ ומצא צבור וכו' שנסתפק אם מדרך טבעו להאריך בתפלה ואינו יכול לסיים עד קדושה אם מותר להתחיל, עיי"ש, ומשמעות הביה"ל דבציור שלנו שמגיע לבית הכנסת בזמנו ומפני שמתפלל כדרכו במתינות אינו מספיק להגיע לשמונ"ע בשווה ממש עם הציבור, פשיטא ליה לאסור, דהא משמעות דבריו להדיא דכל מקום ספיקו הוא רק בתפלה בציבור שלמה, אבל בתפלה שאינו שלמה דהיינו שאינו מתחיל בשווה עם הציבור פשיטא ליה לאיסור, ואע"פ שידוע שדעת הפוסקים שאחרי המשנ"ב להקל בספק זה, וכן מנהג העולם וכן אנו רואים בעינינו לגדולי הצדיקים והת"ח שמתחילים בשווה עם הציבור אע"פ שדרכם להאריך טובא, ומעולם לא ראינו מי שחשש לספק הביה"ל, וכ"כ הערוך השלחן סעיף ה' שמעולם לא שמענו ולא ראינו מי שיעשה כן וכמה גדולי עולם המאריכין בתפלה עד אחר קדושה, ע"כ, אך י"ל דדוקא במה שנסתפק הביה"ל פשיטא להו לגדולי הדורות להקל, אבל בציור שלנו שנראה ד' הביה"ל להחמיר, בזה לא חלקו עליו, וצ"ע.

ד. אך לכאורה נראה קצת להוכיח שיש להקל גם בזה, דהנה בדברי החולקים על המשנ"ב מצאנו כמה טעמים, יעוין בערוך השולחן סעיף ה' שתיירץ את מנהג העולם כחילוק שכתבנו לעיל, שלא אמרו חז"ל אלא באדם שאינו מאריך בתפלה אלא שבא אחר שכבר הציבור התחילו להתפלל, דאדם כזה ימתין עד אחר קדושה ויתפלל ביחידות, אבל מי שדרכו להאריך בתפלתו ומתפלל תמיד עם הציבור אין סברא שלעולם נבטלו מתפלת ציבור, אלא מתפלל עם הציבור ואם הציבור עונין קדושה יתוק כמבואר בסימן ק"ד, ע"כ, הרי שתפס לעיקר את החילוק שכתבנו לעיל, והוסיף בו טעם שאין סברא שלעולם נבטלו מתפלת ציבור, ע"כ.

הנה סברת הערוה"ש שייכא לא רק במי שמתחיל עם הציבור בשווה אלא גם במי שמתחיל פסוד"ז וברכות ק"ש עם הציבור בזמנו, דאין סברא שלעולם יפסיד תפלה בציבור, ואי משום שיצטרך לדלג פסוד"ז או למהר תפלתו, וכי לעולם תהא תפלתו במרוצה ובדילוגים, אתמה.

ה. עוד מצאתי ששו"ט בזה בשו"ת שלמת חיים [אורח חיים סימן קכ"ב], והשואל האריך בכל הסברות בזה, ואחר שכתב כמה עצות העולות גם עם שיטת המשנ"ב (לילך אחר התפלה לשמוע קדושה במק"א, אך עצה זו לא תועיל למודים עיי"ש, וכן לצאת מביהכנ"ס להתפלל ביחיד, וכן להמתין בשירה חדשה או להתפלל בשווה עם

אך יש לחלק דהתם הוא במצוה אחת של תפלה בעשרה סבר החכמ"צ שימתין לעשותה בהידור אף לאחר זמן, משא"כ בנידו"ד דמצות תפלה בציבור לפניו וקדושה עדין לא לפניו והם שתי מצות י"ל דלכו"ע יעשה המצוה שלפניו, ומדברי המשנ"ב משמע קצת שגם בכה"ג ס"ל לחכמ"צ שימתין, וצ"ע.

ח. אך באמת בכ"ז יש מקום לחלק כחילוקנו הנ"ל בין היכא שהתחיל והתפלל כסדר התפלה בביהכנ"ס אלא שהציבור או הש"צ ממהרים תפלתם יותר ממנו, דבזה י"ל דלכו"ע יתחיל בתפלת שמונ"ע, דכיון דבעת שהתחיל פסוד"ז ודאי לא היה מחויב בקדושה, וודאי היה מחויב בתפלה בציבור, אין לו להמנע מלהתחיל שמונ"ע עם הציבור כיון שהתחייב בזה קודם לכן, ואם ימתין יחשב כמעביר על המצוה, משא"כ בנכנס לביהכנ"ס ומצא ציבור מתפללים, מאן לימא לן שהתחייב בתפלה בציבור טפי מקדושה, דהכל תלוי בהחלטתו אם להתפלל או להמתין, וכל כה"ג יתכן שגם הרדב"ז מודה, דבשלמא היכא שהתחיל להתפלל עם הציבור נחשב מחויב ועומד באמירת ושמיעת קדושה, דזהו חלק מתקנת חז"ל בחזרת התפלה והיא מצוה והמוטלת על כל הציבור (להעמיד ש"צ שיוציאם בקדיש וקדושה), אבל בנכנס לביהכנ"ס ומצא ציבור מתפללים אכתי לא נתחייב לא בזו ולא בזו, וגדולה מזו י"ל דלא נתחייב בתפלה בציבור שאינה שלמה כגון שאינו מתחיל עם הציבור, ואפילו לסוברים שיש בזה קיום של תפלה בציבור, אך מאן לימא לן שיש בזה חיוב, (ובאמת צריך לי לעיון אם הנאמר בסימן צ' שצריך להשתדל לילך ד' מילין לפניו ומיל לאחוריו עבור תפלה בציבור, אם נאמר דין זה גם כשלא יוכל להתחיל להתפלל עם הציבור בשווה, וצ"ע, וא"כ לא שייך כאן כלל הדין של אין מעבירין על המצוות.

סו"ד נראה שהמקל בזה יש לו על מי לסמוך, וצ"ע.

הרב שמואל דרזי

בגדרי דין זריזין מקדימין במצות מילה ובבריתו של אברהם אבינו וביתו

הקו' העצומה דאברהם אבינו מל' בעצם היום' ולא בהשכמה

בגמ' פסחים ד'. איתא תניא כל היום כשר למילה אלא שזריזין מקדימין למצוות שנאמר וישכם אברהם בבוקר ע"כ, והנה הך קרא דוישכם אברהם נאמר לענין העקידה שהשכים בבוקר, אולם יש להקשות קו' עצומה דבמצות מילה שנצטווה אברהם אבינו כתיב בסו"פ לך לך וימל את בשר ערלתם בעצם היום הזה וגו' 'בעצם היום הזה נמול אברהם וישמעאל בנו' ובמקום דכתיב 'בעצם היום הזה' אינו בהשכמה והיאך יתכן למילף דין זריזין מקדימין במצות מילה מאברהם אבינו במצות עקידה ולא ילפינן ממילה דאברהם.

זריזין מקדימין וברוב עם הי מינייהו עדיף

והנה האחרונים האריכו לדון בדין זריזין מקדימין במקום ברוב עם הדרת מלך' הי מינייהו עדיף באופן דאם ימתינו על המילה תעשה ברוב עם' דשמא מעלה זו עדיפה על דין זריזין מקדימין, והביאו ראיה מהסוגיא בר"ה ל"ב: דאמרינן שם דבמוסף איכא ברוב עם טפי מתפילת שחרית ואעפ"כ תקנו לקרות ההלל בשחרית משום דזריזין מקדימין למצוות, והקשו שם למה בתקיעת שופר תקנו שיהו תוקעים בתפילת המוספין ותיצרו משום גזירת מלכות ירוש' ווא"כ חזינן דמעלת זריזין מקדימין עדיפה על ברוב עם, וכן הוכיחו המחזיק ברכה (אור"ח סי' רכ"ט) החיי אדם (כלל ס"ח הל' זהירות במצוות סעיף ו') השד"ח כללים (מערכת הז' כלל ג' ח"ב עמ' 152) דמעלת זריזין עדיפה על מעלת ברוב עם, וכתב וז"ל וצר לי המנהג איזה אנשים במקומות אלו שמאחרים המילה עד קרוב לחצי היום וזמנין אשתהי אחר חצות עד שיתקבצו המוזמנים ואין להם על מה שיסמוכו עכ"ל, וכ"כ בערוך השלחן (סי' רס"ב סעיף ח') דאותם המעכבים מפני שלא באו כל הקרואים שלא כדין עושים עי"ש, [והובאו כל המקורות הנ"ל בספר הנפלא 'תורת הברית' מהמוהל המוסמך הרב מרדכי ששון שליט"א].

הש"צ, רצה לסמוך על דברי השע"ת (בסי' נ"ב) בענין לדלג בפסוקי דזמרה בשביל תפלה בציבור, דכ"ז מיירי בנתאחר, אבל מי שדרכו להתפלל במתון ואף שבא בתחילת התפלה אין יכול להתפלל עמהם בשוה מותר לו להתפלל על הסדר ואין צריך לדלג משום תפלה בציבור.

ועוד הביא ראיה מהשולחן ערוך (אור"ח סימן קכ"ד ס"ג בהגה): ואם יש יחידיים בקהל שמאריכין בתפלתן אין לשליח ציבור להמתין עליהן, ע"כ, והגם דהתם לא יוכלו לענות קדושה, ומוכח מכאן דאלו המאריכין מותרים להתחיל תפלת לחש בשוה עם הציבור, ומסיק השואל דכל דין זה דצריך להמתין הוא דוקא באופן הנאמר בגמרא הנכנס לביהכנ"ס ומצא ציבור שמתפללין כו', עיי"ש. ומרן הגר"ח אתי עליה בתשובתו מסברא אחרת, דבעת שמתחיל להתפלל אכתי לא חלה עליו חיוב אמירת קדושה, עיי"ש.

ו. הנה סברא זו שבעת שמתחיל אכתי לא חלה עליו חובת אמירת קדושה, נזכרה גם בביה"ל הנ"ל, ולכאורה סברא אמיתית היא, ושייכא גם בנידו"ד, וצ"ע מה מקום ספיקו של הביה"ל.

הנה לשון הביה"ל "אפשר" כיון דעתה חל עליו החיוב להתפלל בציבור וחיוב עניית הקדושה לע"ע אין עליו אין לו לחוש כלל למה שאח"כ לא יהיה יכול לקיים מצוה דעדיפא, ע"כ, ויש לפרש את ספיקו של הביה"ל בשני אופנים, האופן הראשון - דזה היה פשוט בעיניו דבעת שמתחיל להתפלל בציבור אכתי לע"ע אין עליו חיוב עניית הקדושה, אלא שנסתפק דילמא אעפ"כ צריך להמתין למצוה עדיפא כעניית קדושה שעתיד להתחייב בה בקרוב, או דילמא כיון שהשתא אינו מחויב בה שוב אין לו לחוש כלל למה שאח"כ לא יהיה יכול לקיים מצוה דעדיפא.

האופן השני - דזה גופיה היה מסופק אצלו אם חיוב קדושה חל עליו כשנכנס לבית הכנסת או רק כשמתחיל הש"צ חזרת התפלה או אפילו לאחר מכן בעת שמתחיל "נקדש", או "נעריצך", ולפי אופן זה אם ננקוט דבעת שמתחיל להתפלל בציבור אין עליו חיוב עניית הקדושה, פשיטא ליה שיכול להתחיל להתפלל כדרכו.

ז. בשו"ת שלמת חיים [אורח חיים סימן קכ"ב] בתשובת מרן הגר"ח משמע שהיה מסופק מתי חל חיוב קדושה, ותחלה יש לבאר את דבריו שנראים קצת כסותרים זא"ז, שבתחילה כתב וז"ל: תשובה: מן הסברא כיון דלא יוכל לומר קדושה ונכנס לביהכנ"ס, חל עליו החיוב לשמוע קדושה בציבור ולא יעסוק עכשיו במצוה אחרת, ע"כ, מבואר מלשונו דהנכנס לבית הכנסת חל עליו חיוב קדושה. אך בסוף התשובה כתב וז"ל: אבל מי שבא בזמנו ומתפלל עם הקהל אין עליו שום חיוב, עיי"ש.

ולענ"ד לדעולם אין כאן סתירה ולא ספק, דיש לחלק באופן זה, מש"כ בתחילה דיש עליו חיוב בכניסתו לביהכנ"ס, מיירי דוקא במי שאכתי לא התפלל ונכנס עתה לביהכנ"ס ומוצא ציבור שמתפללים כגוונא דהש"ס והשו"ע, דכיון שלא התחיל להתפלל לא שייך למימר שחל עליו חובת תפלה בציבור אלא רק חובת קדושה, ומש"כ בסו"ד הרי מיירי להדיא במי שבא בזמנו ומתפלל עם הקהל, וכיון שכבר חל עליו חובת תפלה במה שהתחיל להתפלל כסדר תקנת חז"ל, בזה אין עליו שום חיוב אמירת קדושה.

מבואר לכאורה מדברי השו"ת שלמת חיים דמי שמתפלל כסדר בביהכנ"ס אין עליו חיוב אמירת קדושה וממילא לדבריו נפשט ספקינו לקולא דלא הצריכו חז"ל להמתין אלא למי שנכנס עתה לביהכנ"ס ומצא ציבור מתפללים, לא למי שבא בזמנו לביהכנ"ס.

ח. אבל בביה"ל אין נראה כן, שסיים וז"ל: וצריך לעיין בדין כללי אין מעבירין על המצוות, ע"כ, משמע שמקום ספיקו היה במי שבאה לפניו מצוה קלה ויודע שעתידה לבא מצוה חמורה ממנה לאחר זמן, אם מותר לו להתחיל במצוה הקלה שלפניו ואז תידחה המצוה החמורה (דהא אסור לפסוק באמצע שמונ"ע אפילו לקדושה כדאמרינן להדיא בש"ס ברכות כ"א ע"ב), או דילמא כיון שלאחר זמן תידחה המצוה החמורה אסור לו להתחיל במצוה הקלה אע"פ שאכתי לא נתחייב במצוה החמורה, דכיון שיודע שעתידה לבא עליו בקרוב חשיבא כאילו היא לפניו כבר עתה וחל עליו הדין של "אין מעבירין על המצוות".

הנה לכאורה נפלנו בזה במחלוקת הרדב"ז והחכמ"צ הובא בבה"ט בסימן צ' ס"ק י"א במי שהיה חבוש בבית האסורים ולא היה יכול להתפלל בעשרה והתחנן לפני השר ולא אבה רק יום אחד ולא יותר. איזה יום יבחר לו. ופסק הרדב"ז ח"ד סימן י"ג שלא יחמיץ המצוה ותיכף יתפלל בעשרה ע"ש. וחכם צבי סימן ק"ו חלק דכיון דיכול לעשות המצוה מן המובחר לאחר זמן ימתין לעשותה.

מסקנת הקושיה במילת אברהם אבינו וביתו

ואחר כל הדברים הקושיה עומדת וגם ניצבה מדוע במילת אברהם אבינו וביתו לא השכים אברהם לעשות המילה בבוקר אלא 'בעצם היום' כמפורש בפסוק, והרי מאברהם אבינו למדנו דין זריזין מקדימין למצוות כדכתיב בפרשת העקידה 'וישכם אברהם בבוקר' [ויש שפירושו דילפינן מוישכם אברהם דכתיב בסדום והיינו שהשכים לתפילה].

עוד יש להוסיף ולציין לדברי המאירי ביומא כ"ח: דכתב טעם נוסף דראוי להזדרז במצות מילה וראוי לזריזים להקדים בה בשחרית, שלא יהא נראה כמתרשל מצד חמלתו על הבן ע"ש, ולפי"ז יש טעם מיוחד במצות מילה להזדרז בקיומה, ומעתה יש לתמוה למה במילה דאברהם אבינו וישמעאל בנו וכל ילידי ביתו כתיב בקרא 'בעצם היום הזה' ולא כתיב שמלו בבוקר ובהשכמה.

ברית מילה דאברהם קידוש השם בעולם

ונראה לדון וליישב דשאני מצות מילה דאברהם שהוא הראשון שנימול בעולם היה כאן קידוש ד' גדול במעשה המילה וכמבואר בדברי המדרש רבה הובא ברש"י עה"ת וז"ל בעצם היום בו ביום שנצטווה, ביום ולא בלילה, לא נתירא לא מן הגויים ולא מן הליצנים ושלא יהיו אויביו [ס"א אוהביו] ובני דורו אומרים אילו ראינוהו לא הנחנוהו למול ולקיים מצותו של מקום ע"כ, ולפי"ז יש ליישב דמטעם זה המתין אברהם על המילה לעשותה בפירסום לעין כל בני דורו לקדש שמו ית' בעולם ומצוה זו עדיפא על מעלת זריזין מקדימין, וכע"ז כתב בתשו"ה [ח"ג ס' רצ"ט] יע"ש.

אולם אכתי אין הדברים מתיישבים על הלב דהיאך ילפינן דין זריזין מקדימין במצות מילה מאברהם אבינו, בזמן שבמצות מילה ידידה נדחה ונתבטל דין זריזין מקדימין מאיזה טעם שיהיה וצ"ע.

אברהם אבינו עדיין לא נצטווה על המילה

והנראה בזה דקו' מעיקרא ליתא דאברהם אבינו נימול בו ביום שנצטווה על המילה וכל פרשת מילה נאמרה לו בו ביום ונראה דפרשת המילה לא נאמרה לאברהם אבינו באשמורת הבוקר אלא ביום וא"כ לא היה אברהם מצווה על המילה באשמורת הבוקר ולא היה לו להשכים ולמול כיון דעדיין לא נצטווה כלל, וי"ל דמיד לאחר שנצטווה נזדרז לקיים המילה שלו ושל ישמעאל וכל ילידי ביתו. [עוד יש להוסיף דמצינו שנתיעץ אברהם על המילה עם ענר אשכול וממרא, וכמש"כ רש"י בריש פ' וירא דממרא נתן לו עצה על המילה (ויעו"ז) בחומש עם פירוש הגר"א מה שהביאו בשם הגר"א לפרש במה נתייעץ עמם), וזה טעם נוסף שלא היה יכול לעשות המילה מיד בהשכמה].

ובזה יש ליישב דבמילת יצחק אבינו בשנה הבאה לא מצינו בקרא דהמילה היה 'בעצם היום הזה', וי"ל משום דהתם ודאי נזדרז למולו בבוקר כמו שאמרו בגמ' דיש דין זריזין מקדימין במצות מילה וילפינן מאברהם, ומה שלא נזכר שם 'וישכם אברהם בבוקר' כמו בפ' העקידה יש ליישב לפי מש"כ רש"י בפסחים שם דוישכם בבוקר היינו אחר עלות השחר ולא המתין עד הנץ החמה, וא"כ במילה דתקנו חכמים שאין מלין עד שתנץ החמה ואברהם אבינו קיים כל תקנות חז"ל ובודאי לא מל את יצחק קודם הנץ החמה ולהכי לא כתיב לשון השכמה גבי מילה דיצחק, וכמובן דהדברים צריכים בדיקה וחיפוש בדברי רבותינו הראשונים ומתוך ההעלם כתבתי לעורר ולדון בדברים.

הטעם דלא מל אברהם אבינו קודם שנצטווה

בגמ' יומא כ"ח: אמר רב קיים אברהם אבינו כל התורה כולה, והקשו האחרונים מדוע לא מל אברהם אבינו את עצמו קודם שנצטווה. ובחי' הגר"ז על התורה [פ' לך לך] כתב ליישב דלפני שנצטווה על המילה לא היה עליו שם 'ערל', ולכן לא היה שייך שימול עצמו קודם הציווי.

ובחי' מהר"ל דסקין על התורה כתב דהתירוץ הנכון והפשוט משום דבגמ' עבו"ז כ"ז. ילפינן מהפסוק 'המול ימול' דרק הנימול כשר למול אחרים ולא עכו"ם שאינו נימול, ולפי"ז כתב דנראה דאפי' נכרי הבא להתגייר אי אפשר לו למול עצמו, ומעתה יקשה היאך מל אברהם את עצמו כיון שלא היה מהול, והתירוץ לזה דשאני נכרי דאינו מצווה למול ולהתגייר אבל אברהם אבינו לאחר שנצטווה הרי הוא בכלל המל ימול כמו שאמרו בגמ' שם דגם ישראל ערל כשר למול כיון שנצטווה על המילה, אבל קודם הציווי

וכן מצינו בראשונים ובפוסקים לענין מילה דנהגו למול מיד ולא להמתין יעו"ז במכתם בפסחים ד'. דכתב 'נהגו כל ישראל להשכים ולמול בזריזות', ובשו"ע (סי' רס"ב ס"א) כתב 'כל היום כשר למילה אלא שזריזין מקדימין ומלין מיד בבוקר', ובשבטת יעקב (סי' ל"ד) כתב 'ועכשיו נהגו כל העולם כזריזין לענין מילה'.

מיהו יש לציין דבשו"ת מקור חיים (סי' ג') כתב בשם הגר"ש הכהן מוילנא וכו"ה בספרו שו"ת בנין שלמה (ח"ב סי' י"ג) דאם משער דאם יאחר המילה יבואו יותר קרואים, יאחר המילה משום דמעלת ברוב עם עדיפא על מעלת זריזין מקדימין למצוות ויעו"ז ש מש"כ ליישב הסוגיא בר"ה. ולפי דבריו דמעלת ברוב עם עדיפא מצינו ליישב דבמילה דגבי אברהם המתין אברהם אבינו לעשותה בעצם היום משום ברוב עם, אולם כאמור העיקר לדינא כדברי כל הני פוסקים דלעולם זריזין מקדימין למצוות.

דברי הפוסקים דמילה קודם חצות היא במעלת זריזין

ויש לציין דמדברי כמה פוסקים מבואר דעיקר הקפידא בהקדמת המילה הוא לעשותה קודם חצות היום, ועכ"פ עד חצות יש כאן עדיין קיום דין זריזין מקדימין במקצת, יעו"ז בפת"ש סי' רס"ב סק"ב בשם השב"י (ח"א סי' ל') שאין ראוי לאחר את המילה אחר חצות, ובאור זרוע (ח"ב סי' ער"ה) כתב דאין ראוי לאחר המילה לאחר שענה חמישית, ויעו"ז בלבוש (או"ח סי' תקפ"ד ס"ד) דכיון דזריזין מקדימין למצוות אין לאחר המילה אחר חצות. ולפי"ז מצינו ליישב במקצת דגם במילה דאברהם דכתיב 'בעצם היום הזה' י"ל דהיה המילה קודם חצות היום, [מיהו יעו"ז להלן בדברי הרמב"ן ורבינו בחיי דאברהם נימול לבסוף לאחר שמל כל ילידי ביתו שלוש מאות ושמונה עשר, ולפי"ז לכאו' ברית דאברהם היה אחר חצות, ומ"מ יש ליישב דתחילת מילת בני ביתו היה קודם חצות].

ובביאור דברי הפוסקים הנ"ל דעד חצות יש כאן קיום דין זריזין יש לבאר דאמנם בגמ' בפסחים ילפינן מאברהם אבינו דכתיב 'וישכם אברהם בבוקר' והתם היה קודם הנץ החמה כמו שפי' רש"י, אולם ענין מילה על כרחך אינו בהשכמה חדא משום דצריך להמתין עד הנץ החמה, ועוד דאפי' בנץ החמה אי אפשר למול משום דצריך להקדים קריאת שמע ותפילת שחרית כמבואר בדברי הפוסקים דאין מלין אלא אחר תפילת שחרית, ובטעם הדבר מצינו בערוך השלחן (סי' רס"ב ס"ט) דכתב משום דתדיר קודם ועוד שיש בה הרבה מצוות ציצית תפילין קר"ש ותפילה, ועוד שהרי מצוה לעשות סעודה וקודם התפילה א"א לטעום ע"ש, ולפי"ז י"ל דכיון דאפיקתיה לזריזין מקדימין מזמן נץ החמה אוקמוה עד חצות. ומיהו בדברי הראשונים והשו"ע הנ"ל מפורש דזריזין מקדימין לעשותה מיד לאחר התפילה, וע"ז בשו"ת כתב סופר (יו"ד סי' כ"ח) שכתב בשם אביו החת"ס שהיו מדקדקים ביום המילה להקדים להתפלל שחרית והיו מלים מיד לאחר התפילה, וגם לדברי הפוסקים הנ"ל נראה דודאי כל כמה דמקדים טפי הוי בכלל זריזין מקדימין יותר ואכתי צריך ליישב הקו' הנ"ל.

זריזין מקדימין במילה שלא בזמנה

עוד מצינו ליישב לפי מש"כ המהר"ח פלאגי' בספרו רוח חיים (דף י"ד): והו"ד בשד"ח (כללים מערכת ז' כלל ב') דמסתברא דלא אמרינן זריזין מקדימין למצוות במילה שלא בזמנה, דכיון דאיחתי איחתי, וכן דקדק מדברי הטור (סי' רס"ב) שכתב דין זריזין מקדימין למצוות רק לגבי מילה בזמנה. ולפי"ז לכאו' מצינו ליישב דכיון דמילת אברהם וכל בני ביתו לא היה ביום השמיני ליכא בזה דין זריזין מקדימין, ויש להוסיף דלפיכך יש מעלה להמתין משום ברוב עם, אולם יש לדחות דכל הטעם להקל הואיל ואדחי אדחי אולם גביה אברהם דעד עכשיו לא נצטווה על המילה ובו ביום שנצטווה מל ודאי איכא מעלה ודין זריזין מקדימין, ועוד דבעיקר הדין במילה שלא בזמנה נחלק עליו בשד"ח שם והוכיח מדברי הברכי יוסף (סי' רס"ו) דגם במילה שלא בזמנה איכא זריזין מקדימין, וכבר מצינו ש"כ בשו"ת דבר שמואל (סי' קצ"ב) דראוי להקדים, ויש להוסיף לדברי הדבר אברהם (ח"א סי' ל"ג) דכתב לחדש דצריך להקדים מילה שלא בזמנה למילה בזמנה כיון דס"ל דבכל רגע עובר באיסור כשאינו נימול ע"ש, [מיהו יעו"ז בקונטרס הזכרונות למרן הגר"ח זצ"ל ונדפס בספרי מלאכת שמואל יו"ד דמרן החזו"א סבר דיש להקדים מילה בזמנה ואינו עובר בכל רגע וכן דעת הגריש"א זצ"ל ע"ש].

לא היה אברהם כשר למול את עצמו.

ולפי מש"נ מטעמים אלו לא מל מל אברהם באותו היום בהשכמה כדין זריזין מקדימין כיון דעדיין לא נצטווה על המילה ודו"ק.

פירוש רש"י והרמב"ן בכפילות הפסוקים

'בעצם היום הזה'

ואגב יש לפרש מה שמצינו ב' פסוקים בפרשת המילה באברהם אבינו דכתיב 'בעצם היום הזה' וצריך להבין ענין הכפילות, והנה בפסוק הראשון כתיב 'ויקח אברהם וגו' כל זכר באנשי בית אברהם וימל את בשר ערלתם בעצם היום הזה כאשר דבר אתו אלקים'.

ובזה הביא רש"י מהמדרש רבא כנ"ל דבא להורות שלא נתיירא מן הגויים והליצנים ועשה המילה בפירסום בעצם היום. ובתרי הכי כתיב 'ואברהם בן תשעים ותשע שנה וגו' וישמעאל בנו בן שלש עשרה שנה בהמלו את בשר ערלתו, 'בעצם היום הזה נמול אברהם וישמעאל בנו' ופי' רש"י בעצם היום שמלאו לאברהם צ"ט שנה ולישמעאל י"ג שנים נמול אברהם וישמעאל בנו. והקשה הרמב"ן דמה בא להשמיענו בזה ולכן פי' הרמב"ן דבא להורות שמל כל ילידי ביתו שלוש מאות ושמונה עשר וכל מקנת כספו בו היום סיפר הכתוב מעלתו ביראת ד' ומעלת כל בני ביתו שכולם זריזין מקדימין למצוות ע"ש, ויש להעיר דמילת כל בני ביתו נזכר בפסוק לדעיל ושם כבר כתיב 'בעצם היום הזה' ולמה כפלה התורה ענין זה.

עוד כתב הרמב"ן דאברהם לא נימול תחילה כי נזדרז במצות המילה שלהם תחילה ומל אותם הוא בעצמו, או שזימן להם מוהלים הרבה והוא עומד עליהם [א"ה יש להעיר מדברי המהר"ל ד' דהמל ימול' והמוהלים לא נצטוו על המילה], ואח"כ מל את עצמו שאילו הקדים מילתו היה חולה או מסוכן בה מפני זקנתו ולא היה יכול להשתדל במילתו ע"ד, וכ"כ גם ברבינו בחיי. ולפי"ז יש טעם נוסף לפרש דאברהם היה צריך להכין את כל בני ביתו למצות מילה והיה מוכרח למולם תחילה ולכן נתעכב במצוה עד 'עצם היום' כדי שיוכל לקיים מילת כל בני ביתו ביום שנצטווה.

ובישוב דברי רש"י ביאר המהר"ל בפי' גור אריה דהפסוק בא להשמיענו הן בשנים דאברהם והן בשנים דישמעאל, דאברהם השמיענו דלא נכנס אברהם לשנת הק' כי קודם מתן תורה לא היו נענשים רק עד מאה [כמש"כ רש"י פרק ה' פ"ב] ולא היה ראוי שיהיה אברהם בן ק' בלא מילה.

וכן בן י"ג שנה לישמעאל שראוי שלא יהיה בנו יוצא מתחת רשותו שיהיה גדול ואז לא יהיה תחת רשותו ולא יתן עצמו למול, כי עד י"ג קטן הוא ורשות אביו עליו למילה אבל מבן י"ג ואילך הוא גדול והוא ברשותו ואיך ימול אותו אביו דמה ענין אביו עליו, וסיים המהר"ל 'ואין ספק שלא היה ישמעאל מל עצמו שאינו מצווה רק אביו מצווה עליו' ע"ד, וכונתו דבגמ' סנהדרין נ"ט: מבואר דבני ישמעאל נתמעטו ממצות מילה ויעו' ברש"י ע"ה 'ואת בריתי אקים את יצחק' למעט בני ישמעאל ונמצא דאם לא היה נימול עכשיו לא היה נימול כלל, ולפי"ז ישמעאל לא מל עצמו כשנעשה בר מצוה וכבר מלאו לו י"ג שנים אלא ביום האחרון של שנת הי"ג שהיה עדיין קטן וברשותו של אברהם אבינו, וכמו"כ אברהם נימול ביום האחרון לשנת הצ"ט שנה בכדי שיכנס לשנת הק' כשהוא מהול.

הרב אליסף פרלמן

בדין חזרה בשבת בספק גרופה וקטומה

[א] הנה בדין חזרה בשבת דהיינו להחזיר קדירה ע"ג האש בשבת, הדין הוא דיכול להחזיר היכא דנתקיימו תנאי חזרה והקדירה מבושלת כל צרכה, ואחד מתנאי החזרה הוא שההיתר דוקא באש שהיא גרופה מן הגחלים או קטומה, ויש לדון בכירה שיש בה ספק אם היא גרופה או קטומה וכגון שאינו יכול לראות את מקום האש באותו זמן, או באחד מהאופנים שנחלקו בהם הפוסקים אם כירה זו חשיבא גרופה או קטומה, ולא הוכרעה השיטה כמאן, ונשאר הדבר בספק.

ולכאור' יש ללמוד דין זה מדברי הביאור הלכה בדין שהיה, דהנה שיטת השו"ע דשהיה על האש אסורה בשבת כל זמן שהתבשיל

מצטמק ויפה לו, והרמ"א פסק לחלק דכל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי אין בו איסור שהיה בשבת, ובשיטת השו"ע כתב הביאור הלכה ס"א סוף ד"ה 'והוא' להסתפק וז"ל וכל שאינו יודע בבירור אם הוא מצטמק ורע לו או יפה לו ראוי להחמיר בו [א"ר בסימן שי"ח ופמ"ג ברנ"ט] וע"ש עוד וכו' עכ"ל. והנה על דרך זה נראה דהוא הדין נמי י"ל לפי שיטת הרמ"א, אם יש ספק אם נתבשל כמאכל בן דרוסאי ומותר בשהיה, או לאו, ראוי לו להחמיר.

והנה דברי האליה רבה בסימן שיח' מיירי לגבי דין ביטול דכתב שם השו"ע ס"ד לגבי תבשיל לח וז"ל תבשיל שנתבשל כל צרכו, יש בו משום ביטול אם נצטנן. וכתב הרמ"א וי"א דוקא אם מצטמק ויפה לו (רבינו ירוחם ח"ג) עכ"ל, והנה הב"ח שם כתב לאסור גם במצטמק ורע לו, וכתב האליה רבה דבט"ז ומ"א נראה דהסכימו דדוקא במצטמק ויפה לו, וכן מבואר בספר מנחת כהן [במשמרת השבת ש"ב פ"ב], אלא שסיים שראוי להחמיר מפני שאין אנו בקיאים בכמה דברים אם מצטמק ויפה לו, ואין להקל אלא א"כ יודע בבירור שרע לו כגון לפת ותמרי ודייסא וכיוצא בו וכן מים אחר שנתבשל כל צרכו. עכ"ד.

והפמ"ג סי' רנט' והמשנ"ב למדו מזאת גם לספק מצטמק ויפה לו בדיני שהיה דראוי להחמיר, וכבר העירו בזה [גליון אהלי שבת 1 עמו' ט' מהרב משה חיים אולמן] דהיאך למדו זאת מדברי האליה רבה, והא שאני התם דמיירי בדין ביטול דאו' ולפיכך ראוי להחמיר בו כשלא ברורה ליה אי הוי מצטמק ורע לו, אבל לגבי דיני שהיה דאינו אלא גזירה א"כ לכאור' לא עדיף מספיקא דרבנן ד"ל בו לקולא ולא גזרו בו, והנה הערה זו מתחלקת לתרתי האחד הוא דאין מקור מדברי האליה רבה, אך בעיקר יש להעיר על גוף הדין מדוע החמיר בו הפמ"ג ובה"ל והרי סו"ס אין כאן אלא חשש דרבנן.

[ב] ולכאור' היה אפשר לטעם להחמיר בספק זה, דהרי גזירה דאיסור שהיה גזרו חז"ל משום דחששו שמא יחתה בגחלים ויבעיר, והנה בכאן דהוא ספק אם מצטמק ויפה לו יש לברר מה יעשה האדם כאשר עומד לפניו ספק זה, ואפשר דאדם שמסתפק בזה עדיין הוא יכול להחליט מספק לחתות בתבשיל נמצא דגזירה זו שייכא כל זמן שאין ברור לאדם דהתבשיל מצטמק ורע לו, ועל כן יש להחמיר בו בספק, אכן מדברי הבה"ל אין נראה דזה כונתו שהרי דימה לדברי האליה רבה ומשמע דטעמו משום דבספק ראוי להחמיר.

[ג] ולכאור' היה אפשר לתלות נידון זה בהטעם מה שלא גזרו במצטמק ורע לו, האם הטעם הוא משום שבכה"ג כבר אין האדם מעונין ובודאי שאינו בהול לחתות בתבשיל ואין חשש שמא יחתה, או דילמא טעמו הוא משום שיש סיבה הופכית שהאדם ימנע מחתות כדי שלא יפסיד את התבשיל, ולפי דרך זו הרי חז"ל לא חילקו בגזירתם וחששו בכל אופן לחיתוי, אלא א"כ יש טעם הופכי לאדם שלא יחתה, [וראיתי שם ב'אהלי שבת' בעמוד הנ"ל, למי שחקר כעין זה, והביא נפק"מ באופן שאין התבשיל מצטמק ויפה לו דכבר הגיע לתכלית בישולו, אך גם אינו רע לו, עיי"ש, ולא ברירא לי דיש מצב כזה, דאפשר שמשעה שאינו יפה לו הוא רע בשבילו, ויל"ע].

והשתא י"ל דבהא תליא דאם בעינן שיהא מצטמק ויפה לו בשביל שיהא חשש חיתוי וגזירה דרבנן בשהיה, א"כ הכא דהוא ספק אי הוי מצטמק ויפה לו והוא ספק בעיקר הגזירה ולכאור' יש להקל בספק דרבנן, אכן אם הטעם הוא דדוקא מצטמק ורע לו שהוא סיבה שלא יחתה ומפקיע את הגזירה, א"כ י"ל כיון דבעיקר הגזירה לא חילקו ובכל אופן גזרו משום שמא יחתה, ורק אם יש טעם לעקור גזירה זו כמו במצטמק ורע לו, בטלחה, א"כ צריך לנו לדעת שנעקרה הגזירה, וכל דלא ידעינן דהוא מצטמק ורע לו נשאר הגזירה, ואכתי לא ברירא כיון דעכ"פ הוא ספק דרבנן.

[ד] והיה נראה לתלות דבר זה במחלו' שהביא הב"י סי' רנג' בדיני 'חזרה', דהנה כתב הב"י שם לגבי דין חזרה בהניחה ע"ג קרקע וז"ל 'ופסק הר"ף (זי): כלישנא קמא וכתב הר"ן (שם ד"ה לא) דאף על גב דלישנא בתרא מיקל פסקו רבוותא כלישנא קמא לחומרא מפני שהם דברים שקרובים לבוא לידי איסור תורה וכן פסק הרא"ש וכ"כ רבינו ירוחם וכ"כ הרב המגיד בשם הגאונים ודלא כהגהות [מיימונית] שכתבו בשם ספר התרומה דהלכה כמאן דשרי אפילו הניחה על גבי קרקע משום דבשל סופרים הלך אחר המיקל, עכ"ל.

עוד כתב שם הב"י וז"ל ומ"ש ואפילו לא הניחה על גבי קרקע אלא שתלאה במקל או שהניחה על גבי מטה או שפינהו ממיחם למיחם. בעיות שם ועלו בתיקו ופסק בהם לחומרא מהטעם שכתבתי בסמוך (לעיל) בשם הר"ן וכן פסק רבינו ירוחם. אבל הרמב"ם

ואפשר דהבה"ל ס"ל דלחומרא אזלינן בתר החזקה דמעיקרא אע"ג שעשויה להשתנות, ושאיני מציצית דהתם לקולא הוא דפסק דלא סמכינן עלה, ועל כן יש להחמיר בקדירה כדמעיקרא, אמנם אי נימא דזהו טעמו, א"כ בספק בעצם המין אם הוא מין שהבישול יפה לו וכמו שחילק הבה"ל שם בין המינים בענין זה, יש לדון אי שייך לומר חזקה במעיקרא כיון שאין זה נידון מחמת זמן הבישול, אכן י"ל דגם בהכי שייך חזקה דמעיקרא כיון דעכ"פ הוא ספק ומעיקרא ודאי הבישול יפה לו ויל"ע.

הדרן לדין בספק שפתחנו בו, היכא דלא ברירא ליה אם הכירה גרופה וקטומה או לאו, וכן בספק בהלכה בענין זה, דלכאו' לדברי הביאור הלכה יש להקל לעת הצורך, אלא דמצינו במקום אחד דהחמיר והיינו בספק מצטמק ויפה לו או רע לו, והעלינו צד לומר דשאני התם דאיכא חזקה דמעיקרא להחמיר, ויל"ע בכל זה.

הרב חיים שלומון

שימוש בקומקום חשמלי נשלף

עם התקן שבת

מצוי בשוק קומקום נשלף עם התקן שבת, אשר ע"י הסטת מתג של מצב שבת מתחבר גוף החימום לקומקום עצמו, וכבר דנו בזה רבני זמנינו אם יש בזה חשש איסור מוקצה ועוד חששות (עי' קובץ היכלא ד' עמ' קנ"ג, נחלת ישראל ח"ג עמ' תשע"ז, מנחת איש ח"ב עמ' תפ"ד, שערי הוראה כ"א עמ' ע"ז).

ונראה לעורר בזה נידון נוסף מצד איסור חזרה, דהנה איתא במתני' שבת מא. מוליאר הגרופ שותין הימנו בשבת אנטיכי אע"פ שגרופה אין שותין הימנה, ונחלקו הראשונים במאי איירי, רש"י פירש דאיירי לענין שהיה מע"ש, וטעמא דמוליאר הגרופ שותין ממנו בשבת משום שאינו מוסיף הבל אלא משמר חומו, משא"כ אנטיכי דמוסיף הבל, ורש"י לשיטתו דדין שהיה משום הטמנה הוא דהיינו משום מוסיף הבל, והראשונים תמהו על דבריו דאין דין מוסיף הבל אלא גבי הטמנה ולא לענין שהיה. ויש לתמוה עוד לדברי רש"י דכיון דבחמין איירינן הא הוא מצטמק ורע לו ומ"ט אסור באנטיכי, וכן צ"ע לשאר ראשונים דס"ל דמתני' מע"ש איירי, [משא"כ לשיטת תוס' שם דמתני' בשבת מיירי ומשום בישול ניהא].

ולכאורה היה נראה מכאן ראייה לדעת הראש יוסף שבת לח: דס"ל בדעת הר"ף דבתנור אסור אף במצטמק ורע לו, וא"כ י"ל דה"ה לענין אנטיכי מהא דחזינן דיש לו דין תנור דלא מהני ביה גריפה וקטימה, והיינו משום שחומר רב, וה"ה דאסור אף במצטמק ורע לו. ויסוד דברי הראש יוסף נראה משום דיסוד הדבר דבמצטמק ורע לו שרי ולא חיישינן לחיתוי היינו משום דבעלמא ענין חשש חיתוי הוא כדי לגמור בישולו, וכלשון הרמב"ם פ"ג, וכל זה במצטמק ויפה לו דהחיתוי יועיל לבישול איכא חשש חיתוי, משא"כ במצטמק ורע לו דלא יבא לחתוי כיון שאינו מועיל לבישול דאדרבא מצטמק ורע לו הוא, אולם כל זה הוא לענין כירה דעשוי לבישול וחשש החיתוי הוא רק משום הבישול, אבל המניח קדירתו בתנור דחזינן דמקפיד על חומו מהא דהניחו בתנור שחומר רב, הכא חשש החיתוי אינו רק משום הבישול אלא משום החמימות, ולכך לא איכפת לו בזה דמצטמק הוא, דמ"מ איכא חשש חיתוי משום החמימות דעדיף ליה שיהא חם אע"ג דמצטמק הוא, וא"כ י"ל דה"ה באנטיכי מהאי טעמא אסור אף דמצטמק ורע לו, כיון דחומר רב וחיזין דקפיד אחמימותיה איכא חשש חיתוי אף באופן שמצטמק הוא. אולם כל זה ניהא רק לדעת הראש יוסף בדעת הר"ף, אבל שאר ראשונים פליגי בזה וס"ל דמצטמק ויפה לו שרי אף בתנור, וכן נראה בדברי הרמב"ם פ"ג הל"ה וכמ"ש הראש יוסף בדעת הרמב"ם, וממילא להשתמש הדק"ל מ"ט אסור באנטיכי אף בחמין כיון דמצטמק ורע לו הוא.

ועי' ברמב"ן וברשב"א בסוגיין שכתבו דבירושלמי הקשו קושיא כעין זה לענין מוליאר דלא שריא אלא בגרופ ומ"ט במוליאר שאינו גרופ אין שותין ממנו בשבת הא מצטמק ורע לו הוא, ותי' בג' אופנים, וביאור תירוץ הירושלמי מבואר בדברי הרשב"א, תי' א' דהוא משום הטמנה כיון דהקדירה נוגעת בגחלים. תי' ב' דכיון שהרוח נכנסת בו ומבערת הגחלים איכא חשש טפי לחיתוי אף במצטמק ורע לו. תי' ג' שהוא משום חשש בישול יעו"ש.

בפרק ג' (ה"י) וכו' לא הזכיר בעיות אלו ונראה שדעתו לומר דכיון דמידי דרבנן הוא ועלו בתיקו נקטינן לקולא ואעפ"כ פסק כמאן דאמר הניחה על גבי קרקע אסור משום דרובא דאמוראי סבירא להו הכי עכ"ל הב"י.

ומעתה י"ל דהביאור הלכה החמיר בזה מחמת כל הנך שיטות דס"ל דיש להחמיר בגזירות אלו מפני שהם דברים קרובים לאיסור תורה, אלא דקשה דהנה הבה"ל ד"ה ס"ב כתב בד"ה 'ודעתו להחזירה' בהא דהחמיר הרמ"א בדין זה ומשמע דתפס לחומרא בהאבעיות שבעו לזה בגמרא, וכן סתם המחבר לקמן בס"ג ע"ש וכ"ז הוא דאזיל לשיטתו שכתב בב"י אחר שהביא דעת הראשונים שס"ל להחמיר בהניח ע"ג קרקע וכו' ומפני שלא ראה לשום דעה המסכמת עם דברי התרומה שהקיל בזה, ובאמת הביא הבה"ל כמה ראשונים דמצינו בהם כשיטת התרומה, ולפ"ז אפשר שיש להקל במלתא דרבנן דבדעתו להחזיר אף שהניחה ע"ג קרקע או שעודן בידי ולא היה דעתו להחזיר כשסילקה יכול להחזיר, ועכ"פ בעודן בידי ואין דעתו להחזיר מסתברא ודאי שיש להקל לעת הצורך מאחר שגם הרמב"ם השמיטה, וכן בהניחה ע"ג ספסל וכדומה והיה דעתו להחזיר מאחר שגם דעת הרב"י כהפוסקים המקילין בזה, עכ"ד.

והנה לפ"ז שהעלה להקל בספק דרבנן לעת הצורך א"כ נראה דהכי נמי בדין בספק אם הוא מצטמק ויפה לו או מצטמק ורע לו, יש להקל, וקשה מדברי הבה"ל דנראה דהכריע בו דראוי להחמיר ולא כתב דיש להקל במקום הצורך.

ה' והנראה לדון בזה טעם אחר להחמיר בו, והוא משום דיש לאוקמי על חזקה דמעיקרא שלא היה במצב של מצטמק ורע לו דעד השתא היה יפה לו הבישול וכיון דאיכא חזקה קמייתא למצב שגזרו בו רבנן על כן מספק יש להחמיר בו, וכל היכא דאיכא חזקה להחמיר הרי גם בספק דרבנן יש להחמיר דרק בספק דרבנן בלא חזקה הוא דהקילו, וכן ספקות הבה"ל הנ"ל שהיקל בהם לעת הצורך לא שייך בהם ענין חזקה קמייתא.

אלא דיש לדון בזה דהכא הוי חזקה העשויה להשתנות דכיון דהתבטל מונח על האש הרי בודאי עומד הוא להיות מצטמק ורע לו, ויש לדון אם בכה"ג ראוי להעמידו על חזקה, והנה בשו"ע סימן ח' איתא קודם שיבדק יעין בחוטי הציצית אם הם כשרים כדי שלא יבדק לבטלה. וכתב המשנ"ב ס"ק כב' וז"ל אבל האחרונים כתבו דצריך לבדוק כולם, אחד דלא סמכינן אחזקה במקום דיכולין לבררו וגם דחזקה גרועה היא דעשויין החוטין ליפסק וכו' עכ"ל והיינו דזוהי חזקה גרועה מפני שעשויה להשתנות.

והגמ' אברהם שם כתב ראייה ליסוד זה וז"ל אך נ"ל טעם אחר דלא מקרי חזקה, דעשויה ליפסק בכל שעה, וכמ"ש בי"ד סי' ר"א סי' ס"ה בשם תשובת הר"ן, וכו' עכ"ל ועיי' דמבואר דמקוה שדרכה להתמעט ולהתחסר ולעמוד על פחות ממ"ם סאה וטבלה בה, צריכה לחזור ולטבול, כל זמן שלא נודע בודאי שבשעת טבילתה היה בה מ"ם סאה, והיינו משום שהחזקה עשויה להשתנות לא סמכינן על החזקה.

והנה כיסוד זה מצינו במוהרי"ט ח"א סי' יא' וכן בס' מא', והביא את דברי הר"ן הנ"ל, אכן עיין בש"ש ש"ג פ"י יא' שהאריך לחלוק על מוהרי"ט והוכיח מדברי התוס' ורמב"ן ריש גיטין דחזקה העשויה להשתנות נמי חזקה היא, וכתב לדחות את הראיה מדברי הר"ן דמבואר מדברי הר"ן שטעמו משום העמד טמא על חזקתו, ובלא"ה הוי מוקמינן על חזקה קמייתא אע"ג שעשויה להשתנות.

ועיי' ש"ש בר"ן שכתב ראייה מגמ' קידושין דף עט. אתמר קדשה אביה בדרך וקדשה היא עצמה בעיר והרי היא בוגרת רב אמר הרי היא בוגרת לפנינו ושמואל אמר חוששין לקידושי שניהם, ואמרין עלה לימא כתנאי וכו' אמר לך רב אנא דאמרי כר' יעקב ע"כ לא קאמר רבי יעקב התם דאיכא למימר העמד ממון על חזקתו וק"ל כר' יעקב, וטעמא לפי שאותה חזקה עשויה להשתנות שהרי החולי מצוי, ולפיכך אפילו עכשיו נמי בריא אין אומרים חזקה מבטל חזקת ממון. עכ"ד, הרי מבואר דהוא משום דאיכא חזקה כנגדה.

והנה בביאור הגר"א כתב על דברי המג"א וז"ל אלא דראייתו ממקוה בסי' ר"א סס"ה אינו מוכרח דשם י"ל דהעמד טמא על חזקתו כמ"ש בר"ן שם אבל ראייתו מקדושין ע"ט ב' עותס' שם בד"ה מי ורי' פי' כו' ואמרו' שם וכו' עכ"ל הגר"א. ונראה דהר"ן ס"ל בדעת רב דליכא חזקה רק מחמת דהשתא בוגרת לפנינו, והגר"א הביא מדברי תוס' דלא חשיבא חזקה דמעיקרא כלל והיינו מחמת דעשויה להשתנות.

והנה בפסקי הרי"ד שבת שם הקשה כן וז"ל: ואי קשיא כיון דבמים שהיו בו מערב שבת מיירי אם כן אמאי אין שותין ממנה אם מוספת הבל ומה בכך ומאי שנא מחמין שנשתהו על גבי כירה דשרו ואע"פ שהבל האש נוסף בהן בשבת. תשובה. החמין שנשתהו על גבי כירה החום יבא להם מחום הכירה ולא מגוף הכלי ומסלק הכלי מעל הכירה ושונה מהן, אבל הנה שעולה לו החימום מן הכלי עצמו הוא ליה כאילו מחזיר החמין על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה דליכא מאן דשרי כי הא, אך הכא נמי כיון שהוא כלי אחר והחום עולה לו מלמטה דומה כאילו מחמם בשבת המים שמחזירין על הכירה שהרי בכל מקום שיטלטל הכלי החום עומד שמחמם אותו ומשום הכי אסור לשתות הימנה עד שיערה המים לכלי אחר עכ"ל. [תיבות אלו שהוסיף הרי"ד "עד שיערה לכלי אחר" צריכים פירוש, דאם כוונתו לומר דכל איסורא דמוליאר הגרופה הוא רק כששותה מהמוליאר עצמו, לכאורה אין בזה מובן, דהא לכאורה טעם האיסור שכ' בזה שוה בין אם שותה מהכלי עצמו ובין אם מערה מהמוליאר לכלי אחר ושונה, ואדרבא בירושלמי שהביאו הראשונים לכאורה מבואר בפ' אחד דכל הטעם דמוליאר אסור הוא משום דחיישינן שלא ישאר מים בכלי, ואז יוסיף לה מים בשבת [כדי שלא יתפקע הכלי] ויתבשרו, וא"כ צ"ב פירוש תיבות אלו שהוסיף הרי"ד].

הרב זאב פראנק

בירך על 'בייגלה' על דעת לאכול פחות מכזית ונמלך לאכול כזית

מעשה במי שהיו בקערה שלפניו 'בייגלאך', ובירך על בייגלה אחד על דעת לאכול עוד שלושה וארבעה בייגלאך, מה שהוא ודאי פחות מכזית, כדי שלא ליכנס לספק חיוב ברכה אחרונה, וכשאכל הבייגלה הראשון וראה כי טוב הוא למאכל, נמלך לאכול עוד בייגלאך עד שיהא ודאי כזית לברכה אחרונה.

ויש לעיין לענין הבייגלאך שנמלך לאכול, אם נפטרו בברכה הראשונה שבירך בתחילה, דלכאו' כיון שבשעת הברכה נתכוין להדיא שלא לאכול עוד יותר משלושה וארבעה, כדי שלא יבוא לספק שיעור כזית, לא יפטרו בה הבייגלאך המשלימים לכזית, ויצטרך לברך עליהם שנית, או שמא כיון שאותם שלושה וארבעה שכן נתכוין לאכול לא היו מבוררים ומסויימים, וכל אחד שהיה נוטל מן הקערה היה יכול לאכול על סמך הברכה שבירך, שוב נמצא שחלה הברכה על כל הבייגלאך שלפניו, ומה שבדעתו היה לאכול רק שלושה וארבעה ונמלך לאכול יותר, לא איכפת לו בה, כי הברכה כבר פטרה את כל הבייגלאך, ואין בכך דעתו להגביל את הברכה שתחול רק על אכילה קטנה ולא גדולה בשיעור כזית, ונשאל דבר זה בפני כמה ת"ח, זה מצדד כהך גיסא ולזה פשוט כאידך גיסא, ויש למצוא ראייה לפשיטת הספק.

ומשכחת לה נמי במי שאוחז כוס של ברכה בידו, ובירך על דעת שיטעום הוא מעט ויתן לאחר לשתות השאר, ותוך כדי טעימתו נמלך לשתות כל הרביעית בעצמו, אם נפטרה השתיה כולה בברכה שבירך, דשמא אע"פ שנתכוין להדיא שלא לשתות כל היין, מ"מ הרי כל היין שבכוס היה ראוי להיות אותו המעט שכן היתה דעתו עליו, וממילא נפטר כל היין בברכה.

בירך במ"מ על פהב"כ ונמלך לאכול כשיעור קביעת סעודה

ושמא יש להוכיח מהמבואר במ"ב (קס"ח סק"ו) לענין פת הבאה בכיסנין שמתחילה היה בדעתו לאכול ממנו מעט ובירך במ"מ, ואח"כ נמלך לאכול שיעור שאחרים קובעים עליו, דכל שאין במה שמונח לפניו אחר שנמלך שיעור קביעת סעודה אלא ביחד עם מה שאכל כבר, אין צריך לברך המוציא, וכתב עלה בשעה"צ (סק"א) בשם המחצה"ש ושאר אחרונים, דלענין ברכת במ"מ תלוי בזה, אם היה נמלך גמור [דהיינו שהיה בדעתו מתחילה שלא לאכול יותר ואח"כ נמלך לאכול עוד], צריך לברך במ"מ, ומסיק השעה"צ בזה"ל: ולכאו' בענינינו הלא בודאי אף דלא חישוב בהדיא מתחילה שלא לאכול יותר, כחישוב דמי, דהלא ידוע דאם אוכל כשיעור קביעת סעודה מברך המוציא וגם נוטל ידיו, והוא כיון שבירך רק במ"מ, על כרחך דדעתו היה שלא לאכול כשיעור זה, ע"כ.

ולכאו' מאי קשיא ליה להשעה"צ בדברי האחרונים, הא משכחת לה שאותו המעט שבתחילה היה בדעתו לאכול לא היה מבורר, רק שנתכוין לאכול מעט מכלליות הפת שלפניו, ולהכי גם אחר שנמלך לאכול עוד כשיעור קביעת סעודה, נפטר הכל בברכה שבירך, אם לא שנמלך לגמרי והסיח דעתו מלאכול עוד, ושמע מינה דפשיטא ליה להשעה"צ שגם בכהאי גוונא בכח הברכה לפטור רק האכילה מועטת שנתכוין לה. וביישוב דברי האחרונים שמא נימא דבהא גופא פליגי, ואיירי בכונן דא שהמעט שהיה בדעתו לאכול בשעת הברכה לא היה מסויים, ושוב נפטרה כל הפת אע"פ שאוכל ממנה יותר ממה שנתכוין בתחילה.

אמנם זה אינו, דהנה הך נמלך גמור שכתבו האחרונים, אין פירושו שאחר אכילת המעט נמלך מלאכול עוד, ומשום לתא דהיסח הדעת, אלא היינו שכבר בשעת הברכה היה בדעתו לאכול רק המעט, ורק אח"כ נמלך לאכול עוד, ומעיקרא לא חלה הברכה כלל על מה שנמלך לאכול, [כדפירש בשעה"צ שהיה בדעתו מתחילה שלא לאכול יותר וכו' כנ"ל, וכן מורה לשון המג"א (סק"ד) 'אע"ג

והנה בפסקי הרי"ד שבת שם הקשה כן וז"ל: ואי קשיא כיון דבמים שהיו בו מערב שבת מיירי אם כן אמאי אין שותין ממנה אם מוספת הבל ומה בכך ומאי שנא מחמין שנשתהו על גבי כירה דשרו ואע"פ שהבל האש נוסף בהן בשבת. תשובה. החמין שנשתהו על גבי כירה החום יבא להם מחום הכירה ולא מגוף הכלי ומסלק הכלי מעל הכירה ושונה מהן, אבל הנה שעולה לו החימום מן הכלי עצמו הוא ליה כאילו מחזיר החמין על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה דליכא מאן דשרי כי הא, אך הכא נמי כיון שהוא כלי אחר והחום עולה לו מלמטה דומה כאילו מחמם בשבת המים שמחזירין על הכירה שהרי בכל מקום שיטלטל הכלי החום עומד שמחמם אותו ומשום הכי אסור לשתות הימנה עד שיערה המים לכלי אחר עכ"ל. [תיבות אלו שהוסיף הרי"ד "עד שיערה לכלי אחר" צריכים פירוש, דאם כוונתו לומר דכל איסורא דמוליאר הגרופה הוא רק כששותה מהמוליאר עצמו, לכאורה אין בזה מובן, דהא לכאורה טעם האיסור שכ' בזה שוה בין אם שותה מהכלי עצמו ובין אם מערה מהמוליאר לכלי אחר ושונה, ואדרבא בירושלמי שהביאו הראשונים לכאורה מבואר בפ' אחד דכל הטעם דמוליאר אסור הוא משום דחיישינן שלא ישאר מים בכלי, ואז יוסיף לה מים בשבת [כדי שלא יתפקע הכלי] ויתבשרו, וא"כ צ"ב פירוש תיבות אלו שהוסיף הרי"ד].

מבואר בדברי פסקי הרי"ד הטעם דאסור הכא אף במצטמק ורע לו, משום דהוה כמו חזרה ע"ג כירה שאינה גרופה וקטומה, מאחר דכשמטלטל הכלי מטלטל גם החימום שעולה מן הכלי עצמו. [ואכן במוליאר הגרופ שריא כיון דדין גרופה יש לה משא"כ באנטיכי דלא מהני ביה גרופה]. ומתבאר בדברי הרי"ד דכל היתר שהיה הוא רק באופן שהקדירה אינה מחוברת לאש, וכשמסלק הקדירה אין עולה אלא הקדירה, אבל באופן שהאש מחוברת לקדירה ליכא היתר שהיה, והוה כמו חזרה דאסור אף במצטמק ורע לו, וא"כ ה"ה בקומקום זה כיון שבשבת מחובר גוף החימום לקומקום, וכשמעלה הקומקום למזוג גם גוף החימום עולה עמו לא הוה כשהיה אלא כחזרה דאסור.

אכן צ"ע מ"ט יש כאן דין חזרה, הא מעולם לא ניטלה מע"ג הכירה, אלא הגיס את המים מהמוליאר, ומ"ט יש כאן דין חזרה. ולכאורה נראה דכיון שכשנוטל מים מהמוליאר מטה את המוליאר על צידו וכך מוזג המים, ובזמן שמתהוה על צידו למזוג המים, המים שהיו בשולי הכלי כשמטה את הכלי מונחים הם על דפנות הכלי, וכשגומר לשפוך לכוס ומחזיר המוליאר על שוליו חוזרים המים שנשארו למקומם, היא גופי' מקרי חזרה, לענין מוליאר שאינו גרופ ובאנטיכי אף בגרופה [דגרופה לא מהני בה] ואף שלא יצאו מים מהכלי, מ"מ עצם זה שבשעת המזיגה אינם בשולי הכלי וחזרו לשולי הכלי היא גופיה מקרי חזרה.

[והנה בספר ארחות שבת בסוף הספר מובא תשובה מהגר"ש וואנזר זצ"ל, שנקט דאף אם חלק קטן מהקדירה עומד על האש תו לא מקרי חזרה, אכן עפ"י ביאורינו בדברי הרי"ד לכאורה מבואר דכהאי גוונא מקרי חזרה, דאף הכא כשמטה על צידו איכא עדיין מים העומדים על שולי הכלי, ומ"מ לענין המים שיצאו משולי הכלי מקרי חזרה].

ואם כנים אנו בקר ה"ה לענין קומקום של שבת העשוי בצורת קומקום נשלף, יתכן דיש כאן איסור חזרה כיון שבמזיגתו מטה המים מהשוליים וחזרו לשוליים, ובפרט כשעשוי מפלסטיק דאין על הדפנות דין כלי ראשון, וא"כ כשיצאו מהשוליים וחזרו הוה חזרה, אא"כ נימא דחשיב גרופה וקטומה כיון שחומה מועט, וכמו שנהגו היתר חזרה בפלטה חשמלית.

עוד יש לבאר דברי פסקי הרי"ד, דהנה חזינו דמחמירין לענין חזרה טפי מלענין שהיה, דאסור אף במבושל כל צרכו ואף במצטמק ורע לו כדכ' הר"ן לח: להוכיח שם, ומבואר בזה מחלוקת ראשונים בטעם שהחמירו בחזרה, או משום דמיחזי כמבשול, או משום דחיישינן טפי לחיתוי, ובטעם דחיישינן טפי לחיתוי לענין חזרה נתבאר ב' דרכים, או עפ"י המבואר בדברי ר"ת בספר הישר דנצטנן בנטילתו מע"ג הכירה, או כמ"ש בישועות יעקב סימן רנ"ג דכיון דבחזרה מתעסק הוא עם הכירה איכא טפי חשש חיתוי. ועפ"י זה י"ל דה"ה לענין מוליאר שאינו גרופ ואנטיכי חשיב הוא חזרה, מאחר דהאש מחוברת לקדירה עצמה, א"כ כשנוטל את המים הרי מתעסק הוא עם האש, ולכך הוה דומיא דחזרה דאיכא חשש חיתוי טפי. ולפ"ז ה"ה בקומקום הנ"ל כיון שמטלטל גם את גוף החימום הרי זה דומה לחזרה. ועכ"פ יהיה איך שיהיה ביאור דברי התור"ד, מ"מ מבואר בדבריו דכל היתר שהיה הוא רק באופן שמסיר הקדירה מהאש, אבל היכי שנוטל גם האש ליכא בזה היתר שהיה

בכגון שבאכילה הראשונה כבר היה בדעתו להוסיף ולאכול אחר התפילה

ולענין מה שנסתפקנו, אם מכח מה שיוסיף לאכול אחר התפילה עד יותר מכביצה תיעשה אכילת הכביצה שקודם התפילה אכילה דאיסורא, דפקע מינה שם טעימה מחמת מה שאכל עוד אחר התפילה, הנה לכא' יש להוכיח כן ממש"כ המ"ב (ר"ל"ה סק"ד) במי שטעה ונטל ידיו לאכילה קודם תפילת ערבית, וכבר בירך על נטילת ידים, שנכון שלא יפסיק, אלא יברך המוציא ויאכל כזית ויפסיק סעודתו, ויקשה מהו שכתב המ"ב שיאכל רק כזית, הרי שיעור טעימה המותרת קודם התפילה בכביצה, רק שמע מינה דכיון שעתידי להמשיך אכילתו אחר שיתפלל עד יותר מכביצה, שם אכילת קבע עליה מתחילתה, וחלק האכילה שקודם התפילה באיסור הוא, ולכן יאכל רק כזית לחובת ברכת המוציא, כמבואר במ"ב (קס"ז סק"ה) דשלא במקום הדחק טוב שלא יפסיק בדיבור קודם שיאכל שיעור כזית.

אמנם באמת דיש לחלק טובא, דהתם הרי מעיקרא דעתו לחזור ולאכול אחר שיתפלל, וי"ל דמשו"ה שם אכילה עלה מתחילתה לאיסור מה שאוכל קודם התפילה, דזיל בתר טעמא דכל שקובע עצמו לסעודה חיישינן שמא ימשך באכילתו ויבטל מלהתפלל, אבל בנידון דידן הא מעיקרא נתכוין לאכול רק כביצה ולברך בהמ"ז, ורק עם גמר אכילתו נמלך להתפלל ולחזור לאכילתו, ושם כיון שקודם התפילה נתעסק רק באכילת עראי דכביצה, ומטעימה כזו לא אתי לאמשוכי, לא תיעשה אכילת איסור מכח צירוף מה שיוסיף לאכול אחר התפילה, וכעת צ"ע.

מסקנת הדברים

א] מי שבירך על מה שבידו על מנת לאכול עוד מאותו המין מעט ולא יותר, אלא שלא היתה לו כוונה על חתיכות מסוימות, ולאחר הברכה נמלך לאכול יותר, לכא' יש לעיין אם נפטרו כל החתיכות, דשם אע"פ שלא היתה דעתו לאכילה גדולה, מ"מ הרי כל אחת מהחתיכות היתה יכולה להיות מהמעט שכן נתכוין לאכול, וחלה הברכה אכולהו. ב] אכל כביצה קודם התפילה והיה בדעתו לאכול עוד אחר שיתפלל, יש ללמוד מדברי המ"ב דתו גם הכביצה שאכל קודם התפילה לאו שם טעימה עלה, ואכילת איסור היא. ג] ואם כשאכל הכביצה היה בדעתו לברך בהמ"ז לאלתר, ושוב נמלך להתפלל ולחזור לאכול עוד, יש לעיין אם יעקר למפרע מאכילת הכביצה שם טעימה ואכילת עראי.

הרב אברהם זנגר

המקדש ואחר שותה הכוס האם שאר המסובין יוצאים בברכת הגפן שלו

דנו חכמי זמנינו בנידון חדש, דהנה מבואר בגמ' (ר"ה כט:) דבברכת הגפן של קידוש יצא מוציא, (וכ"ה בשו"ע סי' קס"ז ס"כ, רע"ג ס"ד, תפ"ד ס"א), והטעם לפי שאע"פ שבשאר ברכות הנהנין קי"ל דיצא אינו מוציא, היינו משום דאינו מחויב לשתות יין, וכמו שפרש"י (ר"ה כט:) דלא ליתנהי ולא ליברך, ועל כן אינו יכול לברך עבורו ולהוציא מדין ערבות, כי אינו ערב עבורו לדבר הרשות, אבל בקידוש הואיל והוא מחויב לקדש על היין ולשתותו וא"א לשתות את היין בלא ברכת הגפן, הרי הוא ערב בעבורו על ברכה זו ויכול להוציא מדין ערבות כמו שאר ברכת המצוות אף אם אינו שותה כלל יין.

ודנו חכמי זמנינו אם בברכה זו שמברך להוציא את חבירו המקדש על היין יכול להוציא גם אחר שכבר קידש אלא שחפץ לשתות יין. ושורש הספק הוא אם המברך להוציא את חבירו מדין ערבות הרי זה כמברך לעצמו ויכול אחר לצאת בברכתו מדין שומע כעונה, דמה לי אם מחויב בברכה מחמת עצמו או מחמת חבירו, או דהמברך מדין ערבות אין ברכה זו מועלת אלא למי שיש לו ערבות אליו, אך כלפי אחר נידון המברך כאינו מחויב כלל. ובספר שומר אמת (או"ח סי' רע"ג) כתב בשם הגר"ח קנייבסקי זצ"ל דעיין בשאלה זו ולבסוף הכריע דאינו מוציא.

ושמעתי ממור"ר הגר"א גנחובסקי זצ"ל (וכ"כ בספרו בר אלמוגים עמ' תשל"א) דבפשוטו נראה דנחלקו בזה הצ"ח והגרע"א אם המוציא

דנמלך באמצע לאכול יותר, ועליה קאי במחצית השקל בנמלך גמור, וזהו שצ"י למג"א בסי' ר"ו סוסק"ז, יעו"י"ש], ושוב אין מקום לומר ביישוב דברי האחרונים, דאיירי בכגון שאותו המעט שנתכוין לאוכלו לא היה מבורר, ונימא דבכהאי גוונא חלה הברכה על כל הפת, דא"כ בנמלך גמור שנתכוין להדיא שלא לאכול יותר, נמי נימא הכי, שכיון שכל משהו מן הפת היה ראוי להיות אותו המעט שכן נתכוין לאכול, שוב נפטרה כולה בברכה קמייתא, וכיון שמוכח מתו"ד האחרונים דאיירי בכגון ששייך דין נמלך להצריכו לחזור ולברך, שפיר הקשה בשעה"צ דבסתמא נמי על כרחך דדעתו היה שלא לאכול כשיעור זה, וכחישב בהדיא דמי, ותו ליכא למישמע מינה לנידון דידן.

בירך קודם התפילה על דעת טעימה ונמלך להתפלל ולחזור לאכול הפת כולה

והנה נפקא מינה נמי לענין איסור האכילה קודם ק"ש דערבית, דקי"ל במ"ב (ר"ל"ה סקט"ז) שטעימת פת כביצה מותרת, בכגון שבירך המוציא על דעת לאכול מפת שלפניו רק כביצה כדינו, ועם גמר אכילת הכביצה נמלך להתפלל מעריב בתוך אכילתו ולחזור לאכול הפת כולה, אם נימא דכיון שהכביצה שנתכוין לאכול לא היתה מבורר ומסויימת, שוב נפטרה כל הפת, ורשאי לאכול כל הפת על סמך הברכה שבירך.

אמנם יש לדון בזה מצד אחר, דשם כל שיוסיף לאכול אחר התפילה עד יותר מכביצה, יעקר מאכילת הכביצה שקודם התפילה שם טעימה ואכילת עראי, ותיעשה למפרע אכילת איסור, שהרי כולה חדא אכילה היא, וכל יותר מכביצה פקע מינה שם טעימה, ומעיקרא אכילת קבע היא לאיסור כבר מתחילת האכילה, דומיא דמי שאכל כל היותר מכביצה קודם התפילה, דוכי נימא שהכביצה הראשון בהיתר הוא ואינו מכלל אכילת האיסור, הא ודאי דזה אינו, והיינו טעמא דכל שעתידי להשלים ליותר מכביצה, שוב מעיקרא לאו טעימה היא, וא"כ גם בשמפסיק ביני וביני בתפילה נימא כן, דמאי שנא.

בנמלך שצריך לחזור ולברך אם אכילות חלוקות הן והראשונה טעימה בעלמא

ושמא נימא, שהדבר תלוי בנידון הראשון אם יצטרך לחזור ולברך המוציא על אכילת הפת כולה שאחר התפילה, שאם דינו לחזור ולברך, על כרחין שהן אכילות חלוקות, ולא מיצטרפי להדדי, ונמצאת כביצה שקודם התפילה טעימה ועראי, ולא תיעשה אכילת איסור מחמת המשך האכילה שלאחר התפילה, דלאו חדא אכילה היא, שהרי צריך לחזור ולברך.

אבל לכא' זה אינו, דבשלמא אם הברכה הראשונה היתה חלה על כל הפת, ואפ"ה היה צריך מאיזה טעם לחזור ולברך, על כרחין שנסתלק מן האכילה ונפסקה, ושוב י"ל דאכילות חלוקות הן שלא להצטרף להפקיע מן הראשונה שם טעימה בעלמא, אבל הרי להך גיסא שצריך לחזור ולברך, טעמא משום דנמלך הוא, ומעיקרא לא חלה הברכה אלא על אכילת כביצה שנתכוין לה, ונמצא שאין כאן הפסקה וסילוק סעודה ביני וביני, ולעולם אכילה אחת היא של יותר מכביצה, רק שעל היותר מכביצה הוצרך לברך בפני עצמו מכח מה שבברכה הראשונה לא היתה דעתו עליו, הגע עצמך, לדעת הפר"ח (יו"ד סי' י"ט אות ח', יעו"י"ש בתבואות שור סק"ז) שגם כשדעתו לאכול כמה פירות שלפניו, מועילה הגבלת הברכה שתפטור רק האחד שמברך עליו, וכי יוכל לאכול קודם התפילה כסעודת שלמה בשעתה, ע"י שיכוין בברכת המוציא לפטור רק כביצה, ויחזור ויברך בין כל כביצה וכביצה בכוונה זו, אלא על כרחין דכל שהצורך בברכה אחרת מצד שהברכה הראשונה לא חלה על כל האכילה, ולא משום הפסק וסילוק, חדא אכילה היא להפקיע ממנה שם טעימה מתחילתה.

וראיה מפורשת לזה, מהמבואר בש"ע (קס"ח ס"ו) לענין פת הבאה בכיסנין שמתחילה היה בדעתו לאכול ממנו מעט ובירך במ"מ, ואח"כ נמלך לאכול שיעור שאחרים קובעים עליו, דכיון שהשלים לשיעור קביעת סעודה ביחד עם מה שאכל כבר יברך בהמ"ז, והיינו נמי בנמלך גמור שצריך לחזור ולברך במ"מ על מה שנמלך לאכול, וכ"ש לדעת השעה"צ שלעולם חשיב כנמלך וכנ"ל, הא קמן דאע"פ שחוזר ומברך שפיר מיצטרפי לשיעור קביעת סעודה לחייב בבהמ"ז, והיינו טעמא דאין כאן הפסק וסילוק לדונם בשתי אכילות, רק דמעיקרא לא חלה הברכה על חלק האכילה שלא היתה דעתו עליו.

לפ"ד הגרע"א מ"ט יכול להוציאם.

אולם דחה הגר"א גנחובסקי דשמא ל"ל דיש דין ערבות גם על טעימת שאר המסובין הואיל ויש בזה מצוה מן המובחר, ושמא גם על מצוה כזו יש דין יצא מוציא. [ועי' שו"ת שבני אש ח"ב סי' י"ב אות ז' ואילך שהרחיב בהן]. אך יש להעיר מדברי הגרע"א (סי' ק"צ ס"ד) שנקט דאין דין יצא מוציא על ברכת הגפן בכוס של ברהמ"ז למאי דקיי"ל דא"ז חובה כי אם מצוה מן המובחר, ובביאור הלכה שם השיג עליו מדברי הפוסקים וכתב לבאר דיש דין יצא מוציא גם על מצוה מן המובחר, אך מ"מ צ"ע בד' הגרע"א לשיטתו.

יסוד הגר"ז דהמקדש לעצמו וחבירו שותה הכוס א"צ לדין ערבות כדי להוציא בברכת הגפן

אך יש מקום ליישב באופ"א, ע"פ היסוד שחידש הגר"ז (סי' רע"ב קונ"א סק"ב) דהמקדש להוציא את עצמו ואת חבירו, וחבירו שותה את הכוס, הרי הוא יכול להוציא יד"ח ברכת הגפן גם בלא דין ערבות, דכיון שהוא עצמו זקוק לברכה זו כדי שיוכל חבירו לשתות את הכוס והוא יקיים על ידו דין כוס של ברכה, הרי זה כמברך לעצמו, ע"ש בדבריו, ובמק"א הארכנו לבאר יסוד מחודש זה, ולפ"ז ניהא, דבכה"ג יכול להוציא גם אחרים עמו השותים שתיית רשות, אבל אם המקדש כבר יצא יד"ח קידוש ומקדש רק עבור חבירו ל"ל דלא יוכל להוציא את שאר המסובין.

חידושו של המג"א לחלק בין שוגג למזיד במוציא את חבירו בברכת הנהנין

אכן נראה להעלות בזה צד חדש, דבניד"ד כו"ע מודו דיכול להוציא גם את השני, ופלוגתת הצ"ח והגרע"א קיימא רק בברהמ"ז וברכת המצוות, אך בברכה ראשונה של ברכות הנהנין כו"ע מודו, וזה ע"פ חידושו של המג"א שיבואר להלן.

מי שבירך ברכת הנהנין ע"ד להוציא רק את חבירו ולא את עצמו מבואר בשו"ע (סי' ר"ג ס"ב ומשנ"ב סקט"ו) דלא יצא חבירו אפי' בדיעבד. אולם חידוש נפלא מצאנו במג"א (סי' ר"ג סק"ז) שחילק בזה בין מזיד לשוגג, דרק אם בירך בכוונה תחילה ע"ד להוציא את חבירו בלבד לא יצא חבירו, אבל אם עשה כן בשוגג, שבשעת הברכה היה סבור שהוא מוציא בברכתו גם את עצמו, יצא השומע יד"ח אף אם נתברר שטעה ולא היה ראוי להוציא כלל את עצמו בברכה זו. חידוש זה העלה המג"א ע"פ פירושו בדברי הרמ"א (סי' ר"ט ס"ב) דמי שהחזיק בידיו כוס מים וטעה וחשב שהוא יין ובירך הגפן ע"ד להוציא הן את עצמו והן את חבירו, יצא בה חבירו אע"פ שהוא לא יצא בברכה זו (והובא במשנ"ב שם סק"ח), ומזה הוכיח המג"א דבכה"ג שהיה שוגג בדבר יצא חבירו יד"ח, והובא במשנ"ב (סי' ר"ג סקט"ו).

בירך בעה"ב המוציא ונמלך שלא לאכול

ובשעה"צ (סק"ח) ציין לדברי הגרע"א בשם הפמ"ג שהוסיף דאף במזיד משכח"ל שיצא חבירו, כגון אם בירך ברכת המוציא ע"ד להוציא את עצמו ואת חבירו ואחר הברכה נמלך במזיד שלא לאכול, דאף שהברכה לא חלה אצל המברך מ"מ יצא חבירו, והטעם לפי שבשעת הברכה הו"ל כשוגג, כיון שהיה אז בדעתו לפטור את עצמו בברכה זו. [והוסיף הפמ"ג בספרו ראש יוסף (ברכות מ.) דבכל האופנים הללו לא עבר המברך על איסור ברכה לבטלה כי הועילה ברכתו לחבירו].

בירך על הבשמים בהבדלה ונמצא שאינו מריח

שאלה זו מצויה ג"כ במי שמברך על הבשמים בהבדלה ע"ד להוציא את עצמו ואת בני ביתו ולאחר הברכה רואה שאינו מריח את הבשמים אבל בני ביתו מריחים, (שאלה זו היתה מצויה בזמן מגיפת הקורונה כנדוע), דלפי האמור יצאו בני ביתו בברכת³.

בעלמא, ועל כן גרע מהמברך לעצמו, וכ"כ בספר שמירת שבת כהלכתה (סי' ס"א סק"ד) בשם הגרש"א זצ"ל בביאור ד' החזו"א. אולם נראה דמסוף דברי החזו"א שם שציין למש"כ בסי' י"ט משמע טפי שחולק מצד דין שומע כעונה וס"ל כד' הגרע"א דהמברך לאחר אינו מוציא את חבירו בברכתו אלא רק אם מברך לעצמו.

³ ואם לא היו יוצאים בברכתו, אזי מלבד שהיו צריכים לברך שוב וברכתו היתה לבטלה, מלבד זאת הברכה לבטלה שלו היתה הפסק בין ברכת הגפן לשתיית היין והיה עליו לברך שוב ברכת הגפן כדמצינו דין

אחד בברכתו מדין ערבות יכול להוציא בברכה זו גם מי שאין לו ערבות אליו מדין שומע כעונה, דידועה פלוגתת הדגול מרבבה והגרע"א אם יש ערבות לאנשים להוציא נשים, והגרע"א (בגליון השו"ע סי' רע"א ובשו"ת סי' ז') הוכיח דיש ערבות מהא דמבואר בגמ' (ברכות מח.) דשמעון בן שטח בירך ברהמ"ז כדי להוציא את ינאי המלך והמלכה, והוא מדין ערבות כדביארו תוס' שם. אולם הצ"ח (ברכות כ:) והגר"ש איגר (הוספות חדשות על שו"ת רעק"א) ובתפארת ירושלים על המשניות (מגילה פ"ב מ"ד) כתבו דא"ז ראייה כלל, דכיון שהוציא את ינאי מדין ערבות הו"ל כמברך לעצמו וממילא הוציא בזה ג"כ את המלכה מדין שומע כעונה בלא דין ערבות¹.

המברך לקטן האם יכול להוציא גדול עמו

וכסברת הצ"ח ודעימיה כתב בספר אפיקי מגינים (סי' קס"ז סק"ב) דלפי המבואר בשו"ע (סי' קס"ז ס"ט) דיש דין יצא מוציא בברכת הנהנין כדי להוציא קטן, המברך כדי להוציא קטן יכול להוציא בברכה זו גם גדול. והחזו"א (סי' ל"ה סק"ז) חולק, ובפשוטו נראה דס"ל כד' הגרע"א הנ"ל, וכ"כ בספר צפוני דודי (ח"ב סי' נ"ג) בשם הגר"א גנחובסקי זצ"ל דנידון זה תלוי בפלוגתת הצ"ח והגרע"א².

המברך מדין ערבות למי שאינו בקי אם יכול להוציא עמו את הבקי

ונראה להוכיח כד' הגרע"א מדברי הב"י (סי' ס"ט סו"ה ולענין מעשה) שנקט בפשיטות דהא דקיי"ל דא"א לברך לחבירו מדין ערבות כשחבירו בקי לברך בעצמו (כמבואר בשו"ע סי' רע"ג ס"ד) זהו גם אם באותה ברכה מוציא מי שאינו בקי ע"ש, ומתבאר דאע"פ שהמברך לעצמו יכול להוציא את הבקי מדין שומע כעונה (דרק לגבי מי שמוציא מדין ערבות נאמרה הלכה זו דאינו יכול להוציא את הבקי), מ"מ כשמברך להוציא את חבירו מדין ערבות גרע ואינו יכול להוציא בזה את הבקי מדין שומע כעונה. [אולם בשו"ת רבינו יוסף מסלוצק (סי' א') הוכיח משו"ת מהר"ם מרוטנבורג (סי' ק"א) להיפך, דהתוקע למי שאינו בקי מדין ערבות מוציא בזה גם את הבקיאים, ואכמ"ל].

ולפ"ז נראה דגם ניד"ד אם המברך ברכת הגפן לחבירו בקידוש יכול להוציא בברכה זו אדם אחר שאינו מקדש, הרי זה תלוי בפלוגתת הצ"ח והגרע"א.

ברכת הגפן של קידוש - ברכת המצוות או ברכת הנהנין

אולם במקום אחר הוסיף מו"ר זצ"ל דיש מקום לדון דשמא כו"ע מודו בניד"ד דאינו יכול להוציא, כי לגבי המקדש הרי זה כברכת המצוות ולגבי השני הרי זה כברכת הנהנין (הובאו הדברים בספרו בני ראם סי' ס"א וביורו ברכות חידושי הגר"א גנחובסקי סי' ט) ואכמ"ל.

אם יש דין יצא מוציא על טעימת שאר המסובין מכוס של ברכה

מאידך גיסא הביא מו"ר זצ"ל ראייה דיכול להוציא, דהא הלכה פסוקה היא בשו"ע (סי' רע"א ס"ד) 'אם לא טעם המקדש וטעם אחד מהמסובין כמלא לוגמיו יצא, ומ"מ מצוה מן המובחר שיטעמו כולם', וע"ש במשנ"ב דטעימת המסובין מועלת לפטור את כולם רק באופן שהמקדש הוציאם יד"ח בברכת הגפן, ובפשוטו משמע דכל המסובין יוצאים יד"ח בברכת הגפן של המקדש ולא רק הראשון ששותה מלא לוגמיו, ולא שמענו בפוסקים שהעירו דבאופן שהמקדש אינו טועם צריכים שאר המסובים לברך בעצמם ברכת הגפן, וכן משמע מל' הרמ"א (סי' רע"ב ס"ט) 'ומי שאינו שותה יין משום נדר יכול לקדש עליו וישתו אחרים המסובין עמו'. והנה שתיית שאר המסובין הרי היא רשות, ומבואר א"כ דיכול להוציאם אגב מה שמוציא את הראשון שותה מלא לוגמיו מדין ערבות. וצ"ע

¹ ובביאור ד' הגרע"א עי' ספר בנין אפרים (להג"ר אפרים בורדיאנסקי זצ"ל סי' ר') דדין ערבות ודין שומע כעונה ב' דינים שונים הם באופן פעולתם (ודלא כד' החזו"א סי' כ"ט סק"א), דדין ערבות הוא כעין דין שליחות ולא מדין שומע כעונה, וכ"כ בחידושי ראו"ל מאלין (סי' ה'), והרחיבו בזה בספר שלמי יוסף (ברכות סי' נ"ב) ומשבירי ים (כללי המצוות סי' ג) ואכמ"ל.

² ולכאו' יש מקום לומר דגם החזו"א מודה לד' הצ"ח, אלא דס"ל דהמברך להוציא קטן לאו שם ברכה עלה, דא"ז כי אם מעשה חינוך

יד"ח העשה של מצות ק"ש ניתוסף בקריאתה שם קריאת מצוה' וכו', עכ"ל.

ובזה חידש המג"א דשם ברכה לענין זה תלוי בכוונת המברך, דכל שהוא סבור שמחויב בברכה ומתכוין להוציא את עצמו בברכה זו הרי זה מתכוין לברך ברכה המחויבת ולא לומר דברי שבח בעלמא, ולכן יש ע"ז שם ברכה ויוצא בה השומע, ולא אכפת לן בהא דכלפי שמיא גליא דאינו מחויב בברכה זו. ולכן זהו רק כשסבור שהוא עצמו מחויב בברכה, אבל כשסבור שאפשר להוציא את חברו אף כשאינו מברך לעצמו, הרי הוא כמי שסבור שאפשר להוציא את חברו בדברי שבח והודאה בעלמא, וזה אינו מועיל. [וכ"כ בספר שיח השדה (שער ברכת ה' ס"ד אות י"ט) ועוד].

אולם בעיקר חידושו של המג"א יש להקשות ע"ז מג' דוכתי;

מחויב בברהמ"ז מדרבנן להוציא מחויב דאו'

א. נחלקו הראשונים (ברכות מה.) אם המחויב מדרבנן מוציא את המחויב מדאו' (באופן שאין דין ערבות) כגון מי שאכל כזית פת וחייב בברהמ"ז מדרבנן אם יכול להוציא מי שאכל כדי שביעה וחייב בברהמ"ז מדאו'; דעת רש"י שם (וכן דעת בעה"מ כ:.) דמוציאו, דאע"פ שאינו מחויב אלא מדרבנן מ"מ מחויב בדבר קרינן ביה', אך תוס' שם הקשו ע"ד רש"י דסו"ס הא לגבי דאו' לא חשיב מחויב כלל.

ונודע לבאר ד' רש"י כעין מה שביארנו בד' המג"א, דא"צ שיהא מחויב בדבר אלא כדי שיחול ע"ז שם 'ברכה', וכיון שמברך מכח חיוב חל ע"ז שם ברכה גם כלפי דאו' אע"פ שאין חיובו אלא מדרבנן כיון שסו"ס הרי הוא מברך את הברכה בתורת ברכה המחויבת, ובעצם מהות הברכה אין חילוק בין ברכה דאו' לברכה דרבנן והחילוק ביניהם הוא רק במחייב של הברכה.

אולם לדינא קי"ל כד' תוס' ושאר הראשונים (כמבואר במשנ"ב סו' קצ"ז סק"ד) דאין חיוב דרבנן מוציא חיוב דאו', וא"כ צ"ע מזה ע"ד המג"א מה גרע מחויב דרבנן כלפי דאו' משוגג גמור שאינו מחויב כלל ורק סבור שהוא מחויב.

מחויב בברהמ"ז מספק להוציא מחויב בודאי

ב. בשו"ת רעק"א (סו' ו') הביא דברי הפר"ח שדן במי שמספק את בירך ברהמ"ז וחייב לברך מדין ספק דאו' לחומרא, האם יכול להוציא בזה את חברו המחויב בודאי בברהמ"ז, וכתב דלדעת הראשונים דספיקא דאו' לחומרא מן התורה יכול להוציא יד"ח, כי שניהם חייבים לברך מדאו'. אולם הגרע"א חלק עליו דסו"ס אינו חייב אלא מספק, ונמצא דיש ספק אם הוא מוציא יד"ח, וא"כ יהא חייב חברו לברך שוב מדין ספיקא דאו' לחומרא. [אולם לדינא פסק הגרע"א כוותיה מטעם אחר, דמדאו' מוציא מדין ערבות אפי' אם לא אכל כלל, והובא במשנ"ב (סו' קפ"ד סק"ד)].

ויש להוסיף בביאור דברי הגרע"א, דהחויב לברך מדין ספיקא דאו' לחומרא, אע"פ שהוא חיוב דאו', מ"מ א"ז חיוב של 'ברכת המזון' אלא חיוב כללי בתורה לצאת מן הספק, וגדר החיוב הוא לדאוג שלא יהא לו ספק של ביטול מצות עשה, וחייב זה אינו מועיל לענין להוציא את חברו, דחבירו יכול לצאת יד"ח רק ממי שמחויב בעצם הברכה של ברהמ"ז, ולגבי עצם חובת הברכה של ברהמ"ז הרי הוא ספק מחויב, ואם כלפי שמיא גליא שכבר בירך, הרי אינו מחויב כלל בברהמ"ז אלא רק מחויב לדאוג שלא יהא בספק ביטול מ"ע כמו שנתבאר].

ולכאו' דעת הפר"ח מבוארת היטב ע"פ חידושו של המג"א הנ"ל, דכיון שמדאו' הוא מחויב לברך מחמת הספק הרי הוא ודאי מכוין לשם ברכה המחויבת, שהרי כל מה שמברך הוא כדי לקיים חובתו לפי הצד שהוא מחויב לברך מדאו', ולכן חלה ע"ז שם 'ברכה' כדיון, ולא גרע ממברך בשוגג שחידש המג"א דמוציא בזה את חברו כי מכוין לשם ברכה המחויבת.

אולם הגרע"א הלא חולק עליו וכן נקטו הרבה אחרונים, וכן מבואר להדיא בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סו' רע"ז), וצ"ע בסתירת

אע"פ שרבי מפזרן חוזר וסודרן על הכוס כדי להוציא בניו ובני ביתו, כלומר אף שכבר בירך על הבשמים קודם ההבדלה חוזר ומברך על הבשמים בהבדלה בשביל בני ביתו, וע"ש בריטב"א.

והנה לפ"ד המשנ"ב (סו' ר"ו סק"ז) הואיל והיו לפניו פירות שברכתם העץ ובסתמא יבוא לאוכלם לא הוי ברכתו לבטלה וחלה הברכה עליהם אם יאכלם לאלתר בלי הפסק, ובכה"ג פשיטא שיצא ראובן בברכתו, אבל במעשה הנ"ל נתגלתה הטעות לאחר שהפסיק בדיבור.

כמו כן הוי עובדא בראובן שהיה ב'שלוש זכר' והיו לפניו פירות ופיצוחים רבים שברכתם העץ ולא זכר אם כבר בירך עליהם או לא, ועל כן ביקש מחבירו שמעון שעדיין לא בירך שיוציאונו בברכה, ושמעון נטל בידיו בוטנים מבלי משים ובירך העץ ע"ד להוציא הן את עצמו והן את ראובן ולאחר הברכה גילה שברכתו היתה לבטלה מאחר וברכת בוטנים היא האדמה ולא העץ, ודן בשאלה זו בשו"ת הידור מצוה (סו' ד', חיבור גאון נפלא מגאוני ליטא בשנת תרל"ז), והסיק דיצא חברו ע"פ חילוקו של המג"א הנ"ל.

בירך בעה"ב המוציא ונזכר שהוא בתענית

וכן נמצא דין זה בספר חסידים (דפוס ברלין סו' תתת"מ) וז"ל; 'אחד קיבל עליו תענית וביום תענית שכח וישב לאכול ובירך המוציא וזכר שקיבל עליו תענית ונתן לבני ביתו ההמוציא לאכול והוא לא אכל' עכ"ל. ומשמע דדינא קאמר דכיון שבשעת הברכה היתה דעתו לאכול יצאו בני ביתו בברכתו, (וכ"כ מו"ר הגר"א גנחובסקי זצ"ל בספרו בר אלמוגים עמ' קכ"ו).

סתירה בפסקי המשנ"ב בחידושו של המג"א

[והנה במשנ"ב יש סתירה בדין זה, דבסו' קס"ז סקמ"ג כתב המשנ"ב וז"ל; 'ודע עוד דאם המברך שח קודם שטעם אף שהשומעים לא שחו כלל משמע מהפוסקים דשוב אינם יוצאים בהברכה כמו שכתבתי בבה"ל וצ"ע לדינא' עכ"ל. ודין זה הוא דלא כהפמ"ג שציין אליו בשעה"צ הנ"ל (סו' ר"ג סק"ח), וכבר העיר בשונה הלכות (סו' קס"ז דין י"ז) בסתירת דברי המשנ"ב בזה. ובביה"ל שם (ד"ה אבל) כתב לדחות ראיית הפמ"ג לדינו מדברי הרמ"א בסו' ר"ט ס"ב ע"ב ע"ש, וסיים דבזה נתיישבה קושיית המג"א בסו' ר"ג ס"ב ע"ד הרמ"א שם, והיינו דלפי דבריו אין כלל מקור לחידושו של המג"א, וכ"ז סותר למה שהעתיק בסו' ר"ג לד' המג"א והפמ"ג, וצ"ע. אכן לדינא נראה פשוט דאף אם נחליט שדין זה עומד בספק אינו יכול לחזור ולברך דהא ספק ברכות להקל].

ביאור החילוק בין ברכה לבטלה בשוגג למזיד

אכן בעיקר דעת המג"א צ"ב טובא מה סברא יש לחלק בזה בין שוגג למזיד, וכי ענין קנס הוא זה שקנסו את המזיד ולא את השוגג, והלא בלא"ה אין כאן איסור, דהא בלא"ה לא עבר על איסור ברכה לבטלה אם יצא בכך חברו (כמש"כ הפמ"ג הנ"ל בספרו ראש יוסף), אלא יסוד הדין הוא דאו' לצאת יד"ח בברכה שאינה חלה אצל המברך (כמש"כ הפוסקים והמשנ"ב סו' ר"ג ס"ק יד-טו), ובפשוטו זהו דין דאורייתא דלא שייך דין שומע כעונת על ברכה שאינה מחויבת (כדביאר החזו"א סו' כ"ט סק"א), וכן הדין בתקיעת שופר וקריאת המגילה וכיו"ב דאו' להוציא אחרים יד"ח אם המברך אינו מוציא בזה את עצמו (באופן שאין דין ערבות), וגם מי שמחויב מדרבנן אינו מוציא את המחויב מדאו' כמבואר בכל דכתי, ומאי נפ"מ אם היה זה בשוגג או במזיד.

וביתור צ"ע דהא משמע במג"א דכל שלא נתכוין להוציא את עצמו אלא רק להוציא את חברו לא יצא חברו אף אם היה זה בשוגג ולא ידע את הדין דיצא אינו מוציא, וצ"ב מאי שנא, והא סו"ס לא היה כאן ברכה לבטלה במזיד אלא בשוגג.

ונראה לבאר דעת המג"א, דהטעם דאו' להוציא את חברו אם אינו מוציא בזה את עצמו הוא משום דאם אינו מוציא את עצמו אין ע"ז שם 'ברכה' אלא הוי דברי שבח והודאה בעלמא ולא שייך בזה דין שומע כעונת, והרי זה דומה לאחד שלומד את המשנה על הירקות הוא אומר ברוך אתה ה' א' מלך העולם בפה"א דברור שלא שייך ע"ז דין שומע כעונת כי השומע שמע 'לימוד' ולא 'ברכה', וה"נ בזה אם א"ז ברכה שחלה אצל המברך לאו שם ברכה עליה והשומע שמע דברי שבח בעלמא ולא 'ברכה', וכ"כ החזו"א (סו' כ"ט סק"א) וז"ל: 'היינו טעמא, דשומע כמדבר אינו אלא כששומע ברכה ודיבור של מצוה כגון ששומע ק"ש מפי חברו, שלולי מצות הקריאה הרי הוא רק כקורא בתורה וכשיוצא בה

דומה בביה"ל (סו' רצ"ח ס"ה) בשם הגרע"א, דמי שבירך בורא מאורי האש על נר שלא שבת לא יצא יד"ח אפי' בדיעבד ועל כן ברכה זו היא הפסק בין ברכת הגפן לטעימה ועליו לחזור ולברך. אולם ההאמור עולה דבני ביתו יצאו יד"ח בברכתו, ועל כן א"ז הפסק אע"פ שהוא עצמו אינו יוצא יד"ח בברכה זו, הואיל וברכה זו היא מסדר ההבדלה, וכמו מי שהבדיל לעצמו וחוזר ומבדיל כדי להוציא את חברו דלא הוי ברכת הבשמים הפסק לשתיית היין ידידה, וכן מבואר בפסחים נד.

בירך בורא נפשות והוציא את חברו ואח"כ נשתנה החיוב למפרע

והנה בספר שיעורי שלמי תודה (להגר"צ פלמן זצ"ל, ברכות עמ' מ"ו) דן איך הדין במי שאכל חצי כזית פרי מז' המינים וחצי כזית פרי אחר ובירך בורא נפשות (כמש"כ המש"ב סי' ר"י סק"א דמצטרפים לבורא נפשות) ואח"כ אכל עוד חצי כזית פרי מז' המינים בתוך כדי אכילת פרוס מהחצי כזית הראשון, וכתב ד"ל דאגלאי מילתא למפרע דאכל כזית מז' המינים ומתחייב לברך מעין ג' וא"כ ברכת בורא נפשות שבירך נעשית ברכה לבטלה למפרע, והוסיף דלפ"ז אם הוציא את חברו בברכת בורא נפשות שבירך לא יצא חברו ועליו לחזור ולברך בורא נפשות. (והארכנו בענין זה בספר בירורי ברכות סי' ר').

אולם מו"ר הגר"א גנחובסקי זצ"ל העיר על דבריו (בספרו בר אלמוגים עמ' תרע"ו) ד"ל דיצא חברו עפ"ד המג"א הנ"ל, כיון דבשעה שבירך הלא בירך כדן, ואף דאגלאי מילתא למפרע דלא חלה ברכתו לעצמו מ"מ לא גרע ממברך בשוגג דיצא חברו.

אכן לפי האמור לא נאמרו דברי המג"א כי אם בברכות הנהנין שלפניה ולא בברכה אחרונה, דבזה צריך חיוב גמור בברכה ולא סגי שבירך ע"ד ברכה המחוייבת כמו שנתבאר.

לחלק בין שוגג לבין דרבנן וספק

אולם כשהצעת את ג' הקושיות הנ"ל ע"ד הגרע"א קמי מו"ר הגר"א גנחובסקי זצ"ל אמר דאין הקושיות מוכרחות, דדברי המג"א הם רק כשמכוין לברך לעצמו ברכה גמורה כדן באופן המועיל להוציא את חברו יד"ח, אבל כשמכוין לברך ברכה דרבנן או לברך מספק או לברך לחבירו מדין ערבות לא מהני, כי אינו מכוין לברך אלא ברכה דרבנן שאינה מועלת להוציא את המחוייב מדאו', וכן בספק אינו מכוין לברך אלא לפי הצד שהוא מחוייב בברכה, וכן כשמברך לחבירו אינו מכוין לברך אלא ברכה לגבי חברו שיש לו ערבות אליו ולא לגבי אדם אחר. וצ"ע היטב בזה. [וע"ע בכל הענין בספר בירורי ברכות סי' ג' ובספר בר אלמוגים סי' קנ"ג].

תמצית הדברים

דנו חכמי זמנינו אם המקדש לחבירו מדין ערבות יכול להוציא בברכת הגפן גם אחר שכבר קידש. ותלו לה בפלוגתת הצ"ח והגרע"א אם שמעון בן שטח שבירך ברהמ"ז לינאי המלך מדין ערבות יכול היה להוציא בברכה זו את אשתו אף בלא דין ערבות. וכן תלו בזה פלוגתת האפיקי מגינים והחזו"א אם המברך ברכת הנהנין לקטן יכול להוציא עמו גדול. וכן יש לתלות בזה ד' הבי"ד המקדש לאינו בקי אינו יכול להוציא בזה את הבקי.

והנה המקדש ואחר שותה את הכוס, משמע מסתימת השו"ע והפוסקים דיכול להוציא בברכת הגפן גם את שאר המסובין הטועמים מכוס הקידוש ולא רק את הראשון ששותה מלא לוגמיו, וקשה דהא טעימת שאר המסובין היא שתיית הרשות.

אך בזה "ל דיכול להוציאם מטעמים אחרים; א. כיון דטעימת המסובין היא מצוה מן המובחר "ל דגם ע"ז יש דין יצא מוציא. ב. עפ"ד הגר"ז שחידש דהמקדש לעצמו יכול להוציא בברכת הגפן את חברו השותה את הכוס גם בלא דין ערבות, דהו"ל כמברך לעצמו. ונפ"מ בין ב' טעמים אלו באופן שמקדש רק לאחרים מדין ערבות, אם יכול להוציא בברכת הגפן גם את שאר המסובין הטועמים מכוס הקידוש.

אולם יש מקום לדון דבברכת הנהנין מודה הגרע"א דהמברך לאחד מדין ערבות יכול להוציא בזה גם את חברו, והוא עפ"מ שחידש המג"א דהמברך ברכת הנהנין לעצמו ולחבירו ונמצא שטעה ולא חלה ברכתו אצל עצמו, מ"מ יצא חברו יד"ח כיון שהיה זה בשוגג, וביארנו טעמו דכל שנתכוין לשם ברכה המחוייבת חל ע"ז שם ברכה ויצא חברו, והארכנו להקשות ע"ז מג' דוכתי, דהמחוייב מדרבנן אינו מוציא מחוייב מדאו', וכן המחוייב מספק אינו מוציא מחוייב מודאי, וכן המברך לחבירו מדין ערבות אינו מוציא לאחר לד' הגרע"א, ובכל אלו הלא נתכוין לשם ברכה המחוייבת. וכתבנו לדון דדברי המג"א אמורים רק בברכת הנהנין, דבזה א"צ שיהא המוציא מחוייב בדבר אלא רק שיתכוין לשם ברכה המחוייבת, אבל בברהמ"ז ושאר ברכת המצוות צריך שיהא מחוייב בדבר.

דברי הגרע"א, שהרי הגרע"א בגליון המג"א סי' ר"ג הסכים לד' המג"א דכל שבירך בשוגג מוציא את חברו אע"פ שאינו מחוייב כלל, וא"כ כ"ש כשהוא מחוייב לברך מדין ספיקא דאו' לחומרא, ובמה גרע משוגג.

מברך לחבירו מדין ערבות אם מוציא בברכה זו גם מי שאין לו ערבות אליו

ג. הבאנו לעיל פלוגתת הצ"ח והגרע"א אם המוציא אחד בברהמ"ז מדין ערבות יכול להוציא בזה גם מי שאין לו ערבות אליו מדין שומע כעונה, וד' הגרע"א דאינו יכול, דאינו נידון כמחוייב בדבר ע"י מה שמוציא את חברו מדין ערבות.

וצ"ע ד' הגרע"א, דהא בסי' ר"ג הסכים לד' המג"א דבשוגג מוציא אף אם אינו מחוייב בדבר, וכ"ש באופן הנ"ל שהוא מחוייב בדבר מדאו' מדין ערבות ומתכוין לברך ברכה המחוייבת כדת וכדין, ומאי שנא זה מזה.

וכן באפיקי מגינים שהבאנו לעיל לענין המברך ברכת הנהנין להוציא קטן אם מוציא בברכה זו גם גדול, כתב שם דיכול להוציא משום ב' טעמים, חדא משום סברת הצ"ח דה"ל כמברך לעצמו, ועוד כתב דלא גרע ממברך בשוגג דמוציא את חברו כדברי המג"א הנ"ל. הרי שנקט דהיינו חך. אלא דא"כ עולה סתירה בד' הגרע"א בענין זה, וצ"ע.

חילוק בין ברכה"נ לברכת המצוות וברהמ"ז

ולגודל התימה בכל זה נראה לדון לחלק בין ברכת הנהנין שלפניה לברהמ"ז ושאר ברכת המצוות, דהנה כל הקושיות הנ"ל הם מגווני של ברהמ"ז, וד' המג"א ודעימיה מצאנו רק בברכת הנהנין שלפניה, ויתכן לומר דאין לך בו אלא חידוש, ורק בברכת הנהנין מצאנו חידוש זה דהמג"א. וביאור החילוק הוא דברהמ"ז וברכת המצוות לא, שייך לברך אלא אם יש לו חיוב מוקדם איך, ונמצא דרק מכן החיוב המוקדם על הגברא לברך חל שם 'ברכה' על ברכתו, וכך בתקיעת שופר וקריאת שמע והלל רק מכן חיובו יש עליהם שם 'תקיעה של מצוה' ו'קריאה של מצוה' כמש"כ החזו"א, אולם ברכת הנהנין הרי היא ברכה המתרת ולא ברכה המחוייבת, דאין חיוב מוקדם על האדם לברך אלא כל שרוצה לאכול צריך לברך, ובזה "ל דחלות שם 'ברכה' היא מכן מה שהברכה חלה בפועל על האכילה, ורק בזה חידש המג"א לא כן, דא"צ שהברכה תחול בפועל אלא כל שהאדם מברך ע"ד שהברכה תחול על האכילה כדן סגי וחל עליה תורת ברכה.

ולפ"ז את"ש היטב ד' המג"א, דרק בברהמ"ז בעינן שיהא מחוייב באמת כלפי שמיא, ועל כן לא מהני אם הוא מחוייב רק מדרבנן או רק מדין ספק או רק מדין ערבות, אולם בברכת הנהנין שלפניה באמת מהני בכל הני גוונים ולא גרע משוגג שחידש המג"א דמהני משום דבזה א"צ שיהא מחוייב באמת אלא רק שיתכוין לברך לשם ברכה המחוייבת.

והדברים מדוקדקים מאד בדברי המג"א והגר"א בסי' ר"ג שכתבו דהטעם דבברכת הנהנין יצא אינו מוציא הוא משום 'דהוי ברכה לבטלה', וצ"ע דהא גם לגבי שופר ומגילה והלל יצא אינו מוציא לולי דין ערבות אע"פ שאין שם חסרון של ברכה לבטלה, והטעם הוא כמבואר בגמ' ר"ה כט. וברכות כ: 'כל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתם', וכן מחוייב דרבנן בברהמ"ז אינו מוציא מחוייב דאו' כמבואר בגמ' ברכות שם דמטעם זה קטן ואשה אינם יכולים להוציא את הגדול בברהמ"ז, ושם הלא א"ז ברכה לבטלה שהרי מחוייבים הם מדרבנן. ולפי האמור נ"חא, דרק בברכות הנהנין שלפניה א"צ שיהא מחוייב בדבר כי אם רק שלא ברכה לבטלה, והיינו שבירך לשם ברכה המחוייבת כדן ולא לשם דברי שבח והודאה בעלמא, דזה נחשב ברכה לבטלה לענין זה.

ולדברינו נמצא דבנידון שפתחנו בו אם המוציא את חברו בברכת היין של קידוש יכול להוציא אחר שאינו צריך קידוש בברכה זו, בזה אף הגרע"א יודה דיכול להוציא, משום דלא גרע ממברך בשוגג דמהני, וכמש"כ האפיקי מגינים לענין מברך להוציא את הקטן שיכול להוציא עמו את הגדול מטעם זה דלא גרע ממברך בשוגג דמהני לד' המג"א. [אמנם מדברי החזו"א שחולק ע"ד האפיקי מגינים גם לענין ברכות הנהנין משמע שחולק על עיקר יסוד המג"א וס"ל דגם בברכות הנהנין שלפניה צריך שיהא מחוייב בדבר ולא די בכך דאי"ז ברכה לבטלה].

פרשת וירא - נדרים י"ב עד י"ח - מבחן מס' 149

המערכת הטלפונית נפתחת בכל שבוע, מיום שישי עד יום שני בלילה.

לרישום ועשיית המבחן, לפרטים נוספים ולנקודות ההפצה
ניתן לשמוע בקו הטלפון: 073-7289669.

ניתן לעשות המבחן גם בעמדות נדרים פלוס-בקופות נוספות - "לדעת" - מילוי טפסים.
כמו"כ ניתן לקבל ולעשות המבחן במייל באופן קבוע,
ע"י רישום בכתובת: a0527692282@gmail.com

"לדעת"

מבחן שבועי - בדף היומי
לע"נ ר' ברוך ב"ר יוסף יום טוב ז"ל

073-7289669

1. הנדר שלא יאכל בשר כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם, באיזה אופן חל הנדר?
 - א. בכל אופן.
 - ב. כשנדר שלא לאכול ביום זה בשר ויין.
 - ג. בכל אופן הנדר לא חל.
2. האומר מה שאני אוכל ממך יהא כחלת אהרן או כתרומתו, האם הוא נאסר?
 - א. לא.
 - ב. כן.
 - ג. תלוי בספק אם הוא מתפיס בעיקרו או בהתירא.
3. כיצד הגמרא כאן פושטת את הספק אם בעיקרו הוא מתפיס או בהתירא הוא מתפיס?
 - א. בעיקרו הוא מתפיס.
 - ב. בהתירא הוא מתפיס.
 - ג. הגמרא לא פושטת את הספק.
4. מנלן שאין נדר חל על שידור בדבר הנדור?
 - א. מסברא.
 - ב. דכתיב "ידור נדר".
 - ג. דין זה הוא מדרבנן.
5. האומר קונם עיני בשונה למחר אם אישן היום, האם מותר לו לישן היום?
 - א. כן.
 - ב. לא, שמא ישן מחר ויעבור על נדרו.
 - ג. מחלוקת רב נחמן ורב יהודה.
6. האומר קונם שאני ישן או שנשבע שלא ישן, האם חל עליו איסור?
 - א. כן.
 - ב. לא.
 - ג. בנדר לא ובשבעה כן.
7. האומר קרבן שאוכל לך, האם הוא נאסר באכילה?
 - א. כן.
 - ב. לא.
 - ג. מחלוקת.
8. באיזה אופן אמר רבא שנדר לא חל לבטל מצות סוכה?
 - א. באומר הנאת סוכה עלי.
 - ב. באומר ישיבת סוכה עלי.
 - ג. באומר שלא אשב בסוכה.
9. הנשבע לבטל את המצוה, מה דינו?
 - א. עובר בלאו אבל פטור מקרבן.
 - ב. אינו עובר בלאו אבל חייב קרבן.
 - ג. אין עליו לא לאו ולא חיוב קרבן.
10. מדוע לא לומדים שניזירות לא חלה על נזירות, ממה ששבועה לא חלה על שבועה?
 - א. כיון דכתיב "נזיר להזיר".
 - ב. מפני שנדר חמור משבועה בכך שהוא חל על דבר מצוה.
 - ג. מפני ששבועה זה איסור גברא ונדר זה איסור חפצא.

מדור - לדעת חכמה

לע"נ ר' ישראל יעקב ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

1. האומר קונם פי לדיבורי או שנשבע שלא ידבר, האם חלים הנדר או השבועה?
 - א. כן.
 - ב. לא.
 - ג. בשבועה כן ובנדר לא.
2. האומר קונם ככר זו היום אם אלך למקום פלוני למחר, מה אסור לו לעשות?
 - א. מחלוקת אם מותר לו לאכול את הככר היום, ואם אכל אסור לו ללכת למחר.
 - ב. לכו"ע אסור לאכול את הככר היום, ואם אכל מחלוקת אם מותר לו ללכת.
 - ג. לכו"ע מותר לו לאכול את הככר היום, ואם אכל מחלוקת אם מותר לו ללכת.
3. באיזה אופן נחלקו שמואל ורב הונא (נדרים י"ז)?
 - א. באומר הריני נזיר היום הריני נזיר היום.
 - ב. בנשבע שלא יאכל תאנים וחזר ונשבע שלא יאכל תאנים וענבים.
 - ג. שתי התשובות נכונות.
4. באיזה מהאופנים דלהלן חל הנדר?
 - א. באומר דבר זה אסור עלי כמעשר או כתרומת דגן.
 - ב. באומר דבר זה אסור עלי כמעשר בהמה וכתרומת הלשכה.
 - ג. באומר דבר זה אסור עלי כיון או כבשר של עבודת כוכבים.
- רשות - מה הכונה יש נדר בתוך נדר באומר ב' פעמים הריני נזיר?
 - א. שאם עבר על הנזירות בתוך לי יום לוקה שתיים.
 - ב. שהוא חייב לנהוג נזירות נוספת אחרי לי יום.
 - ג. שהוא נוהג נזירות מיד ועוד נזירות לכשירצה.

ההגרלה השבוע

על - 500 ₪

הגרלה נוספת
על מדור לדעת חכמה:
שובר ע"ס 200 ₪
לכחירה:

מבחן 38 פרשת וירא

משנה ברורה

מתחילת סימן ס"ב עד סימן ס"ה סוף סעיף א'

האם בזמננו אפשר לקרוא קריאת שמע בשפה אחרת?

א' לא, כיון שיש תיבות שאין ידוע איך להעתיקם מפני שיש בהם כמה ביאורים.
ב' אם מבין הלשון מותר ואם לאו אסור.
ג' בכל אופן מותר.

האם לכתחילה צריך להשמיע לאזניו קריאת שמע וברכותיה?

א' כן.
ב' לא.
ג' רק קריאת שמע ולא ברכותיה.

מי שהרהר בליבו קריאת שמע, האם צריך לחזור ולקרוא?

א' לא.
ב' כן.
ג' אם היה אנוס לא צריך, ואם לא היה אנוס צריך.

מדוע צריך הש"ץ להשמיע קולו בשמיעת ישראל?

א' כדי להוציא את מי שאינו בקי.
ב' כדי לעורר את הכונה.
ג' כדי שכולם ימליכו את ד' ביחד.

מי ששוכב בבגדיו האם צריך לקום כדי לקרוא קריאת שמע?

א' לא, ובלבד שישכב על צידו.
ב' כיון שאין כ"כ טירחה בדבר צריך לעמוד.
ג' בקריאת שמע של שחרית אסור לעמוד ובשל ערבית יעמוד.

מתי אסור לסמן באצבעותיו באמצע קריאת שמע?

א' רק בפסוק ראשון, ויש מחמירים גם בברוך שם כבוד מלכותו.
ב' בפרשה ראשונה, ויש מחמירים גם בפרשה שניה.
ג' בכל ג' הפרשיות.

באיזה אופן נחלקו המחבר והרמ"א האם מי שהפסיק באמצע קריאת שמע מחר לראש?

א' בשהה מתמת אונס.
ב' בשהה שלא מחמת אונס.
ג' בכל אופן.

שמירת הלשון שער הזכירה

מתחילת פרק י"ז עד שער התורה פרק א' "וכתיב"

המספר לשון הרע על תבירו באופן שהמספר צודק, האם שייך שהוא יענש על כך?

א' לא.
ב' רק אם הוא עצמו עבר עבירה כזו לפני הסיפור ענוש יענש.
ג' גם אם אחרי הסיפור הוא יעבור על אותו דבר ענוש יענש.

מה ענה הקב"ה לאברהם אבינו כששאלו בזמן החורבן למה גלו בניו לבין אומות העולם?

א' מפני שנאת חינוש ולשון הרע.
ב' מפני שעבדו עבודה זרה ושמחים אלו במפלתם של אלו.
ג' מפני עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, ומפני שלא עסקו בתורה בשמחה.

שאלה לעיונא מבית: עולם התורה

מאת הרב אריה לייב

כתב רבינו "הנה ידוע דעצם לימוד התורה, לכד מה שהלימוד מביא לידי מעשה, הוא מצות עשה דאורייתא, דכתיב "ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם". והנה נפסק בשו"ע או"ח סימן ס' שמצוות צריכות כוונה, וא"כ חייבים לכוין בלימוד התורה לשם מצוה, (ובנוסף יהיה רצון שאומרים לפני הלימוד לא הוזכר ענין זה), ואף שהמ"ב שם מביא מהחיי אדם שדבר שמוכת שעשייתו היא לשם מצוה אין הכוונה מעכבת, מ"מ כתב המ"ב שלכתחילה ודאי צריך לכוין לשם מצוה, וגם יש לדון שלפעמים האדם לומד אולי מסיבות אחרות כגון הרגל או בגלל השפעה סביבתית וכדומה, ולכן חשוב מאד בכל פעם שאדם הולך ללמוד לכוין לשם מצוה.

ניתן לשמוע שיעורים במשנה ברורה חפץ חיים ואהבת חסד,
וכן על פרשת השבוע, סיכומי גמרא, ספרי מוסר וביאורי תפילות שבת ויום חול
בטל' 03-6171132.
כמו כן ניתן לשמוע שיעורי תמצית על החומר השבועי בדף היומי בהלכה בטל'
0733-718-246.

ניתן לעשות את המבחנים:
בטל': 0737-289-669 □ בעמודות 'דורים פלוס' (לדעת)
במייל: 7692282@gmail.com
ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:
במייל: 7692282@gmail.com □ בפקס: 0799-414-144
בוקדות הפצה ניתן לשמוע בטל': 0737-289-668 □

ניתן לעשות את המבחנים:
 בטל: 0737-289-669 □ בעמדות 'זדים פלוס' (לרעת)
 7692282@gmail.com □ במייל: 7692282@gmail.com □ במסוק: 0799-414-144
 □ בו קודיות המצוה ניתן להשלים את המבחנים

ניתן לשמוע שיעורים במשנה ברורה
 חפץ חיים אהבת חסד. וכן על פרשת השבוע
 גמרא ספרי מוסר וביאורי תפילה
 בטל: 03-6171132

לדעת

מבחנים שחמ"ם חשאי פרטים
 בדף היומי, חפץ חיים,
 אהבת חסד ומשורר

מבחן 7 פ. וירא

חפץ חיים
 מכלל ד' סעיף ג' עד כלל ה' סעיף ב'
אהבת חסד
 חלק ב' פרק י"א "וכבר אמר" עד פרק י"ג "גם ידוע"

חפץ חיים

אדם בינוני שעשה עבירה בכונה וידע שזה אסור, מה יעשה מי שראוהו?
 א' אסור לספר, אבל א"צ להוכיחו כיון שעשה בכונה.
 ב' אסור לספר וצריך להוכיחו.
 ג' מותר לספר לאחרים, כיון שעשה בכונה.

על מי כתב החפץ חיים (כלל ד' סעיף ז') שמתור לספר לשון הרע (בצירוף התנאים שבבאר מים חיים)?
 א' על מי שעובר עבירות ידועות במזיד באופן קבוע ואינו מתחרט על כך.
 ב' על מי שרגיל לדבר לשון הרע ורכילות.
 ג' על מי שבצעמו אינו מסתיר את מעשיו.

מי שאינו מקיים פסק בי"ד יש לו על זה הסבר שאינו נכון, האם מותר לספר בגנותו?
 א' מותר בכל אופן.
 ב' אם הוא משכנע את עצמו שהתשובה נכונה אסור.
 ג' אסור גם אם הוא יודע שהתשובה לא נכונה.

אדם שהורגל במידות רעות ואין ליבו מר עליהם כלל, האם מותר לספר לאחרים?
 א' מותר, כיון שזה איסור גמור כשאר איסורי תורה.
 ב' אסור, שמא אינו יודע תומר האיסור.
 ג' מותר, אבל אינו ראוי שמא יכזב לספר בגנותו ממש.

האם מותר לספר לבנו או לתלמידו שלא יתחבר עם פלוני כדי שלא ילמד ממעשיו?
 א' מצוה לספר, ויכוין לתועלת.
 ב' מעיקר הדין מותר לספר, וראוי להתמיר.
 ג' אסור לספר.

אדם שרוצה להשתתף עם חבריו או לעשות עימו שידוך, האם מותר לו לברר עליו?
 א' מותר.
 ב' רק הוא שמע עליו איזה ריעותא מותר.
 ג' מעיקר הדין מותר, אבל ראוי להמנע.

מהו התיקון למספר לשון הרע?
 א' חרטה וידי וקבלה לעתיד.
 ב' אם חבריו נתגנה בעיני השומעים ונסבב לו צער או נזק צריך לפייסו זאם לאו א"צ תשובה.
 ג' שתי התשובות נכונות.

אהבת חסד

על אלו ד' דברים אמרו חז"ל שהם צריכים חיזוק תמיד?
 א' תורה, מעשים טובים, תפילה, דרך ארץ.
 ב' תורה, שמירת שבת, תפילה, מעשים טובים.
 ג' תורה, תפילה, חסד, דרך ארץ.

מה לומדים מהפסוק "ונדעה נרדפה לדעת את השם"?
 א' שיהיה האדם זריז במצוות.
 ב' שאין האדם מגיע לידיעת ד' אלא אם הוא רודף אחרי ענין זה.
 ג' שענין האמונה צריך חיזוק תמידי.

מה לומד החפץ חיים מדכתיב "לאהבה את ד' אלוקיך וללכת בדרכיו כל הימים"?
 א' שעד יום מותו חייב האדם לעשות טוב וחסד.
 ב' שיזהר האדם שלא יחסר אפילו יום אחד מעשית טוב וחסד.
 ג' שצריך שבכל רגע יהיה ממון שלו בהלואה אצל אחרים.

מה נרמז במה שדרשו חז"ל מאותיות הא' ב' אלף בינה גמול דלים וכו'?
 א' שע"י לימוד התורה וגמילות חסדים האדם זוכה בעולם הזה ובעולם הבא.
 ב' שצריך לעשות חסד לא רק בממון אלא גם ללמד תורה לאלו שהם דלים בתורה.
 ג' שצריך לעשות חסד מתוך חכמה שהמקבל לא יתבייש ויסיכים לקבל.

מה מציע הח"מ לעשות כדי שאנשי ביתו לא ימנעו ממנו להלכות?
 א' לא יתחשב בדבריהם.
 ב' ילוה מחוץ לביתו.
 ג' יפריש סכום מסוים לצורך הלוואות.

למי יש יותר מצוה להלכות, לעשיר או לעני?
 א' לעני.
 ב' שניהם שקולים.
 ג' הכל לפי הענין.

כיצד יחזק אדם את עצמו כאשר הוא רואה שהגיע לו הפסד ע"י מצות הלואה?
 א' יתבונן שבכל עסק יש לפעמים הפסדים והעיקר שבדרך כלל העסק הוא רווחי.
 ב' טוב שיסיים מתחילה להוציא סכום מסוים עבור זה מידי שנה ואז לא יצטער.
 ג' שתי התשובות נכונות.

שאלה לעיונא מבית: עולם התורה

מצוי מאד שאדם מספר לחבירו לשון הרע 'בלי שמות' כדי שלא להכשל ח"ו באיסור לשה"ר, באופן שהשומע לעולם לא יוכל לדעת במי המדובר. אמנם צריך לדעת שמכיון שמצוי הרבה פעמים שהשומע מוסיף לננות מעשה זה באזני המספר ומסביר לו את גודל העולה או החסרון שעשה אותו אדם 'עלום', ובה לכאורה הוא נכשל בעוון לשון הרע, שהרי המספר יודע במי מדובר (ואולי גם המספר עובר ב'לפני עור'), ובפרט היכא שהמספר סיפר על עוולה שנעשתה לו עצמו, כגון שאדם עמד מאחוריו והאריך מאד בתפילת י"ח ומנע ממנו ללכת וכדומה, והשומע מאריך לכאור לומר את חומרת המעשה, דבזה הוא עובר גם על איסור 'רכילות' כיון שהוא מכניס שגאה בלב השומע על המדובר, ומאי אכפת לן שהוא לא יודע מי זה אחרי שהשומע יודע. ויש להזהר בזה הרבה.

גדרים דף ז

כל מקום שהזכרת השם מצויה

כל מקום שהזכרת השם מצויה, שם עניות מצויה. הראשונים מבארים מקור הדברים, שהרי כתוב 'בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך', הרי שהזכרת השם באופן ראוי, מביאה לברכה, ממילא מובן מכך שהזכרת השם לבטלה מעניינת.

המהר"ל בנתיבי יראת ה' מבאר ע"פ יסוד גדול ועצום שבנוי על שורשי השרשים של הבנת עבודת האדם בעולמו.

כתוב בפסוק "השמים שמים לה" והארץ נתן לבני אדם", כלומר כאשר השמים שמים לה' - שהקב"ה מתגלה בשמיים, אזי הארץ ניתנה לבני אדם לשלוט בה ולהיות בעלים על עושר ונכסים. אם אדם מזכיר את שם ה' באופן שאינו מתאים, אז הוא נוגד את מה שנאמר השמים שמים לה', ממילא אין כאן הארץ לבני אדם, ושוב מגיעה עניות.

ונראה שהמהר"ל מתכוין לגמ' בתחילת כיצד מברכין, שמקשים סתירה בין הנאמר "השמים שמים לה'", ובין "והארץ נתן לבני אדם", ומתרצין "כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה". וביאור הדבר בעומק הוא שבעצם הקב"ה מלוא כל הארץ כבודו, ובכל מקום יש גילוי ה', אך כדי שהאדם יוכל לפעול, כדי שיהיה לו מקום עבודה, הקב"ה כביכול צמצם את גילויו בעולם ונתן מקום לאדם. הקב"ה כביכול הסיר את הגילוי שלו כדי שיוכל האדם לעשות את הפעולה שלו.

על מנת שינתן מקום לאדם, צריך איזושהו הסתר של ה' בעולם. עבודת האדם תלויה בכך שהקב"ה לא מתגלה בכל מקום. והיינו שמפני שיש צורך בברכה שיברך האדם, לכן הארץ ניתנה לבני אדם.

אומר המהר"ל, אם האדם מקיים את הנקודה הזו ששמו של הקב"ה לא מתגלה בעולמו אלא בגבולות [כדי שהאדם יוכל לפעול], ממילא יש כאן עשירות, אבל המזכיר ש"ש לבטלה, הרי הוא כביכול אומר שאין הגבלות לגילוי ה', ומזכיר אותו בכל מקום, ללא קבלת ההגבלות, נמצא שהקב"ה נמצא בכל מקום בגילוי, ושוב אין מקום לבני אדם. אצלו יש רק "לה" הארץ ומלואה", ואין בעולמות לאדם בעולם. והדבר מתבטא בעניות שאין לאדם ברכה ושליטה.

דף ח

נשבעין לקיים את המצוה

מניין שנשבעין לקיים את המצוה שנאמר נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך. והלא מושבע ועומד מהר סיני, הא קמ"ל דשרי ליה לאיניש לזרוזי נפשיה.

בר"ן ועוד ראשונים משמע שבאמת אין כאן שבועה ממש, שהרי מושבע ועומד, אלא שמוותר לו לזרז עצמו עם לשון של שבועה. אולם

רש"י בחגיגה דף י אומר "כלומר מצוה שיהא אדם נשבע לקיים מצוה כדי שימהר ויזדרז לקיימה", משמע שיש כאן שבועה. וכן לשון השו"ע (יו"ד סי' רג): "וכן אם יודע שתקפו יצרו ויעבור על מצווה ממצוות ל"ת או יתירשל ממצוות עשה, מצוה להשבע ולידור כדי לזרז עצמו". משמע שזו שבועה ממש, וצ"ב והרי מושבע ועומד הוא.

מבאר רבי צדוק הכהן, שאכן אדם מישראל כבר מושבע ועומד לקיים את המצוה, אבל אז מגיע היצה"ר ומחשיך את האדם וגורם לו לניתוק מהשבועה הזו, וכנגד אותה התגברות של היצר, האדם עושה שבועה נוספת. שבועה זו אינה המחייב שלו אלא שזו הצורה להתגבר על חשכת היצר. השבועה הזו היא אחרת, לא על עצם החיוב אלא על סילוק המעכב.

ונצרף את המובא בספרי חסידות שהבא להתחיל במצוה, היצה"ר עומד בחזקה כנגדו, אבל כאשר אדם כבר התחיל במצוה, קדושת המצוה שומרת עליו ודוחפת אותו לסיים את המצוה ולהמשיך במצוה נוספת. וזה סוד 'מצוה גוררת מצוה'. ממילא, אם אדם נשבע, נחשב שהתחיל כבר את המצוה, ושוב חל כאן הכלל 'מצוה גוררת מצוה'.

דף ח

מוציא חמה מנרתיקה

אין גיהנם לעוה"ב, אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה - צדיקים מתרפאין בה, ורשעים נידונין בה. וביאור עומק הענין מובא בספר אפיקי ים להגרי"א חבר:

הגמ' בחגיגה אומרת שהקב"ה ברא בתחילה את האור הגנוז, שהוא האור הגבוה שעל ידו רואים את העולם בצורה הרוחנית שלו, אך העולם לא יכול היה לסבול את זה, ולכן הקב"ה גנו אותו לצדיקים לעת"ל. היכן הקב"ה גנו את אותו האור? בתוך החמה. וזה הביאור שיש 'נרתיק' לחמה. הנרתיק הוא האור הגשמי שאנו רואים בעינינו, אבל החמה האמתית היא האור הרוחני שמאיר לעולם כולו בצורה שאין בו שום גבולים ומחיצות.

כשמגיעים לעתיד לבא אז הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה, כלומר הוא מאיר את העולם באור הגבוה ואז העולם נהפך לכולו רוחניות. ממילא הצדיקים שחיו בעוה"ז בחיים רוחניים והגשמי אצלם היה קטוע, והיה 'חולה', אותה חמה מרפאת אותם, כי היא מגלה מה העיקר בחיים, מה האור האמתי, וכל מה שהיה אצלם לא בסדר, היה רק הצורה החיצונית ועל כן הם מתרפאים. אבל הרשעים נידונין בה, כשהם רואים את האור הרוחני ומתגלה שכל חייהם חיו חיים של שקר, שאינם מחוברים לאור האמתי, זה עצמו דין. כפי שמביא הרב דסלר וכן היה מביא מו"ר הגר"מ שפירא שהגיהנם הגדול ביותר הוא שאדם תופס שכל מה שעשה והשתדל, הכל היה להבל וריק. הגיהנום הוא לגלות את האמת שהיא ההיפך ממה שתפס בחייו.

דף י

חסידים הראשונים היו מתאווים להביא קרבן חטאת

חסידים הראשונים היו מתאווים להביא קרבן חטאת לפי שאין הקב"ה מביא תקלה על ידיהם.

מביא המפרש שני פירושים: א) שהיו להם חטאים קטנים אך לא כאלה שמחייבים קרבן חטאת, והתאוו להביא קרבן חטאת כדי לכפר על ידה את החטאים הקטנים. ב) אין להם שום חטא, ואעפ"כ היו מתאווים להביא קרבן חטאת. וצ"ב לפירוש השני מאחר שלא היו להם חטאים, למה באמת התאוו לקרבן חטאת.

בספר אמרי מנחם (פרשת וילך) מבאר שהלא ידועים דברי הגמ' בכרכות "במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד", היינו שלאחר שנפל ועלה, הרי הוא במדרגה גדולה יותר. הרב הוטנר במכתבים מתייחס לפסוק "שבע יפול צדיק וקם", וכותב שהטפשים סבורים לפרש שלמרות שנפלת, אני קם. אבל האמת היא שבגלל שהצדיק נופל שבע פעמים, הוא קם, ע"י שנופל, ע"ז הוא קם למקום יותר גבוה. נהורא מגו חשוכא.

ומובן אפוא, שהחסידים הללו רצו להביא קרבן חטאת משום שביקשו לזכות לדרגה הגבוהה שזוכים לה ע"י התשובה וקרבן החטאת. ואף שהיו צדיקים שלא חטאו, התאוו למדרגה של בעלי תשובה.

דף י

נזיר חוטא

ר"א הקפר ברבי אומר "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש", וכי איזה חטא יש, אלא שציער עצמו מן היין. והלא הדברים ק"ו ומה זה שציער עצמו מן היין נקרא חוטא, המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה, מכאן כל היושב בתענית נקרא חוטא.

ולכאורה הדבר תמוה, מדוע אדם שמסגף עצמו מתענוגות עוה"ז נקרא חוטא, מן הדין שישובח. ועוד יש להבין, כפי שמעירים הראשונים, שמצינו אופנים שאדם צריך להיות נזיר, כגון "הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין", ומדוע נקרא חוטא.

הבן יהוידע (במס' נזיר) מבאר שמבואר באריז"ל שבכל מאכל בעולם יש ניצוצי קדושה. ובאכילת אותם מאכלים הוא מעלה את הניצוצות לקדושה. והביאור שהמאכל הוא דומם ובאכילתו, הוא מעלה את הדומם למדרגת אדם. במאור עינים פרשת מטות מוסיף על כך, שלכל אדם יש תפקיד להעלות סך מסויים של ניצוצי קדושה בעולם. ומוסיף, שהנה אמרו בגמ' "אין אדם נוגע במוכן לחבירו אפילו כמלוא נימה", ובפשטות הכונה היא על ענייני פרנסה, אבל מבאר המאור עינים שהכוונה גם ביחס לעבודת האדם, שלכל אדם יש תפקיד מסויים מה הוא צריך לעשות, ונכלל בזה כל הניצו"ק שעליו להעלות בעוה"ז. וזה הביאור שמי שמסגף עצמו ומצער עצמו מן היין נקרא חוטא שאינו מעלה את הניצו"ק.

ויש להוסיף מה שאומר הקוצקער "ואנשי קודש יהיו לי", ורוב האנשים מתמקדים על "קודש", אבל ההתמקדות צריכה להיות בעיקר על "ואנשי", הרי מלאכים יש להקב"ה די והותר, והוא מבקש אדם שנמצא

הרשעים שחיו חיים של גשמיות בעוה"ז, כאשר מבחינתם הרוחניות לא היתה קיימת, כשהעולם נהפך לעת"ל לעולם רוחני, אז הם נידונים בה, השמש כביכול שורפת כל מה שהאמינו בה. זה הדין הגדול ביותר.

מובא בשם הבעש"ט כעין הדברים האלו: כשרוצים לתת לצדיק הנאה ושמחה בעולם, נותנים לו גמרא, מצוה, חיים רוחניים, ומזה בא לשמחה עצומה. אבל כשנותנים אותו הדבר לרשע, זה הסבל הגדול. והוא מה שיהיה לעת"ל, אותם חיים רוחניים הצדיק יהנה מהם - מתרפאין בה, והרשע יסבול מזה - רשעים נידונים בה. ועומק הדרוש הזה הוא מה שביאר הגר"א חבר, שהוצאת חמה מנרתיקה זה גילוי אותה מידה רוחנית שיש בעולם, גילוי האור הגנוז של מה שמאיר את כל העולם ברוחניות, הצדיקים שייכים לזה, והרשעים מתבטלים ממציאיותם.

דף ט

רשעים מלאים חרטות

אמר שמעון הצדיק מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא. ובהמשך הגמ' מבואר הטעם, לפי שכשרבים עליהם ימי נזירותם מתחרטים על הנזירות. ופעם אחת אכל שמעון הצדיק מאשמו של נזיר מן הדרום שקיבל נזירות כדי להתגבר על יצרו. וצ"ב מה השתנה אותו נזיר משאר הנזירים, הרי סוף סוף גם הוא כשנטמא ומתרכים ימי נזירות, עלול להתחרט. וכן צ"ב אריכות הסיפור באותו רועה.

ומבאר המהר"ל בדרך חיים, פירוש נפלא ויסודי: בדרך כלל, נזיר מקבל נזירות על עצמו משום שעשה איזה חטא, ומתכוין לכפר על עצמו כמה שמקבל נזירות. ומאחר שהתחרט על המעשה הרע, יש חשש שיבוא בהמשך לחרטה נוספת - והפעם הוא יתחרט על הנזירות עצמה.

הר"ן בעמ' א' מבאר שנדבה היא רצויה, שכן באה בנדבת הלב, ונדר אינו רצוי שלא בא לגמרי בנדבת הלב. מבאר הרב דסלר את החילוק, שהצדיק כשרוצה לתת נדבה, נותן אותה מיד, ולא מסתפק בהבטחה עתידית, כי מי יודע מה יקרה עד אז. לכן הוא עושה הכל מיד. הנדר הוא הבטחה בעלמא - שמא יתקיים שמא לא. הרשע יש לו כל מיני רעיונות והבטחות, אבל "רשעים מלאים חרטות", הם כל הזמן משנים את דעתם. עצם זה שעושה דבר שיכול להיות שיתחרט עליו, זה מגדיר אותו כרשע.

המשפט "רשעים מלאים חרטות" מובא אצל רבותינו - כגון הבעל התניא, ערבי נחל, משך חכמה ועוד. ואין לכך מקור מפורש בחז"ל, אך המקור המצויין באום ספרים הוא נדרים ט, שבסוגיין מתבאר שהרשע מתחרט תמיד. בתחילה הוא מתחרט על הרע ומבקש לעשות טוב, ובשלב יותר מאוחר הוא מתחרט על אותו טוב עצמו.

אותו רועה שקיבל נזירות כדי להלחם עם היצה"ר לא בא הדבר מכח חרטה, אלא אדרבה הוא מגיע ממי שהוא צדיק ורוצה לשמור על צדקותו. ומוסיף המהר"ל שזה מה שהודגש שהיה רועה צאן, שכפי שהבאנו בכתובות לפעמים הבטלה מביאה לידי חטא, וכאן אותו רועה היה עסוק. ועל כן היצה"ר לא היה אמור להתגבר עליו. אך בשעה שחשש מתגבורת היצר, קיבל על עצמו נזירות. בכגון דא אין חשש חרטות כלל. מדובר כאן באדם עקבי אשר נזירותו מושלמת.

בעוה"ז, ומשם להעלות הכל לקדושה. זה תפקיד האדם.

אך דא עקא, שלפעמים אדם אינו מצליח למלא את תפקידו, וכגון שמתגבר עליו יצרו והוא חוטא. על זה נאמר "יזיר עצמו מן היין", שפעמים אדם צריך לצאת מעיקר עבודתו ולעסוק ברפואות כדי שיוכל לחזור לעבודה. וכמו נטילת תרופה שיש לה תופעות לוואי, ומקלקלת מעט את הגוף, אך נחוצה כדי להבריא.

האדם שצריך להיות נזיר חוזר לדרך העבודה שלו. וזה הביאור בתוס' תענית דף יא. שבודאי שהנזיר הוא חוטא, אך לפעמים החטא הזה הוא כדאי כדי לבא עי"ז למצוה יותר גדולה. וכגון בתענית חלום בשבת שמצד אחד מתענה, אך מצד שני צריך לישב תענית לתעניתו, דאמנם זהו חטא אך הוא נצרך כדי לתקן ולחזור לעיקר עבודתו. זו ירידה לצורך עליה. זה אפוא הביאור שאמנם נזירות היא חטא, שהיא יציאה מעיקר העבודה, אך אינו סותר לכך שלפעמים צריכים לנהוג כך כדי לתקן קלקול מסוים.

דף יא

לחולין, זכרנו לחיים

הגמ' מסיקה אליבא דרוב הראשונים שיש הבדל בין לחולין בפת"ח שמשמע - לא חולין, ובין לחולין בשו"א שמשמע - כן חולין.

המג"א תקפב, ד אומר שצריך להזהר כשאומרים זכרנו לחיים, שצריך לומר לחיים בשו"א ולא בפת"ח דמשמע ח"ו לא חיים. המג"א מוסיף שזה דוקא בעשי"ת שהם ימי דין, אבל בימים רגילים אין חשש ואדרבה יש לומר בפת"ח, כפי הדקדוק, ובהשכיבו יש לומר לחיים בפת"ח.

יש וורט נפלא שכתוב בספר אבני שוהם בשם אביו, והובא בשו"ת מהרש"ם ח"ב סוסי" קנט, ומוסיף על כך נדבך, וכדלהלן.

בפיוט ליום השני לר"ה נאמר "היום יפתחו שלשה ספרים המנוקדים", מה השייכות ניקוד לכאן? אומר האבני שהם בשם אביו, שבשמיים הקב"ה לא כותב בספר הרשעים את המילה 'מיתה', כיון שאין רע מגיע מלמעלה, אלא המילה שנכתבת לעולם היא 'לחיים' והדין הוא כיצד ינקדו את המילה הזו. בספר הצדיקים מנוקדים לחיים בשו"א, ואצל הרשעים בפת"ח. וביונים תלויים עומדים, כלומר לא מנוקדים אותם עד סוף עשי"ת. וזה הביאור הפיוט "מנוקדים", שדין האדם נקבע ע"י הניקוד.

אומר המהרש"ם שלפ"ז אפשר לבאר עוד ענין, בדגמ' בע"ז נאמר "אלקא דמאיר עני", ולמה דוקא דמאיר. אלא שבסוגיין מבואר ששיטת ר"מ היא שלא אומרים מכלל לאו אתה שומע הן, והבקשה היא שאפילו אם יכתב עלינו לחיים בפת"ח, אנו מבקשים שלא יתייחסו לכך כ"לא חיים" אלא כר"מ דלית ליה מכלל לאו אתה שומע הן.

דף יב

ימי תענית

שלא אוכל בשר ולא אשתה יין כיום שמת בו אביו, רבו, כיום שראה ירושלים בחורבנה, כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם.

שתי הערות קצרות:

(א) יום שמת בו רבו הוא יום צום, החת"ס בתורת משה (אחרי פרשת אמור) נותן הספד על רעש האדמה הקטלני בצפת, וכותב דברים נוראים: "קנאת ירושלים עשתה זאת כי שם שער השמים... והנה לגמרי זה מקרוב מאה שנים שמו פניהם לצפת, כי שם קבר איש אלקי הרשב"י במירון והאר"י בצפת, וכל העולים לא"י לא שמו פניהם אלא לצפת וטבריה וירושלים נשכחה לגמרי... לא שם איש על לב אלא לעלות לצפת להילולא דרשב"י..."

ומוסיף החת"ס שהיה לו ויכוח עם הגרא"ז מרגליות, היאך עושים שמחה ביום ל"ג בעומר על קברו של רשב"י. החת"ס תמה על כך מאד, שהרי רואים בסוגיין שיום שמת בו רבו אין אוכלים ושותים, ואיך נעשה ליום שמחה.

(ב) בענין יום שמת בו גדליה בן אחיקם. האחרונים מציינים לב"י (סי' תקמט) שמביא בשם רבינו ירוחם בענין צום גדליה, שיום הריגתו היה בראש השנה, ולא בג' תשרי, אלא שנדחה תעניתו ליום חול. והעירו דבסוגיין משמע להדיא שיום הצום הוא הוא היום שנהרג בו.

ואולי יש ליישב דהנה הגמ' בר"ה אומרת על צום גדליה שמכך שנמנה צום זה יחד עם הצומות על החורבן - "שקולה מיתת צדיקים כחורבן בהמ"ק", ומקשה העין אליהו כיצד רואים ששקול כחורבן המקדש, שמא אין מונה הכתוב אלא את התאריכים שיהפכו לששון ולשמחה. ומבאר ע"פ הב"י הנ"ל שצום גדליה אע"פ שנהרג בר"ה, צמים בג', ומבאר העין אליהו שבאמת רק בג' תשרי התפרסם הדבר [ומדויק כן בגמ' שם: "ומי הרגו, ישמעאל בן נתניה", ומה אכפת לנו, אלא משום שזה היום שהתפרסם פרטי המעשה]. וזה הטעם שיום הצום הוא ג' תשרי, שהולכים בתר יום השמועה. וזה ההשוואה לחורבן בהמ"ק, שבעצם כמה ימים קודם ט' באב נכנסו אויבים למקדש, אלא שאולי בתר סיום הענין ופרסומו, א"כ ה"ה במיתת צדיקים הולכים בתר השמועה ולא המעשה.

ולפ"ז אף בסוגיין, יש ליישב, דמה שנאמר יום שמת בו - הכוונה ליום הפרסום והשמועה, שאז יש לנהוג באבלות. ואולי לכן נקטה הגמ' בלשון "יום שנהרג בו" ולא "יום שמת בו", להורות על ענין פרסום ההריגה ועל זה שייף שפיר לומר שג' בתשרי הוא יום זה.

נערך מחדש עש"ק פרשת וירא תשע"ט
לע"נ זקני הרב יעקב יוסף בן צבי הרש דולינגר ז"ל

והנה שלשה אנשים נצבים עליו¹

תמצית: קושיות: מדוע אותו מלאך שבא לרפאות את אברהם בא להציל את לוט? מדוע המלאך שנשלח להפוך את סדום בא אל אברהם? רפאות אברהם נראה שאינו דבר גדול כשאר השליחויות - רפואה בשמיני כיון שמילה בשמיני, ביאור דרפאזה הוא תעלה חיבור האדם לשפע וכן הוא המילה ע"י הסרת הערלה - זהו הרפואה של אברהם גמר המילה - ביאור דעת אנשי סדום מידת דין העומד לעצמו, והוא טעות דעיקר הדין הוא להיות כלי שרת ביד החסד, הסרת סדום היא הסרת הערלה של העולם - העולם נברא מחדש כשכיל כלל ישראל וע"כ ג' האבות הם כנגד גילוי ג' יסודות העולם, חסד דין ורחמים, בשלמות - יצחק גילוי מידת הדין הנכונה וזה מה שמתגלה בעיקת יצחק - ע"כ כשיצחק נולד מתבטל סדום מן העולם כדברי המהר"ל שגילוי צורה גבוהה יותר מבטלת את הצורה הקודמת - מתוך סדום ניצל לוט ושתי בנותיו שמשם בא מלך המשיח שמחזיר את העולם כולו לשפעו - יישוב הקושיות

להשפיע חיים כראוי, כן הדבר ב"ערלת הפה" המיוחס ללשון הרע, שערלה זו מונעת מהלשון להשפיע את כוחות השפע שיש לו, וכן הדבר בערלה ממש שהערלה מסתירה ומעכבת את השפע השייך לאבר זה, שהוא השייכות והחיבור המיוחד שיש לישראל עם בורא העולם כפי שהתבאר בארוכה במקו"א. והנה כנגד "מחסום" זה באה המילה שעניינה להסיר המחסום ולאפשר לשפע לחול.

רפואה ומילה עניין אחד הם

וזהו ענין הרפואה הבאה לרפאות מחלה, המחלה היא מחסום המונע מכוחות החיים להשפיע כראוי, וכן ידוע היום בחכמת הרפואה שהמחלה הוא כח חיצוני הנכנס לגוף ומתנגד לעצם החיים, וכנגדה הרפואה היא הכח המסיר את המחסום ומאפשר את השפעת החיים כראוי. ועיין בלשון הרמב"ם (פ"ב מהלכות רוצח ה"ח): "וכל אדם בחזקת שלם הוא וההורגו נהרג עד שידוע בודאי שזה טריפה ויאמרו הרופאים שמכה זו אין לה תעלה באדם ובה ימות אם לא ימיתנו דבר אחר" (וכן עיין בפ"ג מהלכות גו"א ה"ד), הרמב"ם קורא לרפואה "תעלה", שהיא הפירה המאפשרת זרימת מים, זהו ענין הרפואה - תעלה המאפשרת "זרימה" של החיים כראוי.

נמצא דמחלה וערלה עניין אחד הם, ומילה ורפואה עניין אחד הם. לפי"ז מבוארים דברי הגמ' הנ"ל דמה שרפואה היא בבכרחה השמינית הוא משום שמילה היא ביום השמיני אינה בגלל שמילה היא מחלה הצריכה רפואה אלא שהמילה היא עצמה רפואה דהיא פועלת בפנימיות את מה שהרפואה פועלת בחיצוניות. ולשון הגמ' "צריכה רפואה" אין הכוונה שהמילה צריכה את הרפואה אלא שהמילה נצרכת משום שהיא רפואה, דו"ק.

רפואת אברהם היא גמר המילה

ולפי"ז מובן מהן ענין הרפואה של אברהם, המלאך שבא לרפאות את אברהם בא לתת לו את "חלות" ענין המילה שהיא הרפואה מהמלה הנקראת "ערלה", שלה היה נצרך אברהם, כמבואר ברש"י על הפסוק בסוף לך לך (בראשית יז, א) "התהלך לפני והיה תמים" וז"ל: "ולפי מדרשו התהלך לפני במצות מילה ובדבר הזה תהיה תמים שכל זמן שהערלה בך אתה בעל מום לפני" ואע"פ שעשה אברהם את מעשה המצווה עדיין לא חל עליו חלות הרפואה של המילה עד שבא המלאך ונתנה לו. נמצא דרפואת אברהם אינה דבר פרטי אלא הוא שייך למצווה הגדולה של מילה.

א.

קושיות בענין הג' מלאכים

"וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו" (בראשית יח, ב), ופירש"י: "והנה שלשה אנשים - אחד לבשר את שרה ואחד להפוך את סדום ואחד לרפאות את אברהם שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות וכו' ורפאל שרפא את אברהם הלך משם להציל את לוט", והם דברי המדרש רבה על אתר, וקשה דכיון שאין מלאך עושה ב' שליחויות א"כ היאך נשלח מלאך אחד גם לרפא את אברהם וגם להציל את לוט? וביותר שבדרי הגמ' בב"מ פו: מבואר שהמלאך שבישר את שרה הוא שהציל את לוט, וע"כ שהמ"ר ס"ל שריפוי אברהם והצלת לוט עניין אחד הם, וא"כ צ"ב מה עניין רפואת אברהם והצלת לוט.

עוד צ"ב, דאע"פ שכל מלאך נשלח לדבר אחר מ"מ שלושת המלאכים הגיעו יחד לעשות כל השליחויות, ומה הטעם שהיה צורך למלאך שהפך את סדום לבוא לאברהם תחילה, דאין עניין לשליחותו בבית אברהם?

עוד הקשה מו"ר זצ"ל דבשלמא לידת יצחק והפיכת סדום הם דברים גדולים העומדים ברומו של עולם וכל העולם נתלה בדברים אלה, וכן הצלת לוט הוא מביא לגילוי מלך המשיח כפי שיתבאר, אבל רפואת אברהם לכאורה זהו דבר פרטי לגמרי שגם אינו נצרך כ"כ, ומדוע דבר זה שייך לשליחות של שאר המלאכים?

ב.

רפואה בשמיני שמילה צריכה רפואה

עיין בגמ' במגילה (יז:): בענין סדר ברכות העמידה שאומרת: "ומה ראו לומר רפואה בשמינית אמר רבי אחא מתוך שנתנה מילה בשמינית שצריכה רפואה לפיכך קבעוה בשמינית", ופשוטם של דברים הוא דכיון שמילה היא גורמת לחולי הצריך רפואה לכן נתקנה ברכת רפואה כדבר השייך לרפואה. והדברים תמוהים מאד דוכי מילה היא הדבר המצריך רפואה במיוחד, הלא כל תחלואים צריכים לה ומדוע ניתלת רפואה במילה דוקא?

וביאר המו"ר זצ"ל שדברי הגמ' אינם על הרפואה שבאה מכח החולי של המילה, אלא שרפואה היא מילה. ביאור, ענין הערלה הוא מחסום ומניעת השפעה, כן הדבר ב"ערלת הלב" שהכוונה למחסום המונע מהלב

1 שיעור זה מבוסס על שיעורו של מו"ר זצ"ל פרשת וירא תשס"ד

ג.

אנשי סדום תפסו את מידת הדין בעומדת לעצמה

והנה, התורה מדגישה את חטא סדום שהיו רעים וחטאים לה' מאד, ובמדרש מובא שהיו מתנגדים לעשיית חסד באופן מופלג, והיו מענים את העני, וכל העושה חסד נעשנוש ביסורים נוראים. וכאופן פשוט נראה שמדובר באנשים שוטים שמתנגדים לנטיית האדם הטבעית להיות רחמן, ובודאי שלא היתה התורה מאריכה בהבאת דברי שטות בעלמא. וביאר מו"ר זצ"ל שאנשי סדום תפסו שאין האדם יכול לעשות חסד משום שהעולם נברא בדין, פירוש שכדי להשיג טוב צריך האדם להרויח את שכרו, ולא ע"י מתנת חנם. וכפי שמבואר ברמח"ל בדעת תבונות שזהו עיקר מטרת העולם שלא יהיה נהמא דכיסופא. אנשי סדום תפסו שעיקר עבודת האדם הוא להיות במידת הדין לגמרי, וע"כ האדם אינו יכול להשפיע על זולתו במתנת חנם, ואם עושה כן הרי הוא פוגם בעיקר צורת אדם. דהיינו, אנשי סדום תפסו את מידת הדין שבעולם כדבר העומד לעצמו לגמרי שאין מקום אלא לדין ולא לחסד.

תכלית מידת הדין להביא למידת החסד

אבל, כדמתבאר ברמח"ל בדעת תבונות, עיקר מטרת העולם הוא חסד - מידת הטוב להטיב עם ברואיו, אבל כדי שהחסד יינתן בשלמות צריך האדם לזכות בטוב מכח מעשיו, שלא יהיה נהמא דכיסופא. וע"כ נברא מידת הדין להביא למידת החסד בשלמות. נמצא דהדין בעולם הוא רק כדי לאפשר את מידת החסד, אמצעי ואינו מטרה. וזה הכוונה ברש"י בתחילת התורה: "בתחילה עלה במחשבה לברא את העולם במידת הדין ראה שאין העולם מתקיים צירף עמה מידת הרחמים", ודאי שאין חרטה לפניו וא"כ מהו עלה במחשבה, אלא שעיקר צורת העולם הוא בדין בלבד שהעולם נברא כמקום עבודה, אלא שכיון שהעולם אינו יכול להתקיים עכשיו בדין א"כ ע"כ שיש כאן שיתוף של מידת הרחמים שאין שום אפשרות לדין להחריב את העולם. הדין הוא רק כלי שרת ביד החסד להביא את העולם אל תכליתו אבל אם הדין מחריב את העולם אין לו יותר מקום.

אנשי סדום תפסו את מידת הדין להפך מעיקר כוונתו שהם תפסו את הדין כעומד לעצמו ומתנגד לגמרי לחסד, וע"כ לא נתנו לגמול חסד, אבל באמת הדין אינו מתנגד לחסד אלא משלימו.

סדום - ערלה, הפיכתה - מילה

נמצא דהדין צריך להיות חיבור והמשכה מהחסד, שהוא גילוי השפעת אורו בעולם בלי גבול, וסדום מנתק חיבור זה, ומעמיד את מידת הדין לעצמה, כלומר מכוסה ומנותקת מהשפע שבעולם. וכבר נתבאר דמחסום לגילוי שפע הוא נקרא "ערלה", נמצא דסדום הוא ה"ערלה" של העולם. וממילא - הפיכת סדום היא ה"ברית מילה" של העולם.

ד.

האבות הם בריאת העולם מחדש בשביל ישראל בתיקון

כבר עמדנו בשיעורים קודמים דעיקר כונת העולם בתחילה היתה לבוא לשלמות בדורות הראשונים. והתורה היתה צריכה להינתן לדור המבול ודור הפלגה. אבל כאשר חטאו מעתה העולם יבוא לידי תיקונו ע"י עם ישראל, משה מן המים משיתיהו ממי המבול משיתיהו. וזהו ניחמתי כי עשיתים, שנחמה היא תפיסה חדשה במהלך, העולם בא לתכליתו דרך אחרת. כיון שישראל הם פנים חדשות של העולם, לכן יש בעם ישראל את תהליך בריאת העולם ג"כ בצורה מושלמת.

וכיון שהתבאר דמהלך בריאת העולם הוא: עולם חסד ייבנה, תחילת הבריאה

היא בחסדו ובטובו. אח"כ בתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במידת הדין שזהו עיקר תכלית העולם. אבל במידת הדין בלבד א"א להתקיים וע"כ יש מידה ממוצעת שהיא מידת הרחמים. נמצא דהעולם נברא ע"י ג' עמודים אלה - חסד דין ורחמים. וכיון שעם ישראל הוא בריאת העולם בזעיר אנפין מחדש בתיקון גם בהם יש את מהלך בריאת העולם של חסד דין ורחמים, והם האבות הקדושים שאברהם הוא מרכבה למידת החסד, יצחק למידת הדין ויעקב חמדת הרחמים. והם באים לגלות מידות אלה בצד התיקון של העולם.

יצחק מרכבה למידת הדין בשלמות כנגד סדום

נמצא שיצחק הוא גילוי חדש של מידת הדין, העולם במהדורא בתרא מגלה את המידות בשלמות. וכיון שסדום הוא גילוי מידת הדין הקלוקל ע"כ מי שעומד כנגד סדום הוא יצחק אבינו שהוא מרכבה למידת הדין הראויה.

ודבר זה מתגלה בשיאו בעקידת יצחק, דהנה יש לשאול מדוע נקראת העקידה ע"ש הקשירה ולא ע"ש ההקרבה או ההעלאה, אלא שעומק הדברים הוא דאברהם הוא גילוי מידת החסד בעולם ויצחק הוא גילוי של מידת הדין כמבואר, כשאברהם קושר ועוקד את יצחק עומק הדבר הוא שמידת החסד עוקדת וקושרת את מידת הדין, פירוש שמידת הדין אינו עומד לעצמו אלא היא קשורה וכפופה למידת החסד. זהו מידת הדין בשלמות המתגלית ע"י יצחק - השלמה של מידת החסד.

בלידת יצחק בא ביטול סדום

וכיון שיצחק הוא המגלה את השוא שבסדום ע"כ הפיכת סדום באה דוקא כאשר נולד יצחק. והוא כדברי המהר"ל בבאר הגולה (באר הרביעי) דכל מקום שמתגלה יצירה גדולה יותר ממקודם כל היצירות הקודמות בטלות ממילא, וע"כ נקרא הר סיני "הר חורב" שמשם ירדה חורבן לאומות העולם, שכשנתגלה מדרגת ישראל ממילא נתבטלו כל מדרגות אומות העולם, וכן ביאר בענין ששת ימי המעשה שאמרו חז"ל דהקב"ה היה בורא עולמות ומחריבם כשמתגלה יצירה חדשה בעולם יצירות קודמות בטלות. וכן הוא בלידת יצחק המגלה היאך היא הצורה הנכונה של מידת הדין וממילא כל צורות ההבל בטלות ממילא. וא"כ נמצאו למדים שלידת יצחק והפיכת סדום שייכי אהרדי.

ה.

גמר הפיכת סדום מביאה ללידת משיח

מתוך הפיכת סדום יצא לוט ושתי בנותיו שמהם באו רות המואביה ונעמה העמונית ראשי מלכות בית דוד המביא לכולך המשיח. וזה מה שמבואר בחז"ל (ב"ר מא, ד) מצאתי דוד עבדי היכן מצאתיו בסדום. מתוך סדום המנותקת משפעו יתברך יוצא מי שיחזור ויביא את כל העולם לשפעו, וזהו תכלית הצלת לוט מתוך סדום. והוא עפ"י הנ"ל דעומק הגילוי של מידת הדין הוא להביא לחיבור לשפע העליון. ועפ"י רמזי"ל כך: עולם חסד ייבנה - אברהם, בתחילה על במחשבה לברוא את העולם במידת הדין - יצחק, ראה שאין העולם מתקיים - סדום, שיתף עמו מידת הרחמים - הצלת לוט.

יישוב הקושיות

ולפי כל הנ"ל נבא לבאר את השייכות של ג' המלאכים אהרדי: רפואת אברהם הוא גמר המילה, בשורת לידת יצחק מביאה להפיכת סדום שהיא המילה של העולם, וגמר אותה מילה היא הצלת לוט. נמצא דארבעת שליחויות אלה שייכי אהרדי לגמרי. ובוה מיושבים קושיותינו: רפואת אברהם היא גמר המילה והיא דבר עיקרי, הפיכת סדום שייכת בעצם ליצחק ולכן באים יחד, והצלת לוט ורפואת אברהם הם ב' פנים של אותו מטבע - גמר המילה של העולם.

הלכה | מוסר | מידות שיעורי דעה

תוכן הגיליון:

- א. ממתי מותר לקנות ירקות בשנה שמינית?
- ב. שיטת רבי שהתיר לקנות ירקות מיד?
- ג. אין ידוע אם הירקות מא"י או מחו"ל האם מותר לאכול?

הלכות שביעית

ירקות במוצאי שביעית

ירקות: הולכים אחר זמן לקיטה, ולכן מעיקר הדין ירקות שגדלו בשמיטה מותר ללוקטן במוצאי ראש השנה של שמינית מיד, אלא שחז"ל גזרו על איסור ספיחין עד חנוכה, מפני הרמאים שלא יקצרו בשביעית ויטמינו וימכרו במוצאי שביעית. נמצא שרוב הירקות שגדלו בשביעית אסורות עד חנוכה, אמנם, יש ירקות שזמן גידולם קצר ומותרים אף לפני חנוכה, כגון: מלפפון, קישוא, חסה ועוד, כל ירק לפי התאריך שלו כפי המתפרסם בלוחות ועדי הכשרות. ויש ירקות שזמן גידולם ארוך כגון תפוחי אדמה ובצל ואסורים עד שמגיע היבול החדש של אותו המין, וייתכן שזה הרבה אחרי חנוכה. ופירות שהולכים אחרי החנטה לוקח לפחות חצי שנה עד שיצא היבול החדש שאינו קדוש בקדושת שביעית, וקטניות הולך אחרי שליש בישולו.

ממתי מותר לקנות ירקות בשמינית?

הובא **במשנה** (שביעית פ"ו מ"ד) מאימתי מותר אדם ליקח ירק במוצאי שביעית? משיעשה כיוצא בו, עשה הבכיר הותר האפילו. מבאר **הרמב"ם** (פיהמ"ש שם) בכיר: הוא המקדים והוא הצומח תחלה במוצאי שביעית. אפילו: הוא המאחר שנשאר מפירות שביעית שעברה, עכ"ל. נתבאר שדין ירקות שהם בתר לקיטה, ולכן, מעיקר הדין מותר ללקוט ולאכול אפילו במוצאי ראש השנה של שמינית, אבל, חז"ל גזרו איסור ספיחין שצריך לחכות בכדי שיעשו.

פרטי דינים באיסור אכילת הירקות בשמינית:

א. **כדי שיעשו**: כתב **הר"ש** (שם) ממה שנזרע במוצאי שביעית, עכ"ל (וכ"כ שם בפ"י הרא"ש ובריבמ"ץ). **והרמב"ם** (שם) כתב **משיצמח** כיוצא באותו המין, עכ"ל. מבואר שנחלקו האם 'בכדי שיעשו' היינו מספיק זמן שירק שזרעו בשביעית יגדל ויהיה ראוי לאכילה, או ש'כדי שיעשו' היינו הזמן שלוקח מזריעת הירק ועל לקיטתו. ולמעשה רוב הפוסקים לא הזכירו כלל את דעת הרמב"ם בזה, אלא ימתין כמה זמן לוקח משעת הזריעה עד שעת לקיטה.

ב. **עשה בכיר הותר אפילו**: כתב **הר"ש** (שם) וז"ל: ובתוספתא (פ"ד) משמע דאפי' בידועין של שביעית שהרי כשעשו כיוצא בהן, עכ"ל. **ודרך אמונה** (הל' שמיטה ויובל פ"ד ה"ז) וז"ל: במקום שמיהר לבכר ולגדל במוצאי שביעית משאר מקומות הותר גם אם הוא לוקט מהאפילו שמתאחר והוא עוד משל שביעית, אף על פי שלא עשה כיו"ב, דכיון שכבר מצוי מין זה ואין הדבר ניכר שמשתמשין בפירות שביעית לא גזרו ועוד דאין דרך להטמין משנה שעברה על זמן שיש כבר החדש, עכ"ל.

מבואר שאם ישנם ירקות שזרעו וגדלו בשמינית ומצויים בשוקי ארץ ישראל, הותרו כל אותו הסוג באכילה, כיון שיש לתלות שהם של שמינית, אמנם, אם יודע שזרעוהו בשביעית אסור!

ג. **מחננוכה מותר**: כתב **הרמב"ם** (הל' שמיטה ויובל פ"ד ה"ז) ועד מתי אסורין ספיחי שביעית במוצאי שביעית? מראש השנה ועד חנוכה, ומחננוכה ואילך הן מותרין. השיג עליו **הראב"ד** וז"ל: חפשינו זו המימרא ולא מצאתיה לא במשנה, ולא בתוספתא, ולא בירושלמי, ואולי הוציאה ממה שאמרו במשנה מאימתי נהנין ושורפין בתבן וקש וכו', וכל זה הבל וכו', יעו"ש.

כתב **הכסף משנה** (שם) וז"ל: ואני אומר דאישתמיטתיה למרן מקום דין זה וכו', ודברי רבינו מבוארים ב**ירושלמי** (דמאי פ"ב), עכ"ל. **ירושלמי** (דמאי פ"ב) אמר רבי זעירא וכו', ולענין ספיחין מראש השנה עד חנוכה אסור ספיחין, מן חנוכה עד עצרת צריכה, מן העצרת עד ראש השנה היתר ספיחות, עכ"ל.

ונחלקו **הראשונים** בפשט ובגירסת הירושלמי האם איירי בספיחי שביעית או בספיחי שמינית. ושיטת **התוספות** (פסחים נב): וז"ל: ורבינו נסים פי' דהכא בספיחים של שביעית שיצאו למוצאי שביעית, דאסורין מדרבנן עד כדי שיעשו כיוצא בהן, וסבר ר"ש ספיחים אסורין במוצאי שביעית, דכשיראו אותם גדולים יסברו שלקטן בשביעית, וכו', ובגמרא דדמאי בפרק שני גרס לענין ספיחים מר"ה ועד חנוכה איסור ספיחים, ומחנכה ועד ר"ה היתר ספיחים, עכ"ל.

וכן כתב **המחבר** (כסף משנה שם בדעת הרמב"ם), וז"ל: והתוספות (פסחים נב): בד"ה כל הספיחים הביאו הירושלמי הזה, וכתוב בו מחנכה ועד ר"ה היתר ספיחים, ונראה שכך היה גירסת רבינו, עכ"ל. אמנם, כתב **החזון איש** (שביעית פ"ט ס"ק יג) וז"ל: והוא דמותרים ספיחין אחר חנוכה וכו', היינו דווקא כשנלקטו אחר ראש השנה, אבל נלקטו בשביעית אסורים לעולם, עכ"ל.

וכן הובא **בדון אמונה** (הל' שמיטה ויובל פ"ד ה"ז) וז"ל: דין זה (של הרמב"ם שספיחי שביעית אסורים עד חנוכה) גם כן קאי על ירק שיצא למוצאי שביעית, דמעיקר הדין היה מותר דאזלינן בתר לקיטה, אלא דגזרו חז"ל שמא ילקוט בשביעית ויטמין לשמינית, ולכן אסרוהו משום ספיחין, ושיערו חז"ל שכיון שהגיע חנוכה כבר הוסח דעתם של האנשים משביעית, ואין לחוש שיתירו הנלקטים בשביעית. וכל זה דוקא באותן שנלקטו אחר ראש השנה, אבל אותן שנלקטו בשביעית אסורין לעולם, ודוקא ירק אבל תבואה וקטניות שהביאו שלישי קודם ראש השנה, אף אם קצרן אחר חנוכה אסורין לעולם, ואחר שהגיע חנוכה מותר ליקח ירק מעם הארץ, דתלינן שנלקט אחר ראש השנה, וכו', עכ"ל.

משא"כ במינים שאינם מצויים בשוק אלא מהנזרע או נלקט בשביעית עד אחרי חנוכה, אסרו גם אחרי חנוכה, כמבואר לעיל.

שיטת רבי שהתיר לקנות ירקות מיד

המשך המשנה (שביעית פ"ו מ"ד) רבי התיר ליקח ירק במוצאי שביעית מיד.

הובא **ירושלמי** (שביעית פ"ו ה"ד) בראשונה היה ירק אסור בספרי ארץ ישראל (פי' הפני משה: אסור במוצאי שביעית מיד, בחו"ל בעיירות הסמוכות לגבול א"י, משום דחששו שמא מא"י ומשביעית הוא) התקינו שיהא הירק מותר בספרי ארץ ישראל, אעפ"כ היה אסור להביא ירק מחוץ לארץ לארץ, (פי' הפני משה: ויקחו אף מהארץ אסור להביאו מח"ל עד שיעשה כיוצא בו בארץ) התקינו שיהא מותר להביא ירק מחוצה לארץ לארץ, אעפ"כ היה אסור ליקח ירק במוצאי שביעית מיד, רבי התיר ליקח ירק במוצאי שביעית מיד בר מן קפלוטא, מה עבדין ליה ציפוראי? אלבשוניה סקא וקיטמא ואייתוניה קומי רבי, אמרין ליה: מה חטא דין מן כל ירקא? ושרא ליה לון, (פי' הפני משה: דאותו לא רצה להתירו שהיה חושש שמא משביעית הוא לפי שאינו ממנה להוציא כמו שאר ירק ומה עשו אנשי צפורי הליבושוהו להקפלוט בשק ואפר על גביו כמתאבל על עצמו והביאו אותו לפני רבי ואמרו לו מה חטא הדין קפלוט יותר מכל הירק והתירו לן רבי לפי שהעידו לפניו שגם זה המין ממנה לעשות מיד), עכ"ל.

מבאר **הר"ש** (שם) וז"ל: רבי התיר וכו' לפי שהיו מביאין ירק מחוצה לארץ, והיה רבה על של ארץ ישראל, עכ"ל. מבואר דכל שאינו ידוע שהירק גדל בשביעית, כיון שיש לתלות שהירק הגיע מחו"ל מותר מיד. וכתב **בדון אמונה** (באור ההלכה הל' שמיטה ויובל פ"ד ה"ז) והנה הר"ש כתב שהיו מביאין מחו"ל והי' רבה על של א"י וע"כ אין כונתו שהיה רבה ממש, עכ"ל יעו"ש (ומסתברא שהוא מדברי החז"ר).

כתב **החזון איש** (שביעית פ"ט ס"ק יד) ויש לעיין אם התיר רבי גם הנלקטים בארץ ישראל, דכיון דמצוי הירק בחו"ל הוי ליה כעשה כיוצא"ב, דלא מיפרסמא שהירק הוא משל א"י, וגם לא יבואו להטמין משביעית למוצאי שביעית כיון שירק של היתר מצוי, או דילמא רבי לא התיר רק ליקח מן השוק במקום שיש לתלות שהן של חו"ל, וכו', עכ"ל. ובהמשך דבריו (פ"ט ס"ק טז) כתב אבל הידועות מארץ ישראל אסור, עכ"ל. וכן הביא **הגר"ן קרליץ זצ"ל** (חוט שני שביעית עמ' קע).

אמנם, תלמידי מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל אמרו משמו שמצוי שעקרות הבית יודעות בבירור בטיב הירקות ובצורתן, האם צמחו בארץ ישראל או בחוץ לארץ, ולכן אם יש ידיעה שהירק גדל בארץ ישראל שוב אין כאן תלייה, ואסור!

הערות והארות: חיים פרובין טל 0527688072
או בזוא"ל shiuryrgm@gmail.com

האנגריא בתלמידי חכמים ועונשה

הגמרא בנדריים אומרת: "אמר ר' אבהו מפני מה נענש אברהם אבינו ונשתעבדו בניו מאתים ועשר שנים מפני שעשה אנגריא בת"ח שנאמר וירק חניכיו ילידי ביתו"

וכתב מהר"ל בגבורות ה' פר' ט: "כי השם יתברך הביא את זרע אברהם בגלות, מפני שלא היה אברהם מתחזק כל כך באמונה, לכך הביא השם יתברך זרעו בגלות כדי שיקנו האמונה, וידעו כח מעשיו שהוא עושה לאוהביו וגבורותיו אשר עושה לאויביו, כמו שעשה למצרים מן מכות הגדולות והנוראות, והטובה שעשה לאוהביו, וכמו שמשמע מן הכתוב שכל אשר היה עושה הוא יתברך שידעו שמו וגבורתו תמיד. ולפיכך סובר ר' אבהו שנראה באברהם שלא היה בוטח בה' לגמרי, שהרי עשה אנגריא בת"ח ולקחם למלחמה מיראתו, ואלו לקח הראוי למלחמה אין זה חטא שאין סומכין על הנס, אבל לקח ת"ח מורה שהיה ירא, והיה לו לבטוח בו יתברך ולא ליקח למלחמה אשר אין ראוי ליקח, ולפיכך נשתעבדו בניו ארבע מאות שנה שיראו גבורותיו אשר עשה ובזה יקנו אמונה שלימה".

מהר"ל ממשיך ואומר שגלות מצרים הורכבה משלשה מרכיבים, גלות עיניו ושעבוד. הגלות נמשכה 400 שנה (מהולדת יצחק) השעבוד - 210, והעינוי - 86. והגלות היתה תיקון לגיוס תלמידי החכמים במלחמה נגד ארבעת המלכים ששבו את לוט.

מלחמה זו שנועדה להציל את שורשו של משיח שעתיד היה לצאת מבנות לוט, נוהלה מלכתחילה בדרך נס. סך הכל של כל מצבת כח האדם שעמדה לרשותו של אברהם אבינו היה 318 חיילים (פשוטו של מקרא) כולל תלמידי החכמים שבהם. ועם כח זעום כזה יצא להלחם כנגד ארבע המעצמות שהיו במסע נצחון. אין זאת אלא שהאמין שהקב"ה יעזור לו וינצח במלחמה, מדוע אפוא גייס תלמידי חכמים הרי הסיכוי לנצח במלחמה בדרך הטבע היה אפסי בין עם צירף לצבאו תלמידי חכמים ובין אם לא? אם האמין שיכול לנצח בשלש מאות איש האם לא יאמין שיוכל לנצח גם בפחות?

מלחמה זו הייתה מלחמת מצוה גדולה מאד שעליה אמר ישעיהו (בפרק מ"א פס' ב') "יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו" (כך הגדירה הרב קוק באגרת תת"י¹) ובמלחמת מצוה הרי מוציאים את כולם, חתנים בוני בתים נוטעי כרמים, כולם יוצאים למלחמת מצוה. ולכן חשב אברהם שגם תלמידי החכמים צריכים לצאת.

1. באגרת זו הביע הרב קוק את דעתו הנחרצת נגד גיוסם של בני ישיבות לצבא אף בעת מלחמה ואף ב"מלחמת מצוה גדולה מאד"

ועל כך היתה התביעה. תלמידי החכמים אינם פטורים כשאר הפטורים. תלמידי החכמים חייבים לשבת על התורה ועל עבודת הקודש שלהם, ובכך הם מסייעים למלחמה "יותר מכל החיל הלוחם" (כלשון הרב קוק באותה איגרת)

אברהם ודאי האמין שהקב"ה יסייעו לנצח אלא שחשב שבמלחמת מצוה אין לפטור תלמידי חכמים. כי מדוע שייפטרו ממצוה זו? הרי העוסק בתלמוד תורה אינו פטור ממצוות, שעל מצוות תלמוד תורה לא נאמר "העוסק במצוה פטור מן המצוה". מה גם שטרם הצטוו על לימוד תורה, ואילו מלחמה זו מלחמת מצוה הייתה ולא עוד אלא מוגדרת היא "כמלחמת מצוה גדולה מאד" לכן גייס תלמידי חכמים.

ועל כך נאמר שהיה לו להאמין שבלימוד התורה של תלמידי החכמים מקיימים הם גם את המצוה של מלחמת מצוה כי הם מסייעים בכך למלחמה ותרומתם גדולה "מכל החייל הלוחם". היה לו לדעת שלימוד התורה אינו פוטר ממלחמה אלא הוא הגורם המרכזי להצלחת החיל הלוחם ולהצלת עם ישראל בשעת מלחמה.

הגלות היתה ארבע מאות שנה. ובסופם יצאו מצרים במסות ובאותות ובמופתים ושם מבוע האמונה.

המספר ארבע מאות מבטא נצח. ולכן קנין ארץ ישראל נקנה בארבע מאות. אברהם אבינו שילם ארבע מאות שקל כסף לעפרון על מערת המכפלה שזה היה הקנין הראשון שאבי האומה קנה בארץ ישראל והוא קנין נצח. מלבד זאת שמערת המכפלה היא המערה שממנה מתחילה תחית המתים ככתוב בתיקוני הזהר. ולכן בא עשיו שערער על קניינו בארץ ישראל להרוג את יעקב בפתחה של ארץ ישראל וארבע מאות איש עמו. וארבע מאות שנה עברו עד גאולת מצרים וארבע מאות וחמישים שנה היו בארץ ישראל עד שבנו בית מקדש שעמד ארבע מאות ועשר שנה ובית שני עמד ארבע מאות ועשרים שנה.

ארבע מאות מבטא אפוא את הנצח, את מה שמעבר לזמן ולמקום, מעבר לעולם הזה? ועל גיוס תלמידי חכמים המנצחים את המלחמה בכח התורה שהוא מעבר לזמן ולמקום היה צריך להיות בגלות ארבע מאות שנה ואחר כך להינצל שלא כדרך הטבע. וללמוד שהמציאות של עם ישראל היא למעלה מן הטבע ולימוד התורה המגן לא פחות ואף יותר מכל החיל הלוחם גם הוא במסגרת זו: היותם למעלה מן הטבע..

הגלות וגאולת מצרים באו אפוא ללמד על כוחם של לומדי תורה בזמן מלחמה!!!

מאמר זה נכתב כתזכורת מהו הנושא החשוב ביותר לעם ישראל בכלל ולצבור החרדי בפרט במסגרת הסכם קואליציוני כלשהו.

עי' בספרנו "למה הם שונים, החרדים והחברה בישראל" מאמר ארוך בן 40 עמודים בנושא גיוס בני הישיבות.

2. וזו גם משמעותה של האות ת' כמו שנאמר במסכת שבת דף נה על יסוד הפסוק בספר יחזקאל שהקב"ה אמר לאוי לבוש הבדים "לך והתוית תו על מצחם של האנשים תו של דיו על מצחם של צדיקים ותו של דם על מצחם של רשעים. תוית שמים על החפץ כשהושלם...)

{ אז נדברו }

פרשת וירא תשפ"ג | לסדר: "ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום" | גליון מס': 580

להצטרפות לרשימת התפוצה

בחייל:

a8447168@gmail.com

ניתן לקבל את הגיליון בפקס
באמצעות שיחת טלפון:

079-5319191

נודה להשתתפותכם

בהוצאות הגדולות!!:

בבנק: בנק פאגי

סניף 182

חשבון 747815

ע"ש: שב שמעתא

(ע"ר)

ניתן לקבל קבלה מוכרת

להחזר מס (ס' 46)

באשראי: "נדריים פלוס"

בטלפון: 0799-654321

בדואר: פולק, גאולה 15 חיפה

למענה אנושי: 052-7683095

תודה מראש!!!

איך ניתן להבחין בין 'חסד' ל-'חסד לאומים חטאת'??

מידי שנה בפרשת וירא אני משתדל בס"ד לכתוב בנושא של גמילות חסדים... אבל הפעם... ברשותך קורא יקר אני רוצה לפתוח נושא מאוד רגיש שארך לי הרבה זמן לעבד אותו... (ואנא!!! נא לקרא את המאמר עד הסוף... נכנסת למאמר?? היציאה הבאה בסוף המאמר... סיכמנו??)

ובכן: הכל התחיל משיחת טלפון תמימה... מישהו מתקשר אלי ואומר לי: תקשיב... אני נכה!!! כן, אני נכה. יש לי איזושהי מגבלה מסוימת... וכידוע: מדינת ישראל דוגלת במצע של סוציאליזם... ולכן יש התחשבות ורגישות גדולה מאוד בנכים מוגבלים... יש כיום חוק שמחייב הנגשה לנכים בכל מקום... כל אוטובוס... כל מוסד ציבורי... וכל פעילות עירונית חייב שיהיה שם הנגשה למוגבלים... יש להם הקלות בכל תחום... יש להם זכות לעקוף תורים... וזה באמת מחמם את הלב... ותכל'ס... ממשיך אותו יהודי: סו"ס אני חרדי... ולא נעים לומר... אבל איך שזה נראה... **היהדות הרבה פחות מתחשבת במוגבלים!!!** עכ"פ הרבה פחות ממדינת ישראל... לא מצינו בחז"ל שיש חובה עד כדי כך שיש חובת הנגשה וכו'... כמוכן שהתורה מצווה אותנו לגמול חסד ולחמול ולרחם ועזוב תעזוב עמו והקם תקים עמו, ואהבת לרעך כמוך... אבל זה לאו דווקא למוגבלים... ההתחשבות הקנאית שיש לעולם המערבי להקל על המוגבלים בכל מחיר ולאפשר להם שיווין של גישה כמו כולם... לא מצינו את זה בתורה... (אדרבה... אם כבר... בבית המקדש, באותם ט"ו מעלות שעולות לעזרת ישראל לא ידוע לנו שהיה הנגשה למוגבלים... אדרבה... אם כבר כן ידוע לנו שהיה כתוב שם שחור ע"ג לבן שהניסה לבעלי מומין אסורה...) השאלה היא: איך רואים את זה בעין נכונה?? וכי מדינת ישראל יותר חומלת ומרחמת מהתורה הקדושה ח"ו?? וכי החינוך המערבי של דורנו יותר מתחשב ורגיש מתורתנו שתחילתה גמילות חסדים וסופה גמ"ח??

עד כאן שאלתנו!!! אני מוכרח להודות שברגע הראשון נאלמתי דום... נעתקה לשונוי!!! פשוט לא ידעתי מה לענות לו... (ניסיתי להתחמק שפעם לא היה צריך הנגשה כי הכל היה חד קומתי ולכן היום פוגשים את זה יותר מפעם... אבל שטויות... זו התחמקות חלשה ולא מוצלחת) בקיצור: חשבתי הרבה על השאלה הזו... עד שפתאום קלטתי נקודה השקפתית מאד יסודית נחוצה והכרחית... ובכן: אם תקשיב טוב טוב לנימה ולמנגינה של הרגישות וההתחשבות שהמדינה שלנו כ"כ דואגת למוגבלים... שים לב שזה לא בהכרח מגיע ממקום של חמלה ורחמים... **זה מגיע ממקום אחר לגמרי!!** זה מגיע ממקום של **"גם ל ה ם מ ג י ע** להיות כמו כולם... **"גם להם מגיע** ליהנות... **גם להם מגיע** לשחק בגני שעשועים... או לחילופין: **לא מגיע להם** להרגיש מקופחים ושונים מאיתנו... **מכיר את המשפט הזה "גם להם מגיע"??**

יש לציין שהמשפט הזה כבר חדר גם קצת למחנה שלנו... כשרוצים היום לנגן על מיתרי הלב מביאים לך תמונה של ילד יתום או והמסר הוא ש"גם לו מגיע!!! גם לו מגיע!! ברור שזה קורע את הלב וחיבים לעזור לו... אני כעת מדבר נטו על נוסח הפניה) אתה יודע מה טמון במשפט התמים הזה??? טמון בזה חוסר אמונה בהשגחה פרטית... מי שיש לו שמיעה חדה מזהה כאן איזושהי תחושה עמומה של תביעה על חוסר צדק!! כאילו נעשה פה עוול למישהו!!! כביכול כשחילקו את הבריות כולם דחפו ולקחו לעצמם... ולו לא נשאר... כשחילקו את הראיה... כולם לקחו... ורק הוא נשאר עיוור בלי עיניים ח"ו... ואם כך יש פה תחושה של עוולה!! הייתי אומר אפילו על הגבול של רגשות אשם... הוי... גם להם מגיע... גם לו מגיע... ובשביל זה אנחנו מוכרחים לעזור להם בשביל לכפר **ולחפות** על העוול הזה...

וזה המנוע שמפעיל את העולם המערבי לדאוג בצורה כ"כ קנאות לטובת החלשים זה לא מגיע ממקום של חסד חמלה ורחמים... אלא בעיקר מגיע ממקום של תביעת צדק!! גם להם מגיע ליהנות כמו כולם... אז זהו!!! שהיהדות שלנו מתנגדת למהלך הזה מכל וכל!!!

ביהדות שלנו יש כלל ברזל: **קל אמונה--ואין עוול...**

מי שמאמין ב-קל אמונה מבין שאין עוול... אבל מי שאין לו אמונה... אוטומטית הוא חי בעולם שכל כולו עוול... רק תסתכל רגע ימינה ושמאלה... הרי לכל אחד יש נתונים שונים... זה עשיר זה עני... גם בריא זה חולה... זה גבוה זה נמוך... זה מרשים זה קצת פחות... למה?? למה געציל בריא ויענקל חולה? למה קלמן עשיר ויוקל עני? (למה פישל איש ופריידל אשה?)

נו... מה אתה אומר... באמת למה?? אז מי שיש לו אמונה!! מבין שיש מנהיג לעולם ואם יש קל אמונה אז אין עוול... יש לבוא עולם תכניות קצת יותר נרחבות... גדול העצה ורב העליליה... והחיים לא מסתיימים כאן ויום יבא וימלא שחוק פינו ונבין שהצור תמים פעלו ואין אף פעול ויצור שקופח ונזנח... אבל!!! מי שאין לו קל אמונה... אוטומטית יש עוול... מי שלא מאמין שיש בורא עולם שמנהיג הכל בהשגחה פרטית... אז ממילא העולם מלא בעוולות... הכל זועק עוולה אחת גדולה... הרי כל העולם בנוי מהבדלי מעמדות מאד בולטים ואם אין בורא עולם שמנהיג את העולם בהשגחה פרטית... הרי הכל זועק עוול אחד גדול!!!

ומכאן מגיע המצע הסוציאליסטי החילוני שנולדנו לתוכו שהדאגה שלהם למוגבלים... נובע לא ממקום של חסד אלא מסוג של תיקון עוול... אז זהו!!! שהיהדות מתנגדת בכל תוקף לגישה הכפרנית הזו!!! ולכן זה נראה כלפי חוץ שהיהדות פחות אדיבה ורגישה ומתחשבת מהחילוני המצוי ישראל... **אבל אז לא הנסודה!!!** זה לא שהחילוני יותר מתחשב ורגיש והיהדות פחות... אלא החילוני מרגיש צורך לפצות את המוגבל על זה שגם לו מגיע... ואילו היהדות לא מקבלת את הרגשות אשם האלו!!!

ההמשך בעמוד 3-4 בגיליון זה...

(המשך)

תוך דקות ספורות זה כבר רץ ברשת... הפגנה ספונטנית מול ביתו של לוט!!! אבל למרבה התדהמה... ההפגנה מגיעה דווקא מצד תומכיו של לוט... הם דורשים ממנו צדק חברתי... תעמוד על המצע של המפלגה!! אל תתן להם להיכנס... ולוט קרוע... לא יודע מה לעשות עם עצמו... הוא לא מאמין לאיזה סאגה הוא נכנס בישיבת האחרונה...
 כן... לא... כן... לא... אשתו של לוט מתפרצת אליו... השתגעתי? אתה יורה לעצמך ברגלים!! קח את המקרופון... ותצרח על האורחים שיסתלקו מכאן... אחרת אתה אבוד!!!

ולוט עומד מאובן ולא יודע מה לעשות... מה... להגיד בצורה רשמית אני לא!!! לא קשור לאברהם אבינו... אני לא מכניס אורחים... לא רבתי!!! עד עכשיו הצלחתי להתחמק באלגנטיות... אבל עכשיו פתאום מצמידים אותי לקיר... ולוט בשניה האחרונה מקבל החלטה... אני לא עושה שקר בנפשי!!! גם אם אני אפסיד את הבחירות... אני לא לגמרי מפנה עורף לאברהם... אני לא מוכן להתנער ממנו לגמרי... סו"ס אני כן מרגיש שייכות פנימית אליו... גם אם היא מאד חלשה אבל אני לא מוותר עליה... ולוט מכניס!!! מכניס את האורחים לעיני כל המצלמות... לעיני כל הפרוץ קטורים... וברגע האחרון כל הבוחרים שלו נוטשים אותו... חברי המפלגה שלו קוראים לו בוגד... לוט משלם מחיר יקר מאד על הזיקה שלו לאברהם אבינו... אשתו לא מספיקה לקלל אותו... הדוד שלך הרס לך את החיים... הרס לך את הקריירה... כל הצרות שלך מגיעות ממנו... לוט שותק... אין לו מה לענות...

וההמשך ידוע!!! למחרת על הבוקר זה המטיר על סדום ועמורה גפרית ואש... ומכל הסיבות שבעולם מגיע גם ללוט למות יחד עם כל חבריו הסודיים... וברגע האחרון הוא ניצל בגלל המחיר שהוא נאלץ לשלם על הזיקה שלו עם אברהם!!! אשתו לא זכתה... ותבט אשתו לאחוריי... אשתו היפנתה לגמרי עורף לאברהם... ממילא ותהי נציב מלח... רק לוט שלא לגמרי היפנה עורף... לוט ששמר על זיקה מינימלית ממש לאברהם... הוא זכה להישאר בחיים... והרואה קברו של לוט אומר: ברוך זוכר את הצדיקים...

אם הייתי כותב את המאמר הזה לפני הבחירות... היו מנשקים לי את הרגלים... היו מפרסמים את זה ומגשים את זה לכל המתלבטים ואומרים להם: תשמרו על הזיקה המינימלית שלכם לאברהם אבינו... אז זהו! שהמסר הזה אולי... נכון גם!!! גם לבחירות ובערבון מוגבל... אבל המסר הזה הוא בעיקר בעיקר נחוץ ליום יום שלנו... בחור יקר: אתה מנסה בכל דרך להתנער... מנסה בכל דרך להתנתק מהצול"ם האלו... מכל הפאנטים האלו שאצלם הכל אסור... וחייבים... ועבירה... ואוי אוי אינטרנט...

אני מבין אותך!!! אתה נמצא בעולם אחר... בעולם שסוגד ומעריך דברים אחרים...

אבל בינינו... תשמע לי... כמו חבר אל תהיה טיפש... תנקוט במשנה זהירות... קח בחשבון אופציה... גם אם היא נראית לך רחוקה שהזיקה הקטנה שעדיין יש לך ולו המינימלית ביותר לאברהם אבינו עלולה להתגלות כ-זיהה ודרכו מאד מאד יקרי המציאות!!! שעלול להגיע היום שאתה תחפש אותם מתחת הריצפה... אל תשכח שאצל לוט... בין לילה אחד התהפך מאחד שנאלץ לשלם מחיר על הזיקה שלו לאברהם... לאחד שחייב לאברהם את החיים שלו... תשמור על הויזה הזו!!!! תשמור על הזיקה המינימלית הזו... גם כשאתה מנסה בכל דרך לשרד שאתה לא קשור... שאתה לא שייך אליהם... גם אם אתה בטוח שהקשר שלך לרבנים ולחסידים זה משהו שרק מזיק לך בחיים... גם אם אתה בטוח שזה רק לוקח אותך אחורה ורק מגביל אותך... אבל בכל זאת: יש מה שנקרא להיות חכם וזהיר!!! אל תעשה דברים שאתה עלול להתחרט עליהם!!!! איך המבוגרים תמיד מזהירים? מסמכים לא זורקים לפח!!! לך תדע... יום אחד אתה עלול להצטרך להם... ואם זרקת אותם... אתה תבכה איפה שאף אחד לא רואה... מילא לא היה לך את המסמכים האלו... כפפרת עונות... אבל אחרי שזה היה בידיים שלך וזרקת את זה במו ידיך לפח... אם אח"כ משהו יתסבך ואתה תצטרך את זה נואשות... אתה תאכל את הכובע... ולכן אל תזרוק מסמכים!!! והמבוגרים לא סתם מזהירים... כנראה שיש להם ניסיון בזה...

אותו דבר כאן: היהדות שלנו זה מסמך!!! סממני היהדות שאתה כ"כ מנסה להתנער זה מסמך... הקשר שלי ושלך לרבנים... לדוסיים... הקשר המינימלי שלנו למערכת המגבילה הזו שכפופה לגדולי ישראל... גם אם זה מרגיז... אבל אל תשכח שזה גם מסמך!!! ולכן גם אם החלטת להחביא את המסמך הזה בבזידים... אבל לזרוק ולהשמיד אותו זה לא חכם??? זה לא חכם!!! תשמור על קשר ולו מינימלי!!! תשמור על איזשהו סממן מינימלי ש-כן מכריז ואומר: אני חרדי לדבר ה'!!! כן... אפילו שבדיקו מזה אתה רוצה להתנער ולברוח... אבל לא!!! גם לוט רצה להתנער בכל דרך מאברהם... ובסוף התברר שהזיקה המינימלית שעדיין נותרה בו לאברהם היא זו שהצילה אותו ממוות לחיים... לו... ויזכור אלוקים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה... מותר לך להיות אדם זהיר ולשמור על המסמך הזה!! לשמור על איזה קשר עין מתוך משנה זהירות... לך תדע איזה הפתעות מחכות לנו... לך תדע מה ילד יום... ופתאום ידרש ממני לחפש מתחת הריצפה איזה אמצעי זיהוי מינימלי שמוכיח שאני שייך למשהו כזה שנקרא חרדי... לפחות נקרא חרדי!!!

יום הבחירות האמיתי הוא בעיצומו... צריך להיות עיוור ולא לראות את הבירור הגדול שנעשה בכלל ישראל... גם הבחירות החמישיות האלו... הם גם חלק מבידור חזר ונשנה... שה' שוב ושוב שואל כל אחד: תחליט איפה אתה... ותחליט!!! יש לנו כל מיני מכשירים וכלים ואמצעי הגנה שבהם כל אחד מאיתנו מגדיר את עצמו בצורה מאד ברורה מי אני ומה שמי... והקב"ה שוב ושוב מצמיד אותנו יותר ויותר לפינה דורש תשובות ברורות וחדות... תחליט מי אתה!! ולא!!!

וממילא צריך לקחת בחשבון שהחלטה האם אני קונה מכשיר כזה או כזה וכו'... זה לא שאלה נקודתית... זה כמו פתק בקלפיים!! זה אמירה!! זה הכרזה איפה אני מעמיד את עצמי!! קח בחשבון את האופציה הזו... אי אפשר לדעת מה ילד יום... ויתכן שמאוד מאד משתלם לך שיש לך לכה"פ אפליקציה כזו שכתוב עליה שיש לי חסימה ואני נאמן לגדולי ישראל... המסמך הזה עלול להתגלות כמסמך ששווה הרבה הטבות... גם אם אתה קצת מטיל ספק במה שאני אומר... אבל שוב... אני מדבר לכה"פ בתור משנה זהירות... לוט ברגע האחרון ניצל ממוות לחיים בגלל שהוא לא זרק את המסמך האחרון שקישר אותו לאברהם אבינו... מה שבטוח... אצלך זה יהיה פחות מפתיע מלוט כי הכינו אותך לזה מראש...

לוט מאד רצה להיבחר לראשות עיריית סדום... דווקא מצד הרחוב העממי הייתה לו תמיכה ממש נרחבת... הוא היה פופולרי ברחוב הסדומי... אבל מה אפשר לעשות... יש לו כתם שרודף אחריו לכל מקום והוא לא מצליח להתנתק ממנו... תנחש מה?? הדוד!!! אברהם העברי... שממש במקרה הוא הדוד של לוט... ובשביל סדום... אברהם זה סדין אדום!!!

ואמנם לוט מנסה בכל דרך להתחמק ולהסתיר ולעמעם את הקשר שלו עם הדוד... אבל התקשורת לא נחה על זרי הדפנה... וכל כמה ימים מצליחים למצא עוד מסמכים ועוד עדויות שחושפות את ההיסטוריה של הקשרים הצפופים שהיו ללוט עם פעטער אברהם... והנה... סו"ס לוט מצליח להתרומם מהקשרים... סו"ס הסקרים צופים לו סיכויים טובים להיבחר... הקמפיין של לוט מאד מאד מתמקד בהסתרת דעת של הציבור מכל קשר של לוט לאברהם מתוך ידיעה ברורה שזה הדבר שהכי מזיק לסיכוייו של לוט להיבחר... לוט אמנם לא מוכן לדבר בפומבי בגנות הדוד אברהם כ"י כי סו"ס... סו"ס יש לו משהו רגשי עמוק איתו... אבל להסתיר את הקשר... זה כן!!! לוט עושה הכל כדי לעמעם כל זיק של שייכות לאברהם...

ואז!!!!!! בעיצומו של יום הבחירות בעצמו... בדיוק בעיצומה של פעילות ענפה ושיר ההמנון במטה המרכזי של לוט... בדיוק אז לוט נושא את עינו והוא רואה שלושה מלאכים מופיעים בביתו!!!! לוט בהתחלה מתרגש... כבר עשרות שנים שהוא לא זכה לראות מלאכים... אבל מהר מאד הוא מתעשת...

אוי אוי... מלאכים... מה הם באו לי עכשיו על הבוקר... היום יום הבחירות... מה אני עושה איתם?? איך אני מתפטר מהם?? לוט דופק את הראש בקיר... רבש"ע... למה הם הגיעו לי עכשיו??? בדיוק עכשיו הם חסרים לי... כל הפעילים נמצאים פה... כל התקשורת... איך אני יוצא מהם... מלאכים יקרים... אני מאד מעריך אתכם... אתם יקרים לי... אבל עם כל הכבוד לכם... מצטער... הגעתם ביום הלא נכון... היום יום הבחירות... ואתם לא מוסיפים לי קולות כאן... אנא מכם... תבוואו ביום אחר... אני אכניס אתכם בדתל האחורית... אשיג לכם תקציבים... מה שתרו... רק תנו לי להיבחר בשקט בלי לסבך לי את הקמפיין שבלאו הכי הוא שברירי בנושאים האלו...

וכאן לוט נכנס לבעיה אמיתית!!! המלאכים לא מתכוונים לוותר!! הם לא מוכנים לבא מחר... הם רוצים דווקא היום!!!

(אגב: כאן התשובה לשאלה... במה זכה לוט שמלאכים יבואו לבקר בביתו?? אבל עכשיו אתה מבין ש-לוט היה מוותר עליהם בשמחה... מלאכים שבאים לבקר זה מאד מחמיא... אבל לא כשהם הורסים לך ברגע האחרון את כל הקמפיין) הם עומדים בכניסה לבית... ושואלים: לוט... תחליט כאן ועכשיו: אתה אחייני של אברהם או לא?? כן או לא?? אתה מוכן להכניס אורחים או לא?? תחליט!!! ולוט עומד מבובל ומתקשה לקבל החלטה... לבינתיים השמועה עשתה לה כנפיים והגיעה למטה המרכזי של לוט... הפעילים יצאו החוצה ולתדהמתם הם רואים את לוט בכבודו ובעצמו עומד ו... ומתלבט האם להכניס אורחים או לא?? השתגעתי לוט?? חודשים ארוכים שאנחנו עובדים לילות כימים לטוה את שמך ולשכנע את כולם שאתה לא!! לא קשור לדוד אברהם... והנה אתה בעצמך!! לא מתבייש לעמוד ביום הבחירות בעצמו ולהתלבט?

ההמשך בטור השמאלי בעמוד זה-->

המשך) נא להבחין בין חסד ל- חסד לאומים!!!

וקעת מגיעה השאלה המסוכנת והזרה והרגישה:
אז מה כן...??

עד כאן הסברתי מה לא... אמרתי שהחילוני המצוי
מרגיש רגשות עוול שלא מגיע לו למוגבל להיות
שונה מכולם... גם לו מגיע!! גם לו מגיע!!!

נו... ומה היהדות??? ו... ו... ו... וכי לפי היהדות כן... כן
מגיע לו...?? מגיע לו שהוא מוגבל?? מה... וכי לפי
היהדות מי שהוא נכה... מגיע לו... שיסבול??

חס וחלילה!!! חס ושלום!!! אלא שכאן יש נקודה
עדינה ופשוטה שמאוד קל להבין אותה... ובכן: יש
שני סוגים של "מגיע לזו!!!"

יש מגיע לו מסוג "מגיע לו עונש" - שיסבול...
"מגיע לו שכר"... שיהנה...

אבל יש סוג אחר של- מגיע לזו!!! מעשה ביהודי
אחד קלאסי... לא צדיק ולא רשע... יום אחד אותו
יהודי רצה לנסוע לים... להשתכשך במים... קם
ונסע ונכנס לחוף הרחצה בים... נכנס ונכנס... עד!!
עד שהמים הגיעו לו עד הברכיים... נו... מה אתה
אומר... אין שאתה מכיר את הבן אדם הזה... האם
זה מגיע לו (לברכיים) או לא מגיע לו?? מה
התשובה???

מה הקששששש... אין פה שאלה האם הוא צדיק
ומגיע לו... או רשע ולא מגיע לו עונש... פה המגיע'
לו זה בסה"כ נתון טכני... האם זה הגיע לו
לברכיים!!! וזה באמת הגיע לו לברכיים... תראה...
הברכיים שלו רטובות... היה או לא היה?? הבנת??
על אותו משקל בדיוק:

כשהחילוני חסר אמונה רואה אדם מוגבל... הוא
רואה פה חוסר צדק!! לא מגיע לו להיות מוגבל...
לא מגיע לו להיות מסכן... ואילו אנחנו יהודים
מאמינים בני מאמינים... גם אנחנו לא חושבים
לרגע שמגיע לו... אף אחד לא חושב... מגיע לו...
שיסבול... אבל זה כן הגיע מהסוג של הגיע
לברכיים!!! הרי זו העובדה!! זו המציאות!! העובדה
היא שלמרבחה הצער כך גזרה חכמתו יתברך... והיות
וכן הצור תמים פעלו גזר... אז אצלנו קל אמונה ואין
עוול!!! אנחנו לא מנסים לטאטאות את העובדה
העגומה הזו... כי אנחנו לא רואים בזה עוול... (כי שוב:
עוול מנסים להדחיק ולחפות... אבל היות וזו לא עוולה... אין
ביהדות את הקנאות להתעלם מהעובדה שכך גזרה חכמתו
יתברך...!!!! אז מה כן?? מה כן?? מה כן??)

אחרי שכך גזרה חכמתו יתברך... קעת התורה מצווה
אותנו לעשות המון חסד... המון רחמים... חמלה...
נכונות לעזור ולהקל כמה שיותר ועד אין גבול...
התורה מחנכת אותנו לחסד!!! ואם תשים לב:
כמעט כל ארגוני החסד שפועלים מנכונות אמיתית
של חסד נמצאים בידיים של יהודים מאמינים...
ולמה?? כי בשביל לעשות חסד... צריך קודם כל
להאמין שהכל משמים... כי חילוני שלא מאמין...
הוא לא יכול להגיע לשלב שנקרא חסד... כי הוא
עדיין תקוע כל הזמן באפליה מתקנת. הוא עדיין

תקוע בלחפות על העוול שנעשה למוגבל שגם "לו
מגיע" להיות שווה כמו כולם... הוא עסוק בלטטר
עוד ועוד אנשים לכפר על העוול שנעשה כאן...

מי פנוי לחסד?? מי ששלו ושקט שאין עוול!! זה
בסדר... אל תגש לזה כאילו יש פה עוול!! כך גזרה
חכמתו יתברך... קעת לא נותר לך אלא להידיבק
במדותיו יתב' ותהיה רחום וחונן... להתחשב ולעזור
ולהעניק...

עד כאן שיעור בהשקפה יהודית!!! אבל הלאה... מה
זה נוגע אלינו??? אני מקווה שאתה מבין לבד
שבשביל השקפה בלבד לא הייתי נכנס לנישה
המאוד מאד עדינה הזו... שצריך רחמי שמים מרובים
שיבינו אותה נכון... המסר הזה הוא עדין מידי ורגיש
מידי ומסוכן מידי... וממילא בשביל השקפה גרידא
לא הייתי נכנס לנישה העדינה הזו...

אז זהו!!! למסר הזה יש השלכות ישירות להתנהלות
שלנו...

אני אפתח בדוגמא שאני פגשתי ברמה האישית:
לפני כמה שנים קבלתי היתר מיוחד ממורי ורבי
שליט"א שאני פטור לעת עתה לתת הלוואות
לאנשים... למה? כי נתתי הלוואות לאנשים והתברר
שאני לא יודע לדרוש את הכסף בחזרה... לא יודע
הכוונה היא שאני לא מצליח לעשות את זה טוב... גם
כשאני מתקשר ללווה... אני כאילו מבקש ממנו שילווה לי את
הכסף בחזרה... ואז זה נראה בהתאם... בפרט מישהו שחייב כבר
לכמה אנשים... אז נמושה כמוני בודאי נכנס לתחתית הרשימה!
וכתוצאה מזה נאלצתי לקבל הוראה של שבמצב הנוכחי
מי שלא יודע לגבות חוב מהלווה אין לו את הזכות
לקיים מצות הלוואה... לאחרונה ישבתי עם עצמי
וניסיתי לחשוב... מה הבעיה שלי?? למה אני לא
מסוגל לבקש מבן אדם שיחזיר לי הלוואה?? מאיפה
נובע המחסום שלי... שלא נותן לי לדרוש בצדק את
הכסף שלי?? ומה התברר?? העניין הוא מאד פשוט:
ברגע שאני נמצא בעמדה של מלווה וחבר שלי לווה...
המשמעות היא ש-לי יש! ולי אין!! אני פה החזק
והוא החלש... נכון?? ותכל'ס... קבענו שבא' בניסן
הוא צריך להחזיר לי את הלוואה... קעת הגיע א'
בניסן ואני מבקש ממנו את הכסף... למה אני
מבקש?? אז ככה: אם במקרה היה לי מזל ובדיוק
יצא גם אני מחייב את הכסף בחיפוף... פה לא
היה לי שום בעיה... הייתי מגיע אליו ומסביר לו:
תקשיב... כמו שאתה צריך את הכסף... ככה גם אני
צריך אותו... אז תחזיר... (שים לב: הייתי מסביר לו את זה...
מנסה לו ומשכנע אותו בתור מה אני רוצה שהוא יחזיר לי את
מבקש את הכסף) אבל תאר לעצמך שכעת אני דווקא
לא צריך את הכסף... נו... אם אני לא צריך את
הכסף... אז למה אני מבקש ממנו?? מה איכפת לי
שהכסף ישאר אצלו?? מה פירוש... כי... כי... אני
בעל הממון!!! אני פה הדובי!! אני השמן ואתה הרזה!!
אני החזק ואתה החלש...

אז זהו!! שאני באופי שלי טיפוס מאד רגיש ואני לא
מסוגל להכיל את המעמד הזה... אני מרגיש מאד רע
עם עצמי לבא לבן אדם כמו איזה בולדוזר ולהגיד לו:
ההלו... תביא את הכסף רק בגלל שאני הביג בוס
שרוצה שהכסף ישכב לי בכיס... אתה קעת תשבור

את הראש... ותתרוצץ בגמח"ם ולמה??? כי הארנק
שלי צריך להיות קעת תפוח!!! אני לא... לא עומד
בזה!!! ואז באופן טבעי הייתי דוחה את זה ולא מגיע לבקש את
הכסף... ותמתי נתתי לו תחושה שהכל בססיד... ולא נורא...
ולא צריך... ומכאן ואילך התוצאה היא מאד מוכרת כידוע למומחים
בנושא... מלווה כשלא מציב תאריך ברור של פרעון ולא מדבר
ברצינות... הוא יכול לשכח מהכסף)

עכשיו: אני מצידי ראיתי ברגישות הזו סוג של עדינות
נפש ואצילות רוח... ש... שיתכן ששווה גם להפסיד
עליה כסף. עד שלאחרונה פתאום קלטתי
לתדהמתי!!! שזה לא עדינות נפש... ולא ענווה...

אפילו התחשבות בזולת אין כאן... כל היפיות נפש
הזו נובעת בסה"כ מחוסר אמונה!! הקושי שלי
להרגיש שהמעמד שלי יותר מהשני... נובעה
מתחושת עוול!!! כאילו המצפון שלי מנגן לי למה
מגיע לי יותר ממנו... למה מגיע לו להיות החלש ואילו
אני החזק... תסלח לי... אבל מממזה התאכזבתי
מעצמי... עד כה היה לי כ"כ סיפוק מעצמי... סליחה
על הביטוי אבל הייתי מתפעל מגודל המדרגה שלי
שעד כדי כך שהכסף שלי שייך רק לה'... עד כדי כך
שאני לא מסוגל לבקש את זה מחבר שלי... אני לא
רואה את עצמי בעלים על הכסף יותר ממנו... ככה
הייתי בטוח... ולפתע מה מתברר??? ההלווה...
עפת על עצמך... אין פה לא דבקות ולא רגישות ולא
אמונה ולא נעליים... אדרבה... יש פה חוסר אמונה!!!

חוסר אמונה בהשגחה פרטית... אתה מרגיש כאילו
הגורל שלנו זה מגש פיצה כזה שאמור להתחלק
בשווה... ואני משום מה דחפתי קצת יותר ולקחתי
שלוש משולשים על חשבון חבר שלי שלקח רק
אחד... ולכן אני מרגיש מצפון לבקש ממנו שיחזיר...
כי... כי זה המשולש שהיה מגיע לו...

אז זהו שלא!! אמונה בהשגחה פרטית אומרת
שאבינו שבשמים מעורב כאן ומשיגו על כל אחד
לפרטי פרטים... ובדיוק כמו שאם חסר לי אלף שקל...
צריך לדעת שהכל בגזירת עליון!! ככה אם יש לי אלף
שקל יותר מחבר שלי... גם פה מותר לדעת שהכל
בגזירת עליון ואין פה עוול!!

אז מה כן יש פה?? יש פה מקום חסד... לחמלה...
לרחמים והתחשבות... אם באתי לבקש את הלוואה
מחבר שלי והוא אומר לי שהוא דחוק... אין בעיה...
אני מתחשב... מרחם... קח עוד שלושה חודשים...
ואם בעוד שלושה חודשים הוא שוב פעם יתנצל ויגיד
שהמצב שלו מאד קשה... יתכן ששוב רב חסד מטה
לכלי חסד ואאריך לו בעוד חודשיים... אבל אני אגיד
לו שזהו!! בעוד חודשיים אני רוצה את הכסף...
למה?? כי זה כסף שה' נתן לי!!!

את השורות האחרונות כתבתי בידיים רועדות... אני
לא מתחבר למה שכתבתי... כי אני בעצמי עדיין
מתקשה להפנים את מה שאני כותב!!! אבל כשאני
אצליח להגיע למקום הבריא הזה... אז אזכה לפגוש
את מידת החסד... פתאום אני אחוש את סימני
אומה הקדושה... רחמים... גומלי חסדים... אבל
עכשיו?? עכשיו אני לא פוגש את זה!! עכשיו
כשאנשים חייבים לי כסף כבר כמה שנים ואני לא
מבקש מהם... אין פה לא חסד ולא חמלה... יש פה
סתם בן אדם שמתבלבל בין הכסף שלו לחבר שלו...

היה סוג של מדרשיה ליהדות... המטרה הסופית הייתה לקרב אנשים לשכינה...

אה... אם ככה: אז לא באמת חסד... זה היה סוג של כיבוד קל שנותנים בהרצאות... או כיבוד עשיר שנותנים לבחורי ישיבות שאתה רוצה שלא יברחו לך... אה...?? **ברור שלא!** ברור שהיה פה חסד לשם חסד!! זה לא סתירה שהיה פה גם נושא של אמונה לשם אמונה!!!

אז תכל'ס... מה באמת היה המטרה של ההכנסת אורחים של אברהם? בא נשאל ככה: מה היה שם העמותה?? האם חסד או אמונה???

כנראה... כנראה שהיו קוראים לזה חסד ו-אמונה... ולמה?? כי כפי שאמרתי... גמילות חסדים תלויה באופן מכריע באמונה!!! מי שחסד לו באמונה בה'... שישכח מחסד!!! הוא לא עושה חסד... הוא דואג לאנשים כי... כי "גם להם מגיע"... זה לא חסד!!! זה במקרה הטוב מאבק עלוב ומיותר על עוול שנעשה תחת השמש... זו הסיבה שאברהם איבנו הוא עמוד החסד!! הוא הראשון שהביא לעולם את הבשורה שנקראת חסד!!! כי ברגע שיש אמונה... אז העולם הוא הגון... אם קל אמונה אז אין עוול... ברגע שאין עוול... כעת יש כר נרחב להתחיל להיטיב... להתחסד...

ולסיום אני מוכרח להנמיך להבות... כי אין שהצגתי את זה... זה נשמע שההתחשבות של מדינת ישראל במוגבלים... אין בה סרך של חסד... כאן מוכרחים להסתייג!! כל מה שאמרתי זה רק בייחס למצע האידיאולוגי... כלומר: בייחס לשאלה שאותו יהודי שאל אותי למה מדינת ישראל יותר מתחשבת בחלשים? על זה באה תשובה שאין פה התחשבות אלא חוסר אמונה... אבל בייחס לאחד על אחד... בודאי שיש המון המון חסד ונתינה בכלל ישראל... גם בקרב אחינו התועים... יש אנשים מאד רגישים ואכפתיים ובודאי שמגיע להם הכרת הטוב... (רק זה חסר לי שהיצר של כפיות טובה יתפוס טרמפ על המאמר הזה ותגיע למסקנה שלא צריך להכיר טובה... כי ישרים דרכי ה' וכו') ברור גם שהחינוך הסוציאליסטי הוא הגישה היותר נכונה ויותר קרובה לתכלית היצירה... ועוד מילה אחת אחרונה: סו'ס הרי יש וורטים שמקובל להגיד שכשיהודי נותן צדקה בסה"כ זה לא כסף שלו... ה' נתן לו את זה בשביל שיתן צדקה!!! זה נכון!!! אבל רק בייחס לבין אדם למקום... שהכסף שלי לא שייך לי אלא לה' (ומשם זה מגיע לעני משולחן גבוה קזכו לה... אבל לחשוב שהכסף לא שייך לי אלא לשני... אין פה שום כוונה טהורה... והדברים דקים ועדינים.

הקרוב הפיקח, כשנולד לו ילד, בראש ובראשונה הוא התקשר לבשר לוי!!! (לפני כל המשפחה) ואמר לי: מגיע לי מזל טוב... נולד לי בן... ואני מאחל מעומק לב בקרוב ממש אצלכם... לעומת זאת הקרוב משפחה השני אף פעם לא דיבר איתי על הילד שלו... ניסה להחביא אותו ממני... שלא יצער אותי... ואת זה לא יכולתי לסבול!!! (זה לא סתירה שאם לא הייתי מתנסה בזה מסתמא הייתי נוהג בדיוק כמוהו) **תנחש מה פה נקודת ההבדל??**

זה שהתקשר אלי ראשון לעדכן... הוא לא ניסה להתעלם מהחסר שלי!!! זה לא היה סוד ש-לי עדיין אין ולו יש... וכעת כשה' נתן לו בן הוא מתקשר לאחל לי מכל הלב שבשמחות אצלי... עניתי אמנ בכוונה... שמחתי איתו ועם הברכה שלו... ואילו השני... כביכול הרגיש שנעשה לי פה עוול... אין זה יכול להיות שבזאת עולם נתן לו ילד לפניו נו... מה עושים כשיש לך תינוק שזועק עוול? מחביאים אותו... ואת זה לא יכולתי לסבול!!! בבריחה שלו הוא רק העצים את החסר שלי...

ואני אני... זו טעות שכל כך הרבה מאיתנו נופלים בה!!!

אל תרגיש עוול!!! קל אמונה ואין עוול... אתה לא אחראי על הבדלי המעמדות שה' קובע בעולמו!!! אדרבה... ה' שם אותך במעמד מסוים כדי שמשם תבא ותעזור ותתמוך לכל מי שצריך... וגם מגיעה גם הבעיה המוכרת והעיקרית: שיש כאלו שכשהם שומעים צרות של אחרים הם קורסים יחד איתם... ולמה?? כי באיזשהו מקום... אין אני מסוגל להמשיך את החיים הלאה... כששמעתי עכשיו בן אדם שמתמודד עם כאלו קשיים... ושוב: המחשבה הזו היא אמנם לפעמים מגיעה ממקום של השתתפות! אבל הרבה פעמים יש פה גם נימה של כביכול עוולה... ולכן אדרבה... תמשיך את החיים הלאה... ולו בשביל להיות אהוב... קשבת לבא בתור... ה' נתן לך חיים יותר קלים בשביל שתתן מענה לכל האנשים שיש להם חיים קשים... תהיה נושא בעול!! אל תשא את העול בעצמו...

לא נעים לי... כל פעם שאני מדבר על גמילות חסדים... במקום לכתוב בעד... אני באיזשהו מקום עסוק בבלמים!!! אני מקווה שאתה מבין שזה לא נובע מרוע לב... אלא מהתמודדות והתנסות אישית מול חסד מוטעה... בהתמודדות להמשיך לזכות להיות בעל חסד ולא להיעלם כמו הרבה מאד אנשים שנטשו את החסד או נאלצו כמוני להפסיק לתת הלוואות בגלל גישה לא נכונה לחסד...

בקיצור: פעם ידעתי שיש דבר שנקרא "גמילות חסדים"!! את זה דווקא הבנתי מאד מהר... אבל משום מה חז"ל מתעקשים לטעון ש"מה יקר חסדך אלוקים"... חז"ל טוענים ש"לא כל הבא לקפוץ קופץ"... חסד אמיתי זה משהו יקר!!! לא כל אחד שעושה חסד... זה אומר בהכרח שיש פה חסד... **ואת זה התקשיתי להבין!!!** מה יש פה להבין?? כולא חסססד!!!

אז זהו... שאברהם איבנו מלמד אותנו שחסד זה משהו שהולך עם **אמונה!!!** אם שמת לב... יש משהו מאד מבלבל בהכנסת אורחים של אברהם איבנו... מצד אחד כולנו יודעים שזה היה ארגון חסד... אוכל שתיה ולינה בחינם לכל אורח... מצד שני משמע שזה

(אני לא מבקש ממנו את הכסף לא כי אני מתחשב בו... אלא כי אני לא מספיק מבין שהכסף שייך לי... סתם טעות אופטית במקרה הטוב... טעות בהשגחה פרטית במקרה הפחות טוב) חבל!!! התחושה הזו עושת ממני את מידת החסד... ועל הדרך אני גם מנוע מלהלוות...

עד כאן הדוגמא מהזווית האישית שלי... (אגב: אני מודע לכן שרוב האנשים לא סובלים מהבעיה הזו...!!) כעת נעבור לדוגמאות אחרות: יש משפטים מוכרים מהסוג ש: "אני לא מסוגל להתכרבל בלילה במיטה כשאני חושב על יהודים שכעת רועדים מקור... מכיר את המשפטים האלו?? אי אפשר לבטל את המשפטים האלו במחוי יד... כי זה משפטים שגם גדולי עולם התבטאו... **אבל צריך לתדד את המשפטים האלו!!!**

אם אתה לא מסוגל להירדם בלילה כי אתה מאד משתתף וכואב את הצער של השני... זה נפלא... זה נושא בעול עם חבירו. זו באמת גדלות נפש... כמו כן אם אתה לא מסוגל להירדם בלילה כי גלגלי המוח שלך עובדים בקדחתנות אין אפשר לעזור לאותו יהודי ולגייס לו כספים ותמיכה... עוד יותר טוב... אבל אם אתה לא מסוגל להירדם בלילה... כי... כי... לא מגיע לי לישון בלילה כשיש יהודי שאין לו אין לישון??

זה לא נכון!!! זה נישט דעת תורה!!

ולא נעים לומר... אבל כמדומני שברוב המקרים זו התפיסה שלנו... אנחנו נוטים ליפול במצפון הלא נכון הזה... הנה דוגמא מוכרת נוספת: אח שלי התעכב הרבה שנים בשידוכים... ואני גם כבר הגעתי לגיל 25 ולא הסכמתי בשום אופן לעקוף אותו... היום למפרע אני קולט שלא בטוח שזה הגיע ממקום טוב... כי אני זוכר שאמרתי לעצמי: אם אני אתחנת לפניו... **אני לא אסלח לעצמי!!!** אתה שומע את הצליל?? מה טמון במשפט הזה?? שזה שאח שלי מתעכב בשידוכים... אני רואה פה עוול ח"ח!!! ואם אני חלילה אתחנת לפניו אני מרגיש כאילו אני שותף בעוול הזה ח"ח... נו... אז מה יש כאן?? זו רגישות או חוסר אמונה??

אבל בא... בא לא נעשה ממני עד כדי כך כוייפר... מסתמא התכוונתי לומר שאם אני אתחנת לפני אח שלי... אני יודע שיהיה לו מאוד קשה... ואז אני יודע שאני מאד אשתתף איתי ומאוד יכאב איתו עד כדי כך שזה פשוט יפריע לי להתחיל את החיים ככה... זה כבר נשמע אחרת... אז כבר נוסחה שמתקבלת על הדעת!!! הבנת את הדקויות??

עוד דוגמא אחרונה שגם חותי באופן אישי... חיכיתי לילדים!! וכמובן שהיו את האלו שהיו כבר מסודרים ואני עדיין לא!! תופעה מוכרת... אחת ההתמודדויות הפנים משפחתיות. ואכן היו לי שני קרובי משפחה. מה שנקרא "על הכוונת..." שהתחתנו אחרי ונולדו להם ילדים לפני...

ואחד קיבל פרס נובל להתנהלות רגישה... והשני?? אוי אוי אוי... רק כשנולד לי ילד הצלחתי לסלוח לו... תנחש מה היה ההבדל ביניהם??

תוספת שבת

שעון חורף

זמני הדלק"נ שבת מוקדם פרשת וירא

- ירושלים: 4:07 מוקדם: 3:57
- בני ברק: 4:21 מוקדם: 4:11
- מודיעין עילית: 4:15 מוקדם: 4:05
- חיפה: 4:13 מוקדם: 4:03
- טבריה: 4:09 מוקדם: 3:59

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

מכתב ממרן החזו"א זיע"א בענין תוספת שבת ותפילת מנחה בערב שבת לרגל יומא דהילולא ט"ו חשוון

לקראת יום הזיכרון למרנא החזו"ן איש זיע"א רצינו להביא מכתבים שכתב לחיזוק ועל מעלת תפילת המנחה בערב שבת, ועל הזהירות והזריזות בכניסת השבת ויהיו הדברים לזכותו, ולעודד את הבתי כנסיות הרבים שהקדימו מנחה בערב שבת בבתי מדרשם וכך יכולים גם לגמור קבלת שבת לפני השקיעה כהוראת מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל שיש לחשוש לדברי השל"ה בסידורו שהאומר מזמור שיר ליום השבת גורם לסכנה רבה.

נקדים בדברי היסוד ושורש העבודה שכתב וז"ל: (שער העליון סוף פ"א) ואדם יפיק תבונה ביתר שאת ויתר עוז זהירות הכוונה בתפילת המנחה של ערב שבת למי שמעיין בכתבי האריז"ל מגודל מעלתה ובודאי ראוי לאדם להכין עצמו בתפילה זו אל גודל הכוונה יותר ויותר. ואכן מרן החזו"ן איש כותב במכתב וז"ל: "ולכן עצתי כי רק פעם אחת בשבוע הנך רשאי לעבוד עבודה שבלב זו תפילה בהשתפכות הנפש, ושאר התפילות בדרך אמצעי, וח"ו לא למהר ולעשות כתפילת קבע, פעם אחת בשבוע נכון לקבוע זמן אחד בכל שבוע, ואני מציע תפילת המנחה של ערב שבת, כי העת מסוגלת לשפע קודש לקראת שבת מלכתא" עכ"ל.

איחרוהו ולא הניח להדליק אפי' ע"י נכרי, ואפי' שבבהכנ"ס עדיין לא אמרו מזמור שיר! וכן מרנן הגרי"ז, החזו"א, הסטייפלר, האור יחזקאל, והאבי עזרי והאילת השחר זיע"א שאפי' שגרו בבני ברק הדליקו נרות יותר משלושים דק' לפני השקיעה וכן הורו לרבים! (אורחות רבינו ח"א עמ' ק"ה, וח"ג עמ' רכ"ח ובדינים והנהגות פ"ט ה"ז).. ומרן הגרמ"י ליפקוביץ אף הקדים והדליקו בביתו 50 דק' לפני השקיעה! וכן נוהגים רוב גדולי ישראל שליט"א שמתפללים מנחה גדולה ומקבלים שבת לפחות חצי שעה לפני השקיעה!

מכתב נוסף כתב החזו"א: (תשובות וכתבים) "עיקר התשובה על אי זהירות הוא שימת לב על להבא, ובאמת צריך להתרגל להחמיר בכניסת השבת אף במקום מצוה, כי זה מצוי מאד שבשביל מצוה נכנסים למצב נלחץ וסוברין יכולני עדין לגמור קודם השבת, ובאמת ראוי להחליט לפרוש אף במקום מצוה ומוטב שיהיה המכשול בביטול המצוה ממכשול של חילול שבת!"

וכך על הגר"א מוילנא: במעשה רב אות קי"א כתבו "הדלקת הנר מקדים מאד להדליק (כמובן לא לפני פלג המנחה) ופעם אחת

לאור הקידוש ה' הגדול שהתרבה בארץ ישראל שרבות הכריזו משה אמת ושרוצים שמירת שבת כהלכתה נביא מדבריו של גאון ישראל מרן הגר"ד לנדו שליט"א: הנוסעים מאוחר לפני שבת, הם ממש חללי שבת! וצריך למחות בהם שהם עושים שיפעל תחבורה בשבת!

שנוסע מאוחר ביום ששי עליהם צריך לצעוק שבת על החרדים האלה שנוסעים מאוחר הם מחללי שבת.

תוספת שבת דבר גדול, ואם אנשים יקדימו בכניסת השבת זה לא יגרם, וצריך לעורר שהנוסעים מאוחר ביום ו' בעצמם מחללי שבת לפעמים נעצרים בדרך וגורמים לנהגים שרוצים לשמור שבת אין להם כח להתגבר והם אלה המחללי שבת עליהם צריך לצעוק בבית מחללי שבת. כמו שאסור לחלל שבת כך אסור להכשיל את השני לא לצעוק שבת רק כשהראש עיר הזה עושה תחבורה בשבת בשעה שהנוסעים מאוחר הם עושים תחבורה בשבת, הם לא חרדים...

איזה היתר לנסוע לעיר אחרת מאוחר על זה צריך לצעוק בחורף זה נורא ואיום הנהג אמר ממש בדמעות: אני רוצה לשמור שבת

באסיפת רבנים שהתקיימה במעוננו, זעק בכאב על אנשים היוצאים מעיר לעיר מאוחר בערבי שבתות, והם גורמים לנהגים לחלל שבת, ויש בזה חילול ה' וחילול שבת, מאחר ומכשילים הנהגים שלהם בחילול שבת, ושואנשים שמתאחר להם הנסיעה שישארו בבית גם שיפסידו שבת שבע ברכות, יש להם חלה ויין בבית זה מספיק, ושלא יצאו מאוחר ויגרמו לחילול שבת לנהג, סיפר לי נהג מסורתי בדמעות הוא רוצה לשמור שבת ורצה להוריד אנשים תחנה מוקדמת, כדי שיספיק לחזור לביתו, אבל הנוסעים התעקשו ליסוע עד הסוף והתחנן בדמעות שרוצה לשמור שבת ולא יספיק לחזור לביתו ולא שמעו לו, והנהג בא לבכות לי החרדים לא איפשרו לי לשמור שבת, יש חרדים שהם יודעים לצעוק שבת שבת ברחוב בשבת, למחללי שבת אבל מי

אבל החרדים האלה לא איפשרו לי.

לרוב הדאבון אנשים חשובים נכבדים לא רוצה להגיד מכל מיני מגזרים ומכל מיני חוגים נוסעים מאוחר ביום ששי אני יודע שהייתי נוסע לזכרון יעקב לוקחים אותי בא נהג קצת מאוחר אמרתי נשאר בבית תיסע.

זה הכל טוב אנשים נוסעים במכוניות החוצה מכשילים את הנהגים אם הנהג הזה יילך ... יצעקו שבת שבת והם הגורמים לחלל שבת חרדים ממש.

אני אומר לכם לצעוק ולעורר יהודים גורמים לחילול שבת תוספת שבת יכול לעזור בזה אבל אם יוצאים בכל זאת מאוחר בשעת הדחק אחד יש לו שבע ברכות בירושלים אם לא הסתדר מה קורה שם אז הבן שלו הבת שלא יראו אותו גורמים לאחר זה נורא ואיום ואז צועקים שבת שהראשי עיריות החילוניות עושים

הנוסעים מאוחר נקראים חרדים מלשון "חרדה" חרדה לשמוע מה שהם עושים למה נוסעים מאוחר אתה לא מסתדר תישאר

בבית לא יקרה שום דבר יש לך חלות ויין בבית מספיק

זה רואים בשטח באים ברגע האחרון פעם היה לי אורחים לא ידעתי מה לעשות איתם באו ברגע האחרון ממש אנשים לא יכולתי להגיד להם הם נעלבים מאד ממש ברגע האחרון כמה דקות לפני השקיעה באו מעיר אחרת איך נוסעים בזמן כזה אם יהיה תקלה אם יהיה פקק איך נוסעים.

היה מעשה עם ר' יוסף דינקלס זצ"ל שהכרתי אותו טוב, היהודי הזה לא היה נוסע אחרי חצות, בשנת תרפ"ט היה הטבח בחברון והיה גר שם והוא היה אז ביפו והיה קנאי גדול לא רצה להשתמש בתחבורה שמחללת שבת ראה שחצות נשאר ביפו, והיה ליל שבת והיה לו הדרת פנים מיוחדת ואת הערבים זה הרגיו והערבים יצאו 'איפה יוסוף' ורצו להרוג אותו, בגלל ששמר שבת לא ליסוע אחרי חצות השם עזר שנשאר, לא כל אחד יכול לעמוד בזה זה הברכה של שבת ניצל ממות, וכבר החפץ חיים אמר שהשבת מברכת ומצילה לכל שומריה, ואם יזהרו בזה ויקדימו בנסיעות מחוץ לעיר ובהקדמת כניסת השבת יתברכו בכל הברכות.

מכתב רבני העיר בני ברק שהתפרסם בשבוע שעבר בחובת הזהירות להקדים את הנסיעות והקניות לשבת בפרט כעת בערב שבת מוקדם של שעות חורף וכן מכתב שהתפרסם בקרית ספר

בס"ד
טבת תש"פ

לתושבי עירנו היקרים הע"י,
באנו בזאת לעורר את הציבור היקר בנוגע לנסיעות מחוץ לעיר בערב שבת קודש, שלצערנו שומעים כמעט מדי שבוע כאן ובערים אחרות על תקלות ועיכובים בדרך, המהווים סכנה לחילול שבת ר"ל. ואיך נישא פנינו שאנו החרדים לדבר ה' איננו זורקים מספיק בשמירת שבת קדשנו, ובנוסף לחומרת העון של חילול שבת יש בכך משום חילול ה' בפרהסיא, ובפרט בעת הזאת שהשבת מחוללת כ"כ בריש כל חוצות ה"י, חובה עלינו להתרחק מאוד מכל חשש חילול שבת. ובאנו להזהיר שאין לצאת לדרך אם אין ודאות גמורה שיהיה סיפק להגיע למחוז חפצנו לפני זמן הדלקת נרות, תוך לקיחה בחשבון את העיכובים ביציאה והכניסה לעיר בשעות אלו, ועיכוב במהלך הדרך, שהינו דבר די מצוי.

וברור שאין לעלות לאוטובוס האחרון שאיחר מלהגיע לתחנה באיחור משמעותי, [ובמקום של ספק יש להתקשר למורה הוראה ולשאול האם מותר לצאת בשעה זו].

ובהזדמנות זו הננו קוראים לציבור לחזק מאוד את הזהירות בשמירת השבת, ומן הראוי ללמוד הלכות שבת עם בני הבית בשולחן שבת, ות"ל שיצאו ספרים מצוינים השווים לכל נפש, וישנם בתים הנוהגים ללמוד בכל סעודה הלכה או שתיים, ובודאי שדבר זה מביא ברכה לבית, שהרי השבת היא מקור הברכה.

בברכת השבת
לשכת הרב מודיעין עילית

משרדי לשכת הרב: רחוב שרי חמד 12 ת.ד. 4126 מודיעין עילית 71919 טלפון 08-9740584, 08-9766665, 08-9740939 פקס

מודעה מרבני העיר

ב"ה, ערב שבת קודש לך לך תשפ"פ

פני שבת נקבלה

לתושבי עירנו היקרים!

כאנו בזה להזכיר ולעורר, היות והחל משבת זו זמן כניסת השבת הוקדם בשעה, ויום שישי נתקצר מאוד

יש להקפיד כדלקמן:

- א. היציאים מהעיר בתחבורה ציבורית ואף ברכב פרטי, יצאו בזמן בו צפויים להגיע שעתים לפני הדלקת נרות במקום היעד. מצויים הרבה עיכובים בדרך היכולים לגרום לחילול שבת ח"ו, והיציאים מאוחר מומן זה יכולים להגיע לידי חילול שבת והרי זה שוגג קרוב למוזר!
- ב. בעלי החנויות מתבקשים לפגור החנות מבעוד מועד, והקהל מתבקש להקדים הקניות לכבוד שבת.
- ג. דלתות החנות, צריכות להיות מוגפות וסגורות חצי שעה לפני זמן הדלקת נרות - כפי המופיע בלוחות השנה.
- ד. יש להתחיל בפעילות לסגירת החנות מבעוד מועד, כדי לעמוד בזמן הנ"ל.
- ה. פתיחת החנות במוצאי שבת - חצי שעה אחרי יציאת השבת כפי המופיע בלוחות השנה.
- ו. גם פעילות ניקיון וסידור החנות, ייעשה כמגבלות הזמנים הנ"ל.
- ז. הלזן הראווה של החנות, ראוי שיהיה חשוך במשך השבת.

פריב אני כזאת לקנינים אל תפעילו לחץ על המוכרים לעבור על ההחזרות. מעבר לנוק שתגרמו להם, אתם נכשלים בלפני עיוור לא תתן מכשול, וגורמים לחילול שבת ח"ו.

וכל השומר שבת מהללו - שכרו הרבה מאוד על פי פעלו

וי"ו באקד"ה

חיים יצחק אייזיק לנדא שבת צבי רוזנבלט מסעור בן שמעון

רבני העיר בני ברק

לתרומות לעלון אפשר גם ב"נדרים פלוס" ו"קהילות" קופת "אוסף גליונות" קופת "עלון תוספת שבת" או בטלפון 037630543 שלוחה 2040.

לפרטים והנצחות או להצטרפות או לשליחת דרשות וכד' ניתן לפנות למייל a0732951324@gmail.com לשמיעת שיחות חיזוק בנושא שבת בטל: 073-2951324

אבני הון

ביאורים והערות בפרשת השבוע

פרשת וירא

שהיה סבור שהם אורחים אף בשעת שילוחם (למרות הבשורה והרפואה וכדלעיל).

דהנה יש שינוי בלשון התורה לגבי המלאכים אשר עתים נקראו אנשים ועתים נקראו מלאכים, וכבר ביאר בזה רש"י לקמ' (י"ט א') דאצל אברהם שהיתה שכנה עמהם קראתם אנשים ועוד שאצל אברהם שהיו תדירין אצלו כאנשים קראתם אנשים אבל אצל לוט נקראו מלאכים. אכן פירוש זה אינו מספיק שהרי גם אצל לוט גופו עתים נקראו מלאכים ועתים נקראו אנשים, ולכך נראה דברי רש"י הם על דרך הדרש אבל לפי פשוטו של מקרא עדיין יש לבאר.

והנראה בזה בס"ד יסוד נכון, דכאשר התורה מתייחסת למלאכים בפני עצמם אזי נקראים מלאכים כפי שהם באמת, אך כאשר הם מתוארים בתורה בסיפור דברים עם אברהם או עם לוט אזי הם נקראים באותו האופן בו הם מתגלים אליהם, וזאת מפני שהתורה באה לפרש ולספר את היחס שהיה ביניהם שעי"ז נבין את מעשי אברהם ולוט כפי שהם ראו אותם.

ולפיכך כאשר בתחילת הפרשה כתיב "וירא והנה שלשה אנשים" היינו כפי שנגלו לעיניו, וממילא כל זמן שהם מתוארים עם אברהם נקראו אנשים (ויקמו משם האנשים וגו'), ויפנו משם האנשים וילכו סדמה ואברהם עודנו עמד וגו'. אכן לאחר שאברהם שב למקומו והתורה מתארת אותם בפני עצמם קודם שנגלו ללוט אזי נקראו מלאכים כמות שהם, ולכך כתיב (י"ט א') "ויבאו שני המלאכים סדמה בערב", ומכאן ואילך שנגלו אל לוט (דבפסוק כתוב לאחריו "וירא לוט וירץ לקראתם וגו'") נקראו שוב אנשים כפי שנגלו ללוט ולאנשי סדום (וישלחו האנשים את ידם, ויאמרו האנשים אל לוט וגו').

ואחר שהודיעו ללוט "כי משחתים אנחנו את המקום הזה" ונתגלו אליו בזה כמלאכים א"כ שוב נקראו מעתה בשם מלאכים כמות שהם וכמו שנתגלו אליו וזהו "ויאיצו המלאכים בלוט לאמר וגו'". אמנם לאחמ"כ כתיב "ויתמהמה ויחזיקו האנשים בידו וביד אשתו ויד שתי בנותיו וגו'", והביאור בזה לפי שאשתו ובנותיו לא

פ"ח י': ויאמר שוב אשוב אליך כעת חיה והנה בן לשרה אשתך וגו'. וברש"י - לא בשרו המלאך שישוב אליו אלא בשליחותו של מקום אמר לו כו'. ומבואר ברש"י שהמלאך הוא זה שאמר לו דיבור זה משמו של הקב"ה (ולא היה הדיבור מפי הקב"ה), ובזה קיים המלאך את שליחותו כפי שכתב רש"י לקמ' (פ"ט א') דהשלישי בא לבשר את שרה. ויש לתמוה דנמצא א"כ דמכאן ואילך נודע לאברהם שהם מלאכים ואינם אורחים, וא"כ מדוע לקמן בפסוק ט"ז "ואברהם הלך עמם לשלחם" כתב רש"י - כסבור אורחים הם. וכן קשה מה שכ' רש"י לקמ' (פ"ט א') דאותו שבא להציל את לוט הוא אותו שבא לרפאות את אברהם, וא"כ מאחר שריפאו שוב נודע לו מכאן ואילך.

ועי' שפתי חכמים בשם הרא"ם עמ"ש רש"י בפסוק ט"ז "כסבור אורחים הם" שהקשה מה צריך ללמדנו שסבור שאורחים הם הלא בלאו הכי ידענו שסבור שאורחים הם מדהכין להם סעודה לאכול ונתן להם מים לרחוץ, ותירץ דחידוש הוא דאף ע"י הבשורה והרפואה עדיין לא הרגיש שהם מלאכים. ודבריו הם תימה ביותר היאך לא הרגיש עי"ז שהם מלאכים, דבשלמא הרפואה יתכן שלא ידע שממנו באה לו, אבל לגבי הבשורה היאך המשיך לחשוב שבאה הבשורה לשרה ע"י איזה אורח מהערביים, וגם דאם כן מה היתה הטענה על שרה שלא האמינה אם לא הבינו שבאה ע"י מלאך (ואולי י"ל כעין דרכו של האב"ע בפסוק י"ג דהביא פירוש דאלו האורחים היו נביאים וא"כ נבאר לרש"י דאברהם סבר דהיו נביאים ודוחק).

ויש ליישב בזה דלגבי המבשר אכן נודע להם שהוא מלאך (אחר שבישר להם) והוא הלא נסתלק מיד כיון שעשה שליחותו כמ"ש רש"י (י"ט א'), אבל לגבי השניים הנותרים לא נודע להם ועדיין כסבורים היו שהם אורחים מהערביים ולכך הלך אברהם עמם לשלחם.

פ"ח ט"ז: ויקמו משם האנשים וישקפו על פני סדום ואברהם הלך עמם לשלחם. וברש"י - ללוותם כסבור אורחים הם. ונראה להביא ראייה נפלאה מסדר המקראות

האמינו מאחר שלא הכירו במלאכים כלל, וממילא לא כלפיהם עדיין נראו כאנשים וכך התייחסו אליהם ופשוט.

ומעתה יוכח דאף כאשר הלך אברהם עמם לשלחם היה סבור שהם אורחים לפי שמתוארים בפסוקים כאנשים (ויקמו משם האנשים ויפנו משם האנשים) וא"כ מוכח דעדיין כך היו נראים לעיני אברהם ומשום כך ליווה אותם וכמ"ש רש"י.

ומה שכתב רש"י לבאר דאצל אברהם נקראו אנשים ואצל לוט נקראו מלאכים הוא ודאי לאמיתה של תורה ואינו מוקשה לביאורינו, דאמנם הכלל הנ"ל מבאר את חילוקי הלשונות שביניהם אך סו"ס היא גופא התורה היתה יכולה לכתוב אף אצל לוט על המלאכים באופן של תיאור שמתגלים לעיניו כמו שכתבה אצל אברהם ואז היו נקראים "אנשים" (וכגון "ויהי בערב ולוט יושב בשער סדום וירא והנה שני אנשים באים", וכמו שנכתב אצל אברהם "וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו"), ומדהא דנכתבו אצל לוט באופן שמתייחס אליהם בפ"ע ואז נגלו לעיניו ש"מ לדרוש שאצל לוט ראויים להקרא מלאכים וכמ"ש רש"י. (וסו"ס אחר שנגלו לעיניו נקראו אנשים כפי שראה אותם ודו"ק).

פי"ח י': "ושרה שמעת פתח האהל והוא אחריו". צריך ביאור ביותר מדוע נצרך המלאך לבשר את שרה ולא סיפר לה אברהם בעצמו, ומפני מה נתעכב מלספר לה אף שנתבשר ע"ז מקודם בזמן שנצטווה על המילה וכאן עמד בשלישי למילתו.

וכבר עמד בזה הרמב"ן (להלן פסוק ט"ו) וביאר שאברהם המתין עד שהשם יבשר לה בעצמו כי ידע כי לא יעשה ה' אלקים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים. ועוד ביאר שמרוב זריזותו במצות היה טרוד במילתו מילת עם רב אשר בביתו ואחרי כן בחולשתו ישב לו פתח האהל והמלאכים באו טרם שהגיד לה דבר. ומדברי הרמב"ן נראה שסבר שכל המעשה שישב פתח האהל כחום היום וביאת המלאכים הכל היה ביום מילתו, אבל לדברי רש"י (עפ"י הגמ' בב"מ פ"ו ב') שהיה ביום השלישי למילתו ושאברהם חיפש אחר אורחים א"א ליישב הכי שלא היה לו זמן לבשר לה.

ועוד יש להוסיף על התימה שהרי הקב"ה ציווה עוד על אברהם לקרוא לשרי בשם שרה (ובגמ' ברכות י"ג א' מברואר דעיקר הציווי היה לאברהם שיקרא כן), ואברהם ודאי קיים מיד מה שנצטווה (וגם מוכח שעשה כן שכתוב וימרה אברהם האהלה אל שרה, וכן ויאמרו אליו איה שרה אשתך), וא"כ היאך שינה את שמה ולא הודיע לה את טעם הדבר.

וצריך לומר דאברהם שינה את שמה ולא גילה לה הטעם משום שחשש שלא תאמין לו ע"ז (וכפי שלא האמינה אף לדברי המלאך עצמו), ולכך המתין עד שהשי"ת יבשר לה או עד שתראה על עצמה כי הרתה. (והרמב"ן לשיטתו - להלן פסוק ט"ו, דמה ששרה לא האמינה משום שלא ידעה שהוא מלאך וסברה שהוא מהערביים).

פי"ח כ"ח: ויאמר לא אשחית אם אמצא שם ארבעים וחמשה". וכ' הרמב"ן לבאר מפני מה אמר לו "אם אמצא" ולא השיבו בלשון של דע שאין שם כמספר הזה שאמרת, "לפי שעדיין לא נגמר דינם כאשר אמר ארדה נא ואראה והנה אברהם לא ידע מה יעשה בהם ולכן השכים בבוקר והשקיף על פני סדום ובראותו כי נשחתו ידע שלא היו שם כן". ומדוקדק ברמב"ן שלא נגמר דינם כלל בדברי השי"ת אל אברהם ושמה לא נגמר הדין עד למחר בבוקר, ואינו משמע כן מדברי רש"י (להלן פסוק ל"ג) שכתב: "ואברהם שב למקומו - נסתלק הדיין נסתלק הסניגור והקטיגור מקטרג לפיכך ויבואו שני המלאכים סדומה להשחית".

ויתבאר עוד עפ"י דברי הרמב"ן אלו שעדיין לא נגמר הדין שלכך הלכו המלאכים לסדום בעוד ליל, כדי לנסותם ולבחון בהם היש בה צדיקים אם אין ואפי' יהיו בה רק עשרה כתפילת אברהם דיינו, ואפי' אינם צדיקים סו"ס שמא יעמדו בכור המבחן ויחזרו בתשובה ולא ייחתם דינם, ובזאת בחנו את העיר סדום בהתחזותם לאורחים לעיני העם ולראותם היעשו מידת חסד עמהם או לאו, וסוף דבר שהרשיעו כולם "מנער ועד זקן כל העם מקצה" ועל כך נחתם דינם.

ובזה יתבאר גם מה שאמר ה' לאברהם "ארדה נא ואראה", והיינו שארד ואעמידם בכור המבחן אם ישוּבו ממעשיהם אם לאו ונעשה הדבר ע"י שני המלאכים שירדו מבעוד לילה בשליחותו של מקום בזה (וזהו ביאור דברי הרמב"ן שמפסוק זה מוכח שעדיין לא נגמר דינם). ועוד יתבאר על פי זה להפליא טעם הא דבין דברי ה' לאברהם שאמר לו זעקת סדם ועמרה וגו' ארדה נא ואראה וגו' ובין תפילת אברהם שלאחמ"כ נכנס באמצע פסוק נוסף - "ויפנו משם האנשים וילכו סדמה וגו'", וצ"ב מה מקומו כאן דוקא ולכאורה צריך להכתב או קודם לדברי ה' או לאחר תפילת אברהם, ולהנ"ל מיושב להפליא שירידתם לסדום הוא קיום דברי ה' שאמר ארדה נא ואראה, ואח"כ חוזר לתפילת אברהם שעודנו עומד לפני ה'.

ויש להוסיף בזה שלוט בודאי לא הרשיע כאנשי סדום שלולי זאת לא היה ניצול שהרי א"כ היה ראוי למיתה מצד עצמו, ומה שנצרך לזכותו של אברהם להנצל הוא משום שסו"ס ירד והשתתף עמם וחבר לאיש משחית ולכך היה ראוי להיספות עמם, וכמו שמוכח בתפילת

אברהם "חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע" ומשמע שאם לא היו עשרה צדיקים כתפילתו אזי דין הצדיקים הנשארים למות עם כולם. וא"כ לוט שלא הרשיע כמותם ואדרבא מסר נפשו לקיים מצות הכנסת אורחים ודאי ראוי להחשב צדיק לענין תפילתו של אברהם.

וא"כ אפשר שהלא תפילת אברהם הועילה שאם היו שם עשרה כמותו היו מצילים את כל העיר, ומסתמא לוט ידע מזה ע"י המלאכים ולכך ניסה להשפיע על בני העיר "אל נא אחי תרעו", ולאחמ"כ ניסה להציל את חתניו ולוקחי בנותיו ובחשבוך עולה יחד עשרה איש (לוט ואשתו וארבעת בנותיו, ב' חתניו וב' לוקחי בנותיו כמב' ברש"י), וא"כ נמצא דהדין דבריים עם חתניו היה להחזירם בתשובה (ע"י שיאמינו בדין האלוקים) ועי"ז להציל את כל העיר ולשנות את גזר הדין (שהרי ממנ"פ אם הם רשעים לא יוכלו להנצל). אך באמת היו רשעים ככל אנשי העיר ויהי כמצחק בעיניהם ולא האמינו בה' ולא חזרו בתשובה ולא ניצלו וממילא לא הצילו, וגם אשת לוט הרשיעה כמותם כמבואר ברש"י שהיו עיניה צרות באורחים ולכך לא ניצלה ותהי נציב מלח. (שו"ר במדרש רבה על דרך הנ"ל שהטעם שביקש אברהם על י' צדיקים לפי שתלה בלוט ואשתו וד' בנותיו וד' חתניו).

ולדעת רש"י שמיד כשגמר אברהם ללמד עליהם זכות נחתם דינם למיתה (ועוד כתב פי"ט א' שלפיכך שהו המלאכים מחברון לסדום עד הערב לפי שהיו מלאכי רחמים וממתינים שמא יוכל אברהם ללמד עליהם סנגוריא), א"כ צ"ל שהעניין במה שהגיעו מבעוד לילה לסדום הוא כדי להציל את לוט ובני ביתו, ויתכן עוד שטעם מה שנגלו לכל בני העיר כאורחים וכו' הוא כדי שיהיה ללוט זכות להנצל ע"י שימסור את נפשו על מידת החסד ויראה בעצמו שאין לו חלק ברשעתם.

ונמצא ד"ארדה נא ואראה" לדברי רש"י אינו מתפרש על ירדת המלאכים לסדום, אלא הקב"ה הודיע לאברהם שיראה מעשיהם ויחתום את דינם (וכתב ע"ז רש"י "למד לדיינים שלא יפסקו ודיני נפשות אלא בראיה"), ומעתה עומדת תמיהת הרמב"ן על רש"י מדוע אמר לו בלשון עתיד "ארדה נא ואראה" וכן "אם אמצא בסדום וגו'" הלא כעת ממש ראה וגזר את דינם. ויש לבאר בזה שהנה הקב"ה בא לגזור את דינה של סדום אך קודם לכן הודיע על זאת לאברהם והשאר לו בזה מקום ללמד עליהם סנגוריא, ומשום כך בדוקא אמר לו בלשון עתיד שאמר לו שאני עומד מיד לחתום את גזר דינם ומזה הבין אברהם שיש לו עדיין מקום ללמד עליהם זכות, שאילו היה נאמר לו בלשון ראיתי שעשו כצעקתה ולא מצאתי בה צדיקים א"כ כבר נחתם דינם ואין מקום לסנגוריא כלל.

ולפי זה יתבאר אף לשיטת רש"י מדוע נכנס פסוק של "ויפנו משם האנשים וילכו סדמה" בין דברי ה' ובין דברי אברהם, לפי שירידתם היתה ע"מ לקיים גזר הדין של סדום וא"כ הלכו מיד כדי לקיים את דברי ה' שאמר "ארדה נא ואראה וגו' כלה", אך עדיין היו תלויים בלימוד הזכות של אברהם כפי שנתן לו ה' פתח לאמרם וכפי שנתבאר ולכך המתינו בדרכם סדומה עד שיגמור את דבריו, כפי שביאר רש"י בפיי"ט א' ואחר שהשלים דבריו ונגמר הדין מיד באו סדמה בערב ע"מ להשחיתה, ואז "ויבואו וגו'".

פ"כ ל"ג: **ותבא הבכירה ותשכב את אביה.** וברש"י - ובצעירה כתיב ותשכב עמו, צעירה לפי שלא פתחה בזנות אלא אחותה לימדתה חיסך עליה הכתוב ולא פירש גנותה אבל בכירה שפתחה בזנות פרסמה הכתוב במפורש. ולהלן פס' ל"ז כתב רש"י: מואב - זו שלא היתה צנועה פירשה שמאביה הוא אבל צעירה קראתו בלשון נקיה וקבלה שכר בימי משה שנאמר בבני עמון ואל תתגר כם כלל וכו'. מבואר ברש"י שמעשיהן של בנות לוט נחשב להן למעשה זנות ולגנאי, אך עדיפה הצעירה על הבכירה שהבכירה פתחה בזנות ולימדה אחותה וגם אח"כ פירשה בבנה שמאביה הוא לפי שלא היתה צנועה אבל הצעירה היתה צנועה הימנה.

ויש בנותן טעם להוסיף שהנה הבכירה שנאמר בה ותשכב את אביה קראה שם בנה **מואב** והיינו שבא מאביה, ואילו צעירה שנאמר בה ותשכב עמו קראה שם בנה **בן עמי** והיינו שבא מזה שעמי שבאה לכסות על כך שבא מאביה.

ונראה בעומק הדבר שקריאת השם מוכיח שאופן ודרך המעשה היו שונים בין הבכירה לצעירה, שהבכירה שלא היתה צנועה ושפתחה בזנות אזי היה אופן מעשה שכיבתה להדיא עם אביה וכפי שנאמר בה ותשכב את אביה ולא היתה בושה בדבר כלל, אבל הצעירה שהיתה צנועה הימנה ולא עשאתו אלא בעצת אחותה להחיות ממנו זרע לפיכך לא עשתה את המעשה להדיא "עם אביה" אלא היתה פעולתה מעשה חיצוני וכמי שכפאה שד, ולפיכך נאמר בה "ותשכב עמו" לומר שהיה מעשה חיצוני גרידא ולא נחשב לה ששכבה עם אביה. ולכך הבכירה קראה בנה מואב לפי שבא להדיא מאביה והצעירה קראתו בן עמי דהיינו שבא מזה שעמי, ועל כך קיבלה שכר בימי משה שנאסר להתגרות בבניה. (ומה שמבואר בגמ' שקיבלה שכר מחמת שיחה נאה ע"ש שקראה שמו בלשון נקיה, היינו שע"י קריאת השם נתגלה יחסה לעצם גוף המעשה שהיה מעשה חיצוני ורחוק ממנה ולכך קיבלה שכר). ויתכן להוסיף שלכך קלקלו בנות מואב מזרעה של הבכירה ופרצו גדרו של עולם וזאת מחמת טבע אימן שבא להן בירושה, וטבע זה גופו גרם שהותר להתגרות כם.

ניאוף של בת באביה ואפי' לצורך קיום העולם, ורק מי שנפרץ בעריות יכול להעלות בדעתו לעשות מעשה מצוה באופן זה. והנה בנות לוט גדלו בסדום שהיה מקום פרוץ בעריות כמ"ש בגמ' נזיר הנ"ל שלוט הלך אחר עיניו וכן מוכח מדרישת כל העם מלוט "הוציאם אלינו ונדעה אותם", ומאיך גדלו אצל לוט שגם היה גדול במידת החסד כפי שלמד מאברהם וכמו שמסר נפשו על הכנסת אורחים.

ולפיכך יתבאר שהיה מעשה הבכירה מורכב מקלות ראש ופריצות כפי שגדלה בסדום אך עי"ז יכלה לחשוב על סוג מצוה גדולה זו של קיום העולם באופן זה וא"כ היה כאן מעשה מצוה ומעשה פריצות מורכבים כאחד, ומוכח כן שלא נתביישה בזה וקראה לבנה מואב ע"ש אביה (אמנם עיקר הטעם שקראה על שמו הוא דאחר שכל עיקר כוונתה היה למצוה אזי היה לה לכבוד מה שהזרע מאביה). ומשל למה הדבר דומה לגולן שגזל מעשיר אחד ע"מ לתתו לעני להחיות את נפשו, שהוא מעשה מצוה המורכב על הגול.

ומשום כך נפעל בזכות זה לדורות שנעשתה אומה גדולה מכח כוונה זו, וגם בשכר המצוה זכתה לזרע במלכות ישראל, וכפי מה שהקדימה למצוה כך זכתה להקדים למלכות, ומאיך מחמת נטיית הזנות ושלא נתביישה בו לכך פירסמה הכתוב וגם התיר לצערם לאחר כמה דורות. ומשא"כ הצעירה שלא היתה נוטה לזנות כמותה ומשום כך נתעכבה במעשה המצוה עצמו ואף היתה בושה הן במעשה והן בפירסומו, אזי אמנם מצד אחד נתאחרת בשכרה אך סו"ס חסך עליה הכתוב וגם זכתה לשכר לדורות עבור צניעותה שלא התיר לצער לבניה.

ראיתי מקשים בזה קושיא גדולה, דבגמ' נזיר כ"ג ב' מבואר היפך כל הנ"ל דעולה בגמ' שמעשיהן של בנות לוט היה מעשה מצוה לשם שמים ולא זו בלבד אלא שהבכירה עדיפא במצוה מן הצעירה, דאיתא שם "א"ר חייא בן אבין א"ר יהושע בן קרחה לעולם יקדים אדם לדבר מצוה שבשכר לילה אחת שקדמתה בכירה לצעירה זכתה וקדמה ארבעה דורות בישראל למלכות", ועוד שם (כ"ג א') "מאי דכתיב כי ישרים דרכי ה' וכו' אלא משל ללוט ושתי בנותיו עמו הן שנתכוונו לשם מצוה וצדיקים ילכו במה הוא שנתכוון לשם עבירה ופושעים יכשלו במ", וצ"ע היאך עולה בקנה עם מש"כ רש"י שהיה מעשה זנות ומעשה הבכירה היה גריעא טפי ממעשה הצעירה.

והיה אפשר ליישב שבאמת המעשה עצמו היה מעשה מצוה לשם שמים אך סו"ס לא היה ראוי לפרסמו, ובכירה שפרסמה שבא מאביה נחשב לה כגנות ומשא"כ הצעירה שלא פרסמה וקיבלה ע"ז שכר. ובאמת שכן משמע ברש"י בהוריות ("א"א ד"ה אמר) שכתב - "ולא עוד אלא בכירה דקרייתה אב הכתוב פירסמה דכתיב ותשכב את אביה והצעירה כתיב ותשכב עמו", אכן מובא שם שהוא העתקה מרש"י בנזיר וכנודע שהפירוש על נזיר אינו מרש"י, וגם אינו עולה בקנה עם פירוש רש"י על התורה שכתב להדיא שהבכירה פתחה בזנות ולא היתה צנועה, והדרא קושיא לדוכתא.

ואשר נראה לבאר בזה דאמת זה ודאי שהיה כוונתן לשם שמים ע"מ להחיות זרע על הארץ על פי סברתן שכל העולם נחרב ונחשב להן למעשה מצוה, אכן סו"ס מעשה מצוה שכזה גדול ככל שיהיה אינו עולה כלל בדעת בני אדם הנקיים והפרושים מעריות לעשות מעשה

הפרשה המחכימה

פירוים מבית 'הפרשה המחכימה' - אוצר מופלא של לקחים מעשיים
ואקטואליים מהפרשה פרשת וירא התשפ"ג גליון 235

כבוד כל יהודי

שאלה: האם ראוי לכבד כל יהודי ולא רק אדם גדול ונכבד?

א. בראשית יט, ב-ג: "ויאמר... סורו זא אל בית עבדכם... ויאמרו לא כי ברזוב זלין. ויפצר בם מאוד ויסורו אליו ויבואו אל ביתו". פרש"י (ומקורו בב"ר ג, ד) "ויאמרו לא – ולאברהם אמרו (לעיל יח, ה) 'כן תעשה (כאשר דברת)', מכאן שמסרבין לקטן (ללוט) ואין מסרבין לגדול (לאברהם אבינו)". ומוכח מהו מידת דרך ארץ שגם כשאין האדם רוצה לעשות את רצון חבירו, מכל מקום אינו דרך ארץ לסרב לגדול, ויצטרך לעשות כן על כרחו. אמנם צריך להבין בזה גופא, אף שאפשר ומותר לסרב לקטן, אבל למה הוצרכו לעשות כן, ולמה לא רצו לעשות טובתו ולהכנס אליו, הרי לכאורה זה היה חלק משליחותם לבא אליו. ועל כרחך שבאמת הסכימו לבא אליו, רק הכונה כמו שכתב הנצי"ב (בהעמק דבר) ש"אמרו לו: למה רק עתה, כשנדמינו לך כאנשים מכובדים, אין אתה רוצה שנלין ברחוב, אך באנשי סדום לא מחית כשהניחו לכל אורחי העיר ללון ברחוב". ורק לאחר ש'ויפצר בם מאוד', אז 'ויסורו אליו ויבואו אל ביתו'. מזה יש לקחת מוסר השכל שראוי לכבד כל יהודי באשר הוא, אדם העושה חסד רק לאנשים מכובדים, לפעמים זה משום שרוצה כבוד לעצמו, שאם היה עושה זאת משום מצות חסד, היה לו לכבד כל יהודי באשר הוא.

כעין זה ארע עם בעל ה'בית הלוי' זצ"ל, בהזדמנות אחת שהלך לברנוביץ בבגדיו הפשוטים כדרכו בענותותו שלא לקח עמו את האיצטלא דרבנן במסעותיו, נקלע לפתע למזג אויר קריר וסוער במיוחד, והחליט לסור לכפר הקרוב. בהגיע לפונדק הראשון שפגש דפק קלות, אך בעל הפונדק קיבלו בצורה מבזה מאוד עד שנאות להניחו במזדרון החדר, רק לאחר שהגיע האדמו"ר מקוידנוב זצ"ל אשר אותו אירח בצורה נפלאה ובסבר פנים יפות, ועל ידו נודע לבעל הפונדק כי לא היה זה אלא רבי יושע בער סולובייצ'יק זצ"ל, רבה של סלוצק, או אז נפל לרגליו להתחנן על נפשו בפגעו בו בצורה כזו. ובתוך הדברים כשהוכיחו רבי יושע בער על אופן התנהגותו בהכנסת אורחים, אמר לו כי אין ראה ממה שקיבל את האדמו"ר כל כך בצורה נפלאה, שהרי כבר בחומש בראשית מצינו את סיפורם של שני מכניסי אורחים גדולים, אברהם ולוט. לכאורה גדול הנאמר בלוט, שכן הוא חירף נפשו והכניסם במסירות נפש תחת עינם של רשעי סדום. ועם כל זה, אברהם אבינו הפך להיות בחז"ל סמל ודוגמא לפסגה של הכנסת אורחים, ואילו לוט נשאר בדרגתו. אלא התשובה פשוטה, לאברהם נדמו לו כערביים ואילו ללוט נדמו כמלאכים, לארח מלאכים, גם מתוך טירחה ומסירות נפש, אין זו מסירות כה גדולה. מצות הכנסת אורחים כראוי מתגלית דוקא באירוחם של אנשים פשוטים.

מסופר על רב אחד שכיבד איזה יהודי, כשנשאל על כך בתימה למה מרבה לטרוח עבורו, השיב: וכי לא ידעתם, הלא הוא בן של חשוב ביותר. כשהפצירו בו שישגלה את אוזנם מיהו אביו החשוב, נענה לבקשתם והסביר: הלא הוא יהודי, בנו של מלך מלכי המלכים. כך לימד את תלמידיו, כיצד יש לכבד כל יהודי שנברא בצלם אלקים, בנו של מלך מלכי המלכים. תשובה: אדם החפץ חסד באמת, יש לו לכבד כל יהודי באשר הוא, ולא רק נכבדים וחשובים.

קביעות מקום לתפילה

שאלה: האם יש ענין לשבת בתפילה באותו מקום בכל יום?

ב. בראשית יט, כז: "וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד ע"ם את פני ה'". בגמרא (ברכות ו:): הובא, אמר רבי חלבו אמר רב הונא, כל הקובע מקום לתפילתו אלקי אברהם בעזרו (ופרש"י, כדרך שעזר לאברהם שקבע מקום לתפילתו, כך יעזור לו), וכשמת, אומרים לו: 'אי עניו, אי חסיד, מתלמידיו של אברהם אבינו'. ואברהם אבינו מנלן שקבע מקום

מנין לנו שאברהם אבינו בעצמו קבע מקום לתפילתו? ככתוב "וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם", ואין עמידה אלא תפילה שנאמר (תהלים קו, ל) "ויעמוד פינחס ויפלל". עוד אמרו (שם ז:). אמר רבי יוחנן בשם רבי שמעון בר יוחאי, כל הקובע מקום לתפילתו – אויביו נופלים תחתיו. (ועיין גם בירושלמי ברכות ד, ד). **וכן פסק השולחן ערוך** (או"ח ז, יט) "קבע מקום לתפילתו שלא ישנהו אם לא לצורך, ואין די במה שיקבע לו בית הכנסת להתפלל אלא גם בבית הכנסת שקבוע בה – צריך שיהיה לו מקום קבוע". וכבר כתבו הפוסקים ש'כל שהוא בארבע אמות של אותו מקום, גם כן נחשב למקומו כי אי אפשר לצמצם'. ולכן אם ראה שאדם אחר התיישב במקומו, יכול לשבת במקומות הסמוכים לו בארבע אמותיו. וגם אם לא יוכל בכך, לא יתקוטט ויסלק את היושב שם בעבור זה. ובטעם חשיבות קביעות המקום לתפילתו מצינו במפרשים עשרה טעמים כפי שהבאנו בספר (חלקם בחשיבות קביעות מקום בבית כנסת קבוע, וחלקם על קביעות מקום באותו מקום ממש).

הקובע מקום לתפילתו סגולה שלא יגזר עליו גלות (כף החיים ז, קיז בשם רוח חיים בשם ידיד ה' פרשת וירא). ומאידך בספר הגן (דרך משה, ליום ח', ט' בסופו) כתב, יזהר מאוד כל האדם רק להתפלל בציבור בבית הכנסת קבוע, אף אם מתפלל ביחיד, כי המשחיתים גוזלים התפילה שמתפלל אדם שלא במקום קבוע. וכעין זה כתבו בכף החיים (פלאגי"א, י) וכף החיים (סופר, שם קכ) בשם דרך ישרה. [ונדברי אמונה (לאדמו"ר מתולדות אהרן, ח"ב ליקוטים) כתב שתיקון הברית הוא לקבוע מקום לתפילתו במסירות נפש ולא לצאת ולהכנס וכדו']. **ובכתבי האריז"ל הובא לכך משל למלך שרוצה ללכוד את חומת העיר וצר עליה. כשעושה נקב בחומה, לוקח מין קנה כמו חץ השריפה ויורה כמה פעמים במקום אחד, עד שמנקב את כל החומה כולה. אבל אם הוא שוטה, ויורה פעם אחת כאן ופעם אחת כאן, אז לא עשה כלום, החומה נשארה כמו שהיתה. כך הוא מיום שחרב בית המקדש נעשה הפסק חומת ברזל בינינו לאבינו שבשמים, והתפילה היא כמו קנה השריפה, ואם אדם מתפלל בכל פעם במקום אחד, אז תפילתו עושה שביל אחד לנקוב את חומת הברזל החוצצת בינינו לבין אבינו שבשמים ולהאציל עליו רוח ממרום, משא"כ להיפך חלילה.**

דבר זה הוא גם כדרך שאמרו חז"ל (שהש"ר ה, ג. תנחומא תולדות יח, פסיקתא רבתי טו, ו) 'פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם', אבל צריך שיהיה הפתח כל הזמן באותו מקום. וכפי שהמשילו זאת (ספר מדרגת האדם) לאדם שקנה חלקת שדה סמוך לנהר, והיה שואב מים בדליים ומשקה את שדהו. יעצו לו לחפור תעלה שתמשוך מים מן הנהר ויוקל מעליו עמל וטורח ההשקעה. לא התעצל האיש, נטל את כלי החפירה ועמל בפרך לכרות את התעלה, ואמנם המים אכן עברו בתעלה והשקו את השדה. **שמחתו** לא ארכה זמן רב. התעלה התמלאה בחולות סחף וגדותיה התמוטטו פנימה, והיא הפכה למשטח של ביצה רדודה. בא האיש וקבל בפני יועציו: גם כרה תעלה וגם ממשיך הוא לשאוב בדליים... אמרו לו: לא לתעלה כזאת היתה כוונתנו, כוונתנו היתה שתכרה תעלה שאת דפנותיה תכסה בלבנים ותסוד בסיד. תעלה כזאת לא תסתם ודפנותיה לא יקרסו. בת קיימא היא ותועלתה לאורך ימים.

הנמשל שהנה רואה האדם שפתח פתח של מחט, בחודש אלול, בראש השנה, וביום הכיפורים, שעות של תפילה ולימוד המוסר, ומתפלא למה לא נפתחים לו פתחים כפתחיו של אולם! אלא התשובה היא שהקב"ה ביקש שנפתח פתח בר קיימא, עקבי ושורשי, ואף שיהיה הפתח קטן וצר, אבל צריך שיהיה פתח קבוע שמביא בעקבותיו להשקיית השדה במים חיים. אבל אנו פותחים פתחים ארעיים וזמניים הנשטפים ונסתמים ומותירים אחריהם ביצות נרפשות, ואיך נזכה לפריחה ולשגשוג כפתחו של אולם. אלא צריך האדם לקבל על עצמו לפתוח פתח יציב וקבוע כפתחו של מחט שאינו נסתם לעולם, ואז יזכה לפתחו של אולם.

בזמננו, בדור שיש בתי כנסיות לרוב, הולכים מכאן לשם ומשם לכאן, ויש אף המתפללים בשטיבלאך, בכל יום בבית מדרש אחר. יש לתת על כך את הדעת, כי חשוב הדבר מאוד לקבוע מקום לתפילתו כמבואר בגמרא ובפוסקים. ואף אם אין לו מקום אחד קבוע לכל התפילות, מכל מקום כתבו הפוסקים שלפחות, בכל בית כנסת שמתפלל בו או בכל תפילה מסוימת יקבע לו מקום להתפלל במקום מסוים.

תשובה: צריך האדם לקבוע מקום לתפילתו, ובכך יגרום שתתקבל תפילתו.

© כל הזכויות שמורות. ניתן להשיג גם בחינם במייל – עלוני הפרשה המחכימה' על פרשת שבוע בכל שבוע, וכן עלון 'הכנה נפלאה לבר מצוה – הזדמנות פעם בחיים' (במעלות אותו היום ושהכל הולך אחר ההתחלה), עלון 'הכנה נפלאה לבת מצוה' (כנ"ל), 'הכנה נפלאה לנישואין' (הלכה והנהגה לחתנים) ושיעורים מוקלטים בפרק היומי במשניות ב:40 דקות על הש"ס משניות, וניתן לשמועם ביקול הלשון' על פי שם 'הרב שילה בן דוד שליט"א' – הפרק היומי במשניות, או בקו ישר שמספרו: 0733,211,612 ולרכוש את הספרים בהסכמות גדולי ישראל וצ"ל ויבלחט"א (לפי סדר א"ב): אהבתי תורתך (סיפורים על אהבת תורה של גדולי ישראל), אמרי שילה – משניות מבוארות (ביאורים וביורים בשפה ברורה על מסכתות כלים, אהלות, נגעים פרה וטהרות), **נזאת תבחנו** (630 שאלות על הש"ס מכת"מ מרן הגר"ח קנייבסקי וצ"ל שתשובותיו במסכתות אחרות), ברורי הלכות איסור והיתר ועוד לפרטים, הארות והערות בטלפון: 02-5864229. בדואר אלקטרוני: BH5864229@GMAIL.COM, או בכתובת: רחוב סולם יעקב 3/47 רמות א' ירושלים. נא לסייע לעלון ב'נדרים פלוס' עבור 'שבט אחים – רמות פולין' (שלוחה 3044) בקטגוריה 'עלון הפרשה המחכימה'

טמונה בפרשה

עלון שבועי לעידוד העיון והבקיאות בפרשת השבוע

פרשת וירא

לסדר את הפרשה

לפניכם רשימת נושאי הפרשה בסדר מעורבב, עליכם לסדרם מחדש לפי סדר ההתרחשויות בפרשה. כשתצליחו, תקבלו מהאותיות חלק מפסוק מהפרשה.

- א. מלאך נגלה להגר במדבר ובאר המים
- א. הצלת לוט מסדום ע"י המלאכים
- ב. שילוח הגר ושמעאל
- ב. לוט מארח את המלאכים
- ג. הש"ת הופך את ערי סדום
- ג. הולדת יצחק ומשתנה אברהם
- ה. לקיחת שרה לאבימלך
- ו. המלאכים מבשרים על לידת יצחק
- ז. שכר אברהם על עמידתו בניסיון העקדה
- י. חיבת ד' לאברהם, ומעלותיו
- מ. עונש אבימלך ותפילת אברהם עליו
- ע. פירוש שמות בני נחור
- ר. אבימלך ואברהם כורתים ברית
- ר. לוט ובנותיו במערה
- ש. הניסיון העשירי - העקדה
- ש. אברהם מבקש רחמים על סדום

שאלה לשולחן שבת

"יד' פקד את שרה"

כתוב במדרש: 'אמר רבי יצחק, כתוב: "זאם לא נטמאה האשה... ונקתה ונזרעה זרע" - זו שנכנסה לביתו של פרעה ולבית של אבימלך ויצאה טהורה אינו דין שתפקד?!'

ויש לבאר מדוע לא נפקדה שרה מיד לאחר ששהתה בבית פרעה מדין זה, אלא רק כעבור שנים רבות כאשר נלקחה על ידי אבימלך?

מטרת השאלה
הינה לעורר דיון סביב שולחן השבת. ניתן לשלוח את תשובותיכם למערכת (בצרוף מקורות, אם ישנם) ובלי"נ אכתוב מן התשובות בעוד כחודש.

פנינים

"ויאמר אבימלך לא ידעתי מי עשה את הדבר הזה וגם אתה לא הגדת לי וגם אנכי לא שמעתי בלתי היום" מפרש האלשיך את תשובתו הארוכה והמפולפלת של אבימלך, שלא כדרך הפשט, שאין זו תשובה ארוכה אחת של אבימלך לאברהם, אלא תוכנה של שיחה שלמה: "ויאמר אבימלך לא ידעתי מי עשה את הדבר הזה" - אמר אבימלך לאברהם כמשמעות הפשוטה, ואז נפנה אל שר-צבאו, פיכול, והוכיחו: "וגם אתה לא הגדת לי". ומצטדק פיכול: "וגם אנכי לא שמעתי בלתי היום".

"ושם אשה גדולה" (הפטרה, מ"ב ד, ח)

אמו של רבי עקיבא איגר, מרת גיטל אייגר ע"ה, הייתה מלומדת בתורה וחכמנית ביותר. פעם הקשתה על הגמרא (ערובין מא:): שישנם שלושה שמי שיש לו אחד מהבאים, אינם רואים פני גיהנום: דקדוקי עניות, חולי מעיים או נושים של חובות. וממוסיפה הגמרא שישנה דעה נוספת שמוסיפה לרשימה זו אף את מי שיש לו אישה רעה. מבררת הגמרא, מדוע באמת לא כללנו אישה רעה מההתחלה? אלא מפני שמצווה לגרש אישה רעה, והרי הוא מצער עצמו. אם כן, מדוע בכלל הדעה הנוספת סוברת שיש לכלול אותו ביחד עם המסכנים? אלא מפני שלעיתים הוא לא יכול לגרשה מפני שכתובתה מרובה ואין לו כסף לשלם לה אם יגרשנה. כאן הקשתה הצדקנית: מדוע צריך לומר שכתובתה מרובה? למה לא נאמר שכתובתה רגילה ובכל זאת מדובר שאין לו מספיק אפילו לכתובה רגילה? ענה הילד עקיבא והשיב לאימו: אם אין לו לשלם את הכתובה הבסיסית ביותר דהיינו מאתיים, זוהי הרי הוא כבר נחשב הלכתית לעני ולא רואה פני גיהנום מצד היותו עני, לכן חיבת הייתה הגמרא לחדש שמדובר בכתובה מרובה שאז ייתכן שאמנם יש לו מאתיים וזו אבל לא מספיק כדי לפרוע את כתובתה המרובה.

"ולשרה אמר הנה נתתי אלך כסף לאחייך"

יש לבאר מדוע כעת, לאחר שכבר לקו הוא ובני ביתו בדבר שרה וכבר ידע אבימלך ששרה היא אשתו של אברהם, עדיין התייחס אליו כאחיה בדבריו אל שרה ובהר לומר לה: "הנה נתתי לאחייך"? ויש לומר: א. לפי מה שאברהם הסביר לו ששייך להחשיבה כאחותו. ב. התבייש מפניה ולכן תפס את לשונה לומר שהוא אחיה. ג. אמר לה בלשון זו מפני שראה שצנועה וצדיקה היא. ד. מה שכולם כולל אברהם טענו שהוא אחייך - הדבר היה לי לכסות עיניים ולהטעיה. ה. אברהם הציג את עצמו בתור אחיה של שרה הנלווה עמה כדי להשיאה ולקבל את דמי שדכנותה ('יתנו לי מתנות'). לכן אומר לה אבימלך, הנה נתתי ל'אחייך' אלך כסף, שכן זו הייתה מטרתו מלכתחילה - הממון. (ע"פ תשובות הקוראים הנכבדים שליט"א ל'שאלה לשולחן שבת' תשפ"א)

מעכשיו, כולם נשארים ליד השולחן!

ניתן להשיג ב"מקרא" הוצאה לאור, ובטלפון:
052-7665775

ניתן גם להשיג את הספר בירושלים
בחנויות הספרים: "שנקיס" ו"ספרי
הישיבה"

ישנו ביקוש רב בבתי הכנסת ברחבי הארץ לקבל את העלון לקהילה שלהם.
זו ההזדמנות שלכם לזכות בהפצת תורה. ניתן לתרום:
1. בהעברה לבנק לאומי (10 סניף 905 חשבון 5055271, ע"ש 'ביין' 2. לשלוח שיק למערכת

חידון א' ת'

- התשובה לכל שאלה **מתחילה** באות המופיעה בתחילת השורה
- א. אברהם נטעו בבאר שבע
 - ב. שמו של אביהם של בני עמון
 - ג. ד' המטיר על סדום ועל עמורה
 - ד. אברהם יצוה לבניו לשמור את-
 - ה. תשובת אברהם לד', יצחק והמלאך בעקדה
 - ו. "____ עפר ____"
 - ז. "כי ביצחק יקרא לך ____"
 - ח. כלי קיבול לנוזלים, ולמדבר אותו מביאים
 - ט. בנו של נחור מפילגשו
 - י. אברהם אמר לאבימלך שאין בגרר
 - כ. שבע מהן נתן אברהם לאבימלך
 - ל. "זאקה פת לחם וסעדו ____"
 - מ. סכין שחיטה
 - נ. אבימלך אמר להשי"ת שלקח את שרה ב-
 - ס. המלאכים היכו את אנשי סדום ב ____
 - ע. יצחק נשא להר המוריה ____
 - פ. שר צבא אבימלך
 - צ. ד' הפך בסדום את הערים, יושביהן ואת-
 - ק. אברהם ביקש משרה שתלוש ג' סאים ממנו
 - ר. מקצועו של ישמעאל
 - ש. בגיל זה יצחק נימול
 - ת. שם ארח אברהם את המלאכים

חידון א' ת' הפוך

- התשובה לכל שאלה **מסתיימת** באות המופיעה בתחילת השורה
- א. השי"ת אמר לאבימלך שאברהם הוא-
 - ב. אחד מהדברים שאברהם הגיש לאורחיו
 - ג. "הגוי גם צדיק ____"
 - ד. אחד מבני נחור
 - ה. שמה של פילגש נחור
 - ו. "____ שניהם ____" (רמז- בסיפור העקדה)
 - ז. אחד מבני נחור
 - ח. הגר השליכה את ישמעאל תחת -
 - ט. ניצל מסדום
 - י. "אם תשקר ____ _"
 - ך. האיל נאחז בקרניו ב-
 - ל. שניים מבני נחור
 - ם. השי"ת עצר כל ____ בבית אבימלך
 - ן. קיטור הארץ עלה כקיטור ה-
 - ס. כך מתרגם אוגקלוס: "המלט על נפשך"
 - ע. "חלילה לך ... להמית צדיק עם ____"
 - ף. אברהם ____ על פני סדום לאחר שנהפכה
 - ץ. אברהם ____ לקראת אורחיו
 - ק. "____ עשה לי אלוקים כל השומע ____ לי"
 - ר. "שבו לכם פה עם ה ____"
 - ש. אברהם ____ בעצמו את חמורו
 - ת. הסדומיים ניגשו לשוברה, מבלי יכולת לראותה

ואלה שמות

"כי לא אוכל לעשות דבר עד באך שמה"

מובא במדרש שהמלאך גבריאל נשלח להפוך את סדום. אלו שמות נוספים יש למלאך גבריאל? (התשובות במדור התשובות)

מן המדרש

"לעשות צדקה ומשפט", זו גמילות חסדים. רבנן אמרו: זו ביקור חולים. ר' יהודה בר ר' סימון אמר: בתחילה צדקה ולבסוף משפט. הא כיצד? אברהם היה מקבל עוברים ושבבים, לאחר שהיו אוכלים ושותים, היה אומר להם: "ברכו!" אמרו לו: "מה נאמר?" אמר להם: "ברוך קל עליון שאכלנו משלו". אם קבל עליו וברך, היה אוכל ושותה והולך לשלום. ואם לא היה רוצה לברך, היה אברהם אומר לו: "פרע לי את חובך!" והוא עונה בתמיהה: "איזה חוב יש לך עלי?" והיה אברהם משיב לו: "כך אכלת: אחד קשיטה של יין בעשרה פולרין, ואחד ליטרא של קופר בעשרה פולרין, ואחד עיגול של פת בעשרה פולרין. מי נתן לך יין במדבר? מי נתן לך קופר במדבר? מי נתן לך פת במדבר?" כשהיה האורח מבין שנקלע לחוב גבוה, היה לבסוף 'נכנע' ואומר: "ברוך קל עליון שאכלנו משלו". הוי, מתחלה צדקה - ולבסוף משפט. (ע"פ מדרש רב)

מילה בפרשה

**נמצא סביב לעיניים,
לראות מגוון של שמיים,
נדמה כבלי כל קדושה,
וכגרורים בארץ לא קשה.**

המונח המבוקש הינו מילה
בת 4 אותיות המופיעה בפרשה.
אשר כל שורה בחידה
רומזת להקשר שונה שלה.
(יתכן כתיב חסר וחילופי אותיות
בעלי הגיה דומה)

התשובה תתפרסם אי"ה בגליון הבא

ושפני טמוני חול

"ויקח חמאה וחלב וכן הבקר אשר עשה"
איזה בשר פרה מותר בבישול ובאכילה בחלב פרה
לכולי עלמא ולכתחילה? ואיזה לפי חלק מן השיטות?

"וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים"
נראה לומר, שהדגיש הכתוב שמל 'את' יצחק מפני כל
מקום שכתוב 'את' הוא רומז לכך שנולדו תאומים
(כמבואר במדרש לגבי השבטים). לאברהם אבינו
הייתה בת ששמה היה 'בכל' (ב"ב טז); על הפסוק:
'ואברהם זקן בא בימים וד' ברך את אברהם בכל'
ונראה שהיא הייתה תאומתו של יצחק, ולכן כתוב 'את
יצחק' שמל דווקא אותו ולא את אחותו. (תפארת
היונתן)

שעשועי דאורייתא

"וישא עיניו וירא"
מלבד אברהם, על מי עוד מסופר בתורה שנשא
את עיניו?

- מצאו נא בפרשה:
1. פסוק המתחיל ומסתיים באות ה'.
 2. מילה המורה על עצמה שהיא יחידה במקרא.
 3. אדם הקרוי כשמה של חיה נדירה.
 4. פסוק המכיל את המילה 'היא' 3 פעמים ואת המילה 'הוא' פעמיים.
 5. אדם שבכל משפטיו המילה השניה זהה. מיהו האיש ומהי המילה?
 6. מילה בת ארבע אותיות ששלוש מתוכן זהות.

"זיכרון" סימן

גימטריאות ורמזים לכירת מספר פסוקי הפרשה

אברהם אבינו היה טוב עין: "עין טובה מנין? ואל הבקר רץ אברהם ויקח בן בקר..." (אדר"נ מד)
בפרשת וירא ישנם 147 פסוקים, ואפשר לזכור זאת ע"י זכירת המילים:
"טוב עין" = בגימטריא = 147

תשובות

ושפני טמוני חול - תשובה לשבוע שעבר: באיזה גיל הרן ילד את שרה? - 8! (סנהדרין ט:); **לסדר את הפרשה** - וישב אברהם בבאר שבע. **חידון א' ת' - אשל**, בן עמי, גפריה, דרך ד', הנני, ואנכי ואפר, זרע, חמת, טבח, יראת אלוקים, כבשות, לבכמ, מאכלת, נקיון כפיו, סנוורים, עצי עולה, פיכול, צמח האדמה, קמח סולת, רובה קשת, שמונת ימים, תחת העץ. **חידון א' ת' הפוך** - נביא, חלב, תהרג, כשד, ראומה, וילכו יחדיו, בוז, שיח, לוט, לי ולניני ולנכדי, סבר, קמואל בתואל, רחם, כבשן, חוס, רשע, השקיף, רץ, צחוק יצחק, חמור, חבש, דלת. **שעשועי דאורייתא** - לוט, יצחק, יעקב, עשו, אחי יוסף, יוסף, בני ישראל (כשהמצרים רדפו אחריהם), בלעם. 1. "השמש יצא על הארץ ולוט בא צערה". 2. "לבדנה". 3. תחש בן ראומה ונחור. 4. "הלא הוא אמר לי אחותי היא והיא גם היא אמרה אחי הוא...". 5. לוט - נא (תבדקו את כל הפסוקים שבהם לוט מדבר!). 6. "ההרה". **ואלה שמות** - פיסקון (שפוסק דברים כלפי מעלה), איטמון (שאוטם עונותיהן של ישראל), סיגרון (כיון שסוגר שוב [מלאך אחר] אינו פותח). (סנהדרין מד:); (וי"מ שאלו שמותיו של מטטרוץ) **מילה בפרשה לך לך** - לוט. "כלי הנגינה הושחת" - כלי הנגינה קתרוס נקרא גם 'לאוטה' ו'לוט', 'ליחידת הספק אחת' - ליחידת הספק חשמלית-וט, "הכפיל הסיר את הכיסוי" - לוט היה כפיל של אברהם שהרי היה נראה כמוהו והכיסוי נקרא אף הוא 'לוט' כמו: 'הסיר את הלוט', 'מעל לבושם החסוי' - לוט הוא סוג של בושם, וחסוי הוא דבר לא ידוע כמו: 'לוט בערפל'. **שמונת בפרשה** - 1. "הכו בסנוורים" (יט,יא), "כסות עינים" (כ,טז). 2. "ותצחק שרה בקרבה" (יח,יב). 3. "מלך גבר" (כב). 4. "ויקח חמאה" (יח,ה). 5. "ויגשו לשבור הדלת" (יט,ט). 6. המדרש אודות המלאכים שבכו בעקידת יצחק. 7. "ורחצו רגליכם" (יח,ד). 8. "כחום היום" (יח,א) על פסוק זה מתרגם האונקלוס: 'כמיחם יומא' (יח,א). 9. "וישכם אברהם בבוקר" (יט,כז). כא.יד. כב,ג). "וישכם אבימלך בבוקר" (כח,י). 10. "באר שבע" (כא,לא). 11. "קמח סולת לושי ועשי עוגות" (יח,ו). 12. "כמטחוי קשת" (כא,טז). 13. "וילכו שניהם יחדיו" (כב,ו), "והחזיק את ירך בו" (כא,יח). 14. פיל דש = "פלדש" (כב,כב). 15. "חתן ובניך" (יט,יב). 16. "ואם לא כלה" (יח,כא). 17. "והשענו תחת העץ" (יח,ד). **שמונת בהפרשה** - 1. "ראשי ראשי" (יט). 2. "מטה ושלחן וכסא ומנורה" (י). 3. "ואין קול ואין קשב" (לא). 4. "המלא תסיעי" (ד). **שאלה לשלוחו החג חאת הברכה** - שאלנו: מעשה מי המריבה אירע עם משה ואהרן לבדם ומדוע הזכיר משה זאת כשבא לברך את כלל שבט לוי? כמה מעיקרי התשובות שהתקבלו במערכת: 1. מעלה לאהרן ולשבטו שלמרות חטאו במי המריבה, עדיין הוא ובניו הם הלובשים את האורים והתומים ונתכפר לו חטאו לגמרי בכך שלא נכנס לארץ ישראל. 2. משבח הוא את שבט לוי שיצאו מתוכם צדיקים כמו משה ואהרן, שהקב"ה דדק עימם כחוט השערה במי המריבה. 3. שבט לוי לא התלונן על חסרון המים ולכן מוזכר הדבר בברכתם. 4. תולה הדבר בכל השבט כי מדובר היה בשני ראשיהם.

ניתן להשיג את העלון:

במייל: ע"י שליחת מייל בקשה אל: temunabaparashah@gmail.com - מלמדים, תלמודי תורה ובתי ספר - נא ציינו זאת.
ב: 'לדעת', 'אידישער וינקל' (באידיש) ו'דרשו'.
בירושלים: בחנות 'פיצחוי בית ישראל' רח' בית ישראל 1, ובמערכת.

© כל הזכויות שמורות לאהרן ביין.
ניתן לשלוח תגובות, רעיונות והערות למערכת.
קויפמן 17, ירושלים
temunabaparashah@gmail.com

העלון מגיע מדי שבוע לעשרות אלפי משפחות וילדים, המשתמשים
בו ללימוד משותף סביב שולחן השבת.
מעוניינים להקדיש את העלון לכל מטרה? צרו קשר עם המערכת, או טלפנו: 052-766-5775

ומצאת את לבבו נאמן לפניך

עובדות והנהגות המשוככות הלבבות

לשקידת התורה ואהבתה

עם קיום שויתי ה' לנגדי

על הגאון הגדול

רבי אברהם ארלנגר זצ"ל

מראשי ישיבת קול תורה

ומחבר סדרת הספרים 'ברכת אברהם'

לרגל יום השנה הראשון לפטירתו

ה' השון תשפ"ב

מתוך הספר החדש 'עובדות והנהגות'

שיצא לאור ע"י נכדו הרה"ג רבי אליהו ארלנגר שליט"א

הרה"ג ישי לסר

הגאון רבי אברהם ארלנגר זצ"ל, ר"מ בישיבת קול תורה, פקיע שמייה בכל עולם התורה זה עשרות שנים, כמחבר סדרת הספרים הנפלאים "ברכת אברהם", אשר לא מש משולחנם של הלומדים ונחל הצלחה עצומה מעל ומעבר לכל ספר אחר של מחברי זמננו. כמדומה שיש לזקוף הצלחה זו לתוכן המשובח שבו, שלא נכתב כלאחר יד אלא בעמל ויגיעה עצומים, יחד עם עריכה מעולה. הספר מעמיד את יסודות הלומדות הישיבתי בכל סוגיא וסוגיא, כפי שעלה לגהמ"ח, מתוך הסברה ברורה ובהירה, ללא אריכות יתירה. כמו"כ ישנם גם קטעים קצרים עם הערות נמרצות, וכל אחד מוצא בו את מבוקשו. כמו"כ, הספר מקיף את כל המסכת, ולא רק דפים נבחרים. בשנותיו האחרונות, הוסיף לכרכים על נשים נזיקין כמה מסכתות נוספות כגון שבת ועוד, בבחינת "היו לו בני בילדותו, יעמיד בני בזקנותו". חידוש נוסף, אשר שבה את לב הלומדים, הוא שכאשר הוא מעמיד חקירה ישיבתית עם שני צדדים, כל אחד מהגדרים מסומן בגופן מיוחד המדגיש מול העיניים את החקירה.

אך כמדומה שאין די בכך בכדי להסביר את סוד הצלחת החיבור, אם לא נפן אל קדושת אישיות המחבר עצמו, אשר התעטה באדרת הצניעות, ורוב הממששים בספרו, לא ראוהו מעולם, אך היה ממש מיחידי הדור בדבקות עילאה בתורה ובנותן התורה. וכל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה.

במאמר זה, אשר מכיל עובדות והנהגות שנכתבו נכדו הרה"ג ר' אליהו שליט"א (ולא היה מקום ביריעה להביא את מכלול הדברים, ונערכו הדברים וקוצרו על ידינו), אנו מקבלים הצצה לחייו שהיו מקשה אחת של "ומצאת את לבבו נאמן לפניך".

בגיל 24. המסירות שלו אין לשער. בשנה ראשונה, במחזור הראשון לקח לו 8 שעות להכין את השיעור. במחזור השני כבר פחות, 6 שעות, אבל הוא התייגע רוב היום סביב השיעורים.

סדרא דינא

סדר היום בישיבת קול תורה: כל בוקר ובוקר הוא לא פספס שום שיעור ושום סדר, חוץ מפעם אחת. פעם אחד כשהגיעו לסוף פרק קמא של ארבעה אבות, שיש שם אגדות, שם לא היה מה למסור אז הוא ישב וענה על שאלות, אבל חוץ מזה הוא לא ויתר על שיעור. כל יום ויום בתשע ורבע בבוקר, עם הפנקס עם המראה מקומות, מתכונן

שויתי ה' לנגדי תמיד

מה שזכינו לראות אצל זקני, בעל הברכת אברהם זכר צדיק לברכה, שהוא עבר את כל תשעים שנותיו בעלמא דשיקרא בשלימות, בקיום חובת האדם בעולמו. כל רגע ורגע הוא חי עם שויתי ה' לנגדי תמיד, משחר ילדותו ממש עד סוף ימיו, הן בלימוד התורה, והן בדקדוק ההלכה, כל רגע ורגע חיפש מה רצון ה'.

דולה ומשקה בישיבת קול תורה

הגיע לשיבת קול תורה במקום השווער שלו - רבי חיים יוסף יעקובוביץ זצ"ל, ומינו אותו לר"מ

היטב לשיעור, ואח"כ בשעה 11:40 בדיוק, שלא יהיה חשש גזל, והשיעור במשך שעה וחצי דברי אלקים חיים, עד אחד ועשרה, בגלל שחמש דקות לפני מנחה היה חוק בל יעבור לסגור את הגמרא, אי אפשר לצאת ישר לתוך מנחה, צריכים חמש דקות לפחות הכנה למנחה.

דרך הלימוד

כמה היה אכפת לו הדרך הלימוד שירד, ירד פלאים. הוא זוכר שבקול תורה למדו 8 דף לחודש. ואח"כ היה ירידת הדורות התחילו רק 6 דף לחודש. ואח"כ היה עוד ירידה, זה הגיע ל-4 דף אז הוא אמר לי ר' שלמה זלמן אמר לי לשאול את הבחורים איך ללמוד? עדיף לנהל חנות מכולת מאשר לשאול את הבחורים איך ללמוד... הוא דיבר על זה ברבים ובכל הזדמנות. שהרי התורה היא ארוכה מני ארץ, והחיים הם קצרים וצריכים הרבה הרבה, לא רק כמה וכמה סברות במשך זמן אחד. וגם חזרה הוא אחז שצריכים לחזור את הדף גמרא מעיקרי היסודות.

הכה את הארי ביום השלג

פעם ירד שלג בירושלים. ובשעה 10:00 הבחורים לא ידעו אם רבי אברהם יגיע. התקשרתי אליו ואמרתי: "שואלים אם סבא יגיע?" אז הוא אמר: "תמיד הגעתי ואף פעם לא הפסדתי שיעור אחד. ה' יעזור שגם היום אגיע". בשעה 11:30 בשעה עשרים ל-12, ראו אותו בכיכר רוזנהיים יורד עם מטריה בשלג. אז נודע לנו שבאמת היתה לו סייעתא דשמיא, אמבולנס עם שרשראות לקח אותו, וזה היה שמחה גדולה. ואח"כ נכנס לשיבה הוא הסתובב, זה היה נורא נוראות, הוא הסתובב ככה, והוא ראה רפיון, ראה בחורים שהלכו לשחק והיה לו כאב גדול, ממש ראו, הוא הסתובב, הוא הגיע עם מעיל בקור ובחורים הולכים לשחק. ואז הוא התחיל את השיעור, הוא אמר "אני לא יכול להתחיל, מה זה בחורים מבלים את הזמן? בשלמא, רבע שעה-חצי שעה, נחא, אבל להרוג שעות?! להרוג שעות?! ותמיד היה מוכיח בחורים. ובהזדמנות אחרת וסיפר שיש בחורים שהולכים לישון מאוחר וקמים מאוחר ומפסידים זמן קר"ש ומאחרים לסדר, והרי הם הורגים את הבחורות שלהם. ואז הוא התייפח בבכי לעיני כולם. והוא אמר לי אחרי כמה ימים: "אתה רואה כמה שזה נוגע לי ללב..."

הוי שקוד ללמוד תורה

בין הזמנים היה אצלו בית מדרש אחד גדול. הוא אמר לי פעם שאת 'בין הזמנים' הוא מקיים על ידי שהוא עושה סדרים אחרים קצת. בכל פעם שנכנסתי אליו בבין הזמנים, אז אח"כ יומיים לא יכלתי לגעת בגלגל ים, הרי הבית מדרש שוקק

חיים, איך אפשר, אם סבא ממשך בתמידין כסדרם?! והוא הלך עם ר' שלום שבדרון אצל ראשי ישיבות לקצר את הבין הזמנים של שלוש שבועות. הוא אמר לי מה זה שלוש שבועות, לא מספיק שבועיים?! טייל בין כמה ראשי ישיבות, והם בזכותו קיצרו.

פעם ישבתי בחדרו והגיעו אברכים שעסוקים בישיבת בין הזמנים, לבקש ממנו לדרוש. אחד מהם מספר לו על החבר שלו: הנה הוא דוגמא אצלינו, הוא בפורים למד כל היום, בפורים דפרזים, שבירושלים יש יומא דפגרא, הוא למד כל היום בישיבת בין הזמנים. אז סבא אמר: "אל תספר לי אתה מכשיל אותי בלא תחמוד". הרי ר' יושע בער אמר כשמביאים לו א גוטע לולב שזה שאלה של לא תחמוד, אז הוא אומר לי זה לא תחמוד.

אוהב תורתם של אחרים

אהבת תורה שלו היתה כפשוטו, אהבת תורה ולומדיה. בכל פעם שהיה רואה קבוצה של בחורים או ישיבה או בית מדרש או כולל, היה מתמלא עונג, וכל פעם שסיפרו לו על עוד מקום תורה שמתייסד ועוד מקום תורה, היתה לו שמחה ועונג רב.

פעם הגענו בפסח בתש"ע, אחרי מנחה שהוא התפלל באיזה בית מדרש חסיד, הוא סיפר לסבתא שתחי' "אה! איזה עונג היה לי, ראיתי בחורים יושבים עם חלאט'ל ככה, חוה'מ'דיג ולומדים תורה, איזה עונג!" הוא סיפר שיש לו תמונה בחדר של ישיבה של בחורים שיכניס לו שמחה. וזה היה ישיבה עם לא מספיק בחורים, אז הוא ביקש שיביאו לו תמונה של ישיבה יותר גדולה, שיהיה לו יותר שמחה ויותר אהבת תורה.

סיני עדיף

והוא סיפר לי פעם בסעודה בחוה"מ בתש"ט על אבא שעסק לבת שלו בשידוכים הציעו לו שני בחורים, אחד יותר למזן ואחד פחות למזן אבל בקי באלף דפי גמרא. הראשון לא היה כנראה בקי באלף דפי גמרא. מה הוא אומר? הוא גער בו והוא אמר לו איפה האהבת תורה שלך?! יש כאן בחור שיודע אלף דפי גמרא. מה השאלה?! פשיטא!!

משנה ברורה

העידו עליו לפני החתונה שהוא בקי בששה חלקי המשנה ברורה. איך הוא היה בקי בששה חלקי המשנה ברורה? הוא אמר לי: "היו לי 4 קביעות במשך זמן חורף אחד. אחד אחרי שחרית, אחד אחרי מנחה, אחד אחרי מעריב, אחד לפני השינה. וגמרת בתוך זמן חורף אחד א'. ב'. ג' משנה ברורה.

זכורני שקנו לו את המשנה ברורה ההוצאה החדשה, תוך תקופה קצרה כל חלק ג', מ-ש"א עד שד"מ היה מלא בסימונים ובהערות. הפוך בה והפוך בה. ופעם אמרתי לו שאני חושב שבחלק ד' אין סימונים כי זה הלכות עירובין, אז הוא מיד פתח חלק ד', והראה לי שכל דף יש סימונים.

היה לו עונג רב כשהוא שמע שישבות קטנות יש קביעות במשנה ברורה, הוא אחז - הוא אמר פעם לאחד שלא פחות מחצי שעה, אם רוצים לעשות מבצע לבחורים ולתת מלגה - לא פחות מחצי שעה ליום משנה ברורה, ביאור הלכה מספיק המסקנא, אבל עיקר זה המשנה ברורה.

כשהייתי בן 15 ישבנו בסעודת שבת, ואז הוא פונה אלי: "אתה כבר יודע א' ב' ג' משנה ברורה?" אמרתי לו: "לא הכל נוגע לבחורים, אמירה לעכו"ם... אז הוא אמר לי: "גם אמירה לעכו"ם נוגע לבחורים, הנה לפני כמה שבועות היה פה חולה היה צריך לדעת אמירה לגוי".

ובמשך עשרות שנים הוא יגע במשנה ברורה מידי מועד במועדו, פסח, סוכות, חוה"מ. כסדר, כסדר, תמידין כסדרם. וזה בעצם היה כעין צוואה שלו שהמשנה ברורה הרבי'ה של כלל ישראל. לפני שנסודו כל המסביב, כל הליקוטים מסביב. המשנה ברורה זה הספר מצד עצמו, והוא המחנך לפסק ההלכה. הרבה פעמים אני זוכר היינו חוזרים בשבת מבריסק והיו מתעוררות שאלות בדרך כל מיני שאלות בהלכה, ואז במשך הסעודה היה פותח בפנים לבדוק ולברר מה ההלכה.

ארון הספרים יוכיח

יש ספר מוסר עצום, זה מי שנכנס לחדר ספרים שלו, מלא בקיר של עשרות אולי מאות של ספרים כולם בלויים ומשומשים בעמלה של תורה, עם סימוניות, הן סימוניות לזיכרון בדפים, והן הרבה הרבה סימונים והערות ומראי מקומות. עשרות שנים של יגיעה בתורה, באמת לקנות את התורה.

היו עיניך רואות את מוריך

השימוש חכמים. גם שבעים שנה אח"כ כל ימי מרן הגר"י היה לנגד עיניו. וכל פעם הוא הוסיף לדייק ולהוסיף בתורתו. והיינו מדברים איתו על שטיקלאך של הבריסקער רב קנייטש פה וקנייטש שם, ולפעמים השיב שהרב לא אמר אבל מסתמא היה אומר ככה וככה. ואחרי כן היה את ר' יושע בער ועוד גדולים. הוא רצה שיהיה לו גדולים, ר' שלמה זלמן אויערבאך והרב אלישיב זצ"ל, שיכריעו לו הכרעות... במועדים היה לוקח את הבנים לטייל אצל גדולים, אם זה המנחת יצחק אם זה ר' שלום שבדרון, ר' שלמה זלמן.

מודה על האמת

כמה פעמים הערתי לו הערה, אז הוא אמר לי "תודה רבה". אמרתי לו הערה בהלכות ברכות, אז הוא אמר לי "אף פעם לא חשבת על זה, אבל מהיום אני אקפיד על זה, בלי נדר, בקצת, כמה יוצא לאכול עוגות? אבל עפעס... בליל שישי ככה, לפני החברותא השניה, אני אשתדל להחמיר". ופעם הערתי לו הערה בהלכות יו"ט, אז הוא אמר "תראה, אני עשרות שנים למדתי משנה ברורה ויצא לי מותר, אבל יכול להיות שאתה צודק, אז אני אברר אצל משפחת סולובייצ'יק ואם יתברר באמת שאתה צודק, אני אשנה את ההנהגה".

סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה

יש כמה דרכי פרישות. יש צדיקים שבזמן אכילה היו לומדים בגנות התאוה. אבל יש עוד מהלך - ה'ליטווישע פרישות'. ע"י שאדם דבוק בתורה ומתענג על מבועי התורה, אז הנשמה שלו מתמלאת בתענוגים רוחניים, ואין מקום לתענוגי הגוף. וכמדומני שהסבא ר' אברהם זצ"ל היה דמות של ה'ליטווישע פרישות', כעין שהרמח"ל אומר בדעת תבונות שיש דרגות שהגוף הוא כמו אורח אצל הנשמה, הנשמה שולטת.

ופעם גם דיבר איתי על עונג שבת. יש ויכוח בין האריז"ל לבית יוסף אם עונג שבת עלול להזיק לקרבת אלוקים, אם צריכים להזהר מלהמשך, אז הוא אמר לי "אני לא מבין את הנושא, יש פה מצוה של עונג שבת, מה מוסיף קצת קומפוט, מה... אמרתי לו "מוראדיג!", אז הוא אמר לי "אל תחשוב, יש לי גם יצר הרע, אבל זה לא מדבר אלי עוד קצת קומפוט פחות קומפוט..."

על מה אדניה הטבעו

מאוד היה אכפת לו הנהגת הבית שתהיה עפ"י תורה כמו אבותינו, שגם אחרי הנישואין מושתת הבית על אדני יגיעת התורה, דקדוק ההלכה ומידות טובות. לא להפסיק עם השאיפות שהיו לו בתור בחור. הוא אמר לי שלילה לפני הנישואין הוא עשה משמר, להכנס לחתונה מתוך תורה.

ידעת כי שלום אהליך

סיפרנו המעשה עם השלג, בחורים צילמו אותו ופרסמו בשיבה תמונות של ר' אברהם הולך עם מטריה בשלג. בחור ניגש אליו ואמר לו שזה עושה לו אהבת תורה, הוא אמר לי אם זה עושה אהבת תורה אני רוצה לשמח את סבתא, בא תקנה לי תמונה. קניתי, והוא שילם לי שתיים וחצי שקל כמדומני, ואז הוא אמר לי "מכבדה

יותר מגופו".

ופעם אחת הוא אמר לי "אתה מכיר קה-ק ריבון עלם?" הניגון הזה של השווער שלי, אני שר את זה לכבד את סבתא. "בא נשיר קה ריבון, שיי". והיא מוהמטבח קפצה ואמרה שהוא דילג איזה 'אלקא דיליה', אז הבנתי שכן, זה מכבד אותה מאוד.

וגם פעם אני זוכר בליל הסדר, כמה הוא חיכה למצות בדחילו ורחימו. הגיע מוציא מצה, ופתאום הוא אומר רגע רגע, עכשיו אנחנו עושים הפסקה, בגלל שסבתא במטבח מכינה את המאכלים, אני צריך לחכות לה, מכבדה יותר מגופו זה גם מצוה, לא רק מצה זה מצוה.

גם בשמיטה עם כל החומרות, הוא אמר לי, בשנים האחרונות אני עושה פחות חומרות היות ויותר קל לסבתא לקנות בועד הכשרות, אז אני מעדיף לוותר על החומרות.

לא מעניין אותי...

ופעם היה זמן הויכוחים ברשות הרבים, זה אומר בכה וזה אומר בכה. נכנסתי אליו ואמרתי לו ילמדנו ארחות חיים. והוא הסתכל עלי במבט נוזף, ואמר לי: "אתה רואה את הערימת ספרים הזאת? עד זיבולא בתרייתא יש לי מזה לעשות כאן בעולם הזה, ולא מעניין אותי דברים אחרים! ואותו דבר אני אומר לך: אתה צריך ללמוד ולעשות את חובתך בעולמך!! ולא מעניין מה שהולך שם, מה ברשות הרבים". הוא הוסיף "התפקיד שלי זה לחבר ספרים, להרביץ תורה, אין לי עסק עם דברים אחרים".

נמצא כל ימיו בתשובה

כל ימיו בתשובה ובחשבון הנפש. הוא פעם אמר כמה חשבונות הנפש שהוא עשה תשובה עליהם. כשלמדנו בבא קמא, הרי יש באחרונים שיש פשיעה, יש איסור לפשוע במזונו. הוא

סיפר שהיה לו איזה גגון בסוכה שפעם השאירו אותו בלי בורג, וזה עף והזיק. אז הוא עשה תשובה, והוא אמר "רשב"ע חטאתי, עויתי, פשעתי, פשעתי בשמירה, אני יותר לא אשאיר את הגגון בלי בורג". ולימים, עוד פעם שכחו את הגגון הזה עם בורג, אבל קצת רופף, וזה עף, וזה לא הזיק, אבל זה הוא כבר פשע בשמירה. אז הוא אמר "חטאתי, עויתי, פשעתי. יותר אני לא משתמש בגגון הזה!"

ההוא ימא

שאלתי אותו לפני כ-4 שנים, הרי חז"ל אומרים שיזכיר לו יום המוות, זה הרי פחד פחדים, סבא לא מפחד מיום המוות? אמר לי אני לא מפחד מיום המוות, מה זה מפחיד? הרי זה סדר, אדם חי בעולם הזה אח"כ עולים למעלה, מה... אלא מאי? בינתיים, נו, לומדים תורה ומקיימים מצוות. הוא אמר ככה ראיתי לרבותי שלא עשו עסק מיום המוות, לומדים תורה ומקיימים מצוות. אמרתי לו הא יש צרות? הוא אמר "בסדר אני עושה את התשובה שצריך וממשיך לעבוד את ה' בשמחה".

פנינים ושמועות ממנו

נצטט כמה משפטים כצורתם, מה ששמעתי מפה קדשו. אגיד את זה כצורתם, חייב לומר בלשון רבו:

בחנוכה תשס"ב הוא מסר שיחה בקול תורה, ואז הוא אמר: "כלי התקשורת, ה' ישמרנו מהם, ומתלמידיהם, ומתלמידי תלמידיהם, שלא יכנסו לתוך מחנינו, מכשירים שמאבדים את ההתמדה בתורה".

בחנוכה תש"ס, הוא דיבר על הרפיון בשמירת הסדרים, הוא אמר "אני מגיע בשעה 9:15 ואני רואה חלקים בבית המדרש ריקים. אח"כ ב-9:30 לאט לאט מתאספים בחורים ונהיה רק ספסלים ריקים. ובשעה 10:00 נהיה רק כסאות ריקים.

הלחוקק הלב, והספרי מוסר היה בלוע בליבו, כל פעם שהיה מסביר קטע רבינו יונה או קטע חובת הלבבות, ראו איך שהדברים חקוקים על לוח ליבו, ממש למעשה למעשה.

מחצה כרוב

עוד פעם הוא הוכיח בחור שבפאתים היה מדי גבולי. הרי השו"ע (יו"ד קפ"א) אומר שמפה עד מקום שסוף האוזן לא תיגע בו יד. וזה היה גבולי, אז הוא אמר לו: "תדע לך שהחזו"א פעם, אחד שאל את החזו"א עד איפה בדיוק השיעור של הפיאות? אז החזו"א אמר לו משל למה הדבר דומה? הרי אנחנו יודעים שבשחיטה עד חצי סימנים אפשר לחיות, וברוב סימנים כבר אפשר למות. אז אחד בא לרב עם סכין תקוע בגרון שלו, חצי, ובא לשאול באם יחתוך עוד קצת, האם יוכל עדיין לחיות?" ואז הוא הוסיף לו: "אל תדאג, אתה לא תראה מדי צדיק'ל אם תוסיף עוד קצת פיאות".

מוסר - למעשה

אמר לי פעם בכאב לב - למה היום לא מדברים בשיחות על דברים מעשיים? מדברים על אדה"ר קודם החטא... ולמה לא למעשה, חובת האדם בעולמו? וכי זה מה שר' ישראל התכוון בתורת המוסר? למה לא מדברים על חסד? הרי כשהיינו בחורים, הוא אומר, דיברו על חסד, כ"כ הרבה על חסד.

כתוב שכל הפוסק בדברי תורה ועוסק בדברי שיחה מאכילין אותו גחלי רתמים. והוא באמת הקפיד על זה. הוא סיפר גם שלאחיו המקובל ר' חיים אריה היה על הסטנדר פתק עם אותיות גדולות ג' ר' - גחלי רתמים. אבל עם כל זה, במקום של בן אדם לחבירו אז הוא כן הפסיק. למשל, פעם בשבת אחד בסוף ניסן הייתי אצלו. במוצאי שבת הוא כבר ישב בחדר. סבתא שלי פתחה להגיד לו גוט וואך. אז פתחתי, ונגלה לפני מחזה נורא הוד: הוא יושב ככה, והוא למד סנהדרין דף כה. הוא יושב והגמרא גדולה פתוחה, הוא נשען ככה, שקוע בלימוד. הוא לא שם לב שנכנסנו, אז היא אמרה לו שהנכד שלך רוצה להגיד גוטע וואך. אז הוא התנתק מהלימוד, אמר גוטע וואך וחזר לתלמודו. וכן כמה פעמים.

ה' יעזור שנזכה לילך בדרכיו בשוית' ה' לנגדי תמיד ויהיה לעילוי נשמתו.

שערי דמעות

הוא פעם דיבר על זה שבחורים הולכים לישון מאוחר וזה גורם להם זלזול בקר"ש, ואז הוא התחיל לבכות, הוא אמר בחורים הורגים את ימי הבחורות שלהם.

ועוד פעם ראיתי אותו בוכה כשהגיעו בהפטרה, בסוף ההפטרה באלול באיזה מקום, "בכל צרותיו לו צר", אז הוא התחיל לבכות בגלל שחז"ל דורשים את זה על צער השכינה.

וגם פעם בליל הסדר, רק התחיל שיר השירים מיד זלגו עיניו דמעות, "שיר השירים" (עי"מ"ב ס' רפח). **שבת קודש קדשים**

ימי שבת קודש היה אצלו רצף שלם של עבודה, מליל שישי בבחורות, הוא אמר לי, שהוא היה עושה משמר כל הלילה. ואז מיום חמישי עד הדלקת נרות היה רצף של לימוד, חוץ משעה לפני הדלקת נרות של התארגנות, צרכים המוכרחים. גם בהמשך החיים, הוא לא עשה משמר כל הלילה, אבל חלק מהלילה וכל השישי-שבת היה רצוף: הזמן שלו בקול תורה, אח"כ השיחות שהוא מסר הן בליל שבת, הן במוצאי שבת, וסדרים אחרי סעודת שבת היה לו קביעות, סדר עד 11:00 באחיה. וגם כשהיה לו קשה אז הוא עמד במקום כדי שלא להרדם, והזיז את הרגליים כדי שלא להרדם עד 11:00. והפסוקי דמורה בניעות ובניגונים. כל השבת היה אצלו רצף של עבודה גדולה מאוד.

על לוח לב

כל ספרי המוסר היו חקוקים על לוח ליבו. הרי לימוד המוסר באמת יש את הלמגרס, ויש את הלמיסבר, יש את המילים אבל יש את

הרי אם נצרף את הכל יהיה עשרות שעות של ביטול תורה. אם טעיתי בחשבון אבקש שיגיעו ויסיבירו לי את הטעות, אבל שיגיעו לפני 9:15, שלא יהיה על חשבון הסדר..."

ובאב תשס"ד, הוא דרש במסיבת תנאים ואמר: "רבותי! מצאתי מציאה ששווה מליון דולר! יש במדרשים (כן איתא בכלה רבתי) "ואהבת את ה' אלוקיך", 'את' - לרבות את התורה. א מעשה! כתוב בחז"ל שיש מצוה דאורייתא לאהוב את התורה כמו שאוהבים את הקב"ה! זה לא שווה מליון דולר?!"

לפני שנה וחצי הוא דרש על ליל הסדר. הוא תיאר את הליל הסדר בבית, הוא אמר: "אני ממליץ לכל אחינו התועים: בואו ותטעמו פעם אחת ליל הסדר בבית יהודי, עם כל היראה והאהבה והשמחה, אני בטוח שיהיה לכם מתיקות וקרבת אלוקים". וזלגו עיניו דמעות.

מאה כוכבים

פעם דרש בבין הזמנים בקול תורה בתשס"ה. בתוך הדברים הוא אמר: "שמעתי שיש כאלה אנשים בעולם, שלושה שבועות הם שוכרים ספינה, ספינה... ויש בספינה מלון חמשה כוכבים. ואתם יודעים, רבותי, מה אני עושה בזמן הזה? אני יושב ומחדש חידושי תורה. אין לי חמשה כוכבים. יש לי מאה כוכבים!"

הוא אמר לי שכל אחד יכול לצאת ברכת אברהם. הוא אמר לי ככה! "כל אחד, עם ניצול הזמן, יכול לצאת ברכת אברהם!" אבל חשוב להוסיף שהוא גם דיבר לאידך גיסא. הוא דיבר נגד כאלה שקופצים מדרגות, וכאלה שהולכים נגד הכוחות. וכן דיבר נגד חיקויים. הוא אמר לי הגרער רעבע (אני לא זוכר איזה גער'ר רעבע, אם זה הבית ישראל או האמרי אמת), אמר על עצמו שהוא כמו אבא שלו, כמו שאבא שלו לא חיקה אף אחד, גם הוא לא מחקה אף אחד...

לא לקחת אישי

בתחילת הזמן הוא ביקש מחילה מהבחורים שאולי הוא פעם נוזף יותר מדי, יש לו כיסוי ברמב"ם. ברמב"ם בת"ת כתוב זרוק מרה בתלמידים, אז הוא מבקש מחילה שלא לקחת אישי. גם בסוף הזמן הוא אמר שכל מה שהיה נזיפות, זה רק בשביל זרוק מרה בתלמידים, אבל שלא יקחו את זה ח"ו אישי.

לקראת שבוע מלכתא

לאחר שהודעת את מועד הפגישה לח"כים, קרא לי שוב מרן לחדרו, עשה בידי סימן של צער, ואמר שזה-עתה הוא נזכר שבשעה 5 נקבעה לו פגישה עם אלמנה. אמרתי לו, 'אז אולי אודיע לאלמנה שתמתין מעט, עד שתסתיים הפגישה עם הח"כים', והגרש"ז נבעת ממקומו, ואמר: 'מה?? האם יעלה על דעתך שאני אדחה את הפגישה עם האלמנה??'

מקבץ סיפורים מרתקים על מעשי החסד של מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל

"כי אמרתי רק אין יראת אלקים במקום הזה" (בראשית כ, י"א)

רבינו צעד פעם ברחוב בשכונת "שערי חסד" ולצידו יהודי שנוקק להדרכה בנושא מסויים, ענה לו רבינו תשובה והשתמש בדבר תורה שבו התייחס לנידון ששאל, באומרו, ראה נא, איך כל העצות טמונות בתורתנו הקדושה שצריך להיות הדרכה לאדם לכל ימי חייו. כתוב בפסוק (בראשית כ, ט) "ויקרא אבימלך לאברהם ויאמר לו מה עשית לנו ומה חטאתי לך כי הבאת עלי ועל ממלכתי חטאה גדולה מעשים אשר לא יעשו עשית עמד", קריאת התגר של אבימלך על אברהם אבינו מומשיכה "ויאמר אבימלך אל אברהם מה ראית כי עשית את הדבר הזה" על כך השיב לו אברהם אבינו ע"ה "ויאמר אברהם כי אמרתי רק אין יראת אלקים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי". נשאלת השאלה, מפני מה נאמר פעמיים באותה שיחה "ויאמר", "ויאמר לו מה עשית" ושוב "ויאמר לו אבימלך מה ראית כי עשית", הרי הוא במהלך שוטף של שיחה אחת מול אברהם אבינו ע"ה? ביאר רבינו: אבימלך החל לדבר עם אברהם בעזות משונה, והתקיף אותו בחוצפה נגד כל היגיון, הוא גער באברהם אבינו ע"ה כאילו שאברהם הביא עליו ועל ממלכתו צרות, "מה עשית לנו ומה חטאתי לך כי הבאת עלי ועל ממלכתי וכו' מעשים אשר לא יעשו עשית עמד", וכי אברהם אבינו עשה לו משהו, הרי אבימלך הוא שלקח את אשתו של אברהם והוא שהביא על עצמו את הצרות וכפוליטיקאי ממולח הוא מנסה לגלגל את האשמה על אברהם ולהאשימו בכל המתרחש, מה עשית לנו וכו' מעשים אשר לא יעשו עשית וכו'.

כיון שראה אברהם שזה סגנון דיבורו, לא הגיב אברהם אבינו מאומה, שקט דממה שררה במקום, ובלשונו של רבינו באידיש, אבימלך האט געשריגן, און אברהם האט זיך אפילו נישט אויסגדרייט צו איהם, ווייל אזוי רעדט מען נישט? (אבימלך צעק אך אברהם אפילו לא הסתובב אליו, כי כך לא מדברים), כיון שראה שאברהם ע"ה לא מגיב על דבריו, ניסה אבימלך לשנות את תוכן ההתקפה והחל שוב לדבר בסגנון טוב יותר, "ויאמר אבימלך", דברים של טעם, "ויאמר אבימלך מה ראית כי עשית את הדבר הזה" היינו שאל בעדינות, מה הסיבה שאמרת לנו אחותי היא ולא גילית שהיא אשתך וכו' רק אז הסתובב אליו אברהם אבינו, ונאות להשיב לו, "כי אמרתי רק אין יראת ד' במקום הזה והרגוני על דבר אשתי". (מתוך הספר גאון ישראל)

האלמנה??

ובמשך שבועיים תמימים לאחר מכן, מספר הרב לייזרון, הרגשתי שמרן הגרש"ז כועס עליי, רק בגלל ההווה-אמינא שהיתה לי לדחות את הפגישה עם האלמנה ---

סיפור נוסף על היחס המיוחד שגילה כלפי אלמנות מוסב על אלמנה שהחזיקה חנות של יין, ובמשך שנים נכנס הגרש"ז מדי ערב שבת ורכש בקבוק יין, ומדי ערב פסח היה קונה כמות גדולה של בקבוקים. גם כאשר היינות בחנותה הפכו לבלתי-רלוונטיים, והלקוחות שחיפשו יינות 'חדשים' עברו לקנות במקומות אחרים, המשיך הגרש"ז לפקוד את החנות של האלמנה. עד כדי כך שבשלב מסוים היא התבטאה ואמרה שכל מה שהיא מחזיקה עדיין את החנות פתוחה, זה רק בגלל רבי שלמה זלמן...

מדהים היה לעמוד ולראות כיצד הגאון האדיר הזה, שכל עם ישראל נשען עליו, עומד ומת'יעץ' עם האלמנה איזה יין היא ממליצה לו לשתות, איזה יין יותר חריף ומה פחות...

לקוחותיה הנאמנים של המכולת הוותיקה בשכונת 'שערי חסד' הירושלמית התפלאו לראות את מרן גאון ישראל, רבי שלמה-זלמן אויערבך זצ"ל, נכנס לחנות בשעה מוקדמת, בבוקרו של יום, עם מצה קטנה בידו וניגש היישר אל המאזניים שעמדו על שולחנו של המוכר. נוטל רבי שלמה זלמן את המצה, שוקל אותה, ושוב פעם שוקל, ואחר-כך שובר אותה לחתיכות קטנות יותר, ועוטף אותן בנייר. נראה היה עליו שהוא עושה את מלאכת-הסוד הזו, שאיש לא ידע את פְּשָׁרָהּ, בחדרת-קודש.

גם הם, השכנים מ'שערי חסד', שהכירו את פעולות-החסד המופלאות של רבי שלמה-זלמן, וידעו את ליבו הרחום-והחונן, ויָּכְלוּ להעיד עד כמה הוא מסייע לכל מאן דכפין, לא ידעו הפעם במה מדובר, ולא יזו מטרם משקיע מרן זצ"ל את זמנו היקר ב...שקילת המצה ובעטיפות-הנייר שלה.

הוא, שכל שניה מסדר-יומו היתה מנוצלת עד תום, שהה דקות יקרות במכולת השכונתית, עד שסיים את מה שהיה צריך לעשות, ויצא מהחנות, לא לפני שהודה לבעל-הבית על האפשרות להשתמש במאזניו.

את מקבץ-הסיפורים דלהלן על מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל שמע הרב משה מיכאל צורן מאחינו, הרב אברהם יוסף לייזרון מקברניטיו הבכירים של החינוך העצמאי, (ומופיע בספר 'שבת בשמחה').

מלבד גאונותו העצומה ובקיאותו בכל חדרי תורה של מרן זצ"ל, והיותו ללא ספק אחד משלשלת פוסקי ההלכה שמעמיד לנו השי"ת בכל דור ודור - נודע בליבו החנון, ובמידת החסד המופלגת שלו, כמו גם בְּצַדְקוֹת המרובות שעשה עם כל יהודי, ובעיקר עם קְשֵׁי-היום, אלמנות ויתומים. וגם לשם כך הפעיל את כישוריו הנדירים וגאונותו הכבירה. אחת הדוגמאות לכך היתה בברכת האילנות, ואפשר היה לראות בחוש עד כמה הוא מבין לליבן של אלמנות. במשך שנים נהג הגרש"ז לברך על האילנות שגדלו בחצר ביתה של אלמנה פלונית. פעם העיר אחד המלווים ואמר, שהעצים בחצר זו אינם מלבליים דיים, והצביע על חצר אחרת שבה יש עצים שהלבלוב שלהם יותר נאה, מה שהופך את המצוה למהודרת יותר.

כששמע זאת הגרש"ז, הגיב ואמר: 'אתה מסתכל על הלבלוב, ואני מסתכל על האלמנה הניצבת בחלון הבית ונהנית לראות כשאני מברך על האילנות הגדלים בחצר שלה. האין אתה סבור שיש בכך הידור גדול יותר במצוה דאורייתא של להרנין לב אלמנה!?'

סיפור נוסף אירע בברכת האילנות, בתקופה אחרת, שבה נהג הגרש"ז לברך בחצרה של אלמנה, ואחד המלווים העיר שבחצר זו יש רק עץ אחד, ובברכת האילנות יש הידור לברך על לבלובם של שני עצים לפחות. ומרן זצ"ל הגיב כנ"ל...

אלא שאם דיברנו, ציין הרב לייזרון, לא אוכל שלא להעלות כאן סיפור נוסף שהייתי מעורב בו באופן אישי.

פעם ביקשו ממני חברי הכנסת החרדיים לסדר להם פגישה עם רבי שלמה-זלמן. הם ביקשו לדון איתו באשר לחוק מסוים. כיון שמעודו לא התעסק בפוליטיקה, סירב הגרש"ז בתחילה להיפגש בנושא זה, אבל לאחר מכן הסכים, קבע את השעה 5 אחה"צ, והיקצה לכך 20 דקות.

לאחר שהודעתי את מועד הפגישה לח"כים, קרא לי שוב מרן לחדרו, עשה בידיו סימן של צער, ואמר שזה-עתה הוא נזכר שבשעה 5 נקבעה לו פגישה עם אלמנה. אמרתי לו, 'אז אולי אודיע לאלמנה שתמתין מעט, עד שתסתיים הפגישה עם הח"כים', והגרש"ז נבעת ממקומו, ואמר: 'מה?? האם יעלה על דעתך שאני אדחה את הפגישה עם

המשך בעמוד 26

גליון 'לקראת שבת' יו"ל בחסות
'אמונה וחסד' דפוס וכריכיה בע"מ 02-6715501

זיכוי הרבים בהפצת גליון זה
לע"נ הרה"ח בנימין ב"ר דוד צבי רוזנטל זצ"ל
נלב"ע ר"ח אב תשע"ז

היום בכליון עיניים, או-אז הוא פורש לפתע את טלפיו, כועס ורוגז על כל דבר שלא נעשה כרצונו, ואוי לו למי שימרה את פיו, קטן כגדול. עולם הפוך! טעות חמורה, אפילו חמורה מאוד, טמונה בהנהגה שכזו.

ידע הגרש"ז את מה שכותב רבי חיים ויטאל 'כי מידותיו של אדם נמדדות אך ורק כפי יחסו אל אשתו. אדם העוסק בגמ"ח עם המון אנשים, מלווה ונותן, מבקר חולים, מנחם אבלים, משמח חתן וכלה - בוודאי ישחק ליום אחרון בבוא עת פקודתו, ויחשוב כי זכויות רבות לו במעשי חסד.

אך ידע נאמנה, כי בשמים בודקים איך התנהג עם אשתו! אם גם עימה גמל חסד כל ימיו - אשריו וטוב לו. אך אם אותה הקניט והזניח, בביתו כעס והקפיד ללא רחם, ללא חסד ונשיאות בעול, הנהגה זו תכריע את דינו, ולא יזכרו לו מאומה מכל חסדיו שעשה עם אחרים.

בבדיקת חמץ, למשל, יש רבים הנוהגים בחומרות יתירות, וכמובן שאין בכך כל בעיה. מי שרוצה להחמיר - למה לא?? אבל כאשר הדבר בא על-חשבון טרחתה היתירה של עקרת הבית, אין הדבר ראוי כלל וכלל. זו היתה הסיבה שיכולנו לראות, מספר איש-שיחנו, את מרן זצ"ל מגיע לבדיקת החמץ, ניגש למקומות כאלה ואחרים, ושואל את הרבנית האם היא בדקה כבר במקום זה? וכשהתשובה היתה חיובית, היה עוזב את המקום מבלי לחזור ולבודקו שוב!!!

מפני כבוד חמותו

באפיית מצות נהג מרן זצ"ל לאפות ב'חבורה' מצות מכונה, וכך עשה עד שנותיו האחרונות, שבהן לקח ל'כזיתים' מצות יד. בלילה שלפני-כן היה מקפיד הגרש"ז לצאת כבר אל המאפייה ולבדוק ש'הכל בסדר', והיה מסנן את המים שלנו, ומבצע פעולות-הכשר נוספות.

גם בהנהגתו בליל-הסדר עצמו אפשר היה לראות את מידת ההטבה שלו עם הבריות. כּוֹנְנֵי בכך לציין, אומר הרא"י לייזרון, שבבית אביו, הגאון המקובל רבי חיים לייב אויערבך זצ"ל, היה נערך ליל-סדר בהשתתפותם של כל בני המשפחה, הבנים והחתנים גדולי התורה. היחיד מבני המשפחה שלא הגיע לליל-סדר זה היה הגרש"ז, שנשאר ספון בביתו.

וכל זאת למה? - מפני כבוד חמיו הגה"צ רבי אריה לייב רוחמקין, וחמותו, שהתגוררו בביתו (וגם זו תופעה הלומת-אור, של חתן, גדול וצדיק ככל שיהיה, המאכסן בביתו במשך שנים רבות את הורי-אשתו)!!! הרבנית ע"ה היתה בתם היחידה, וכיון שכך נשאר הגרש"ז בביתו, כדי לכבדם בהשתתפותו.

'מרן דודי זצ"ל, ידע לשקול בפלס-מאזניים של גאון-ההלכה והמידות, מה צריך לעשות ברגע זה, וגם אם כל בני המשפחה שלו מתארחים אצל האבא הגדול, הוא נשאר בבית, ולא היה נותן לשום אינטרס אחר לשכנע אותו לעשות הפוך'

(מתוך הספר 'שבת בשמחה' משיחותיו של הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, הספר בעריכת הרב משה מיכאל צורן)

רק מאוחר יותר נודע פשר הדבר, וגם זאת רק למתי-מעט ממקורביו של רבי שלמה-זלמן. סיפר הרב אברהם יוסף לייזרון שהיה שותף לסוד הענין:

קרוב-רחוק היה לו לרבי שלמה-זלמן, שהיה חולה, ובשל כך נצבר ממונו, לכאורה, לקיים את מצוות המצה בליל הסדר.

יותר משהצטער החולה במחלתו, התעצב הוא אל ליבו על כך שלראשונה בחייו עלי-אדמות לא יוכל לקיים את המצוה. הגרש"ז ידע על צערו של הקרוב-הרחוק, וכדי להחיות את רוחו של החולה קם ועשה מעשה.

הוא ניגש עם המצה הקטנה אל המכולת, שקל במידה כל כזית וכזית, והכין לחולה את ה'כזיתים' הקטנים ביותר שניתן לקיים בהם את המצוה, ועטפם בנייר.

אבל זה עוד לא הכל. לא חס מרן הגאון זצ"ל על זמנו, ולא על כבודו, והטריח את עצמו לנסוע עד לבית החולים שבו היה מאושפז הקרוב-רחוק שלו, ונתן בידיו את הכזיתים המצומצמים, ואמר לו, כשחיוך מלא-חן יצוק על שפתותיו: "את ה'שיעורים' הללו הינך יכול לאכול ללא כל בעיה, על אחריותי המליאה! כזה רָאָה וְאָכַל!"

מי שלא ראה את נהרת-השמחה שהתפשטה באותו רגע על פניו של החולה, לא ראה מימיו החיאת לב-נדכאים ומיוסרים מה היא. 'רבי שלמה-זלמן, החייתני!' - זעק החולה בקול לא-לו.

מידת החסד שפעפעה בליבו של מרן דודי זצ"ל, ממשיך הרב לייזרון ומספר, באה לידי ביטוי אצל כל מי שנזקק לעזרה ולתמיכה, ובראש כל אלה עמדו אברכים ותלמידי חכמים שהפרנסה לא היתה מצויה בביתם. וכמובן שעשה זאת בהסתר, ובחוכמה-רבתי, כדי שלא יידעו מי הוא הנותן.

עיני ראו, ולא זר, איך הוא מכתת רגליו בערבי פסחים לבתיהן של המשפחות הנצרכות, ועובר מבית לבית, בשעות הלילה המאוחרות, ומכניס מעטפות מתחת לדלת או משאיר מצרכים, ו...בורח מיד מהמקום, כדי שלא יגלוהו. מרן עשה זאת בעצמו, כדי לא לחשוף את המשפחות הנתמכות.

ומה שצריך להדגיש בהדגשה יתירה שמידת החסד של הגרש"ז נראתה לפני-הכל בתוך הבית פנימה, ורק לאחר-מכן גלשה החוצה... אי-אפשר היה שלא להרגיש, מיד בכניסה לבית הקדוש הזה, את האווירה הלבבית, המכובדת, בין הגרש"ז לרבנית הצדקת ע"ה.

האווירה השלטת כיום במחוזות רבים, גם במחננו, היא, שהאדם מתנהג בחסידות רק עם רעיו ומכריז שמחוץ לבית. אם לא יחטאו כנגדו בעוון פלילי מיוחד, הוא לא יקפיד עליהם, ואף יהיה מוכן למחול על עוונותיהם.

אדם יוצא לשוק, נפגש עם אנשים רבים, וכמעט שלא בא בטרוניה על אף אחד; הוא מוכן אפילו לעשות עמהם גמ"ח בגופו ובממונו, ולהסתדר על הצד היותר טוב עם רצונותיהם ודרישותיהם.

אבל - - - עם שובו למעונו, אל רעייתו וילדיו, שהמתינו לו במשך כל

כשרצינו לחזור לא הצלחתי להדליק את הרכב. בעל האולם הציע לי לקחת את הרכב החדש שלו, "עלה לי שלוש מאות חמישים אלף שקל" סיפר. אמרתי לרבי חיים שהאוטו מקולקל. הוא קרא לאוטו 'החמור'... 'החמור לא יכול לזוז', ונכנסנו לאוטו השני. האוטו הזה היה באמת מפואר. רבי חיים נכנס, התיישב, ואמר לי: "מה זה? כסאות של תשעה באב?"

הגאון רבי שלמה לווינשטיין שליט"א על ההשגות האדירות של מרן רבי חיים קנייבסקי זצוק"ל

"וַיִּקְחָה בְּיָדוֹ אֶת הָאֵשׁ וְאֶת הַמַּאֲכָלָת" (בראשית כ"ב, ו')

כשאנחנו שומעים על כל ההשגות האדירות של רבינו, (מרן רבי חיים קנייבסקי) עלינו לבחון כיצד הוא הגיע אליהן: אם היה ניתן לתלות זאת באופן טבעי, ולומר שמתוך שבעה מיליארד האנשים שחיים על פני כדור הארץ, הוא היה בעל כשרון או זכרון נדיר, אז אכן אין בכך כל נס ופלא, שכן זוהי מתנת שמים מיוחדת, ואין לנו כל סיכוי להגיע לדרגות אלו.

אך עד כמה שאנו מבינים, מעלותיו לא הגיעו מיכולות אנושיות וטבעיות, אלא כדוגמת דבריו המפורסמים של רבינו יונה בתחילת ספרו "שערי תשובה" (שער א'): "כי יעזור ה' לשבים כאשר אין יד טבעם משגת". יש הבטחה של הקב"ה, שכאשר האדם עושה מצדו את כל המאמצים, הוא מקבל כוחות על טבעיים שיסייעו לו. אהה, כוחות על טבעיים? כולנו שייכים לזה! ככל שנצבור יותר זמנים של מאמץ על טבעי, כך נזכה לסייעתא דשמיא על טבעית!

אין מה שיעצור את ההתרוממות

אברהם אבינו נקרא "האדם הגדול בענקים" (יהושע יד, טו). מה היתה הגדלות שלו? אם נאמר שהוא התייחד בכך שלא שאל על הנהגת הקב"ה גם כאשר לעיתים הדברים היו נראים תמוהים ומפליאים, אין הוא יחודי בכך, שהרי הרבה אנשים אומרים שאסור לשאול שאלות על הנהגת ה' יתברך.

התירוץ הוא: אמנם נכון שאנשים אלה אינם שואלים בפייהם, אבל מה קורה בלב? לשם מתנגבים כל מיני הרהורים ומחשבות! בא הנביא ומעיד על אברהם (נחמיה ט, ח): "ומצאת את לבבו נאמן לפניך!" ללבו שת אברהם אבינו לא התגנב אף לא הרהור אחד על הנהגת הקב"ה!

כך ניתן להבין את דברי חז"ל (בראשית רבה נו, ד) שכאשר הלך אברהם אבינו לעקוד את יצחק בנו, בא אליו השטן ואמר לו: 'סבא סבא. איני מבין אותך, אמש הקב"ה אמר לך 'כי ביצחק יקרא לך זרע', ועכשיו הוא אומר לך 'העלהו?!' אך ללבו של אברהם אבינו לא התגנבה שאלה אפילו לרגע אחד!

על הפסוק (בראשית כב, ו) "ויקח בידו את האש ואת המאכלת"

דרשו חז"ל (בראשית רבה נו, ו): "כל אכילות ישראל אוכלין בעולם הזה בזכות אותה המאכלת". עקידת יצחק שומרת עלינו כבר ארבעת אלפים שנה. כל יום אומרים שלוש פעמים בתפילה "וזוכר חסדי אבות", וכל תפילת שמונה עשרה נפתחת בזכותה של עקידת יצחק. ועוד יותר בימים הנוראים, שבהם אנו חוזרים ומזכירים את זכות האבות.

לכאורה יש על כך שאלה גדולה: בזמן העקידה עצמה קרה אחד האסונות הגדולים בתולדות עם ישראל. אברהם אבינו חוזר מזהר, וכאשר הוא מגיע הביתה, הוא רואה התגודדות גדולה מתחת המרפסת.

"מה קורה פה?" "מתכוננים ללויה" "לוויה של מי?" "של אשתך, הרבנית שרה!"

"איך, מה לווייה? למה היא נפטרה?"

"היא נפטרה בגלל העקידה. כששמעה שהלכת, היא נבהלה ונפלה ומתה!"

נמצא שלמרות שהעקידה מגנה על עם ישראל כל כך הרבה שנים, היא לא הצליחה לשמור על שרה אמינו. השאלה המתבקשת שאברהם אבינו היה צריך לשאול: 'רבנו של עולם, למה? האם זה מה שמגיע לי לאחר שעמדתי בנסיון הגדול והנורא?!'

אך לא! מה המשפט הראשון שאברהם אמר כאשר שמע ששרה

מרון הרב שך סיפר, שכאשר
למד רבי אהרן קוטלר בקלצק,
הוא בקושי היה יכול למסור
'חבורה' בפני שלושה בחורים,
והיידים והרגליים שלו רעדו
מאימתא דצבורא, אם כן -
הקשה הרב שך - כיצד יתכן
שבזקנותו הוא עמד בבניני
האומה ונתן נאום חוצב להבות
אש בפני שלשת אלפים איש

ממשיך הרב אפשטיין את דבריו:

כל העולם ידע, שמשוש חייו של רבי חיים היה התורה, חוץ מתורה לא היה לו כלום. היה קשה לנתק אותו מהלימוד, אפילו כשהוא לא היה עם ספר.

הייתי נכנס לחדר לקחת אותו לבריתות. רבי חיים כמובן ישב ולמד, שקוע, לא שומע כלום מסביבו, לא שם לב אם משהו נכנס או יצא. הייתי מנסה להגיד לו שהגיע הזמן, והוא לא שומע בכלל. הייתי עוד שתי דקות, מדבר קצת טיפה יותר בקול, גם לא שומע, תמיד לקח כמה דקות עד שהוא שם לב שאני נמצא בחדר ובאתי לקרוא לו. כשהרים את הראש והבחין בי, היה אומר לי: "אוי, אתה מחכה פה כבר הרבה זמן?"

היה מבקש ממני: "עוד רגע, עוד רגע, אני כבר גומר, אני כבר גומר, הרגשתי שאני כביכול מנתק אותו מהחמצן שלו. אמנם הוא רצה ללכת, אבל כך היתה ההרגשה. לא היה מושג כזה שבאתי לקרוא לו, והוא סגר מיד את הגמרא וקם ללכת. ההרגשה היתה כפשוטו שמנתקים אותו מהחמצן.

אני זוכר כשהייתי מעיר אותו, או בבוקר לתפילה, או בצהריים לנסוע לברית, לא פעם ולא פעמיים היה אומר לי מיד כשהתעורר: "אני באמצע הסגיה. הערת אותי באמצע הסוגיה. היום השנה היתה מיוחדת, אמרתי שיעור בטהרות, אני עדיין באמצע החובות שלי". כל הדיבור שלו היה סביב הלימוד, סביב התורה, לא היה משהו אחר, אפילו באמצע השנה. מושגים שאנחנו בכלל לא מכירים.

אני זוכר, כשהייתי נוסע אתו לקרית ספר, הוא מאוד נהנה. והיה אומר לי: "פה מדברים אתי רק בלימוד". זו היתה ההנאה שלו בחיים. כל שמחה שהיינו הולכים אליה, חתונה, בר מצוה, היה מתיישב ליד החתן ושואל: "מה הכנת? מה יש לך להגיד?" לא היה דיבור אחר.

המשך בעמוד 27

נפטרה מחמת העקדה? "כנראה לא עשיתי את המצוה בלב שלם!" אף על פי שאברהם נמצא בשיא הקושי והחושך, הוא אינו עוצר ואינו שואל שאלות, אלא ממשיך לעלות, אם יש שאלה על הנהגת הקב"ה - השאלה אינה עליו, אלא עלי מדוע גרמתי לך?

זה היסוד הגדול שאנחנו צריכים לקחת אתנו מדמותו הגדולה של רבינו.

כדי לגדול לא צריך לעשות דברים גדולים וגרנדיוזיים, אלא קצת להתרומם ולהתגבר על הטבע. אם קשה לי להתרכז עכשיו בדברי ה'תוספות', ואני מתעקש להתרכז, קשה לי לכוון בתפלת שמונה עשרה ואני נלחם עם עצמי ומתאמץ להתרכז ולכוון, אין לי כח להביא ברכון ולברך ברכת המזון מתוך הברכון, והלכתי והבאתי וברכתי מתוכי - כל פעולה, לימוד, מעשה חסד ומצוה שאני עושה מתוך קושי ועייפות, הם הרגעים בהם נפתחות ארובות השמים, ונשפכת על האדם סיעתא דשמיא על טבעית.

מרון הרב שך סיפר, שכאשר למד רבי אהרן קוטלר בקלצק, הוא בקושי היה יכול למסור 'חבורה' בפני שלושה בחורים, והיידים והרגליים שלו רעדו מאימתא דצבורא, אם כן - הקשה הרב שך - כיצד יתכן שבזקנותו הוא עמד בבניני האומה ונתן נאום חוצב להבות אש בפני שלשת אלפים איש, והחלונות רעדו מעצמת הדרשה שלו? אלא שמכאן מוכח שאין גבול למה שהאדם יכול להתהפך ולשנות את טבעו!

כיצד זכה רבינו לידע ולהיקף כה נרחבים במכמני הש"ס ולשליטה בטבע, עד שהמופתים התגלגלו אצלו כדבר שבשגרה? רק מחמת שעמל במסירות נפש והתגבר על כל הקשיים! ככל שגם אנו נעבוד את הקב"ה במסירות נפש ונפרוץ את גדרי הטבע, כך נזכה להתממשות דברי ה"מסלת ישרים": "עבודת ה' תחלתה עבודה וסופה מתנה". אם העבודה תהיה מעל הטבע - גם המתנה שנקבל תהיה מעל הטבע!

שח מקורבו, רבי ישעיה אפשטיין:

לפעמים היה שואל אותי ערב קודם "מה מחר?" כלומר להיכן נוסעים מחר, ולאיזה מרחק? ואם הייתי אומר לו שנוסעים לצפון, או לדרום, נסיעה ארוכה, אז פעמים שהיה ישן בלילה פחות ממה שהוא צריך, ובדרך השלים את מנוחתו.

פעם אמר לי: הדברים הן טובה גדולה בשבילי, כי אז אני חוזר במחשבותי על כל מה שכתבתי להתבונן ולבדוק האם כתבתי טוב, ללבן את הדברים.

כשהיינו נעצרים ועומדים ברמזור אדום, מיד היה פותח את הגמרא. לפעמים היה מתבטא בחינך: "מן האדום האדום הזה". וכשהרמזור התחלף לירוק והיינו מתחילים לנסוע, אמר: "היצר הרע לא נותן לי ללמוד..." שכן בנסיעה עצמה על פי רוב לא היה מעיין בפנים בגמרא, ואמר שהקפיצות של הרכב בנסיעה עלולות להזיק לעינים, רק כשהרכב נעצר ברמזור מיהר מיד לפתוח את הגמרא.

ובאחד מימי אמצע השבוע הקרוב, בטרם סיימו לאכול פת שחרית, כבר התדפקו שליחי חברת ההובלות על השער, מתחילים להעמיס במרץ תכולת הבית על המשאית החונה בחזית הבניין

פרקים מילדותו של הגה"צ רבי שמשון פינקוס זצ"ל

"ואברהם בן מאת שנה בהולד לו את יצחק בנו" (בראשית כ"א, ה')

שלושה ילדים נולדו לר' חיים אברהם פינקוס ורעייתו שם בניו ג'רזי, ראשונה היתה הבת נחמה לאחר מכן נולד הבן השני, שבהיכנסו לברית נקרא אבנר. והבן שלישי שנולד אחריהם והצטרף למשפחה בכ"ז במנחם אב תש"ד, הוא רבינו שנקרא שמו בישראל שמשון דוד. "שימשי" קראו לו בחיבה.

שלושת הילדים הראשונים נולדו לתוך בית שבע, ולא חסר להם דבר. אוכל היה במידת הצורך, דמי שכירות הדירה שולמו בזמנם, וכך גם יתר צורכיהם. מן המשכורת המכובדת ששולמה לרב הצעיר יכלו בני הזוג לרכוש גם מוצרי 'מותרות' כמו מקרר, ספה, שולחן וכיסאות מעץ אמריקאי. הבן והבת הגדולים כבר צעדו מדי יום עם תיק לגן; רוב ילדי הגן היו יהודים, ומיעוטם גויים. לעומת זאת, בשעות אחר הצהריים הקפידו ההורים כי הם ישחקו רק עם ילדים יהודים שיש בהם ריח של יהדות. גם זה היה מצרך יקר ונדיר בימים ההם.

הסביבה הגויית מסבירה פנים

והנה הגיע החורף גם לניו ג'רזי, הכה בעוז ברוחותיו הסוערות והניע את צמרות העצים העטויים בשכבת שלג הגונה אילך ואילך. 'יום אידיהם' קרב ובא. אלפי הבתים קושטו בסממנים אופייניים, וביום לא בהיר אחד מגיע הביתה אחד הילדים ומשיח לפי תומו בהתפעלות: "כל כך יפה מקשטים בשכונתנו את הבתים". המילים פצעו את לבו של האב כבמדקרות חרב. "שהילדים שלי יראו בכך דבר כל כך יפה?!" אשתו הבחינה איזו חלחלה יצר אצלו המשפט התמים "כל כך יפים הבתים בשכונתנו", אולם כנסיך ואציל בהליכותיו - שעודנו ונמסכו שבעתיים בידו הרחימאית של ר' ירוחם במיר, שמר ר' חיים אברהם על שתיקה שעוצבה בכוח איתנים קלמאי. שם גרסו כי בהילות הנפש המביאה לפיזור הדעת - אם כל חטאת. אולם לאחר כשעה של סערת נפש פנימית, הפטיר ר' חיים אברהם באוזני רעייתו מילים רבות משמעות: "הרחוב הגויי מתחיל לומר לילדים שלנו 'בוקר טוב'... חוששני, כי לא תהיה לנו ברירה, כי אם לעזוב בקרוב את המקום". ופרנסה מה תהא עליה? ניסרה השאלה בחלל. ללא מענה.

זמן מה לאחר מכן עברה הילדה בצהרי יום שבת קודש את הכביש לבית משפחה - יהודית כמובן - כדי לשחק עם חברתה המתגוררת לא הרחק. האב יושב היה על כיסאו בבית, מסיים לעבור על פירוש הרמב"ן

בפרשת השבוע, כאשר הילדה שבה ממשחקה עם החברה. "איך היה אצל החברה?" שאלה אמא מתוך החדר. -"בסדר גמור", השיבה הילדה. "מה אכלת שם סעודה שלישית?" שאל ר' חיים אברהם, שהבחין בשאריות דבר מאכל על שפתיה. -"חביתה"...

- "חביתה?!" נשמע קולו המזועזע של אבא. "חביתה בשבת?!" נזעקה גם האם בחלחלה. שקט מתוח השתרר בחלל הבית. בחוץ חלפו רכבים בשעטה. קולות גויים נשמעו מהרחוב הסואן. ההורים, חשו כעת במלוא העצמה, כאילו הקולות הללו חודרים פנימה, מוטחים על פניהם כמתזי שמן רותח של טיגון. "קולות הגוי שברשות הרבים חדרו אל תוך כותלי הבית שלנו. החומות לא עבות דיין". באותה תפילת מנחה של שבת בבית הכנסת, איש לא יכול היה להעלות בדעתו כי זו עתידה להיות תפילת שבת האחרונה של הרב במחיצתם. ההחלטה היתה מיידית ונחרצת "אי אפשר להמתין אף לסוף החודש. יש לארוז תכף את החפצים ולעזוב!" סיכמו האב והאם בשעת הסעודה השלישית. במוצאי שבת לאחר ההבדלה, החליטו על שכירת הדירה בויליאמסבורג - אזור יהודי מובהק, ובלי להמתין רגע נוסף החלו לארוז את חפציהם ולהתכונן למעבר.

מעשה רב

ובאחד מימי אמצע השבוע הקרוב, בטרם סיימו לאכול פת שחרית, כבר התדפקו שליחי חברת ההובלות על השער, מתחילים להעמיס במרץ תכולת הבית על המשאית החונה בחזית הבניין. כאשר הילדים

אמרת' לרבי חיים שהאוטו מקולקל. הוא קרא לאוטו 'התמור'... 'התמור לא יכול לזוז', ונכנסנו לאוטו השני. האוטו הזה היה באמת מפואר.

רבי חיים נכנס, התיישב, ואמר לי: "מה זה? כסאות של תשעה באב?" הכסאות היו מאד נמוכים. מכל הפאר וההדר שהיו ברכב הוא ראה רק "כסא של תשעה באב", הוא לא ראה שום דבר אחר.

פעם אחת ויחידה שנכנסתי אתו לחנות היתה לחנות בגדים ברחוב השומר. לבעל החנות היתה שאלה על מקום קביעת המזוזה, ורבי חיים הגיע לחנות כדי לבדוק את הענין.

הוא ישב שם כמה רגעים ועיין בספר, והורה לו את התשובה. בעודו בחנות צדו עיניו את ה"כוורת" שעמדה במרכז החנות - ארון עץ שמחולק לשורות שורות של קוביות, ומניחים עליהם בגדים. הוא פנה לבעל החנות ואמר לו: 'אוהו! יש לך הרבה מקום לשים ספרים. איפה הספרים?'

זה מה שהוא ראה. אם יש ארונות - זה לספרים. לא למשהו אחר. כל ההסתכלות שלו היתה הסתכלות של תורה.

(מתוך הספר ומתוך האור 'פניני רבי חיים')

ממשיך הרב אפשטיין:
כל ההסתכלות שלו על הבריאה היתה הסתכלות של תורה. אתן כמה דוגמאות:

הלכתי אתו פעם לרופא, אחרי אירוע מוחי שעבר. הרופא צינה עליו ללכת בוקר וערב. חיפתי איזה מקום ליד בני ברק, מקום שלא יפריעו לו. נו, מצאתי איזה מקום שקט. כשהגיע לשם בפעם הראשונה, ראה בתים גבוהים מאד, רבי קומות. אמר לי: 'מה זה, דור הפלגה פה? הם עושים סמוכות לשמים?'

אנחנו בעינינו שלנו רואים בית גבוה. רבי חיים רואה דור הפלגה... מאז היה תמיד שואל אותי: לאן נוסעים? לדור הפלגה?... זה היה הדיבור לשלו. זה היה השיג ושיח שלו.

פעם אחת נסעתי אתו לברית באיזשהו אולם. באמצע הברית נגשו אלי, מטעם האולם, וביקשו ממני את המפתח של הרכב, כי העמדת אותו במקום שקצת הפריע. נתתי אותו והזיזו את הרכב. לא יודע מה קרה, כשרצינו לחזור לא הצלחתי להדליק את הרכב. בעל האולם הציע לי לקחת את הרכב החדש שלו, "עלה לי שלש מאות חמישים אלף שקל" סיפר, "ותקח את רבי חיים הביתה".

מושגים צנועים

לאמיתו של דבר, לא נעזב צדיק זה לחוסר כול, שכן זמן קצר לאחר הגיעו לוויילאמסבורג ושמו הטוב הולך לפניו, הוצעה לו משרת רבנות בבית כנסת, וייתכן שלולא צניעותו והסתפקותו במועט היה מסבב הסיבות ממציא לו ממשרה זו את פרנסתו די צורכו, אלא שמעשה שהיה כך היה:

לבקשת גבאי אותו בית כנסת, ישב עמם לסכם את דרישות התפקיד ותנאיו, וכשבהלך הישיבה ביקשו לדעת כמה דורש הוא בשכרו, הרהר ר' חיים אברהם קמעה, בטרם אמר כי "בפחות משלושים דולר, לא אוכל להתקיים". בתגובה, הבליעו הפרנסים חיוך בזווית פיותיהם, והשיבו ברוחב לב: "בבקשה. ניתן לך אף יותר משביקשת - ארבעים דולר!"

לימים סיפרו הללו, כי בטרם הפגישה בטוחים היו כי יבקש לפחות סכום של מאה דולר - הסכום שאותו קיבל למעשה בתפקידו הקודם - והתכוונו לעמוד על המקח ולנהל משא ומתן במטרה להתפשר לבסוף על סכום קטן מזה, אבל כאשר נקב בסכום של שלושים דולר, הופתעו לחלוטין ממושגיו הצנועים, ואת ידי חובת ההתמקחות קיימו בכיוון ההפוך - להוסיף לו על דרישתו...

היבשת האמריקנית כמעט לא הכירה אנשים מסוג כזה. אם הם התכוונו לדרישה של מאה דולר, משמע שהשכר שיכול היה לצפות לו היה לפחות כפול מזה שעליו לבסוף סוכם. אבל הוא - בתומתו ואמיתותו, אמר את שהיה נראה בעיניו כמינימום ההכרחי, ולא הושפע מה'מלוא ביתו כסף וזהב'. מה'אמריקה'.

(מתוך הספר ואוהביו כצאת השמש)

שבו מהגן בשעת צהריים פגשו בפועלים המעמיסים את מיטותיהם ועוד כמה חפצים אחרונים, בטרם יפליגו מכאן לוויילאמסבורג. השכונה בעלת הצביון החרדי יותר, שבה יוכלו לגדול בחברה יהודית איכותית. היה זה ללא ספק, רגע מכונן בחיי המשפחה הצעירה, לימים, כאשר נשאל פעם ר' חיים אברהם על ידי תלמיד חכם פלוני במה זכה לילדים ברך ה' כאלו, התעטף תחילה בשתיקתו האצילית, אך לאחר מכן פתח ואמר: "שמא מחמת מעשה שיש, אחד הילדים הגיע פעם הביתה ורצה לצייר דבר מה שראה ברחוב לפני יום אידם, ואג גמלה בלבנו ההחלטה ליעזב את האזור, אף שעתיד היה לוט בערפל בלי לדעת כיצד נמצא שם את פרנסתנו, ואמנם הקושי היה רב..."

"וחיי צער תחיה"

כי אכן, מבחינה רוחנית רווח והצלחה עמד להם מהמעבר לוויילאמסבורג, אלא שהוא היה כרוך בהקרבה יוצאת דופן של ויתור על מקור מחיה מכובד, תורני, שבא לו כמצאייה כשרה בהיסח הדעת ולא הצריך מאמץ ויזע כמו משרות אחרות, ולא עוד אלא שהותיר בידיו זמן למכביר לתורתו ועבודתו.

מאז שעזב את אותה משרה - היה ר' שמשון מספר - ידע אביו חיי צער, "עשרים שנה שקושי הפרנסה נשף בעורף משפחתנו", תיאר. ר' חיים אברהם - הנסיך האציל - נאלץ אז לחזור אחר מלאכות שלא הלמו את מעמדו ואופיו. מעט הרהיטים היציבים שעוד היו לנו, הם רק מאותן שנים אחדות, שבהן שימש ברבנות בית הכנסת שבניו ג'רזי. מאז, עמדה העניות על פתח הבית, וגם ברבות הזמן כאשר לא היתה זו עניות של ממש, אבל על כל פנים פרנסה ברווח שוב לא היתה לו מעולם."

סיכום שבועי ב'דף יומי בהלכה'

באיזה שפה ניתן לקרוא קריאת שמע?
האם מותר לקרוא קריאת שמע תוך כדי הליכה?

מי שהפסיק בשתיקה באמצע 'שמונה עשרה' למשך זמן ממושך - האם צריך לשוב לתחילת התפילה?

או לקרוץ בעיניו, וכדומה, ואף לצורך מצוה; ונחלקו הפוסקים אם האיסור הוא אף כשעוצר מקריאתו.

• מצות קריאת שמע כוללת שלוש פרשיות: 'שמע', 'והיה אם שמוע', 'ויאמר', ובנוגע לפרשה הראשונה והשנייה, נחלקו הראשונים איזה חלק מהן הוא מדאורייתא ואיזה מדרבנן.

• נאמר בתורה בפרשת קריאת שמע: "והיו הדברים האלה...", ודרשו חז"ל: "והיו - בהוייתן יהיו", כלומר, שיש לקוראם כסדרם, ולא בסדר הפוך; ולכתחילה אסור לשנות אף את סדר הפרשיות.

• מי שדילג פסוק מקריאת שמע, או שטעה בקריאתו באופן שצריך לשוב ולקוראו - צריך לשוב ולקורא מהמקום שבו דילג או טעה, עד סוף אותה הפרשה.

• מי שמצא עצמו עומד בפסוק "וכתבתם על מזוזות...", ואינו יודע אם עומד בפרשה הראשונה או השנייה - עליו לשוב לראשונה; ואם המשיכה לשונו ואמרה "למען ירבו ימיכם..." - ימשיך באמירתו.

דין 'הפסק' בשתיקה

• במהלך אמירת ברכה, קריאת שמע, תפילת 'שמונה עשרה', 'הלל' או קריאת המגילה, אין להפסיק בשתיקה למשך זמן של יותר מ'כדי לגמור את כולה'.

• מי שהפסיק במהלך קריאת שמע למשך הזמן הנדרש לאמירת כל שלוש הפרשיות - לדעת השולחן ערוך ימשיך באמירתו; ולדעת הרמ"א, אם הפסיק מחמת אונס הלכתי - ישוב לתחילת הקריאה.

• מי שהפסיק במהלך תפילת 'שמונה עשרה' למשך הזמן הנדרש 'כדי לגמור את כולה' - לדעת השולחן ערוך ישוב לתחילת התפילה; ולדעת הרמ"א, אם הפסיק מחמת אונס כלשהו - ישוב לתחילת התפילה.

דין ה'דיבור' בקריאת שמע ובברכות

• הקורא קריאת שמע צריך להשמיע את המילים לאוזניו; ובדיעבד, יוצא ידי חובה אף כשאינו משמיע קול כלל, ואומר את המילים בתנועת השפתים בלבד.

• לדעת רוב הראשונים הרהור אינו נחשב כדיבור, והמברך או 'קורא' קריאת שמע בהרהור אינו יוצא ידי חובה; ויש שסוברים כי לענין ברכות הרהור נחשב כדיבור, ויש שסובר שאף לענין קריאת שמע.

• מעיקר ההלכה מותר להתפלל, לברך ולקרוא קריאת שמע, בכל שפה שהיא, ובתנאי שהיא מדוברת בפי רבים מאנשי המקום, ומובנת למתפלל עצמו; אך למעשה אין לנהוג כן.

תנוחת הגוף בקריאת שמע

• קריאת שמע נקראת בין בישיבה ובין בעמידה; וכן מותר לקוראה תוך כדי הליכה, ונחלקו הפוסקים אם הלכה זו אמורה רק בנוגע להולך בדרך וכיוצא בו, או גם בנוגע למתפלל בבית הכנסת.

• אין לשנות תנוחה מישיבה לעמידה בקריאת שמע של שחרית, ולא מעמידה לישיבה - בקריאה של ערבית, וזאת אף אם עושה כן מסיבה צדדית ולא במטרה להחמיר.

• כאמור, מותר לקרוא קריאת שמע תוך כדי הליכה, ברם, בעת קריאת הפסוק הראשון - וכן באמירת 'ברוך שם' - חובה לעצור, כדי לכוון כראוי.

מהלכות קריאת שמע

• מי שלא פָּנָן בפסוק הראשון של קריאת שמע, לא יצא ידי חובת המצוה; ואם נזכר בכך לאחר שהמשיך בקריאתו, עליו לשוב ולקרוא את כל הפרשה הראשונה מתחילתה ועד סופה.

• בפרשה הראשונה של קריאת שמע אסור לרקז באצבעותיו,

מים זכים

דורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (ב"ק פב).

פרשת וירא

אוי"ד דאין לברך הטוב והמטיב עד שיתבשר על לידת בנו בפועל למז"ט.

- ב -

והנה למעשה אף אחד לא נוהג לברך הטוב והמטיב לפני לידת בנו בפועל, ויש לחקור בזה, האם הטעם שלא מברכים לפני הלידה בפועל, הוא משום שאכתי השמחה אינה שלימה, כיון שעדיין אין ודאות גמורה שהעובר אכן יוולד בבריאות ללא מום, לחיים ולשלום, - ורק כאשר העובר כבר נולד בפועל בריא ושלם, רק אז השמחה שלימה, וזהו הטעם שא"א לברך לפני הלידה בפועל.

אוי"ד דגם אם הייתה ודאות גמורה, שהעובר יוולד בריא במז"ט לחיים ולשלום, מ"מ לא היו מברכים הטוב והמטיב עד הלידה בפועל, כיון שהחיוב שחייבוהו חז"ל לברך הטוב והמטיב הוא רק על טובה שכבר קיבל כעת, ולא על טובות שיקבל בעתיד, ולכן לפני הלידה בפועל אין לו לברך הטוב והמטיב על הטובה העתידית.

- ג -

והנפ"מ בזה לגבי אברהם אבינו, שכאשר התבשר שבשנה הבאה יוולד יצחק, הרי התבשר בזה בוודאות (מהמלאך שנשלח ע"י הקב"ה), שיצחק יוולד במז"ט ובבריאות לחיים ולשלום (ושכלל ישראל יצא ממנו), וא"כ יש לדון האם בכה"ג הי' לו לברך מייד הטוב והמטיב.

אוי"ד דאע"פ שהייתה לו ודאות גמורה על לידת יצחק בשלום, אך מ"מ לא הי' לו לברך על שמיעת הבשורה הזו הטוב והמטיב, כיון שאין חיוב ברכת הטוב והמטיב על טובה עתידית, אלא רק על טובה שכבר קיבל בפועל.

- ד -

והנה לגבי הנידון שהבאנו לעיל, האם יש לברך 'הטוב והמטיב' על השמועה הטובה שכולנו שמענו, שרודפי ציבור החרדים הפסידו בחירות, ושלטון הרשע שלהם עתיד בע"ה לעבור מן הארץ בקרוב, - יש מקום לדון ולומר בזה, שמלבד הנידון הנ"ל (לגבי ברכה על טובה עתידית), י"ל דאין לברך ע"ז הטוב והמטיב מטעם אחר.

כיון שלצערנו גם בשלטון החדש יש רשעים מחללי שבת ר"ל שעושים חילול ה', והשלטון החדש הינו בבחינת הרע במיעוטו, - וא"כ יתכן שלא ראוי לברך על חילופי השלטון 'הטוב והמטיב' כאשר גם השלטון החדש גורם לחילול ה' ר"ל, - (ואין זה סותר לכך שמ"מ אנו צריכים להודות ולהלל לה' מאוד על הישועה הגדולה, אע"פ שזהו בבחינת הרע במיעוטו ועדיין אנו בגלות).

וַיֹּאמֶר שׁוֹב אֶטוֹב אֶלֶיךָ כַּעַת חַיָּה וְהִנֵּה בֶן לְשָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וְשָׂרָה שָׁמְעַת פֶּתַח הָאֵהָל וְהוּא אַחֲרָיו: (יח, י).

הנה איתא ביומא (כח): 'אמר רב, קיים אברהם אבינו כל התורה כולה... אמר רבא ואיתימא רב אשי, קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין' - ומעתה יש לומר, דאברהם אבינו ע"ה גם בירך את כל הברכות שתיקנו חז"ל לברך.

ומעתה יש לדון, האם אברהם אבינו בירך מייד 'הטוב והמטיב', על הבשורה הטובה ששמע שבעוד שנה יוולד לו בן, (כדין השומע שמועה שהיא טובה לו ולאחרים, ע"י שו"ע או"ח סי' רבב, א), - או"ד שאברהם אבינו לא בירך 'הטוב והמטיב' עד שיצחק נולד בפועל.

והיינו דיש לחקור, האם שמועה טובה שזוקקת לברך 'הטוב והמטיב', זהו דווקא כאשר שמע שמועה שבישרה לו שכבר קיבל בפועל טובה מסוימת, - או"ד שגם כאשר שמע כעת שמועה על טובה שתהי' לו בעתיד, מ"מ צריך לברך על כך מייד הטוב והמטיב.

וכן התעוררו לדון בעניינא דיומא, כאשר כולנו שמענו את השמועה הטובה, שרודפי ציבור החרדים הפסידו בבחירות, ושלטון הרשע שלהם עתיד בע"ה לעבור מן הארץ בקרוב, - והתעוררה השאלה האם יש לברך מייד בשמיעת השמועה הטובה הזו 'הטוב והמטיב', כדין השומע שמועה שהיא טובה לו ולאחרים (ועכ"פ בלא הזכרת שם ומלכות).

אוי"ד דכיון דבשעת השמועה אכתי השלטון הי' נתון בידי רודפי הדת, והבשורה הטובה הייתה רק על כך שבעתיד הקרוב בע"ה שלטון הרשע שלהם יעבור מן הארץ, א"כ אולי כעת אין לברך ע"ז הטוב והמטיב, עד אשר שלטון הרשע יעבור מן הארץ בפועל.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה בזמן הגמ' כאשר אשה התעברה, לא היו יודעים עד שעת הלידה האם העובר זכר או נקבה, ולכן כאשר בישרוהו לאחר הלידה שנולד לו בן זכר למז"ט הייתה זו 'שמועה טובה', שחייבוהו חז"ל לברך עליה הטוב והמטיב (ע"י ברכות ט:).

ומעתה יש לפלפל בזמנינו, שעם התקדמות הטכנולוגיה רבים כבר יודעים זמן רב לפני הלידה, שהאשה עתידה ללדת בן זכר, שלכאוי' הי' מקום לדון, האם יש לברך הטוב והמטיב מייד כאשר נודע לו שאשתו עתידה ללדת בן זכר, -

- ה -

ואמנם יש מקום לפלפל בזה עוד, שיש לדון אם לברך הטוב והמטיב מצד אחר, דהנה איתא בירושלמי (ברכות פ"ט סוף הלכה ב) 'אמר רבי זעירא תני תמן ראה זול בא לעולם, ושובע בא לעולם וכו', ואמר ברוך הטוב והמטיב'.

והנה כידוע הנציגים שעתידיים להיכנס לשלטון החדש הבטיחו, שהם יבטלו את המיסים הגבוהים שהשר האכזר והרשע הטיל בעבר על מוצרי היחיד פעמי' ועל השתייה המתוקה, ויבטלו גם את גזירת המעונות ועוד, שכידוע ישנם משפחות שנפגעו מזה מאוד, - וא"כ אולי יש לברך ע"ז הטוב והמטיב כד נימא שזה נחשב בכלל דברי הירושלמי 'ראה זול בא לעולם'.

[ואם הברכה היא על הזול שבא לעולם, אזי י"ל דאין חיסרון לעניין הברכה, בזה שגם בתוך השלטון החדש ישנם רשעים שגורמים לחילול ה' ר"ל, כיון שהברכה היא לא על עצם חילופי השלטון, ודו"ק].

- ו -

אמנם למעשה יש בזה את ב' החסרונות שהזכרנו לעיל, א. יש לדון דאין לנו ודאות כלל שאכן יצליחו להקים בפועל את הממשלה החדשה, ולבטל את כל הגזירות הרעות הנ"ל, ומי יודע אם אכן יצליחו לגרום למצב של 'זול בא לעולם'.

ב. וגם אם הייתה לנו ידיעה ודאית שיצליחו לגרום למצב של 'זול בא לעולם', אך מ"מ יש לדון דאולי א"א לברך הטוב והמטיב על טובה עתידית שנקבל, אלא רק על טובה שכבר קיבלנו כעת, וכפי שכתבנו לדון לעיל, וא"כ כל זמן שהגזירות עדיין לא התבטלו בכל אופן אין לברך.

[והנה לגבי עצם הנידון שחקרנו לעיל, האם ברכת הטוב והמטיב היא רק בשמועה על טובה שכבר קיבל בפועל, או"ד דגם בשמועה על טובה עתידית צריך לברך הטוב והמטיב.

יש לציין בזה את דברי השעה"צ (רכא, ה), שבפשוט מבואר שם, שלפי דעת הני"צ והא"ר, ברכת הטוב והמטיב שייכת גם על טובה עתידית, ולכן לדעתם מי ששמע שירדו גשמים צריך לברך הטוב והמטיב אע"פ שאין לו שדה, משום שמחמת הגשמים יהי בעתיד זול בעולם וגם הוא יהנה מזה, עיי"ש ואכמ"ל.

ידע עוד, דלגבי עצם דברי הירושלמי שהבאנו לעיל, שיש לברך כאשר רואה זול בא לעולם, יל"ע אם אכן קיי"ל הכי למעשה, ואכמ"ל בה].

יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם והשענו תחת היד: (יח, ד).

ופירש רש"י 'יקח נא - על ידי שליח, והקב"ה שילם לבניו על ידי שליח, שנאמר וירם משה את ידו ויך את הסלע', - וזהו ע"פ דברי הגמ' (ב"מ פו): 'אמר רב יהודה אמר רב, כל מה שעשה אברהם למלאכי השרת בעצמו, עשה הקב"ה לבניו בעצמו, וכל [מה] שעשה אברהם ע"י שליח, עשה הקב"ה לבניו ע"י שליח ...' עיי"ש.

ולכאז"כ צ"ב טובא בזה, דהנה הגמ' (שם) מנתה ד' דברים שאברהם עשה בעצמו, ודבר א' שעשה ע"י שליח, ומבואר שם בגמ' שבעצם הייתה מעלה גדולה יותר בדברים שאברהם עשה בעצמו, - וא"כ צ"ב באמת מדוע את רוב הדברים העדיף אברהם לעשות בעצמו, ואילו לגבי נתינת המים העדיף אברהם לתת להם ע"י שליח, וצ"ב בזה.

ויש לבאר זה בביאור נפלא, וכדלהלן.

- א -

דהנה כתיב בקרא 'יאמר אֶדְנִי אִם נָא מְצַאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ', ופירש רש"י בפירוש הב', שאברהם אבינו ע"ה ביקש בזה מהקב"ה, שימתין לו עד שירוף ויכניס את האורחים, עיי"ש.

ואיתא בגמ' (שבת קכז). 'אמר רב יהודה אמר רב, גדולה הכנסת אורחין מהקבלת פני שכניה, דכתיב ויאמר אֶדְנִי-י אִם נָא מְצַאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵל נָא תַעֲבֹר וְגו', - א"ר אלעזר בוא וראה שלא כמידת הקב"ה מידת בשר ודם, מידת בשר ודם אין קטן יכול לומר לגדול המתן עד שאבוא אצלך, ואילו בהקב"ה כתיב ויאמר אֶדְנִי-י אִם נָא מְצַאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֵל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ'.

- ב -

ומבואר בזה, שהקב"ה כביכול המתין לאברהם אבינו עד שיסיים לעסוק בהכנסת אורחים, - והותר לאברהם אבינו לעזוב את השכינה ולעסוק בהכנסת אורחים, משום שגדולה הכנסת אורחין מהקבלת פני שכניה וכנ"ל.

ומעתה י"ל, שכל מה שהותר לאברהם אבינו לעזוב את השכינה, זהו רק בכדי לעסוק במצות הכנסת אורחים, שעליה נאמר 'גדולה הכנסת אורחין מהקבלת פני שכניה', אך לא הי' לאברהם היתר לעסוק כעת במצוות אחרות, כיון שהרי הקב"ה המתין לו (כביכול) עד שיסיים להתעסק עם האורחים.

- ג -

והנה הובא ברש"י, שמה שהציע אברהם מים לאורחים בכדי לרחוץ רגליהם, זהו משום שהוא הי' סבור שהם ערביים שמשתחוים לאבק רגליהם, ואברהם הקפיד שלא להכניס ע"ז לביתו, עיי"ש.

ומעתה י"ל שעיקר כוונת אברהם אבינו במה שהציע מים לאורחים, הייתה בכדי לקיים את מצות ביעור ע"ז, ובכדי שלא יהי ע"ז בביתו, - וא"כ י"ל דעל מצוה זו לא נאמר שגדולה מצות ביעור ע"ז, ויתר מהקבלת פני שכניה, - וא"כ לגבי מצוה זו לא הי' לו היתר לעזוב את השכינה, ולכן לא יכל להתעכב ולהביא להם בעצמו את המים, כיון שהקב"ה הרי המתין לו (כביכול) וכנ"ל, ולכן שלח להם את המים ע"י שליח, - ודו"ק ונפלא.

[ואע"פ שגם כאשר שלח את המים ע"י שליח, הדבר עיכב את אברהם מעט, ויש לשאול כיצד הותר לו להתעכב מעט בשביל זה, - אך מ"מ לגבי זה י"ל, דכיון דהוא הקפיד שלא להכניס ע"ז לביתו, א"כ את הזמן המוכרח של מינוי השליח לזה, הרי זה הי' לצורך הכנסת אורחים, כיון שלולא זאת לא יכל לקיים את ההכנסת אורחים ולהכניס לביתו, - אך לגבי להביא להם את המים בעצמו, שזהו עיכוב שאינו מוכרח, לזה לא הי' לו היתר, ודו"ק].

להזמנת שיעורים ודרשות: 052-7155442

לתגובות הערות והוספות

קו 'מים זכים': 02-633-5850

המען לתגובות: יצחק זאב כגן

רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית

טל': 1515-271-55442 (תא קולי)

פקס: 02-655-0973

דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

אלוקים יראה לו השה לעולה בני

ויהי אחר הדברים האלה, והאלוקים נסה את אברהם... קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת... והעלהו לעולה... ויקרא מלאך ה'... אל תשלח ידך אל הנער... ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה, אשר יאמר היום, בהר ה' יראה [וירא כב, א-טו].
ה' יראה. ה' יבחר ויראה לו את המקום הזה להשרות בו שכניתו ולהקריב כאן קרבנות [רש"י]. בהר ה' שעקד יצחק 'יראה לעולם' על כן נבנה שם המזבח וכו' [רוקח].

נראה מזה שבמעשה העקדה קבע אברהם אבינו את מקום העקדה כמקום המקדש, ומשם גם נמשכה קדושת המקדש להשרות בו שכניתו ולהקריב בו קרבנות. ויש להבין שייכות קדושת בית המקדש למעשה העקדה.

*

ויאמר יצחק... הנה האש והעצים ואיה השה לעולה, ויאמר אברהם אלוקים יראה לו 'השה לעולה בני' [וירא כב, ח], כלומר יראה ויבחר לו השה, ואם אין שם, לעולה בני [רש"י], מפליא, מה התפתלות הזו, יבחר לו שם, ואם אין שם, לעולה בני. למה לא השיב אברהם בדרך פשוטה אין כאן שם, או אתה יצחק הוא הקרב לעולה.

אין זאת אלא שזה היה 'מגדלות העמידה' בקושי נסיון העקדה. ששלמות העמידה בנסיון הכריחה שאברהם יראה את יצחק בנו יחידו אהובו כשה וכך יקריבוהו לעולה. ביאורם של דברים, אילו היה אברהם מתייחס לעקדה 'כהקרבת בן', יתכן והיה איזה שהוא גרעון בנסיון העקדה, משום שעשיית רצון ה' נעשתה מתוך 'הקרבה' לא מתוך שלמות הנפש. הקרבה פירושה שהיה בלבו של אברהם צד מתנגד של רחמי אב והוא אברהם גבר על הצד המתנגד ועשה רצון ה' והקריב את בנו עולה לה'. מצב זה מראה שלא כל כוחות הנפש שלמים עם מעשה העקדה, ורק שאברהם אבינו גבר על הכוחות המתנגדים ועמד בנסיון.

גם זה נקרא עמידה בנסיון, אך אברהם אבינו רצה שמעשה העקדה יהיה מעשה שלם בתכלית, וכדי שמעשה העקדה יהיה שלם צריך היה אברהם אבינו לגרום שכל כוחות נפשו ישתתפו יחד במעשה העקדה, ויעשו יחד את רצון ה', וזה יתכן רק אם ילך לעקדה כאילו הוא מקריב 'שה לעולה', משום כך בה בשעה שאברהם אבינו עומד ומקריב את בנו יחידו אהובו וכל עתידו לעולה, הוא מעלה את עצמו לפסגות של עשיית רצון ה', והוא ניגש למעשה העקדה כאילו הוא מקריב 'שה לעולה'.

זו היא תשובת אברהם ליצחק, אלוקים יראה לו 'השה לעולה בני'. אנחנו הולכים להעלות 'שה לעולה', אך בורא עולם בחר בך שאתה תהיה 'השה לעולה'!

שלמות כזו של עשיית רצון ה', כפי שנתגלתה ע"י אברהם אבינו במעשה העקדה היא לא נתפסת. ואלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו.

*

וילכו שניהם יחדיו [וירא כב, ח], אע"פ שהבין יצחק שהוא הולך לישחט, וילכו שניהם יחדיו 'בלב שוה' [רש"י]. יצחק אבינו גם הוא כשהבין שהוא הולך להעקד על גבי המזבח, חשש שמא לא יקריב את עצמו בשלמות, שמא כאשר ידמה בנפשו שהוא מקריב את עצמו לעולה, יתעוררו בלבו כוחות מנגדים של חפץ בחיים שצריך לכבשם, ואז לא יהיה קרבנו שלם. לכך הלך יצחק לעקדה במחשבה ש'שה לעולה' יהיה קרב על גבי המזבח, ועל ידי זה הקרבת עצמו הייתה בשלמות שאין למעלה ממנה.

אע"פ שידע יצחק שהוא זה שיהיה קרב על גבי המזבח, מכל מקום כדי להעלות את עצמו לפסגות נישאות של 'עשיית רצון השם', הוא ניגש למעשה העקדה כאילו הוא מקריב 'שה לעולה'.

וילכו שניהם יחדיו 'בלב שוה'. שלמות כזו של 'עשיית רצון השם', כפי שהתגלתה ע"י אברהם אבינו במעשה העקדה, התגלתה שוב באותו אופן ע"י יצחק אבינו, גם על זה נאמר אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו.

* * *

וישא אברהם את עיניו, וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו... ויקח את האיל, ויעלהו לעולה תחת בנו [וירא כב, יג], מבואר בכתוב שאברהם אבינו הקריב את 'האיל תחת בנו', היינו שהקרבת האיל הייתה במקום הקרבת יצחק. והדברים טעונים ביאור איך עלה על דעתו של אברהם אבינו שהקרבת האיל היא הקרבת יצחק, איך הקרבת איל יכולה להיות 'במקום' הקרבת יצחק.

ונראה שפרש"י מהו 'תחת בנו', על כל עבודה שעשה ממנו היה מתפלל, יהי רצון שתהא זו כאילו היא עשויה בבני, כאילו בני שחוט, כאילו דמו זרוק, כאילו בני מופשט, כאילו הוא נקטר ונעשה דשן [רש"י שם].

מבואר ברש"י שאחר שקרא מלאך ה' לאברהם מן השמים, ואמר לו אל תשלח ידך אל הנער, ומנע ממנו לעקוד את יצחק, הקריב אברהם את האיל, והתכוון בהקרבת האיל להקריב את יצחק, ועל כל עבודה ועבודה שעשה אברהם באיל, היה מתפלל שיחשב הקרבת האיל כאילו הקריב ועקד את יצחק.

*

אחר עקידת יצחק קרא מלאך ה' אל אברהם ואמר לו...עתה ידעתי כי 'ירא אלוקים' אתה [וירא כב, יב], ואילו אחר עקידת האיל קרא מלאך ה' אל אברהם ואמר לו...כי 'ברך אברך' והרבה ארבה את זרעך [וירא כב, יז], צריך להבין מה סיבת השוני בקריאותיו של מלאך ה', ומדוע רק אחר הקרבת האיל ברך את אברהם.

לפי האמור עד עתה נראה כי חלוק 'הקרבת יצחק' 'מהקרבת האיל'.

'הקרבת יצחק' ועקידתו הוא ביטוי של 'עשיית רצון השם' באופן המופלא והשלם ביותר. וזה התגלה ע"י 'גודל הנסיון', קח נא את בנך את יחידיך אשר אהבת והעלהו לעולה. ע"י 'אופן הביצוע', וישכם אברהם בבוקר בזריזות, ויחבשו את חמורו בעצמו. וע"י 'מעשה העקידה', אלוקים יראה לו 'השה לעולה בני', שהקריב את יצחק כאדם המקריב שה לעולה.

ואילו 'הקרבת האיל' הוא ביטוי של 'מסירות נפש להשי"ת', המעשה עצמו הוא מעשה פשוט של הקרבת איל, אבל אברהם אבינו הכניס במעשה הקרבת האיל מחשבה של מסירות נפש כאילו הוא מוסר את בנו ומקריבו עולה לה', ועל כל עבודה ועבודה היה מתפלל שיחשב הקרבת האיל כהקרבת יצחק, מעשה זה הוא מעשה של 'מסירות נפש' לרצון ה', כי במעשה הקרבת האיל הקריב אברהם את יצחק בנו עולה לה'.

[ועוד זאת, 'הקרבת יצחק' שהייתה מחמת ציווי ה', קח נא את בנך וכו' והעלהו לעולה, משום כך עקידת יצחק היא 'עשיית רצון השם'. אולם 'הקרבת האיל' שלא נצטווה אברהם על זה, אין זה עשיית רצון ה', אלא מעשה של 'מסירות נפש' על קדושת שמו יתברך, משום שאברהם אבינו התכוון בהקרבת האיל להקריב את יצחק].

*

מיד אחר העקידה, ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה, אשר יאמר היום, בהר ה' יראה [וירא כב, א-טו]. ה' יראה. ה' יבחר ויראה לו את המקום הזה להשרות בו שכנינו ולהקריב כאן קרבנות [רש"י]. בהר ה' שעקד יצחק 'יראה לעולם' על כן נבנה שם המזבח וכו' [רמב"ם]. מפורש ברש"י שקדושת המקדש שורשה בעקידת יצחק'.

לפי האמור נראה, שקדושת המקדש לא השתלשלה מהקרבת האיל, אלא 'מעקידת יצחק' ששם עמד אברהם אבינו בנסיון של 'עשיית רצון השם' בשלמות ובאופן המופלא ביותר, עד כדי אלוקים יראה לו 'השה לעולה בני'.

וטעם הדבר הוא, כי 'עשיית רצון השם' היא שורש קדושת המקדש. שכן השראת השכינה במקדש יצאה מבית קודש הקודשים, וכפי שנאמר ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים אשר על 'ארון' העדות [שמות כה, כב], ואמרו בגמרא שבזמן 'שעושים רצונו של מקום' פניהם איש אל אחיו [ב"ב צט, א], נמצא אפוא שיסוד קדושת המקדש הוא 'עשיית רצון השם', והשורש המקור הוא 'מעקידת יצחק', מאברהם ויצחק שעמדו בנסיון העקידה 'ועשו רצון השם' באופן השלם והמופלא ביותר.

[רבי יהודה אומר כיון שהגיע חרב על צוארו פרחו נשמתו של יצחק, כיון שהשמיע קולו 'מבין שני הכרובים' אל תשלח ידך אל הנער, חזרה הנפש לגופו [פדר"א פ' לא], מדוע הקריאה הגיעה 'מבין הכרובים', משום 'שקדושת המקדש' משתייכת 'לעקידת יצחק'. והקריאה אל תשלח ידך אל הנער מבטאת שכאן הסתיימה שלמות 'עשיית רצון השם'].

*

[בעקידת יצחק' התגלתה 'היראת שמים' של אברהם אבינו, כפי שאמר לו מלאך ה' עתה ידעתי כי 'ירא אלוקים' אתה (וירא כב, יב), והנה 'יראה וראיה' הם אותיות מתחלפות, והכוונה בזה הוא שבמקום היראה שם הראיה, ולכן בבית המקדש בבית קדשי הקודשים ששם מתגלית מידת היראה (מידת נורא) שם מקום השכינה מקום הראיה.

והנה 'נורא' אותיות 'ארון', והכוונה בזה הוא שמידת נורא שהיא מידת היראה שממנה הראיה, היא מתגלה על גבי הארון, מקום השכינה ומקום הראיה. משום כך על גבי הארון עמדו הכרובים, פניהם איש אל אחיו, היינו רואים זה את זה.

ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' 'יראה', אשר יאמר היום, בהר ה' 'יראה' (וירא כב, א-טו). בשעת 'עשיית רצון השם' בעקידת יצחק נמשך קדושת המקדש 'שכשעושים רצונו של מקום', פני 'הכרובים' איש אל אחיו, 'רואים זה את זה', באופן של 'יראה יראה', ועל כן בשעת העקידה קרא אברהם שם המקום ה' 'יראה' אשר יאמר היום בהר ה' 'יראה'].

*

והנה 'בהקרבת האיל' שבה אברהם 'מסר נפשו', ע"י שהתכוון בהקרבת האיל להקריב את יצחק, והתפלל שיחשב כאילו עקד את יצחק, זכה 'שנתקבלה תפילתו'. כפי שמצינו ברש"י כאילו הוא מוקטר 'ונעשה דשן' [רש"י וירא כב, יג], 'אפרו של יצחק' צבור ועומד לכפרה [רש"י וירא כב, יד], ולמה לא נאמרה זכירה ביצחק, אלא 'אפרו של יצחק' נראה לפני צבור ומונח על המזבח [רש"י בחקתי כו, מב],

באחד לחודש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה. זכרון פסוקי זכרונות ופסוקי שופרות, לזכור לכם עקידת יצחק שקרב תחתיו איל' [אמור כג, כד].

וצ"ב היאך אפרו של יצחק צבור ומונח על גבי המזבת, והרי יצחק לא נשחט אלא הועלה על גבי המזבת. ונראה שאפרו של יצחק אינו אפר עקידת יצחק, אלא אפר 'הקרבת האיל' שהוקטר כליל למזבת, וכיוון שאברהם 'מסר נפשו' ונתכוון בהקרבת האיל להקריב את יצחק נחשב הדבר שאפרו של יצחק צבור ומונח על גבי המזבת.

* * *

בחז"ל, וישא אברהם את עינו וירא והנה איל אחר, מהו אחר, אמר רבי יודן אחר כל המעשים ישראל נאחזים בעבירות 'מסתבכין בצרות' 'וסופן ליגאל' בקרנו של איל שנאמר וה' אלהים בשופר יתקע... א"ר חנינא ב"ר יצחק כל ימות השנה ישראל נאחזים בעבירות ומסתבכין בצרות 'ובראש השנה' הן נוטלין שופר ותוקעין בו ונוזכרים לפני הקב"ה והוא מוחל להם...

רבי לוי אמר אמר לו הקב"ה לאברהם עתידין בניך 'להסתבך למלכות' מבבל למדי ממדי ליון ומיון לאדום 'וסופן ליגאל' בקרנו של איל [ב"ר נו, ט], סגולת 'קרנו של איל' 'הציל מפורענות, להושיע מן הצרות, למחול עוונותיהם בראש השנה, ולגאול אותם משעבוד מלכויות [וכן פרש"י וירא כב, יד].

מה כח 'קרנו של איל' 'הציל מן הפורעניות. אין זאת אלא שכח 'המסירות נפש' של אברהם אבינו שנתגלה 'בהקרבת האיל' היא העומדת לבניו להושיעם ולהצילם מן הפורענות.

[אמר רב אבהו למה תוקעין 'בשופר של איל', אמר הקב"ה תקעו לפני 'בשופר של איל', כדי שאזכור לכם 'עקידת יצחק' בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו 'עקדתם עצמכם' (ר"ה טז, א), סגולת הכפרה של ר"ה הוא מכח 'מסירות נפש' כפי שהתגלתה 'בעקידת יצחק', משום כך תוקעים 'בשופר של איל', כדי שיזכר לנו 'מסירות הנפש' שבעקידה, ומתוך כך נמסור נפש 'ונעקוד עצמנו' 'כעקדת יצחק'].

*

שני קריאות קרא מלאך ה', האחת בעת 'עקידת יצחק', ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים.... עתה ידעתי כי 'ירא אלוקים' אתה, ולא שרכת את בנך את יחידיך ממני [וירא כב, יב], הקריאה עתה ידעתי כי 'ירא אלוקים' אתה באה בעקבות העמידה בנסיון העקידה, בו התגלה אברהם אבינו 'כירא שמים' 'כעושה רצון השם' באופן השלם והמופלא ביותר, 'עשיית רצון השם' שבעקידה ממנה שורש קדושת בית המקדש [והיא 'היראה' שממנה 'הראיה'].

הקריאה השנייה של מלאך ה' הייתה בעת 'הקרבת האיל', ויקרא מלאך ה' אל אברהם שנית... כי 'ברך אברך', והרבה ארבה את זרעך, ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים [וירא כב, יז], מדוע רק אחר 'הקרבת האיל' התברך אברהם אבינו. כי בהקרבת האיל התגלתה 'מסירות הנפש' של אברהם אבינו, ובשכר זה זכה לברכה, שמתוך האפר כלל ישראל יקום ויתרומם ככוכבי השמים וכחול על שפת הים.

*

רבי חנינא בן דוסא אומר אותו האיל לא יצא ממנו דבר לבטלה, 'אפרו של איל' הוא יסוד שעל גבי המזבח הפנימי וכו', גידיו של האיל' הם עשרה, כנגד עשרה נבלים של כנור שהיה דוד מנגן בהם. 'עורו של איל' הוא אזור מתניו של אליהו וכו'.

'שתי קרניו של איל' שופרות, 'בשמאל' תקע בו הקב"ה על הר סיני, שנאמר ויהי קול השופר, 'וקרן של ימין' הוא גדול מן השמאל, ועתיד לתקוע בו לעתיד לבוא בקיבוץ של גלויות, שנאמר והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול [פרד"א פ' לא].

'בקרן שמאל' תקע הקב"ה בהר סיני, כי קרן שמאל היא כנגד 'עקידת יצחק', שבו התגלה ע"י אברהם אבינו השלמות של 'עשיית רצון השם', שהיא סיבת התגלות הקב"ה 'בהר סיני' להשמיע את דברותיו ורצונותיו, וכדי שיקבלו ישראל 'לעשות את רצונו', כפי שאמרו 'נעשה ונשמע'.

'קרן ימין' גדול מן השמאל, כי קרן ימין היא כנגד 'הקרבת האיל' שבו התגלתה 'המסירות נפש' של אברהם אבינו להשי"ת, ומסירות נפש 'גדולה' מעשיית הרצון.

ועתיד הקב"ה לתקוע בו 'לעתיד לבוא' בקיבוץ של גלויות, שנאמר והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול. ולמה יהיה כינוסם של ישראל 'בקרן האיל', כי אין הגלויות מתכנסות אלא מתוך 'מסירות נפש', ומשום כך עתיד הקב"ה לתקוע 'בקרן ימין' של האיל, לעורר זכות 'מסירות הנפש' של אברהם אבינו, שבזכותו ישראל מתכנסים וזוכים לגאולה.

הן הן דברי התנחומא [וירא כג] אמר לו הקב"ה לאברהם יהיו תוקעין לפני 'בקרן איל' ואושיעם ואפדם מעונותיהם, והוא שדוד משבת, מגיני 'וקרן ישע'י' משגבי ומנוסי, ואשבור עול מלכויות מעליכם, ואנחם אותם בתוך ציון, שנאמר כי נחם ה' ציון נחם כל חרבותיה.

וישם מדברה כעדן וערבתה כגן ה'.

ספר

נפש אליהו

בסוד ישרים

מאמרים על סדר הפרשיות

על חומש בראשית

מאת רבינו הגדול

רבי ישראל אליהו וינטרוב זצוקללה"ה

מרחשון תשפ"ג

חדש !!!

ביאורי סוגיות בחומש בראשית

ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות

יו"ל ע"י מכון נפש אליהו 6182802@gmail.com

במלאות שנה להסתלקותו של מורינו ורבינו

הגאון רבי אברהם ארלנגר זצ"ל

בעל "ברכת אברהם"

ומראשי ישיבת קול תורה

בס"ד יוצא לאור אוצר בלום, מלא כל טוב יינה של תורת רבינו

ספר

הליכות ונהגות

למבקשים, ולתלמידיו שומעי לקחו - ברוח הדברים שנשמעו מפי קדשו

ניתן להשיג:

מודיעין עילית: משפ' ארלנגר נתיבות המשפט 95, 053-3135196, 08-9298764 + ארלנגר, חזון דוד 11 050-4198100 + פורמן, אבני נזר
053-3103482 + כולל אהבת שלום, רבי עקיבא 31 אצל המחבר + ידושלים: משפ' הגאון זצ"ל, רח' ישעיהו 19 02-5384432 + ארלנגר,
רח' עבודת ישראל ככר זופניק 053-3150012 + ארלנגר, וינוגרד 5, נוה יעקב 02-5835196, 052-7670807 + קליין, אשר גולאק 4 נוה יעקב
055-6734448 + לברור על מוקדי מכירה נוספים 053-3135196

פירוש רבינו גרשום - בבא בתרא

לא ככל סקירת ספר היא סקירת הספר הזה, בקדשי קדשים עסקינן, באבני היסוד של לימוד התורה שבעל פה בבתי המדרשות בצורה שאנו למדים בה, חוליה מרכזית בשלשלת מסירת התורה במעבר התקופות, מתלמידי תלמידיהם של גאונים ורב רבנן, ראש לראשונים, מרבותיהם של רבותיו של רש"י. הלא הוא רבנו גרשום ב"ר יהודה, אשר בכל הארץ יצא קו שם תהלתו ונקרא בפי כל 'רבנו גרשום מאור הגולה'.

בסליחות לערב ראש השנה, אמרנו מפיוטי רבנו גרשום: "העיר הקודש והמחוזות, היו לחרפה ולבוזות, וכל מחמדיה טבועות וגנוזות, ואין שיור רק התורה הזאת". ואכן האיר רבנו ביקר אור תורתו את חשכת הגלות המר הזה, ובתוך בית המדרש, באותן ד' אמות של הלכה שזכינו ונשתיירה בהם אורה של תורה והשראת השכינה כמימים ימימה, הניף את זרועו לחבר 'קונטרס' לפרש ולהאיר נהורא דאורייתא בין שבילי תלמוד בבלי, אשר עליו דרשו 'במחשכים הושיבני זה תלמוד בבלי' (וראו סנהדרין דף כ"ז ודברי הנצי"ב בהעמק דבר שמוות לד א) ואורה הגדול של תורה שבעל פה הנראה באספקלריא של רבנו גרשום, האיר לארץ ולדרים, גם לדורות שלאחריו, וכפי שכתב רש"י (תשובות חכמי צרפת ולותיר, כא) 'כל בני גלות אשכנז וכתים תלמידי תלמידיו הן'. רב רבנן ואבי ישיבות אשכנז, וכל ההוגה בפירוש רש"י שהיה מתלמידי תלמידיו, ניאות הוא לאורו.

פירושו של רבנו גרשום למסכת בבא בתרא נשתמר והועתק בעמל רב מתלמיד לתלמיד, ולפני כמאה וחמישים שנה נקבע על שולי גליון הש"ס בדפוס וילנא ובבאים בעקבותיו. לגודל חיבתו כבר דנו בו אם יצא מפיו ומפי כתבו של רגמ"ה עצמו או שהוא מבית מדרשו ונכתב בידי תלמידיו (ראו ידיעות נכבדות שרשם הגאון הקדוש רבנו אלחנן בונם וסרמן הי"ד בראש ספרו קובץ הערות).

הפירוש הנדפס על גליון ש"ס וילנא, הצריך ההדרה מחודשת ורבו בעיותיו, ולכן צירפו לו מדפיסי וילנא 'הגהות חשק שלמה' פרי עמלו ויגיעו של הגאון הנודע למשגב רבי שלמה הכהן מווילנא. ועדיין היה נוסח הפירוש חסר וקשה ולא זכינו עד עתה שיעמידנו אי מי על מכוננו. עוד זאת, שכאשר הוציאו לאור מכת"י אחר את פירוש רבנו גרשום למסכת בבא בתרא מחדש, הגם שנגה אור גדול בעבודה יקרה זו, מ"מ לא עלתה בזה ארוכה לנוסח הפירוש שלפנינו שמקורו בהעתקות אחרות, והוא שהשתמשו בו כל האחרונים וראשי הישיבות. וגם לא זכה עדיין לההדרה מפוארת ומושלמת כנהוג בדור האחרון, אכשר דרא, להאיר עיניהם של חכמים בהערות והארות, ציונים ומראי מקומות, דבר דבור על אופנו, תפוחי זהב במשכיות כסף, אשר כל הרואה אומר ברקאי ולבו נמשך כשמן אפרסמון להרחיב ולהעמיק עיונו, דק מן הדק ולהאיר עיניו בתורת רבותינו.

תיתי ליה, איפוא, להגאון רבי יהודה צבי האכמאן שליט"א מיושבי כולל חמדת ישראל בברוקלין שבנוא-יארק, אשר עשה לילות כימים ושיקע עצמו בכתלי בית המדרש, הרחיב היריעה והשכיל להכין ולסדר ולפרש דברי רבנו גרשום מאור הגולה בפירושים נכונים ואמיתיים בעומק הפשט. וכבר העידו עליו רבותיו בהסכמותיהם כי גדול האיש ורב גוברי' למלאכה זו בחריפותו ובקיאותו וזרועו הנטויה בהרבה מקצועות התורה. [גם זכה לצרף מהדורה זו מגליונותיהם של מרנן אדירי התורה הגאונים רבי דוב לנדו שליט"א מר"י סלבדקא ורבי שאול אלתר שליט"א מר"י שפת אמת, שרשמו לעצמם על גליוני הש"ס].

ואכן, כל הפותח ובה בשערי הכרך, עב הכרס, שמגיש לנו הגאון המהדיר בימים אלו, מיד מתמלא עוז ועוזו בחשקת התורה. והרי בשר והרי שולחן ויש לו פה לאכול, באשר תורה מפוארה זו, בכלי מפואר ניתנה, מהדורה משובחת ומאירת עיניים, אשר יש לברך עליה ברכת הנהנין וברכת התורה, ולומר בפה מלא לכל מדפיסי ספרים שבדורנו: כזה ראה וחדש. חמרא למריה וטיבותא לשקיא.

הברכה אחת היא לנו להגהמ"ה שכשם שגלייה לדרעיה ונפל נהורא במעשהו בראשונה, כן יזכה לההדיר עוד ועוד מכתבי רבותינו הגאונים הראשונים מצוקי ארץ, ולחדש עוד בעצמו הרבה ספרים טובים ומועילים לשמחת לב כל עמלי התורה די בכל אתר ואתר.

♦ מאור הגולה ♦

הופיע ויצא לאור כלול בהדרו
הספר

רבינו גרשום

מאור הגולה על מסכת בבא בתרא

לראשונה ע"פ כת"י בההדרה מושלמת עם מקורות ומקבילות
ונלוו עליו הערות והארות מדברי רבותינו האחרונים וראשי הישיבות

בחיבור מסודר ומופלא משפחת הגרשוני

ספר יסוד ללימוד המסכת
מחד מרבנן תקיפי קמאי
מרבנות רבותיו של רש"י
עוד לא בא כבושם הזה

"רבינו גרשום

זכר צדיק וקדוש לברכה
שמאיר עיני גולה וכולנו מפיו חיין
וכל בני גלות אשכנז
תלמידי תלמידיו הן" (רש"י)

